

CUVINTE PENTRU URMAȘI

„Modele” și „exemple” pentru Omul Român

O „carte de învățătură”
concepță și îngrijită de
ARTUR SILVESTRI

CARPATHIA PRESS – 2005

CARPATHIA PRESS, 2005

str. Școala Herăstrău nr. 62, Bl. 21A, sc.1, ap.1, sector 1,
București, cod 014146

E-mail: carpathia.press@gmail.com

Tel./fax: 021-317.01.14

ISBN: 973-7609-00-x

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

„Cuvinte pentru urmași” este o idee apărută în primăvara acestui an, după ce, în luna martie, s-au hotărât premiile de excelență acordate de **„Asociația Română pentru Patrimoniu”**. Cartea, de dimensiuni reduse la întâia croială, ar fi trebuit să contină **gânduri despre opera** provenite de la cei laureați atunci și în ediția următoare, din toamna aceluiși an. Cu vremea, s-a orânduit într-o altă formă devenind un **document de epocă și o colecție de „mărturisiri”** în sensul originar al acestui cuvânt.

Aproape tot ce cuprinde s-a scris ad-hoc, prin înțelegerea și mărinimia celor ce semnează aici; doar câteva fragmente, apartinând unor **autori ce sunt acum istorie** s-au inclus, în diferite momente, completând întregul. Căracterul reprezentativ, ca și acordul de a le întrebuiță când va fi nevoie, mi-au fost comunicate de aceștia pe când erau în viață.

Așa cum se înfățișează acum, **„Cuvinte pentru urmași”** și-a aflat rostul dar rămâne o carte deschisă. Ea se va continua, poate, dacă o vrea Dumnezeu.

ARTUR SILVESTRI

Copertă: arh. *Mugur Kreiss*

Reprezintă **„Bunavestire”**, icoana de pe ușile Bisericii din Cârlig – Bacău

Tehnoredactare: ing. *Diana Șuică*

Redactor: *Mihaela Făgaș*

Tipar: *VegaGroup SRL*

CÂTEVA PRELIMINARII LA „RECONQUISTA“

Să fi fost acum mai bine de un sfert de veac când mi-am dat seama că există, la noi, ceva nedeslușit dar constituie în enigmatic ce se transmite mai departe pe o cale intuitivă și se păstrează tocmai fiindcă este **învățătură tainică și poveste rapsodică**. Nu știu cu precizie când anume am înțeles aceasta dar erau, mai mult ca sigur, anii când citem cu stăruință pe Hașdeu și pe lorga, descoperiți odată cu Pârvan și după ce rămăsesem uimit în fața propozițiunilor de canon ce încheiau „Istoria“ lui G. Călinescu prin **apologia spiritului getic**. În toate acestea se întrevedea același **conținut poate sporadic** căci, la o vreme oarecare, ideea că noi am fi avut o altă soartă ca popor dacă am fi reușit să ne alcătuim o **Carte Sfântă** începuse să mă preocupe într-un chip stăruitor, aproape chiar de a deveni obsesie și aporie irezolvabilă. Avusesem, oare, o **Carte de învățături** ce s-ar fi putut împărtăși de la bătrân și, deci învățător, la Tânăr și, pe urmă, la discipol? Sau dacă nu va fi fost – dar, cu toate acestea, ar fi putut să devină posibilă – ce **Românie ipotecică** s-ar fi putut desfășura în istoria paralelă dacă s-ar fi încheiat o **Biblie a noastră**? Păreau, la drept vorbind, întrebări stranii și poate chiar lipsite de rost atâtă vreme cât, în ceea ce se documentează, **Cartea Sacră, posibilă**, nu se cunoaște și nici măcar nu se evocă indirect, prin amintire întâmplătoare ori fragment conservat prin hazard ca și cum s-ar fi aflat o relicvă minoră dintr-o scriere ininteligibilă. Rezultă, deci, că nu ar fi existat vreodată și nici nu s-ar putea nădăjdui că se va răsturna această perspectivă printr-un miracol de a se descoperi „Marele Secret“, ce ar trebui, totuși, să se sprijine pe o cât de firavă dibuire.

Și, totuși, cu vremea, înaintând în vîrstă și căpătând o anumită largime de vederi, am început să alătur concluzii diferite, ce îmi veneau din toate părțile și de la **un anumit fel de învățători** care semăneau, în ultimă analiză, cu Oamenii Mari ale căror cărti fundamentale mă ajutaseră să cresc intelectualicește. Erau, aceștia, un fel de **povățuitori secretei**, de obicei bătrâni și izolați, ce cultivau un gen de înțelepciune, de îndrumare scurtă, enigmatică și orală, totdeauna concentrată și apoftegetică, și, câteodată, neclară ca un „cuvânt în răspăr“ ce s-ar fi spus aproape într-o limbă veche ce nu se mai vorbește dar î se recunoaște melodia, frântura muzicală, intonația. Nu semăneau unul cu altul nici după nume căci nu făceau parte din același trib; și nici măcar prin temele intelectuale, de obicei foarte diferite, aproape îndepărtate una de alta. Dar, din câte îmi amintesc, nici unul măcar nu avea, în

lumea noastră unde **blestemul tracic** era suveran, vreo „dregătorie românească” mai înaltă ori vreo „poruncă socială” vizibilă altfel decât „porunca metafizică” pe care o arătau și se înțelegea. Nu existau nici onoruri și demnități și nici chiar o recunoaștere mai potrivită într-o țară unde nu există **noțiunea de Pantheon** și unde binefăcătorii nației nu au nici măcar un mormânt capabil de a deveni loc de pelerinaj și de omagiu tăcut iar cine se dedică Binelui colectiv pare că trebuie ținut mai la o parte și, după ce nu mai este, destinat uitării ca să-i împrăștie lectia în cele patru vânturi și să nu mai rămână nimic. Și, totuși, lectia lor că nu se împrăștiașe și fiindcă și eu, ca și alții, o întrevăzusem, înseamnă că nici pe atunci nu se risipise, alungată din memorie, căci avea un sens mai înalt.

Cartea aceasta, ce se ivește acum fără timp, a fost gândită ca un sir de mărturisiri și de încheieri apartinând unor Oameni Mari care, lăsând faptă și întruchipare, vor putea, astăzi încă, să creeze exemplu și model pentru Români. Ea este, de fapt, o Predanie colectivă. La drept vorbind, nu mi-a fost ușor să o adun. A trebuit, mai întâi, să mă învoiesc cu atâtea suflete luminate și să le îndrept într-acolo unde nu numai urma ce lasă altora să capete preț, căci acesta există și se cunoaște; dar să invoc și îndrumarea – și chiar porunca – de a o continua. Aceasta s-a înțeles numai decât deși o anumită surprindere am întrevăzut în vorbele ce mi se trimiseseră, arătând multumirea că se mai găsește pe undeva o nașuțină de a nu se abandona totul și, mai mult chiar, de a se înșirui către mâine, un mâine ce va exista, totuși, fără de îndoială. Mulți își închipuiseră, cu amărăciune, că șirul de povetă se va întrerupe aici; că nu mai sunt, și, deci, nici nu vor mai fi nu doar temeiuri de a se înțelege ci chiar ureche în a le auzi și ochi spre a le vedea; că destrămarea a venit și stăpânește. Dar gândul că, poate, aceste bănuieri nu sunt decât o impresie ce rezultă, greșit, la vederea **Româniilor de suprafață** și că există încă, în număr, putere și valori, un „altceva” în noi ce merită „lucrarea” tăinică, a biruit, precum și trebuia, până la urmă. Apoi, mi-a mai fost greu și să arăt că fapta, oricare să fi fost, bine-merită și se pretuieste. Sunt oameni, nu puțini, ce socotesc că făcând ceea ce au făcut nu au dat altora decât fructul natural și că totul, venind de la sine, nu are vreo îndreptățire mai înaltă. Aceasta este, poate, un fel de smerenie ori, dacă o vom cântări mai mult, un simțământ al datoriei, pentru care nu se cere plată și nu se caută onoruri.

Dar toate acestea, vin, de fapt, dintr-o enigmă și dintr-o potrivire. Am stăruit, de aceea, ca să se vadă aici, în toate acestea, partea tăinică, implacabilă și secretă a lucrurilor și mai puțin biografia exteroară care, în orice caz, se va cunoaște și se va cerceta; dar nu se

va mai putea cerceta secretul nostru de întocmire, stratul ireductibil al fiecărei prezente creațoare de istorie și de sens, ce se încifrează, poate, aici. Căci doar înaintarea în taina marilor desfășurări este esențială și, pretutindeni, ea lucrează precum apele adânci, necunoscute, care fac să se prăvălească deodată ceea ce părea până cu o clipă înainte mai imutabil decât munții.

La drept vorbind, această alcătuire fragilă ce am îngrijit ca să se nască – și o avem aici spre a se așeza oricând, în măinile oricui va avea trebuință de ea – există fiindcă probabil aşa s-a hotărât.

Ideea însăși de a o face se reazemă pe convingerea că nu gresim în ceea ce am început să înălțăm, cărămidă peste cărămidă, acolo unde Stăpânirea este neatentă, nepricepută ori, adeseori, irepsonabilă. Dar împrejurarea că Statul Român, de azi dar și de ieri, este inert ori incapabil, nu trebuie să împiedice omul harnic de la Fapta ce socotește că trebuie să constituie și de la îndeplinirea datoriei vietii lui. Există în toate acestea, un anumit mister, un mister de împărtășire și de învoie la timpul și în felul ce ni s-a destinat.

O anumită preistorie se întrevede, aşadar. Ea a început atunci când, dându-mi seama că nu mai trebuie așteptat nimic de la făcătorii-de-rău, am hotărât să arăt că puterea este la noi, acolo unde, însă, se socotește de către „creolul” ciocoiesc că ar fi nu „clasa pozitivă” – cum și este – ci „prostimea”, massa obligată să îl slujească, omul fără istorie aparentă. Dar aceasta însemnă, de fapt, răspunsul cetățenilor, venit de acolo de unde se află puterea adevărată. Când mi-am dat seama, într-o fracțiune de secundă, că aceasta este **concluzia ireductibilă** totul s-a lămurit ca printr-un miracol neașteptat. Eram parcă în veacul fanariot când în România se scrisă în grecește, când dregătoriile se împărțeau de către Protipentadă și pe când, ca să nu se amestece cu Răul, oamenii țării se retrageau la Moșie, la Mănăstiri, în manuscris și în transmisiunea orală de înțelepciuni și de unde, la o vreme, ieșiseră Pașoptiștii, Eminescu și Marii Învățători.

Noi am început, astfel, lucrarea a ceea ce am numit, ca să aibă un nume de totom, „Asociația Română pentru Patrimoniu” în larna ce a trecut. I-am spus aşa fiindcă noi suntem în **Tara Părintilor**, adică în **Tara Noastră**. Ideea însăși că astfel trebuie procedat a venit dintr-un anumit simțământ de legitimitate. Dar și dintr-un sentiment de dezna-dejde de când am aflat că sunt, în România, biblioteci sătești ce se aflau în suferință și cu un buget neverosimil de mărunt, uneori de abia peste un milion de lei anual pentru cumpărare de carte, abia cât două sute de pâini. „Două sute de pâini”, adică doar cu puțin peste o jumătate de pâine pe zi. Iată un peisaj de apocalipsă, o realitate unde pare că s-a înstăpânit Destrămarea. Imaginea însăși a cărților interzise, puține,

aproape ignorate, tulbură nu doar pe cel care potrivește cuvintele și stăruie ca să facă, la rândul lui, alte cărți, fiindcă este un făcător-de-bine. Ea ne reamintește și că, înainte de orice ar fi fost esențial în viața fiecăruia, mai întâi a fost o carte de unde am luat Lumina Literelor și a fost o Școală unde un învățător ne-a arătat un drum.

De aceea, la noi totul s-a făcut aproape ca o misiune și ca o taină, prin dar venit din mâna omului adeseori anonim și poate chiar din renunțare și din gândul bun că, undeva, un copil ce are nevoie de lumenă Cărtii, îi va mulțumi binefăcătorului necunoscut.

Aceasta a fost – și este, fiindcă nu se încheie – o înșiruire de evenimente tulburătoare. Ele s-au constituit în fața ochilor noștri și ne-au întărit în a înainta către stratul esențial, de fapt către acel loc enigmatic ce însemnează deopotrivă univers de valori și univers al memoriei, dar, mai întâi de toate, Urmă de existență în istorie. Dar aici sunt încă prea multe rămase în urmă sau lăsate deoparte cu nepăsare. De la clădirile cu vechime, exprimând tradiție și memorie și până la cărți uitate, risipite, pierdute, de la personalități ignorate și fapte ce ar bine-merita recunoaștere publică și exemplificare drept model social și până la idei ce nu se evocă și se pierd și se uită – iată **o imensă geografie de valori** a căror coeziune trebuie realizată și păzită căci, la drept vorbind, Patrimoniul în sine este ceva tainic, este „**Pomenirea Părintilor**“. Noi am început prin a face catagrafia temelor, a ideilor, a domeniilor și a personalităților ce contează și care au dat Fapta Mare, năzuind ca să arătăm că există, dincolo de orice incidental de vremea rea, o rețea de inițiative și de acțiune colectivă care, uneori chiar fără a se coordona sau fără a se cunoaște, se întâlnesc sub regimul necesității morale și al imperativelor ce ne depășesc.

Ideea însăși de a reține „Modelul Faptei Esentiale“ și a-l arăta pentru a se putea urmări, înțelege și, dacă va fi vrednicie, să se continue cât va fi omenet și Limba Română în Carpați este ea însăși tulburătoare. Cred că era acum aproape douăzeci de ani când, într-o seară de comuniune tăcută, în București, între mulți cărturari care, destui, astăzi nu mai sunt pe lume, am ascultat un fel de poveste de înțelepicină, citită, într-un fel cântat, melodios prin echilibru și desfășurat în trepte, ca de omilie, de straniul scriitor profetic care este Dan Zamfirescu. Era poate mai mult decât o „poveste“, aşa cum se înfățișa ca un șir de nume despre care însuși faptul că existau ne creează un simțământ neobișnuit, **de înrădăcinare și de stabilitate în Univers**; litania, sau „predania“, se chama „**Părintii Patriei**“ și descria, la drept vorbind, cerul nostru sufletesc, axa lumii noastre, totulul colectiv fără de care totul s-ar fi precipitat în haos și ar fi pierdut orice fel de conținut posibil, aducând nimicul definitiv. Acum, când îmi amintesc tulburarea ce

mă cuprinsese ascultând, pentru întâia oară în forma de atunci – cunoscută parcă sau presimtă – acea invocare ca de Puteri ce apără și insuflă, îmi dau seama că, înaintând odată cu vremurile ce se adăugă fără a se simți, sirul canonic se sporește și el și se ramifică într-o Carte Mare, deschisă, înmulțindu-se, căci în aproape orice vreme – dar mai ales la vremuri grele – sunt de trebuință Oamenii Mari, de fapt „**Părintii Patriei de Azi**“.

Într-un anume fel, aceștia se găsesc aici. Căci în această înșiruire de tablou votiv, de **bine-făcători și întemeietori**, care impune prin număr, diversitate și greutate a operei se află mulți dintre cei care, precum în sculpturile cu atlanti, susțin Țara Ideală pe umerii lor, ca să nu se surpe și ca să se afle, într-un mâine nedefinit dar poate îndepărtat, în aceiași înfățișare lăuntrică precum odinioară. Imaginea însăși este, atunci când se desfășoară cu largimea trebuitoare, uimitor de bogată în chipuri și învățături care nu au nevoie nici de cuvinte multe și nici de invocare de ranguri, demnități și dregătorii. Așa i-am și așezat, laolaltă și fără nici un fel de ordine anume căci, privind totul de sus, dintr-o perspectivă a epilogului care aceasta are însemnatate mai întâi, nu ar trebui să existe precădere și, la drept vorbind, nici nu există. Stau astfel la un loc învățătorul de țară, vădica de „Țări“, povătuitorul de tineri și de copii, deslușitorul de semne vechi, descoperitorul de forme și culori de azi ori de alătăieri, o lume cu toate stările sociale desfășurate fiindcă pretutindeni sentimentul misiunii a apărut și „lucrează“ în felul lui nedeslușit, enigmatic, așa cum pogoară harul.

Astfel se explică și cartea ce închei aici și care, dacă se va putea, va aduce vreodata o înseninare și ea însăși, poate, va deveni model; fiindcă, la drept vorbind, chiar dacă pentru Fapta noastră bună și pentru Gândul Bun ne răsplătește Dumnezeu, sentimentul că efortul stăruitor, uneori eroic, ajunge să se știe și, poate, să se și urmeze, întărește moral și confirmă, iluminând. Căci noi suntem **România tainică**, oameni de tot felul și de peste tot, pentru care esențial nu este de a câștiga în imediatul trecător ci de a fi încredințați că pentru locul acesta, unde, într-un sat de departe, stau adormiți cei ce ne aduseră lumină și sens, pentru acest loc am făcut „ce trebuia“. Și la o vreme, când o mai trebui, vom face și Predania definitivă, către cei ce ne urmează și vor fi.

ARTUR SILVESTRI
Încheiată la 14 Septembrie 2005,
de Ziua Înălțării Sfintei Cruci

„PĂRINTI AI PATRIEI DE AZI“

Înșiruim aici, ca într-o friză în basorelief, pe toti cei care, până astăzi, au primit recunoaștere cetătenească și gând bun de confirmare națională, prin „Premiile Patrimoniului Românesc“.

Mitropolit Antonie Plămădeală – OPERA OMNIA **Mitropolit Nestor Vornicescu** – in memoriam – studiile monumentale dedicate epocii literare străromâne **Ioan Opris** – cercetările în domeniul patrimoniului cultural

Constantin Ciopraga – contribuția de „Învățător al Țării“ **Zoe Dumitrescu Bușulenga** – contribuția de „Învățător al Țării“ **Ion Hangiu** – monumentalala sinteză „*Dicționarul presei literare românești*“ **Ion Rotaru** – monumentalala sinteză „*O istorie a literaturii române*“ **Gabriel Strempeal** – monumentalul „*Catalog al manuscriselor românești*“ **Ion Ghinoiu** – sinteza „*Pantheonul românesc*“ **Ovidiu Drimba** – „*Istoria culturii și civilizației*“

Mihai Ungheanu, Ilie Bădescu – lucrarea de revizuire istoriografică „*Encyclopedie valorilor reprimate*“ **Mircea Păcurariu** – monumentalala lucrare „*Dicționarul teologilor români*“ **Î.P.S. Arhiepiscop Bartolomeu Anania** – monumentalala traducere a „*Bibliei*“ în limba română **Romulus Vulcănescu** – in memoriam – marea sinteză „*Mitologia română*“ **Constantin Joja** – in memoriam – contribuția unică la studiul arhitecturii românești **Edgar Papu** – in memoriam – istorica teorie a protocronismului **I.C. Chițimia** – in memoriam – studii monumentale de cultură românească „veche“ **Pandele Olteanu** – in memoriam – contribuția la dezvoltarea cercetării Evului Mediu românesc **Gh. Ivănescu** – in memoriam – marea sinteză „*Istoria limbii române*“ **Dinu Adameșteanu** – in memoriam – studiile de arheologie privind Magna Graecia **Mariana Brăescu** – promovarea tradiției românești și valorilor patrimoniale de civilizație națională prin publicațiile editate de *Casa Lux*, imagine a „*României frumoase*“ și a „*României harnice*“ **Dumitru Abrudan** – la aniversarea a 150 de ani de la fondarea publicației „*Telegraful român*“, Patriarhul presei românești **Dumitru Bunoiu** – publicația liceală „*Cuget Liber*“ **Iosif Băcilă** – publicația localistă „*Almăjana*“ **Traian Galetaru** – publicația localistă „*Suflet nou*“, cea mai veche revistă culturală din mediul rural

Ion Bănsoiu – colecția „*Științe sociale – Restitutio*“, ed. „*Paideia*“ **Florian Dudaș** – pentru întreaga acțiune de editare și recuperare a marilor valori românești, ed. „*Lumina*“ **I.Opris** – acțiunea de editare și recuperare a marilor valori românești și pentru volumul „*Troite românești*“, ed. „*Saeculum I.O.*“ **Alexandru Stănculescu-Bârda** – acțiunea editorială, unică în mediul rural: „*Cuget românesc*“ **Tudor Nedelcea** – colecția editorială „*Români uități*“ **D. Vatamaniuc** – Ediția Academică „*Eminescu*“ **Viorica Enăchiuc** – Ediția și traducerea „*Codex Rohonci*“ **Dan Zamfirescu** – monumentală ediție „*Dobroljubije*“, Filocalia slavonă a lui Paisie Velicikovski **Nicolae Georgescu** – ediții alternative „*Eminescu*“ **Petre Simionescu** – contribuție deosebită la cercetarea istoriografică locală **Grațian Jucan** – ediții de istorie locală, etnografie și folclor **Eugen Goia** – studii și cercetări de istorie locală dedicate Țării Motilor **Al. Nemoianu** – opera, memorabilă, de antropologie culturală **Gheorghe Jurma** – „*Dicționarul scriitorilor*

din Caraș-Severin“ **Alexandru Oproescu** – lucrări de istoriografie locală dedicate județului Buzău **Vasile Barba** – contribuția la cercetarea și afirmarea culturii aromâne **Ervin Curtis** – contribuția la cercetarea culturii istroromâne **Adrian Dinu Rachieru** – antologii de literatură basarabeană și bucovineană **Ion di la Vidin** – contribuția la cercetarea istoriei culturii românilor din Sudul Dunării **Mihai Cimpoi** – contribuția la conservarea spiritualității românești în Basarabia **Nicolae Dabija** – contribuția la conservarea spiritualității românești în Basarabia **Vasile Tărățeanu** – contribuția la conservarea spiritualității românești în Bucovina **Corneliu Bucur** – contribuția la dezvoltarea tezaurului muzeistic din România **Vasile Grigore** – crearea muzeului de artă „*Vasile Grigore*“ **Bucur Chiriac** – crearea colecției de artă contemporană care îi poartă numele **Vasile Parizescu** – contribuția la re-evaluarea picturii românești prin activitatea jurnalistică și inițiativă profesională **Tudor Octavian** – volumul „*Pictori uitați*“ **Andrei Ostap** – în memoriam – memorabilă operă de sculptor monumentalist **Vasile Dumitracă** – monografia „*Mănăstirile din Biserica Ortodoxă Română*“ (vol IV) **Antoaneta Olteanu** – sinteza „*Calendarele poporului român*“ **Adrian Bucurescu** – studiul „*Dacia secretă*“ **Corneliu Florea** – contribuția la istoria culturală a diasporii **Florentin Smarandache** – ansamblul operei culturale și pentru lucrarea „*Fourth International Anthology on Paradoxism*“ **Marian Popa** – „*Istoria literaturii române de azi pe măine*“ **Nicolae Dragos**, **Nicolae Dan Frunțelată**, **M. Ungheanu** – contribuția la promovarea „lucefierismului“, curent literar românesc **Ioan I. Mirea** – opera artistică unică, de pictor și poet **Th. Damian** – revista „*Lumină liniște*“ (New York) **Stan V. Cristea** – lucrările de istoriografie locală dedicată județului Teleorman **Vasile Barbu** – contribuția la conservarea și afirmarea culturii românești din Banatul Sârbesc **Ilie Purcaru** – contribuția la dezvoltarea reportajului românesc **Paul Anghel** – „*Istoria literaturii române. Modelul magic*“ **Florin Constantiniu** – contribuția magistrală la cultivarea valorilor românești **Alexandru Cristian Miloș** – creația de idei literare originale **Lauri Lindgren** – activitate de propagare a limbii și literaturii române în Finlanda **Trințu Măran**, Viena – cercetări privitoare la istoria românilor în Austria **Gligor Popi** – activități de cercetare privitoare la istoria românilor din Banatul Sârbesc și acțiunea culturală întreprinsă în acest scop **Viorel Roman**, Bremen – activitatea de cercetare privitoare la istoria politică a Românilor și volumul „*România în sfera de influență a Marilor Puteri*“ **Theodor Codreanu** – activitatea de istoric literar și studii de istoriografie literară dedicate Basarabiei **Emilian Popescu** – activitatea de bizantinolog și studiile de sinteză privitoare la epigrafia daco-romană **Vasile Oltean** – cercetări de istorie locală și acțiuni de cercetător în domeniul culturii medievale **Ion Păchia Tatomirescu** – studii de daco-româniștică și activități de „editor național“ **Napoleon Săvescu** – acțiunea de re-vigorare a „dacismului“ și cercetări personale efectuate în acest domeniu **Alexandru Ligor** – cercetări și studii dedicate istoriografiei moldovenești **Lucian Hetco** – acțiunea culturală desfășurată la conducerea revistei „*Agero*“ – Stuttgart și studii personale publicate în cartea „*Sufletul Românesc*“ **Veniamin Micle** – acti-

vitate de cercetător în domeniul istoriei locale și bisericesti **Ion Ionescu** – activitate de cercetător în domeniul istoriei bisericesti și culturii române vechi

Jean-Louis Courriol – activitate de traducere și propagare a literaturii române în mediile francofone **Svetlana Matta-Paleologu** – cercetări de eminescologie și memorialistică pe teme de cultură literară românească

Sabin Bodea – acțiunea culturală inițiată prin revista „*Viața de Pretutindeni*“ **Nicolae Danciu Petniceanu** – promovarea culturii și creației regionale prin revista „*Eminescu*“ **Valeriu Bârgău** – acțiunea de promovare a culturii și creației regionale prin revista „*Ardealul Literar*“ **Gheorghe Neagu** – acțiunea de promovare a culturii și creației regionale prin revista „*Oglinda Literară*“ **Eugen Evu** – acțiunea de promovare a culturii și creației regionale prin revista „*Provincia Corvina*“ **Dumitru Bălăet** – opera în domeniul biblioteconomie și cercetări de istorie literară veche **Ioan Barbu** – opera literară de inspirație ortodoxă și activitatea culturală în ansamblu **Ion Gaghi** – acțiunea culturală în domeniul biblioteconomic **Virgil Cândea** – opera culturală în ansamblu și cercetările dedicate donațiilor voievodale la Locurile Sfinte **Dumitru Bălașa** – în memoriam – opera eminentă în domeniul „dacismului“ și studii de istoriografie locală **Petru Petrescu** – opera plastică și literară de inspirație arhaică **Grigore Vieru** – opera literară și civică **Ion Sandu** – studiile în materia patrimoniului cultural **Ion Beldeanu** – acțiune de stimulare a valorilor regionale, în cadrul revistei „*Bucovina Literară*“ **Modest Ghinea** – inițierea revistei de schit „*Murmurul Sihăstrilor*“ **Alexandru Husar** – activitatea de estetician și istoric al culturii **Raoul Șorban** – opera culturală și studiile dedicate Transilvaniei

Adrian Riza – în memoriam – studii dedicate Transilvaniei **Ion Filipciuc** – studiile dedicate „*Mioriței*“ **Florin Rotaru** – cercetări de istorie a cărtii și contribuția în domeniul biblioteconomic **George Muntenu** – în memoriam – contribuția fundamentală în eminescologie **Achim Mihu** – activitatea de estetician și istoric al culturii **A.I. Brumaru** – activitatea de estetician și istoric al culturii **Emil Poenaru** – studiile dedicate sanctuarului dacic de la Sarmisegetuza **Constantin Daniel** – în memoriam – studii de istorie a civilizațiilor și lucrarea „*Miturile lui Zalmoxis*“ **D. Stăniloae** – pentru marea sinteză „*Filocalia*“ și opera de teolog ortodox **Vasile Tomescu** – monumentală operă de muzicologie „*Musica Daco-Română*“ **Dumitru Jompan** – opera de istoriografie locală, de muzicolog și folklorist **Lucia Olaru Nenati** – fondarea Centrului Național „*Mihai Eminescu*“ – Botoșani **Viorel Cozma** – opera muzicologică **Virgiliu Radulian** – opera culturală și memorialistică

Ion Drăgușanul – sinteza „*Datina, Biblia românilor*“ **Emil Satco** – studii de istoria Bucovinei și lucrarea „*Enciclopedia Bucovinei*“ **Calinic Argatu** – opera culturală și contribuția eminentă la editarea scrierilor Școlii Cernicane

Aurel Sasu – opera culturală și contribuția eminentă la istoria culturală a românilor-americani **Vasile Drăguț** – în memoriam – opera și contribuția la istoria monumentelor de artă moldovenești **Dan Culcer** – contribuția deosebită la dezvoltarea dialogului de idei în România prin revista „*Asimetria*“ (Paris) **Păr. Ghelasie Gheorghe** – în memoriam – pentru opera de povățuitor al națiunii și de cărturar mânăstiresc.

EXEMPLUL FAPTEI

Antonie Plămădeală

Provin dintr-o parte de țară care nu se mai află azi în rotondul alcăturii statului românesc. M-am născut în Basarabia, localitatea Stolniceni, jud. Lăpușna (azi raionul Hâncești din Republica Moldova), în 17 noiembrie 1926. Acolo mi-am petrecut copilăria, alături de ceilalți cinci frați ai mei, și acolo am terminat clasele primare.

În 1937, răspunzând unui imbold lăuntric și ascultând și de sfatul părintilor, m-am înscris la Seminarul teologic „Gavriil Bănulescu Bodoni”, din Chișinău. Întâmplându-se însă că, în 1940, Basarabia să fie ocupată de trupele sovietice, cursurile Seminarului au fost suspendate, iar eu care nu apucaseam să le termin (eram în anul III), m-am înscris la Școala Pedagogică din Chișinău, care mai rămăsese în funcțiune. Am terminat aici primul an și m-am înscris în cel de-al doilea, când Basarabia a revenit la sănul patriei-mame și eu m-am reînscris la Seminarul teologic din Chișinău. Dar nici acum n-am avut norocul să-mi finalizez studiile dat fiind faptul că, apropiindu-se, în 1944, linia frontului de Chișinău, m-am refugiat, cu toată familia la Isalnița, lângă Craiova. M-am înscris, în toamna aceluia an, la Seminarul „Nifon Mitropolitul” din București pe care l-am absolvit pe un loc fruntaș, în 1945.

Reflectând la spusa cronicarului că „nu sunt vremurile sub om, ci bietul om sub vremi”, îmi dau seama cât de zbuciumată a fost perioada copilăriei mele. Dar aşa au fost în timpurile acelea pentru toată lumea.

Din nefericire, nici anii care au urmat n-au fost mai prielnici unei vieți liniștite și prospere. În toamna aceluiși an (1945) m-am înscris la Facultatea de Teologie a Universității din București, audiind în paralel și cursuri la Facultatea de Litere și Filosofie. În ambele instituții, se aflau la catedră, la acea dată, personalități de înalt prestigiu ale învățământului universitar românesc. La Teologie voi aminti nume ca cele ale lui Teodor M. Popescu, Haralambie Roventa, Gala Galaction, I.G. Coman, Petre Vintilăescu etc. iar dincolo, la Filosofie, voi aminti pe Anton Dimitriu, Mircea Florian, G. Călinescu, Tudor Vianu și I. Zamfirescu.

Am căutat să le cinstesc memoria, să le păstrez și să le valorific moștenirea iar eu să sporesc, pe cât posibil, zestrea moral-spirituală și materială a Mitropoliei Transilvaniei.

Experiența administrativă de la Buzău m-a ajutat ca îndată după instalare să mă ocup de renovarea reședinței mitropolitane și de extinderea acesteia prin construirea unui corp nou de clădire, cu sală de consiliu și expoziție patrimonială. Am renovat și extins schitul Păltiniș, dar cea mai mare lucrare pe care am demarat-o și pe care mi-a ajutat Dumnezeu să o finalizez a fost cea de la Mănăstirea „Brâncoveanu” de la Sâmbăta de Sus, unde am construit incinta, respectiv corpul de clădiri în formă de patrulater din jurul bisericii ctitorită de Constantin Brâncoveanu și care se află în câmpul liber, departe de chiliiile călugărilor. În interiorul complexului de clădiri am zidit o nouă biserică, mai spațioasă decât monumentul istoric. A urmai apoi construirea „Academiei teologice” de la Sâmbăta, clădire cu două etaje și mansardă în care au avut loc deja mai multe întruniri cu caracter teologic, duhovnicesc și cultural.

Sfintirea complexului arhitectural de la Sâmbăta s-a făcut de către patriarhul ecumenic de Constantinopol, Bartolomeu I, de către Prea Fericitul Teocist, patriarhul României și de către un sobor de ierarhi și preoți.

Despre dificultățile și piedicile pe care le-am avut în ampla lucrare de la Sâmbăta nu voi mai aminti acumă. Dorind doar să spun că tot ce s-a înălțat acolo este spre lauda lui Dumnezeu, spre cinstirea memoriei înaintașilor și spre mantuirea sufletească a credincioșilor. Acolo mi-am pregătit și eu loc de odihnă.

Cât despre osteneala scrisului, și spun osteneală pentru că a însemnat efectiv o preocupare de zi și de noapte, în toți anii de când mi-am terminat studiile, această osteneală s-a concretizat în peste 40 de volume și în sute de studii, articole, recenzie, cronică, etc. Pe lângă lucrările și studiile de cuprins teologic, ecumenic și cultural-istoric, am valorificat fonduri de arhivă precum cele ale Patriarhiei, Episcopiei Buzăului și Mitropoliei Ardealului. Aș menționa volumele cu corespondența patriarhului Miron Cristea (în total 5 volume), iar în curs de tipărire se află alte volume cu corespondența mitropolitului Bucovinei, Visarion Puiu, mort în exil.

Am readus în actualitate chipul unor mari personalități ale spiritualității istoriei și culturii neamului, în volume precum: „*Clerici ortodocși, ctitori de limbă și cultură românească*”, București, 1977, „*Dascăli de cuget și simțire Românească*”, București, 1981, „*Nume și fapte din istoria culturii românești*”, București, 1983, „*Calendar de inimă românească*”, Sibiu, 1988, „*Alte file de calendar de inimă românească*”, Sibiu, 1988.

Am pus în lumină zestrea duhovnicească a Ortodoxiei, în volume precum: „*Tradiție și libertate în spiritualitatea ortodoxă*”, Sibiu, 1983, „*Vocăție și misiune creștină în vremea noastră*”, Sibiu, 1984, „*Preotul în biserică, în lume și acasă*”, Sibiu, 1996.

Prestația omiletică și Catehetică am concretizat-o în volume precum: „*Tâlcuiri noi la texte vechi. Predici*”, Sibiu, 1989 și „*Cuvinte la zile mari*”, Sibiu 1989.

Dar nu este locul potrivit să redau aici o listă bibliografică și nici nu se cade să fac eu lucrul acesta.

Pe când eram în anul III de studii a trebuit să reiau din nou calea pribegiei. Pus sub urmărire, din cauza implicării în organizații studentești anticomuniste, a trebuit să părăsesc Bucureștiul, oprindu-mă tocmai la Baia Mare. Fiind aproape de Cluj, m-am înscris, la sfârșitul aceluiasi an universitar (1948/1949) la Institutul Teologic Universitar de acolo, prestand examenele din sesiunea de vară și promovând și examenul de licență, cu o teză al cărui titlu era: „Importanța antropologiei carreliene pentru o pedagogie creștină”. Îndrumătorul tezei mele a fost profesorul de Omiletică, Catehetică și Pedagogie – Nicolae Balcă.

Odată studiile terminate, am reflectat la ceea ce voi face în viață. Era firesc să merg pe calea slujirii Bisericii. Și aşa s-a și întâmplat. Dar pe o cale mai deosebită aș spune și, în orice caz, mai aspră: calea călugăriei.

N-aș tăinui influența care s-a răsfrânt asupra mea, în adoptarea unei astfel de decizii, din partea poetului, ziaristului și călugărului Sandu Tudor, de la Mănăstirea Antim, din București, și a ieromonahului și duhovnicului Arsenie Boca, de la Mănăstirea Brâncoveanu, de la Sâmbăta de Sus. Așa se face că în vara lui 1949 am fost hirotonit diacon, de către episcopul Andrei Mageru de la Arad, iar în septembrie 1949 am fost călugărit la Mănăstirea Prislop, jud. Hunedoara. Atunci am primit numele

de Antonie, cu care voi răspunde înaintea scaunului de judecată, cel din ceruri.

Dar mi-a fost dat să fiu judecat chiar în anul călugăriei mele de către o instanță lumească și anume Tribunalul Militar din București, pentru acuze de „*uneltire împotriva siguranței Statului*”, sentință standard pentru toți indezirabilii politici. Am primit o condamnare, în contumacie, de 7 ani temniță grea și 5 ani degradare civică.

Cum la Prislop nu mai puteam rămâne, m-am ascuns o vreme în București, apoi în schitul Crasna din județul Gorj și în Mănăstirea Slatina, județul Suceava. Aici am întâlnit un alt călugăr cu viață îmbunătățită, întruchipare a duhului fierbinte și a smereniei – ierom. Ilie Cleopa. Am poposit și la Mănăstirile Râșca și Dragomirna. La ultima, unde am îndeplinit ascultarea de a organiza și pune în ordine arhiva, am descoperit valoroase documente din epoca lui Ștefan cel Mare, și cea a ctitorului mănăstirii, Anastasie Crimca și unul chiar din secolul al XIV-lea.

În august 1953 m-am învrednicit în calitate de călugăr la Dragomirna să primesc harul hirotoniei în treapta de preot, prin punerea mâinilor arhiereului Partenie Ciopron, fost episcop al Armatei. Hirotonia a avut loc la mănăstirea Slatina.

Exact peste un an, în aug. 1954, am fost reperat de organele de ordine și arestat la Iași, unde participasem la vizita patriarhului Bulgariei. Am stat în penitenciarul din Iași, apoi în penitenciarul din București și în sfârșit în penitenciarul din Jilava. În 1956 am fost grăbit, primind astfel încă o „*diplomă academică*”, pe aceea de *detinut politic*. Viața mea din acei ani plini de suferințe și de umilințe se va reflecta în romanul „*Trei cesașuri în iad*”, pe care l-am publicat în 1970, la Editura Eminescu, din București.

Redevenit, cel puțin din punct de vedere juridic, liber, m-am înscris, în 1956, la cursurile de magisteriu (cum se numea doctoratul pe atunci), la Institutul Teologic Universitar din București. Dar pe cine îi iubește Dumnezeu, pe acela îl și încearcă și iată că din nou m-a încercat și pe mine. Înainte de finalizarea acestor studii am fost exmatriculat pentru antecedente politice și exclus din rândurile preoților și monahilor.

Postura în care am ajuns a fost aceea de somer și zilier. Abia în 1961 s-au mai limpezit lucrurile și am primit „buletin de identitate“ pentru București, unde îmi era familia și am și fost angajat, cu greu desigur, la o fabrică de Mase Plastice. Timp de 10 ani de zile am lucrat, respectiv am ucenicit în acea întreprindere, pentru că am pornit foarte de jos, de la îngrijitor, la transportator de materiale, la muncitor-ajutător și în final la operator chimist.

Dacă mă gândesc bine la toți anii de după război, călugăria mea „în civil“ a fost mai bogată în ascultări și nevoițe decât dacă aș fi petrecut toți acești ani într-o mănăstire.

„Primăvara de la Praga“ a adus o înseninare și în viața mea. Patriarhul, de pioasă memorie, Justinian Marina mi-a mijlocit posibilitatea de a-mi termina cursurile de doctorat și m-a readus în viața bisericească, numindu-mă, la cerere, secretar-șef la Institutul Teologic Universitar din București. Tot patriarhul Justinian mi-a înlesnit posibilitatea de a pleca în 1968, cu o bursă de studii la „Heythrop College“, institut catolic de rang universitar, de lângă Oxford. Aici am redactat teza de doctorat cu titlul „Biserica slujitoare în gândirea occidentală, din punct de vedere ortodox“ pe care am susținut-o în 1970, primind calificativul „**magna cum laude**“. Înainte de susținerea tezei și acordarea titlului de doctor a trebuit să susțin alte două lucrări, spre a putea fi evaluat nivelul meu de pregătire, în vederea admiterii la susținerea examenului final de doctorat.

Pe parcursul șederii mele în Anglia, am participat la multe întruniri ecumenice, simpozioane și conferințe, dar nu numai în Anglia ci și în alte țări precum Belgia, Franța, Spania. De asemenea am avut prilejul să cunosc tradițiile vietii monastice din apusul Europei și să împărtășesc și monahilor catolici tradițiile monahismului răsăritean. Aceste întâlniri cu oameni și tradiții de viață creștină mi-au folosit și pentru a concretiza un plan pe care mi-l făcusem, anume, de a scrie o carte despre tradiția monastică din Biserica răsăriteană. Acest plan s-a concretizat, ceva mai târziu, prin volumul „*Tradiție și libertate în spiritualitatea ortodoxă*“, care a apărut la Sibiu, în 1983, având 410 pagini.

După doi ani de ședere în Anglia, având deja teza de doctorat susținută acolo, sub îndrumarea prof. Robert Murray, patriar-

hul Justinian m-a rechemat în țară, având intenția să mă propună Sf. Sinod pentru funcția de episcop-vicar patriarhal. Acest eveniment al promovării mele ca ierarh a avut loc în ședința Sf. Sinod din 25 noiembrie 1970. În decembrie am fost hirotonit arhiepiscop de către patriarhul Justinian și de către mitropolitul Tit Simedrea și episcopul vicar patriarhal Antim Nica, deși s-au făcut încercări, din partea autorităților politice de a se împiedica promovarea mea, datorită antecedentelor de care am vorbit.

Pot să spun că a început o nouă etapă a vieții mele, când mă puteam dăruia slujirii Bisericii lui Hristos și să-mi împlinesc menirea, care credeam eu că mi-a fost hărăzită. Desigur că nu a fost nici pe mai departe ușor, pentru că trăiam, precum știm cu toții, într-un regim politic restrictiv, mai ales pentru Biserică.

Responsabilitatea care mi s-a încredințat de către patriarhul Justinian a fost cea a Relațiilor externe ale Bisericii, ca și cea a Comisiei de pictura bisericească. După un an, respectiv din septembrie 1971, am fost numit și rector al Institutului Teologic Universitar din București, funcție pe care am îndeplinit-o timp de doi ani. Eram și secretarul Sfântului Sinod.

În 1972 am susținut și în cadrul Institutului Teologic din București al doilea examen de doctorat, după cel din Anglia, cu teza lucrată în Anglia și care avea titlul: „*Biserica slujitoare în Sfânta Scriptură, Sfânta Tradiție și în Teologia contemporană*“. Conducătorul meu de doctorat la București a fost părintele Dumitru Stăniloae.

În funcția de conducător al Sectorului relațiilor externe bisericești am reprezentat Biserica Ortodoxă Română la multe întâlniri cu caracter ecumenic. Astfel, am participat la adunările generale (a V-a, a VI-a, a VII-a) ale Conferinței Bisericilor europene. Făcând parte din comitetul de conducere a acestei Conferințe (la a VII-a Adunare generală din Creta, 1979, am fost ales între președintii organizației). Începând cu 1971 am făcut parte din Comisia interortodoxă pentru pregătirea Sfântului și Marelui Sinod al Ortodoxiei. În 1972 am condus o delegație a B.O.R. în vizită la papa Paul al VI-lea, la Roma. Din 1975 am luat parte la toate întâlnirile importante ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor, fiind ales și aici în Comitetul central și în Comitetul financiar ale acestui organism ecumenic. Cât privește domeniul relațiilor Bisericii

noastre cu Bisericile ortodoxe surori și cu alte Biserici și confesiuni, am făcut parte din delegațiile patriarhale care au vizitat țări precum Germania, Austria, Suedia, Belgia, S.U.A., Israel, Turcia, Grecia, Cipru, Kenya, Cuba, India, Norvegia, Danemarca, Franța, Polonia, Ungaria etc. În calitate de rector al Institutului Teologic Universitar din București am participat la mai multe întruniri și conferințe ale facultăților de Teologie din diferite țări, precum Spania și Grecia.

Este practic greu de a menționa toate activitățile și responsabilitățile cărora a trebuit a le face față în calitatea de conductor al Sectorului Relațiilor Externe bisericești. Am oferit doar câteva exemple spre a răspunde parțial la acea posibilă întrebare, pe care o repet: „*De ce?, Pentru ce? mi s-a acordat premiul Asociației Române pentru Patrimoniu.*

Desigur că toate cele menționate au presupus eforturi și multe griji. Apoi nu trebuie să înțelese aceste responsabilități și realizări neapărat ca merite personale ale subsemnatului ci ca mărturii ale activității și prezenței Bisericii noastre în contextul lumii contemporane.

În 1979 am fost ales ca episcop al Episcopiei Buzăului. Am păstorit aici până în 1982, când am ajuns mitropolit al Ardealului.

Activitatea mea la Buzău survinea după cutremurul din 1977, care a avut epicentrul în zona Vrancea. Distrugerile cauzate bisericilor și reședinței episcopale au fost enorme. Principala mea preocupare a fost înlăturarea consecințelor cutremurului. Practic, am început o vastă lucrare de refacere și renovare a tuturor bisericilor și a reședinței și catedralei episcopale.

În 1982 am venit la Sibiu, fiind ales Mitropolit al Ardealului. Aș putea spune că aici și acum mi-a fost dată șansa a mă dăruia trup și suflet misiunii și vocației cu care m-a înzestrat Dumnezeu. Am devenit succesorul unor mari personalități ale vieții bisericești transilvăneni, precum mitropolitii Andrei Șaguna, Miron Romanul, Nicolae Bălan, Nicolae Colan și Nicolae Mladin.

Mulți cunosc roadele ostenelilor mele și le-au și apreciat, acordându-mi unele titluri academice precum cel de Doctor Honoris Causa. Am primit astfel de titluri de la Facultatea de Teologie din Presow – Cehoslovacia, de la Universitatea din Oradea și de la Universitatea „Lucian Blaga“ din Sibiu.

Dacă am fost pus și acum în situația de a vorbi totuși despre mine, n-am făcut altceva decât să răspund provocării Dumneavoastră. Mi-ati adresat întrebări ca acestea: Ce am făcut? Care a fost motivația? În ce condiții am lucrat? De la cine am luat povăță? etc.

Răspunsurile date s-ar dori, dacă-mi este îngăduit, să fie un imbold mai ales pentru cei tineri ca să nu se lase copleșită de greutăți, care pot surveni în viața oamenilor, aşa cum s-a întâmplat în propria mea viață. Apoi aş dori să fie înțelese, tot de către tineri, ca un îndemn pe care ni l-a adresat tuturor Sfântul Apostol Pavel zicând: „*Răscumpărați vremea căci zilele rele sunt*“.

Viața trebuie privită cu încredere, cu curaj dar și cu responsabilitate.

Credința, speranța și dragostea trebuie să primeze în tot ceea ce întreprindem. Fără ajutorul și purtarea de grija a lui Dumnezeu nu putem realiza nimic important în viață.

Alt gând pe care aş dori să-l exprim ar fi acela că trebuie să avem mereu conștiința că suntem datori mereu altora cu povăță, cu îndemnul, cu exemplul și cu slujirea.

Primesc *Premiul de excelență* pe care mi l-ați acordat ca pe un semn de cinstire adus Bisericii și credincioșilor ei, cărora mi-am închinat, cu bucurie, toată viața mea. Fie ca bunul Dumnezeu să ne hărăzească tuturor sănătate și speranță de mântuire.

*

Semnul meu rămâne „Academia de la Sâmbăta“.

Rolul Academiei de la Sâmbăta de Sus este cel de culturizare a neamului românesc. Ea este făcută absolut independent față de alte academii din lume. Am gândit-o să fie pentru poporul român, în primul rând, un mijloc de repunere în prim-plan a valorilor creștine. Dar am gândit-o la început ca pe un loc de organizare de conferințe și ceva mai mult: să fac un loc de vacanță pentru preotesele și preotii de la noi. Așadar, la început, am gândit-o ca pe o Academie limitată la nevoia de Episcopie și la nevoia Mănăstirii Brâncoveanu. Nu i-am dat importanță pe care se pare că o va lua sau pe care și-a dobândit-o într-un an de zile. Însă am gândit-o **ca pe o casă** care să fie locuită de cei care vor să participe la congrese, la orice fel de întâlniri și **a ieșit mult mai**

mare și mai importantă. Pe mine mă interesează un singur lucru și anume ca **poporul român să beneficieze de această Academie.** Dacă ea își ia în timp și alte roluri, asta o privește și mă bucură.

Dar inițial am gândit-o ca pe ceva necesar, aici în Transilvania. La „Academia de la Sâmbăta“ se pot organiza însă conferințe destul de mari, de până la 150 de invitați. Întâlniri din care să învățăm și noi și să-și folosească conferențiarii; dar în special am făcut-o acolo, în acel loc (cu o natură mirifică) pentru ca să le oferim un loc plăcut. Știți cum este așezată. La poalele Munților Făgăraș, foarte aproape de Mănăstire. Dar viața monahală să rămână în mănăstire. Sala de conferințe – înafară! și tocmai pentru aceasta, în ultima vreme, m-am gândit să-i fac în spate și o trapeză, cu bucătărie, sală de mese și așa mai departe, pentru ca să capete mai **multă individualitate și mai multă specificitate.** Am început lucrările și sper ca vara viitoare să fie gata. Pentru că în felul acesta îi dau rațiunea de a fi singură, dar nu independentă, cât este Mănăstirea. Starețul va fi stareț și acolo. Nu mă amestec în programele conferințelor. Totul e să fie organizat și să-mi garanteze cumintenia conferențiarilor. Dar tematica îi privește pe dânsii. Eu mă voi bucura că vor participa la conferințe cât mai mulți, care-și vor găsi acolo liniștea de care au nevoie și aş dori ca tematica să aibă legătură și cu doctrina creștină. De aceea mă voi bucura că am terminat-o în 1993, când, încă, moneda avea o oarecare stabilitate. Dar de atunci încocace, s-a deteriorat aşa încât aş zice că m-a costat mai mult decât mănăstirea. Și revin. Și spun că am creat un loc anume, acolo lângă mănăstire, în care conferențiarii își spun părerile, dar nu vor uita că sunt într-o mănăstire. Eu am vrut să se știe acest lucru.

Și am mai vrut și să se studieze, să fie loc de învățătură. Am adus multe cărți de valoare: 100 de volume din secolul al XV-lea, peste 100 din secolul al XVI și mult peste 100 din secolul al XVII-lea. Intentionez să dau toată biblioteca mea la Mănăstirea de la Sâmbăta. Mai am încă două camere de cărți de valoare și, pe lângă ele, încă atâtea obiecte care merită să fie expuse în cele două săli mari cât întinderea mănăstirii. Mă mândresc cu această bibliotecă. **Cele mai valoroase lucruri pe care le am în muzeu sunt cărțile.** Și încă vreau să mai expun ceva.

Am câteva sute de scrisori ale oamenilor mari: scriitori, politicieni, le-am extras acum și continui să le expun tot în bibliotecă, în dulapuri mici (încă 50 de dulapuri) în care să se afle aceste scrisori de mare valoare. Așa s-au strâns scrisorile de la Nichifor Crainic, Tudor Arghezi, Dimitrie Bolintineanu, de la unii oameni de cultură. Vreau să le expun la muzeul Mănăstirii de la Sâmbăta **mai ales pentru educarea tineretului**, care va veni, le va vedea și cine știe... Poate și dintre dânsii vor fi unii care vor avea asemenea scrisori, ce se vor aduna în timp. Sunt foarte importante, **mai ales pentru tinerii care vor să ia model**, cum să facă și ei ceva ca să rămână în muzeu. Și sunt foarte bucuros că am fost înțeles de cei de la mănăstire. Am ales și textele care vor fi expuse. Și poate acest muzeu va deveni în timp **cel mai important muzeu pus la dispoziția școlilor, ei vor găsi aici modele**.

Între altele, am acolo corespondență de-a lui Arghezi. Nu cu el, ci corespondență lui personală. Deși l-am cunoscut, nu am purtat corespondență. Mi-aduc aminte:... eram încă student și am fost la el acasă, a fost o întâlnire emoționantă pentru mine. Parcă-l văd și acum.... Dar scrisorile lui și ale celorlalți vor deveni buni sfătuitori ai tinerilor care vor vizita muzeul. Pentru că, întotdeauna, **modelul** îl face pe cel ce-l vede să dorească ceva, să realizeze și el ceva. Iar aceste modele le am eu acolo, la Mănăstirea Sâmbăta. Pe lângă cărți am expus din tineretele mele și covoare de familie, icoane pe sticlă, foarte multe adunate în timp de douăzeci de ani, altele de la București și descopăr că nu mai am loc.

Îmi aduc aminte, când eram eu Tânăr și vizitam asemenea muzee, unde se vorbea despre scriitori mari, parcă aş fi dorit să fiu și eu ca ei. Deocamdată, eu mă căznesc să pun la dispoziția lor ceea ce aş fi dorit în tineretea mea: Să văd. Și cred că muzeul va atrage mulți vizitatori și printre ei să se afle și aceia care creează lucruri ce trebuie să rămână. Sper că am reușit!

Nu știu cum să vă spun, dar deocamdată lumea astă îmi apare ca un „ceva“ care se pune peste o altă lume... Lume, în care **cuvântul scris** are alt rol; chiar și mașinăriile care prind cuvântul scris s-au schimbat. Mi-aduc aminte cum scriam eu. Noapte. Cum am scris cele 40 de volume. Eu însuși, uneori fără mașina de scris. Totuși... le-am creat. Mă întreabă unii dacă folo-

sesc calculatorul. Nu! Nu numai, aşa cum am spus, că-mi place să scriu prima idee pe o foaie albă, ci şi din cauză că acest calculator este... ceva care vine peste mine! şi nu m-am putut obișnui cu el. Şi nici nu urmăresc să mă obișnuiesc, dar cei cu care lucrez eu au început să-l folosească aşa încât... dacă nu eu, ei se vor obișnui cu el şi eu prin ei, voi putea să mă manifest cât îmi va da Dumnezeu vreme.

Mi-am mai reamintit acum, spunând acestea, despre definiţia teologiei: „Omul este o fiinţă religioasă”... Ce rol au în viaţa omului, filozofia, celelalte ştiinţe...? Toate sunt ştiinţe potrivite şi la nivelul omului. Absolut. Omul e religios, dar pentru asta nu înseamnă că-şi limitează activitatea lui la religie. Pentru că omul religios cu adevărat, omul deştept cu adevărat, găseşte religia în toate. Nimic nu este în afara religiei. De aceea, nu sunt împotrivă ştiinţelor, a filozofiei în special şi nici ele nu au ce reproşa teologiei. În ceea ce priveşte... o nouă întâlnire, un alt dialog.... alte povătuiri.... Dacă vom mai putea! Vine un sfârşit pentru toti. Să fie cât mai îndepărtat! Dar eu zic altceva: **Să fie când vrea Dumnezeu.**

Asta îmi dă un fel de înseninare în faţa lumii de acum.

O SCRISOARE CĂTRE NEPOȚI

Vasile G. Barba

Dragi nepoţi, în munţii Alpi din Elveţia, în cantonul Graubunden trăiesc 44.000 de retoromani. Sunt rude de limbă şi, poate de sânge, cu sutele de mii de macedo-români care trăesc în Pind. În Alpi şi în Pind limba romană se vorbeşte de peste 2.000 de ani. Muntele este casă şi pentru reto-romani şi pentru macedo-români.

De 42 de ani, din anul 1938, limba reto-romană din Alpi este a patra limbă recunoscută ca limbă de stat în Elveţia unde trăiesc 6.500.000 de locuitori. Celelalte trei limbi sunt: germana (72%), franceza (22%) şi italiana (5,3%). Pentru 44.000 de retoromani (mai puţini de 1% din toţi elveţienii) Elveţia are școli, biserici, jurnale, reviste, programe la radio şi televiziune etc. În

limba reto-romană Tot ce se scrie oficial pentru elvețieni se scrie în cele patru limbi.

Deoarece elvețienii de limbă reto-romană sunt puțini (0,7%), sunt înconjurați de elvețieni care vorbesc limba germană și sunt vecini cu două state de limbă germană (Austria și Germania) unde pot să circule și să lucreze, ei învăță la școala primară (patru clase) și limba germană de două ori pe săptămână. Dar, la toate celelalte lectii învăță în limba părintească, limba reto-romană. La școlile mai înalte, învăță în limba germană care este pentru ei **limba păinii**. Dar și la aceste școli guvernul elvețian le plătește dascăli care țin lectii de limbă și literatură reto-romană de două ori pe săptămână.

Cu germana, retoromanul își câștigă mai ușor pâinea; cu limba romană își cinstește înaintașii/*strămoșii* și dă hrana inimii.

Deoarece reto-romanii sunt mult mai puțini decât noi, nu au un stat numai al lor, vrând-nevrând trebuie să învețe, pe lângă limba lor, încă o limbă, aceea care se vorbește de cei mai mulți din statul lor: limba germană. Cu această a doua limbă pot să se înțeleagă cu milioanele de germani din Elveția și din celelalte state de limbă germană. Dar, limba lor n-au lăsat-o și guvernul îi ajută ca s-o păstreze curată și s-o lase mai bogată la nepoți și străniepoți. Astfel, retoromanii au ajuns să fie bilingvi. Toti învăță, încă din copilărie, două limbi. N-au lăsat să se piardă limba părintească, **limba inimii**, ca să învețe numai limba străină cu care pot să-și câștige mai bine pâinea.

Noi, care suntem macedo-români – vlahi, cum ne zic străinii – (vlahi le-au zis străinii: goți, vizigoți, greci, slavi etc. tuturor care erau cetățeni romani și vorbeau limba latină; ceilalți de alte limbi erau doar „romei”/doar *cetățeni romani*) **ar(o)mâni** cum ne zicem noi, trebuie să învățăm de la reto-romani. Așa cum fac ei, să facem și noi. Trebuie să cerem ca în fiecare stat în care trăim (în anul 1913 am fost împărțiti la 4 state unde suntem cei mai vecchi/ *băstinașii*) și unde au venit lângă noi, mult mai târziu, și altii de alte limbi, fiecare stat să facă ceea ce se face în Elveția pentru reto-romani. În școala primară (dascălii să-i învețe, pe tinerii vlahi, carte cu limba lor macedo-română care este limba părintească, limba inimii. De două ori pe săptămână, câte un dascăl să-i învețe și limba statului (limba greacă în Grecia, limba

albaneză în Albania, o limbă slavă în Iugoslavia și Bulgaria). Liceele unde învață tineri vlahi, să fie licee cu limba statului dar, acolo unde învață mai mult de 10 tineri vlahi să li se dea și profesor care de două ori pe săptămână să-i învețe limba și literatura macedo-română.

Să cerem să ni se dea voie (drepturi) ca să scoatem jurnale, reviste cu limba macedo-română. Să cerem să ni se facă programe în limba noastră la radio și televiziune. Cu bani de la stat trebuie să fie întreținute case de culturi unde tinerii vlahi să învețe cântecele și jocurile care ne sunt lăsate de străbuni ca scumpă avere.

Așa cum ne învață frații noștri din Alpi – fără un guvern numai al lor – trebuie să fim și noi bilingvi, să învățăm din copilarie, pe lângă limba noastră maternă, încă o limbă străină, limba statului, ca să putem să trăim mai bine. Frații noștri din Alpi, fiindcă sunt foarte puțini, își câștigă pâinea numai cu limba străină (germană). Pentru noi, fiindcă suntem mai mulți decât ei și fiindcă suntem răspândiți în toate statele din Balcani, *va veni ora ca și limba noastră – dacă nu o pierdem – să fie și limba pâinii. O pâine mai bună decât vor putea să scoată aceia care vor ști numai o limbă. Fiindcă, nu va trece mult timp și lumea va putea să circule fără piedici dintr-un stat în altul, iar noi ne vom putea înțelege cu toții vlahii din toate statele din Balcani.*

Să nu uităm vechea zicală: „cere și și se va da“ Să cerem ca, statele pentru care noi lucrăm cinstiți, să ne dea drepturile care s-au dat tuturor popoarelor: cu bani de la stat să învățăm nu numai limba guvernărilor dar și limba noastră macedo-română.

Cu multă dragoste, al vostru bunic.

„CUVINTE ȘI POVEȚE“ **Gânduri către tineri**

Zoe Dumitrescu Bușulenga

Pentru mine, timpul n-a curs, nu l-am simțit. Viața mea a fost atât de activă și atât de plină încât un an în plus sau în minus nu s-a făcut simțit cu efecte fizice, intelectuale sau de interes duhovnicești evidente. Poate am evoluat din punct de vedere

spiritual fără să-mi dau seama, dar propriu-zis n-am simțit curgerea timpului. Pentru mine, acești mulți ani au fost un fel de dar ceresc pentru ca eu să înțeleg mai multe lucruri pe care tineretăea, poate, nu le înțelegea și maturitatea le ignoră vrut sau nevrut. Am avut șansa să ajung până aici și să privesc cu bucurie, dar și cu tristețe. Vârsta astă lungă mi-a fost de folos pentru comprehensiunea unei deveniri. Ne aflăm într-un moment de gravă înțelegere a sensului vietii. Fiecare nu privește la cel de alături, nu îl interesează decât lucrurile materiale, iar restul este uitat.

Fiecare an care mi se dădea îl socoteam ca un dar în plus de la Dumnezeu. Socoteam în tinerețe că am să trăiesc cam 60 de ani, n-am să ajung până la 70. Am avut întotdeauna obsesia morții iminentă. Cu fiecare an care trecea încercam să adaug ceva la mine, la persoana interioară, căci persoana exterioară nu mă interesa. Când eram în viață publică, fiecare an însemna încă o posibilitate de a răspândi cultura, de a forma cultura, de a răspândi ceva din traseul ființei mele. Astăzi, copilul nu mai găsește în cel din față un model, o imagine care să-l marcheze pentru întreaga viață. Ei bine, bătrânețea mai tocește reacțiile de bucurie, mai cu seamă că îți dai seama că fizicește slăbești. Trăiesc din amintiri și încerc cât pot să mai fac ceva. Bătrânețea nu este o povară. Pentru mine nu există moarte, există „trecere dincolo“.

*

Trebuie să vă spun că eu trăiesc în permanentă cu un sentiment de frustrare. Lumea se amuză când spun asta, dar eu mă simt o ratată. Cariera mea trebuia să fie una muzicală. În clipa în care, la 17 ani, m-am îmbolnăvit de tuberculoză și mi s-a spus că trei ani nu mai am voie să cânt, nici la pian, nici la vioară, a fost o prăbușire, care, firește, la acea vârstă, mi s-a părut o catastrofă. Fatalmente, a trebuit să merg pe altă cale. Îi am ales calea de jurist, a tatei, și cea de filolog, a mamei. Îi aşa am intrat, mai mult sau mai puțin cu voia mea, dar sigur cu voia lui Dumnezeu, în acest câmp al „formației sufletelor“, cum îi spun. Fiindcă mie îmi părea esențial nu să înșir niște date și gânduri în fața studentilor, ci să încerc să comunic cu ei, nu numai omenesc, dar și spiritual. Îi cultural, pentru că doream să fac din ei oa-

meni cultivați, să le dau cât mai multe surse de incitație la lectură și la arte în general.

*

Pentru mine, însă, important era, la început, să driblez noua doctrină care încerca să se încuibe la noi... marxismul, dublat, firește, de ateism. Am intrat în facultate într-o vreme amarnică... Eminescu era făcut socialist, toată cultura românească se transforma într-o cultură pre-comunistă. La seminarii făceam contrariul a ceea ce se făcea la cursuri. Studenții au simțit imediat asta, omul Tânăr înțelege repede aceste lucruri, și atunci toti veneau la mine. Am început cu Eminescu, fiindcă el era ținta tuturor. Încercam să-l arăt în lumina adevărată, cât se putea, fiindcă eram controlați. Am făcut tot felul de acrobații, de interpretări de text, ca să ajungem indirect la adevăr; acestea s-au spus cu jumătate de gură. Asta a fost o etapă. Dupa '65, am scăpat de chinga sovietică, lucrurile mergeau mai ușor. În timpul acela, George Călinescu nu mai era la catedră, rămăsese la Institut, dar mai venea la facultate. Îmi amintesc că într-o zi venise la un curs de-al meu. Nu pot să vă spun ce emoții am avut. Eram și foarte Tânără. Închipuiți-vă să-l ai pe Călinescu în amfiteatru... A intrat și mi-a zis: „Ei, Zoe, haide, să te aud!“. Aveam un curs despre Gherea. De fapt, nici nu făceam un curs despre Gherea, ci despre Maiorescu. Făcând o paralelă între cei doi, aveam grija să iasă Maiorescu deasupra. Când am terminat cursul, Călinescu m-a îmbrățișat și mi-a spus „foarte bine!“. A fost impresionat, pentru că făceam ceea ce încercase și el să facă. Să ne strecurăm pe sub o doctrină străină de noi.

Apoi, am intrat într-o etapă cu destulă libertate de mișcare, cu referire la culturi străine. Între timp, Tudor Vianu m-a adus la catedra de literatură comparativă, eu fiind specialistă în engleză și germană. Tudor Vianu a fost foarte bun prieten cu tatăl meu și mă cunoștea de când eram mică. și în acest mod am putut să-mi exprim punctele de vedere aşa cum am dorit, cu foarte puține concesii. și am ajuns să fac literatură comparată a popoarelor orientale. După ce le-am prezentat cărțile sfinte ale indienilor, am ajuns la evrei, dorind să-i îndrept spre Biblie, care era prima carte în bibliografia pe care le-o dădeam studenților.

Veneau la cursurile mele și teologi. Atunci, speriat că îl bag la pușcărie, a venit la mine secretarul de organizație pe universitate. Î-am spus: „Măi copile, spune și tu că e prima și cea mai mare carte a lumii. Și nu se poate face carte fără ea, că ne facem de râs dacă o scoatem din bibliografie“. Când a auzit asta, a tăcut din gură. Așa am făcut „formație de suflete“, nu numai de minti. Am făcut carte cu ei, dar le-am trezit și sentimentul religios. Îmi amintesc de un preot care mi-a spus „vă sunt recunoscător! Toată viața mea am încercat să o conving pe fiica mea să citească psalmi, iar dumneavoastră ati reușit acest lucru numai după un curs!“.

*

Modelul meu absolut a fost Tudor Vianu. Eleganța lui omenescă... E adevărat, olimpianismul lui era rece sau părea rece. Profesorul părea distant, nu puteai să îl reprezinti decât la catedră. Cu o seriozitate maximă, el oficia... Pentru el, cultura era sacră. Meseria de profesor era pentru el un sacerdotiu.

E adevărat că studenții erau mult mai atrași de cursurile lui Călinescu, pentru că la el era spectacol. Avea o alură ușor histrionică, el juca. Nu știai dacă vorbește serios sau în dodii, tocmai pentru că nu putea spune adevărurile în mod direct, în acea perioadă. Tudor Vianu și George Călinescu au fost, în acele vremuri, stelele Universității.

*

Nenorocirea e că actuala elită, generația de 30-40 de ani, nu știi din ce motive, vrea să ignore sau, în orice caz, să minimalizeze valorile trecutului. Și au început cu Eminescu, ceea ce, pentru mine, este o durere infinită. Când Maiorescu, Iorga, Călinescu, Vianu, Noica – toată crema intelectualității românești – au văzut în Eminescu o concentrare a genialității românești, și nu numai în literatură, vin niște juni care îl denigrează. Am văzut un articol cu titlul „Eminescu, idiotul național“. Cred că această atitudine vine ori din necunoaștere – nu știi câți au citit toate cele 16 volume ale operei eminesciene – ori din orgoliu personal. Am impresia că, în momentul de față, fiecare scriitorăș crede că este geniu. Ori sunt complexați, ori ignoranți. Mă întreb ce se va întâmpla cu copiii acestei generații, ce vor ști ei... vor afla

de la aceştia că „Eminescu a fost un zero”? Ei nu mai au punctele de reper care să le permită să-i reconstituie imaginea adevărată.

În urmă cu un an, am susținut o prelegere în care am vorbit și despre Eminescu. Ceea ce le-am spus tinerilor de acolo a stârnit în ei o stare de spirit specială. Când am terminat, băieții din ultimele clase de liceu plângneau și veneau să mă sărute... Erau fericiți că l-am reevaluat pe Eminescu. În conferințele religioase, întotdeauna vorbesc despre Eminescu, mai ales că el a fost un exemplu de zbatere între credință și necredință, la sfârșit revenind la credință. Noi umblăm după modele străine, spre niște zone care nu au nimic de-a face cu noi din punct de vedere structural. Nici ontologic. Ne ploconim la modele din afară, de unde am adus drogurile, dezbrăcările, căsătoriile între lesbiene, între homosexuali, toate smintelile acestea... Dar în fiecare om există și intuiția adevărului. Tinerii asteaptă să li se confirme intuițiile. Iar eu le-am confirmat intuiția și au fost fericiți, pentru că nimeni nu le-a vorbit aşa, nu le-a spus lucrurile acestea.

*

Biblioteca este singura mea bogăție. Sunt cărți cumpărate de mine, iar multe sunt moștenite de la cununatul meu, doctorul Bușulenga, care era un om admirabil. Biblioteca este singurul loc la care mă gândesc din când în când. Sper ca Domnul să-mi dea timp să retrăiesc cu pocăință fiecare din etapele vieții mele. Până la urmă asta e căința. Când trezem dincolo, întâi ne judecăm noi.

*

În ultima vreme citesc numai teologie. Dacă aş fi fost cu zece ani mai Tânără, aş fi studiat la Facultatea de Teologie, deși poate din cărți învețî mai mult decât din spusele profesorilor. Raiul e Împărăția Domnului. E viața în spațiul nevăzut. Se spune „Făcătorul Cerului și al Pământului, văzutelor tuturor și nevăzutelor”. Întoarcerea noastră acolo se întâmplă, dacă, evident, am dus o viață conform cu învățăturile Mântuitorului. Zonele acestei Împărății sunt numeroase. Cei cu păcate se duc jos, la subpământeni, în vreme ce dreptii și sfintii trăiesc în slava lui Dumnezeu. Ce înseamnă asta? În zona luminii necreate, acea lumină fantastică pe care

noi nu o putem vedea. Raiul este această trăire în veșnică bucurie, privire a luminii slavei.

Noi însă trebuie să avem puterea să ne judecăm. Da, să avem această putere și abia apoi să ne înfățișăm Mântuitorului, care ne va judeca și pe urmă ni se arată locul unde vom fi trimiși.

*

Eu am niște aprehensiuni în legătură cu soarta noastră viitoare destul de apropiată. Foarte multă lume spune că sunt bigotă sau că am o viziune care nu mai corespunde dezvoltării științifice și tehnice contemporane. Această dezvoltare ne-a adus aici fiindcă știința s-a prelungit în tehnică. Știința este pozitivă, dar tehnica devine dăunătoare. Descoperirea științifică este un câștig enorm, în timp ce derivațiile tehnice pot deveni nocive. Toate lucrurile astea, clonările, fertilizările în vitro sunt niște monstruozități. Copii cu mame bătrâne, la 67 de ani... În felul acesta se lovește nu numai în spirit. Descoperirea științifică este urmarea unei inspirații divine. Lucrurile tehnice, nocive, vin de pe urma mititeilor încornorați. De ce cred asta? Mântuitorul spunea despre semnele care o să preceadă finalul: vor fi semne cosmice, în stele, în lumină, vor fi cutremure îngrozitoare, vor muri oameni de furia valurilor. Și mă uit la ce se petrece în lume. Păcatele ne covârșesc și nu ne mai poate apăra nici Iisus. Ce se spune în Scripturi este adevărul. Un om de știință spunea că, după nenorocirea din Asia, axa lumii s-a schimbat. Mă tem că suntem în preajma sfârșitului. Am uitat verticala, ne-am întins pe orizontală profitului, ne-am năclăit în mocirla materiei. Spiritul nu mai este în noi. Suntem numai o poftă a trupului... Sau a banului... De aceea românul spune că „banul e ochiul dracului“. E o veche zicală și e adevărată. Te dezumanizează. Sunt atât de îndurerată de spectacolul contemporan, încât greu mă pot despăti, privind cu indiferență împrejur. Mă uit la oameni cu dragoste, dar văd mulți oameni lipsiți de milă, cei care au mașini de miliarde și pe care le schimbă frecvent, dar nu ar da un leu săracilor... Sau pentru refacerea unei biblioteci, a unei case memoriale, a unei biserici... Iar asta înseamnă să-ți pierzi sufletul, a pierde iubirea pentru aproapele tău, pentru tot ceea ce este creație, spirit. Peste tot auzi mane... niște orori. Apoi lipsa de cuviință; noi eram un popor cuviincios, iar acest cuvânt a dispărut din vocabularul nostru. Există în noi

acest impuls de vulgarizare, de înjosire. Suntem cufundati în mlaștina materiei. Avem ce merităm, din toate punctele de vedere.

*

Astăzi, noi luptăm împotriva Logosului. A părăsi cartea, ceea ce este statornic în viața noastră, esențial, a părăsi cuvântul înseamnă că ne risipim, ne irosim facultățile intelectuale, iar spiritul nu mai are cu ce se hrăni. Fiindcă în clipa în care intrăm în această nebunie uitam și rugăciunea. Nu ne mai putem strânge mintea în rugăciune atâtă vreme cât ești năucit de imagini, de televiziune. Și atunci, ce alegem?! Cei credincioși poate nu au aflat ce deosebire există între cele două lumi – a cuvântului și a imaginii. Cuvântul e statornic, creator. Imaginea e răvășitoare, înșelătoare, trece, iar pentru suflet nu rămâne nimic. Și așteptăm sfârșitul. Din nefericire, cred că gândesc adevărat. Gândesc logic, într-o viziune escatologică, dar sănătoasă. Pentru că știu ce înseamnă un final dezastruos și știu ce ar însemna pentru fiecare dintre noi un sfârșit luminos la capătul unei vieți bine întocmite și înțelepte conduse.

*

Nu se poate trăi fără modele. Tinerii sunt total debusolați. Nu vedeți că toate datele sociologice relevă faptul că sunt tot mai debusolați? Au totuși credința în Dumnezeu și au nevoie de valori. De unde să le ia, dacă nu există acele persoane care să le deschidă drumul către valori și dacă ei aud că tot ceea ce considerăm noi, bătrâni, valori, nu sunt valori, sunt non-valori? Atunci în mintea lor se face o confuzie absolut dramatică, uneori.

*

Am sentimentul că familia nu mai are coeziunea pe care o avea odată. Nu mai e legată de acea căldură, de acel fluid insesizabil care unea membrii unei comunități familiale. Școala ar trebui să facă asta, părinții pot să infuzeze foarte bine credința, presupunând că ei nu au cultură.

Chiar dacă unii nu s-au născut cu biblioteca în casă, nici nu au fost educați să se ducă spre bibliotecă.

*

Astăzi este o perioadă critică. Dacă lucrurile ar merge pe un făgaș istoric normal, ar veni, după acțiune, reacțiunea și in-

vers. S-ar liniști lucrurile și s-ar așeza. S-ar reconstitui un fel de atitudine respectuoasă față de un trecut pe care, în general, îl contestăm, pentru că, de regulă, se contestă trecutul în versiunea „new-age”, pe care foarte mulți au adoptat-o fără să știe despre ce e vorba. Dacă nu ne-am reveni, atunci șansele de degradare ar fi din ce în ce mai mari. Marea masă a concetățenilor noștri trăiește totuși într-o perioadă de lipsă de valori. Eu mă gândesc la muzică. Nu mă gândesc la muzica mare, muzica, să-i spunem așa „cultă”, care și ea suferă pentru că nu mai este așa de prețuită – nu se mai bate lumea pe concertele de la Filarmonică sau de la Sala Radio, iar marii soliști nu mai sunt așa de prețuși ca pe vremuri. În schimb, vine Michael Jackson și mii de puști se omoară pe arene. La întrebarea care mi s-a pus: „ne mai putem întoarce?” e foarte greu de răspuns. E foarte greu să te întorci înapoi de la manele la J.S. Bach.

*

Cine ne poate scoate din această letargie, dacă nu modelele? Am impresia că națiunea vrea să fie neapărat ca altcineva. „Vrem ca acolo”. Fiecare „acolo” este *acolo*, nu *aici*. Avem și noi „aici”-ul nostru, dar cum să le scoți din cap asta? E foarte complicat! Ce e al lor, e al lor și ce e al nostru e al nostru. Noi abolim trecutul, abolim rădăcinile. Procesul este foarte insidios și poate prinde. Văd ceva la vecin și vreau să fiu ca el. Dar eu am trecutul meu, am determinările mele interioare și nu pot să fiu ca el, pentru că el are alte motivații, alte condiționări. Niște oameni foarte cultivați și neimplicați politic ar putea face aceasta. E foarte greu însă! Dupa 12 ani încă nu se poate pune problema. Peste 20-30 ani, când lumea va fi înțeleasă ce înseamnă democrație...

*

Pentru omul de rând, libertatea înseamnă a ieși cu bâta la drum. Pentru omul superior, libertatea nu e decât interioară, ceea ce e un adevăr trist. În general, adevărurile sunt cam triste și de aceea lumea nu le iubește.

*

Nu știu la ce scară s-au produs fenomenele acestea „de împrumut”. La noi, să zicem, perioada pașoptiștilor și imediat post-

pașoptistă – deși nu se compară ca scară – a fost o astfel de perioadă în care se urmăreau modele străine cu pasiune. Se adoptau fără nici un fel de rigoare critică instituții, cărti, mod de viață. Este ceea ce numea Maiorescu „formele fără fond“. Maiorescu a avut curajul și a înfruntat public, fiindcă nu risca politic decât să-l beștelească liberalii. „Timpul“ lui Eminescu era citit zilnic de C.A. Rosetti, care era dușmanul de moarte al conservatorilor, cei care păstrau esențele, nucleele puternice de tradiție. Sigur că a fost un fenomen de tranziție și ca atare pasager. Dar șansa care a fost? Că Maiorescu i-a avut langă el și i-a lansat pe Eminescu, Caragiale, pe Creangă, pe Slavici. Adică a oferit niște modele de autenticitate culturală. Când va veni și la noi acel Maiorescu care să nu fie amenințat de toate partidele politice? Vă dați seama cum ar fi atacat, insultat un Maiorescu astăzi și mai ales de câte partide? Esențial ar fi ca el să aibă în jurul lui o pleiadă de oameni de cultură și mai cu seamă de creatori.

*

Slavă Domnului, română-i foarte talentat, dar nu trebuie să-i zăpăcești zilnic mintile cu sminteli ca să nu-și părăsească matca lui proprie, izvorâtă din niște rădăcini, dintr-o istorie a spiritului, a intelectului, a creativității însăși. Dacă nu-i pui în față modelele autentice, el ce poate să înțeleagă și să facă? Am găsit o foarte frumoasă definiție a artei postmoderniste: artă care înfățișează viața și arta în cioburi. Excelent! Totul este fragmentat, totul este sfâșiat, totul este vulgarizat, din nenorocire, degradat sub aspect al formei. Mă gândesc la limba română, care a ajuns unde a ajuns. Este una dintre marile mele dureri. Se vorbește, astăzi, execrabil! Este catastrofal ceea ce se întâmplă. Avea Odobescu o vorbă despre limba românească – o „limbă spornică și vârtoasă“, adică o limbă bogată și cu impact. Foarte frumos spus. Impact asupra mintii și asupra inimii. Or, impactul lingvistic astăzi este zero. Se poate vorbi, se poate trăncăni la nesfârșit, dar fără nici un efect.

*

Eu sunt bătrână și cu atât mai mult, apropiindu-mă de sfârșit, socotesc lucrurile acestea ca pe cele mai mari bucurii: bu-

curiile spirituale, de natură spirituală. O participare la o liturghie extraordinară, la o rugăciune extraordinară. Acestea sunt, după părerea mea, cele mai mari bucurii. După aceea, bucuriile muzicii. Acolo este centrul vietii mele. O audiuție extraordinară era o stare de beatitudine aproape ca ora de rugăciune, fiindcă muzica este cel mai direct drum către Dumnezeu.

*

Acum o vreme, în acest hol, de la Văratec, se strânseseră vreo 20 de tineri, membrii ASCOR de la Iași. Am stat două ore și jumătate de vorbă cu ei, fiindcă pentru asta veniseră. M-au întrebat lucruri atât de duioase, de înduioșătoare pentru mine, în ceea ce-i privea. Mă uitam la ei cu dragoste și cu milă, fiindcă mă gândeam la ce-o să-i supună viața, la câte încercări. Mă întrebau: „Cum să rezistăm, doamnă Bușulenga? Cum să nu cădem în ispite?“ Le-am spus: „Copii, faceți-vă o platoșă. Eu nu pot să vă spun mare lucru, pentru că fiecare om are destinul lui și are un raport al lui interior cu propriul lui destin. Constituiți-vă o platoșă a voastră și aceasta să fie o platoșă a seninătății, a dragostei pentru toată creația, pentru tot ceea ce se află sub soare. Să vă fie gândul pe verticală. De multe ori am spus să nu uitați că există verticală“. Pentru că dacă uități verticala, că există Dumnezeu, suntem terminați, și sub raport spiritual, dar și omenesc propriu-zis. În această platoșă, rugăciunea să fie foarte bine fixată, pentru că e nevoie de ea în momentele grele. E nevoie de chemarea noastră. Fiecare dintre noi, când ne întâlnim cu greutatea, cu un obstacol, cu o neplăcere, cu o nenorocire spunem: **„Ajută-mi Doamne! Dă, Doamne!“**. Frântura aceasta de rugăciune am putea să-o spunem mai des. Și mai este ceva. O să vă spun acum cum făceam eu foarte mult în tineretea mea. Mergeam pe stradă, alergam de la un curs la altul, de la o facultate la alta și încercam să gândesc pozitiv, pentru toată lumea, fiindcă șansa gândului este enormă. Trebuie ca fiecare dintre noi să devenim un emițător de unde pozitive, de unde de dragoste, de pace, de bucurie și de lumină. Eu socotesc că dacă tot timpul am zice „Doamne, să dăruim semenilor noștri un gând de dragoste, pace, bucurie și de lumină“, dacă tot timpul am gândi aşa, în momentele noastre libere, am crea o adevărată noosferă spirituală. Am impre-

sia că, de fapt, ceea ce este agresat la noi este tocmai noosfera, de care vorbea aşa de mult Camil Petrescu. Noi trebuie, cu gândirea pozitivă, să ne împotrivim agresiunii noosferei, cerând pentru lume, pentru semenii noştri, pentru aproapele nostru. Să gândim întotdeauna la aproapele nostru.

Astăzi, am ajuns să nu mai fie aproapele nostru. Este de partele nostru. Mă tem că, dacă nu vom gândi pozitiv legătura noastră cu aproapele, o să ajungem acolo unde a zis Nietzsche. Suntem în pericol să ne izolăm. Alienarea aceea, despre care s-a vorbit atâtă vreme de la jumătatea secolului trecut, ne amenință pe toți. Singura ieșire din asta este îndreptarea către aproapele nostru. În felul acesta îndeplinești și o poruncă Dumnezeiască și realizezi și o comuniune socială, fără de care lumea nu mai poate exista. „Să iertam tuturor“, cum zice Mântuitorul. E adevărat că e groaznic de greu, dar măcar nu-i face rău, bucură-te de bucuria lui sau îndurerează-te de durerea lui. Așa se spune, că de durerea lui mai degrabă te îndurerez, decât să te bucuri de bucuria lui.

NU-L PUTEM CUMPĂRA PE EMINESCU

D. Vatamaniuc

Mesajul meu pentru cei care vin după noi este ca ei să facă lucruri temeinice și să nu se apuce de prea multe lucruri odată; să facă puțin dar bine, să știe tot timpul de unde pleacă pentru a putea ajunge unde doresc. Firesc este ca fiecare să-și pună amprenta pe o anumită problemă și să nu se împrăștie în toate lucrurile ce i se pare că le poate face, pentru că dacă ne împrăștiem și vorbim de toate, lumea ne uită repede.

Este normal ca azi tineretul trebuie să trăiască și de aceea se orientează spre ocupării care aduc venituri imediate și le asigura subzistența. Astăzi un Tânăr nu poate să inițieze un studiu la care urmează să lucreze poate 20 de ani pentru ca apoi să publice o carte pe care primește câteva mii de lei.

Lumea de astăzi nu mai are timp să citească, în primul rând pentru că nu mai are timpul necesar și apoi pentru că toate informațiile le poate prinde din mass-media. Este adevărat că în vremea tinereții mele erau alte condiții de viață iar dezvoltarea nu era aşa galopantă cum e acum dar trebuie să ne adaptăm la situație pentru că noi nu suntem judecătorii societății. Factorul economic este motorul societății și noi trebuie să ne ținem după el. Drept este că astăzi condițiile de viață sunt mai bune decât în trecut. În urmă cu 50-60 de ani învățam la lampă.

Mi-ar plăcea foarte mult să găsim în generațiile care vin continuatori a ceea ce a început noi și nu am reușit să facem, care să promoveze în special cultura națională. Integrarea europeană este de fapt supraaport economic, practic am trăit într-un sistem și acum dorim să intrăm în altul, dar, de fapt, noi nu ne-a despărțit niciodată de cultura europeană. Vrem sau nu, trebuie să ne adaptăm la mișcările economice și sociale în fața căroră noi trebuie să ieșim cu valori culturale. Valorile culturale nu le putem cumpăra, nu-l putem cumpăra pe Eminescu, deci trebuie să atragem atenția prin scoaterea în față a valorilor culturale și să avem grija să se afirme acele valori care abia acum înfloresc ca să putem, în fond, să supraviețuim.

„SUNT UN ADEPT AL ȘCOLII ARDELENE“

Viorel Roman

Am făcut liceul la Timișoara, studii de științe economice la București și am activat la Sfatul Popular al Regiunii Banat, Radio-difuziunea Română și Universitatea din Timișoara. Sub Ceaușescu, pentru cei cu înclinații spre științele sociale, ceva nu era în regulă. PCR avea monopolul adevărului, ceea ce era absurd, iar granitetele erau păzite ca și cum toți am fi fost suspecti, inculpați. Rarele excursii în vest erau aprobate greu, în ultimul moment, aşa că am ajuns cu BTT-ul întâmplător la Bremen unde tocmai se înființase Universitatea. Așa am rămas și mi-am continuat aici activitatea.

Doream să continui viața universitară fără probleme și, spre surprinderea mea, chiar aşa a fost. Fiind o universitate nouă, toti eram cam de aceiași vârstă, din aşa-zisa Generație a lui 1968, m-am adaptat din mers și am beneficiat din plin de libertatea caracteristică universităților vestgermane în general și a celei noi, de stânga, din Bremen, în special. Mai mult decât atât, cu noul meu salar, care era, în comparație cu cel din țară, de a dreptul astronomic, mi-am permis să călătoresc imediat în toată lumea. Aceasta a fost unul din motivele care m-au determinat să nu mă reîntorc în țară.

Înțial, eram referent la biblioteca universitară din Bremen și aveam un curs și seminar de teoria marxistă a valorii și prețului. Doi ani m-am ocupat intensiv de această problemă, am fost chiar solicitat să-mi dau doctoratul, dar am ajuns la concluzia că nu merita. Existau deja lucrări excelente pe această temă, dar mai ales concluziile noastre, ale mele și ale celor cu care colaboram, erau clare: sistemul economic, planificarea din țările sociale-liste se baza pe un sistem de prețuri „nejuste“, cum se spunea în evul mediu și „neeficiente“, cum spunem noi azi, care se va prăbuși mai devreme sau mai târziu. După studiile noastre, „Lagăr“-ul socialist stătea pe picioare de lut, ca în Apocalipsa biblică, și trebuia să se reformeze rapid și radical – ceea ce nu era posibil în condiții dictatoriale – dacă vroia să facă față eternei globalizări, presiunii occidentale. Dar, desigur, nu bănuiam că se va prăbuși atât de curând și atât de spectaculos. Agonia imperiilor, după cum se știe, durează mai mult decât o viață de om.

Apoi, Universitatea mi-a oferit posibilitatea, la începutul anilor '80, să mă ocup de problemele românilor, ceea ce am acceptat deși nu fără sacrificii materiale. Pentru a deveni „consilier academic pe viață“ mi-am dat doctoratul cu primul volum din **„România în sfera de interes a Marilor Puteri: (1) Principalele dunărene de la vasalitatea otomană la periferia Occidentului, 1774-1878;“** au urmat **(2) De la periferia Occidentului la socialismul oriental, 1878-1944; (3) Problemele unui stat în curs de dezvoltare la marginea Europei, 1944-1991“**, editate de Dr. Falk.

La sfârșitul „erei Ceaușescu“ tematica plutea oarecum în aer. Imediat după apariție, **„România în sfera de interes a Marilor Puteri“** a fost aleasă ca sesiune de comunicări la Univer-

sitatea din München, a fost foarte comentată, a trezit interes chiar în țară. Dr. Ilie Ceaușescu mi-a scris o scrisoare în care remarcă unele merite ale cărții. Cu sprijinul DAAD-ului am revenit în 1988 la București, pentru a-mi prezenta doctoratul și în limba română unui public interesat.

Am fost tot timpul și sunt încă un universitar angajat în cercetare, nu în politică. Chiar dacă aceste sfere de activitate umană se intersectează, mai ales în mentalitatea ortodoxo-comunistă, nu mai eram din anii '70 cetățean român, aşa că am fost primiți bine, mi s-a permis chiar să țin o conferință în fosta casă a lui Nicolae Titulescu, la ADIRI (*Asociația de drept internațional și relații internaționale*).

Cu această ocazie, m-am situat oarecum pe linia lui Mihail Manoilescu, adică „dictatura de dezvoltare“. Teza surprindea, mai ales că veneam din Occident. M-am referit la proverbul românesc: când doi se bat, URSS-ul cu SUA, al treilea câștigă, Piața Comună / UE. Atrăgeam atenția că România e mai mult decât oricând „în sfera de interese a Marilor Puteri“ și e obligată să (re)acționeze într-un fel sau altul înaintea noilor mișcări tectonice geopolitice. Cu toate că eram într-un cerc închis, se vedea că ascultătorii, partenerii mei de discuții erau în așteptare, timoriți, izolați, dar față de mine n-aveau nici un motiv să fie dușmănoși. Eu venisem cu o carte germană despre români și cu cele mai bune intenții. Mă bucur că m-am reîntors în condițiile grele de atunci.

„Dictatura de dezvoltare“ este o sintagmă pe care eu am introdus-o în mass-media din țară, chiar dacă deranjează mai ales societatea civilă. Dar eu vedeam sistemul social-politic instalat de ruși după război ca o strategie impusă, dar poate necesară o perioadă de timp în țările subdezvoltate din est. Mă refeream mai ales la obligativitatea de-a reintra în rând cu lumea, aceasta în „*Politica economică românească: Strategia unei politici de dezvoltare*“, 1988. Regret că n-am avut posibilitatea să public, să discut teza la Universitate, în public sau chiar să-l întâlnesc personal pe fratele dictatorului. Am fi avut probabil o unanimitate de păreri în privința acumulării de capital prin „dictatura de dezvoltare“. Necesitatea revenirii „în lumea largă“, capitalistă, adică

la normal, era desigur un tabu ortodoxo-comunist, inacceptabil la acea vreme. Dar și azi mai sunt rezistențe de aceiași natură.

După un an, am venit pe 16 decembrie 1989 cu avionul la Timișoara unde locuia mama și urma să petrecem împreună Crăciunul. Așa că am trăit toate evenimentele de la Revoluție pe viu, atât în Piața Operei din Timișoara, cât și la București, de unde m-am reîntors cu trenul în Germania în ianuarie 1990.

Pentru mine personal s-au deschis atunci perspective nesperate. Am revenit în țară cu primul program al UE de sprijinire a învățământului superior, apoi ca trimis ONU, dar mai ales aveam posibilitatea să public, să mă adresez liber marelui public. M-am bucurat că marxism-leninismul, dictatura de dezvoltare, care le studiasem ani de zile, au ajuns la lada de gunoi a istoriei. Care erau însă noile paradigmă? Spre ce se vor orienta România și Moldova? Acum, toată lumea vrea în principiu în UE, spre Europa, dar a ieșit repede la iveala că ortodoxo-comuniștii conduși de Ion Iliescu aveau dificultăți în începerea dialogului sincer și deschis cu occidentalii, cu Roma. Comunismul ortodox moldo-valah s-a adaptat – PMR, PCR, FSN, PDSR, PSD – într-un fel de tranziție, dar activul de bază, ca și incompatibilitatea milenară est-vest, a rămas.

După 1989 am continuat discursul cu „*România – o țară în curs de dezvoltare cât se poate de obișnuită*“ (1994) ceea ce nu prea e acceptat nici azi. Există după Revoluție iluzia că e suficient să repetă formule democratice (pro)apusene și totul se rezolva, adică Vestul vine cu ajutorul. M-a interesat soarta Transnistriei și Transilvaniei, unde s-au dat lupte. Am fost la Chișinău, Cernăuți, pe Nistru, la Târgu Mureș, Cluj, Baia Mare, și am publicat împreună cu dr. Hofbauer: „*Bucovina, Basarabia, Moldova: o țară uitată între Europa de vest, Rusia și Turcia*“, în germană, rusă și română; „*Transilvania. România la Încrucișarea intereselor imperiale*“, în germană și română. Un succes deosebit a avut comunicarea „*Imperiul și Limesul*“, 1994, prezentată la Belgrad în vremea embargoului. A fost tradusă în sârbăște și larg comentată.

Noul mesaj era următorul. Sârbilor, basarabeanilor și mai ales românilor le argumentam că după prăbușirea Imperiului Moscovit, Imperiul apusean (NATO/USA/UE) nu mai permite barbari și acte de barbarie la noul Limes. Mesajul meu, menirea

mea e să demonstreze necesitatea dialogului ortodocșilor cu Roma. Vizita Papei Ioan Paul II la București 1999 i-a repus desigur pe români pe harta Europei – urmează aderarea lor la UE în 2007 – dar problema coordonării și cooperării dificile între creștinii occidentali și cei ortodocși rămâne. Problematica este vastă, eu însuși am publicat mii de pagini, am vorbit la zeci de conferințe, sesiuni de comunicări, Radio și TV, am publicat „România spre Piața Comună“, 1993, „Imperiul, evreii și românii“, 1994, „România în Europa“, 1995, „De la Râm la Roma“, 1999. Titlurile vorbesc de la sine, dar clasa politică și opinia publică nu sunt conștiente de importanța dialogului și de aceea nu sunt nici pe de parte pregătite de a apuca taurul de coarne.

Recapitulând toate acestea, îmi dau seama că la fiecare deceniu m-am ocupat de altă tematică. În acest fel m-am și format. În primul rând bunica și mama, care au rămas singure după primul și respectiv al doilea război mondial, femei independente și înțelepte, care, fără îndoială, au contribuit decisiv la formarea mea. Apoi au fost profesorii de liceu din anii '50, școliți în perioada interbelică. În anii '60 am „devorat“ bibliotecile din București, am profitat din plin de scurta liberalizare. În anii '70 m-au absorbit bibliotecile occidentale; la cea din Bremen, un statut privilegiat îmi permitea să obțin orice carte vroiam. În anii '80 m-am ocupat de trilogia pomenită mai sus. Din '89 vin des în țară, așa că particip la discursul public și am prilejul să cunosc personalități care mă ajută să țin cadența cu ceea ce frământă opinia publică românească. Sunt un adept al școlii Ardelene.

Acum observ că din zece în zece ani sunt momente de răscruce pentru societate și pentru fiecare din noi. Pe lângă intențiile noastre, suntem „sub vremi“, după cronicar, căci există și un plan divin, la care n-avem acces. De aceea să privim greutățiile ca ceva normal, ca Sf. Augustin (354-430): „Lumea-i ca un teasc de ulei; se stoarce neconenit. Dacă ești spumă reziduă-lă te scurgi în cloacă; dacă ești ulei rămâi în vasul de ulei. Oricum stoarcerea este inevitabilă. Acum observă reziduurile, observă uleiul. Pretutindeni în lume se stoarce: prin foamete, război, sărăcie, creșterea prețurilor, nevoi de tot felul, moarte, tâlhărie, sgârcenie; astea sunt necazurile celor săraci și problemele statelor, noi le trăim (...) Așa că se găsesc amărăți care în fața acestor

necazuri murmură și zic 'Ce rele sunt aceste timpuri creștine...' Asta este spuma reziduală care se scurge din teasc direct în cloacă; ea e neagră pentru că clevetește; ea nu strălucește. Uleiul strălucește. Așa se regăsește un alt om în același teasc prin frecarea care-l macină – nu a fost frecarea, care l-a făcut atât de alb?"

De aceea, dialogul româno-ortodocșilor cu Roma, cu frații lor creștini occidentali, este ceea ce consider că trebuie continuat cu orice preț. Altfel moldo-valahii vor rămâne la periferie, dacă nu și mai rău. Adică o iau, iară și iară, de la început: izolare, mizerie, dictatură, revoluție, tranziție..., ca Sisif. O mie de ani de schismă, de evoluție, nu rareori divergentă, nu poate fi nici măcar percepță facil, darmite depășită într-o generație. După Karl Marx, condițiile materiale determină conștiința, filosofia, religia. De fapt religia, credința, determină condițiile social-economice, care apoi influențează credința. UE este văzută, nu numai de români, ca o Uniune de interese materiale. Acestea implică însă și o construcție de valori și norme care nu pot fi decât cele creștine. Dar care? Azi nu se mai pune problema prozelitismului, a trecerii ortodocșilor la catolicism, pentru a fi acceptați în Europa, ci se caută o unitate în diversitate. Creștinismul respiră cu doi plămâni, cel oriental, ortodox și cel occidental, latin. Pentru toată lumea, dar mai ales pentru români, toate drumurile duc la Roma.

LUPTA PENTRU A FI

Al. Stănciulescu-Bârda

Recent, într-un cadru festiv și în prezența unui public select, *Asociația Română pentru Patrimoniu*, prin președintele său executiv cărturarul Artur Silvestri, mi-a decernat *Premiul de Excelență* în semn de „recunoștință obștească și continuă aducere-amintire pentru valoarea de ansamblu a operei culturale și pentru eminenta acțiune editorială, unică în mediul rural“, cum glăsuiește textul de pe diplomă.

A fost un moment emoționant și răscolitor de amintiri și dătător de energii, mai ales că de pe vremea când eram elev n-am mai primit o diplomă sau un premiu.

A fost moment emoționant, fiindcă alături de subsemnatul erau premiate personalități de marcă ale culturii române. Și printre ei,... popa de la Bârda! S-au ținut discursuri, s-au legat prietenii, s-au făcut schimburi de cărți, reviste și alte publicații.

A fost un moment răscolitor de amintiri, fiindcă, instantaneu, auzindu-mă chemat să mi se înmâneze diploma, am simțit valul acela de sânge, care urcă până la creștet, făcând, pentru câteva clipe, ochii să vadă mai mult în interior decât în exterior. Nu știu de ce, spre deosebire de altădată, când ca elev, primeam premii, de data aceasta m-am simțit, pentru câteva momente cât a durat drumul până la microfon, singur, doar cu mine însumi. Mi s-au derulat, fulgerător, prin minte, ca-ntr-un film, câteva secvențe din viață, care au avut legături, mai intense ori mai firave, cu „patima” scrisului și cu „idolul” tipar. M-am văzut, copil fiind, păzind vitele, în timp ce derulam zeci și zeci de file, înfometat și însetat de a ști ce și cum. De multe ori vitele se deparțau, intrau în recolte, le pierdeam, iscam certuri și necazuri pentru părinti. Toate se terminau cu bine, fiindcă se duse se vestea că obișnuiesc să citesc până uit de vite și oamenii aveau un respect, mai mult sau mai puțin vizibil, față de carte. Pentru asta aveau puterea de a ierta. M-am văzut strecurându-mă sfios în biblioteca școlii, apoi în cea județeană, în timp ce mama vindea laptele ori brânza în piață! M-am văzut scriind primele versuri și pagini de „proză” tot după oi. Cele peste cinci sute de mii de scrisori, cât numără arhiva personală, dovedesc cu prisosință că încercările de a intra în contact cu publicațiile și cu editurile vremii le-am făcut de timpuriu. Trimiteam texte în toate părțile și din toate părțile îmi veneau doar scrisori încurajatoare, care, într-adevăr, mă încurajau. Debutul propriu-zis a venit în 1972, prin bunăvoiețea regretatului preot Dumitru Bălașa, redactor, pe atunci, la „Mitropolia Olteniei” din Craiova. A fost destul să-mi publice o poezie (*Odă Coșunei*), căci după aceea am năpădit pe capul bietului om cu documente, reportaje, predici etc. Și dânsul, Dumnezeu să-l ierte! (mai ales că cei de-atunci, de la mitropolie, nu l-au ieritat niciodată, fiindcă a îndrăznit să publice un elev seminarist, fapt fără precedent!) – mi le publica, după ce le mai scărmașa peici, pe colo. Cu fiecare material publicat în revistă, simțeam cum mă impulsionează energii interioare nebănuite până

atunci, subiectele veneau în avalanșă și prea puțină vreme îmi mai rămânea de învățat. A început, tot din vremea seminarului, corespondența cu editurile. Păstrez copii după scrisorile pe care le trimiteam. Erau tot felul de proiecte, pe care le propuneam. De peste tot primeam doar refuzuri categorice. Elanul tineresc făcea să nu cad în deznădejde. Îmi reproșam mie însumi că nu am propus ceva convingător, ceva foarte important.

M-am văzut student în București. Am continuat și acolo să joc „volei“ cu editurile, în timp ce colaboram la „Mitropolia Olteniei“, „Mitropolia Moldovei și Sucevei“, chiar la „Magazin istoric“. La un moment dat mi-am dat seama că în adresele ce le înaintez mi se strecoară o greșală capitală. Scriam că sunt elev la seminar, respectiv student la teologie. Din momentul în care n-am mai făcut această precizare, am primit primul răspuns pozitiv de la editura Albatros. Erau interesați de proiectul meu privind o carte cu Anton Pann. Am fost chemat la Casa Scânteii. Doamne, ce emoții! Am mers la Domnul redactor Gheorghe Marin, care ironia soartei! – era și secretar de partid pe editură. Prima întrebare ce mi-a adresat-o după ce mi-a răspuns la salut, a fost aceasta: „Cu ce te ocupi?“. Î-am răspuns timid: „Student“. Credeam că scap cu atât, dar n-a fost să fie. „Unde ești student?“ a continuat dânsul să mă întrebe. În acel moment ceva s-a rupt în mine. Între dorința de a publica și aceea de a nu minti, cea dintâi a ieșit biruitoare. „La Filologie!“ i-am răspuns eu roșu ca bujorul. M-a poftit să iau loc, am discutat despre propunerea ce-o făcusem și s-a convins repede că poate să iasă o carte bună. Și cred că a ieșit, fiindcă în 1976 mi-a publicat-o. Între timp, din motive pe care nu le discut aici, trecusem la fără frecvență și fusesem angajat la revista „Mitropolia Olteniei“ din Craiova. Fusesem primit cu multă bunăvoie în luna mai. În iunie a apărut cartea și asta a dat totul peste cap. Din acel moment, fără să-mi dau eu seama atunci, sub euforia debutului, am devenit suspect. Eram un „corp străin“, un „trimis“ al partidului sau al securității, eram un individ periculos. Nu oricine putea să publice la o editură de stat. Eu reușisem! Problema cea mai grea cu care se confruntau oamenii de acolo se rezuma la chinuitoare întrebare: „Cine este ăsta și ce urmărește aici?“. Poate unii mă vedea un posibil înlocuitor al lor, un turnător sau, oricum, un cineva periculos. Ca

atare, trebuie să dispar de acolo. S-a pus de îndată în funcțiune mașinaria intrigilor, după modelul curților bizantine. Toți erau unși cu multe alifii, oameni trecuți prin ciur și prin dârmon, oameni care știau să-și atingă scopul. Eu eram de-o naivitate dezarmantă. Bucuria debutului mă făcea să nu dau importanță situațiilor penibile, tot mai dese, în care eram amestecat. Începusem documentarea asiduă pentru **Coloana Infinitului**, lucram la teza de licență, intensificam tot mai mult colaborările la revistele bisericesti. Toată intriga din jurul meu o tratam cu indiferență, sau, oricum, îi dădeam prea puțină importanță. Cert este că nouă luni am stat la mitropolia din Craiova, timp în care i-am pus de trei ori mitropolitului demisia pe masă. Faptul că reușisem să public o carte îmi dădea un resort interior, o siguranță și o încredere în mine însuși. Socoteam că mă voi putea descurca în viață, dedicându-mă scrisului, chiar dacă ar fi fost cazul să plec din preoție...! Mitropolitul de atunci, patriarhul de azi, nu vroia însă „moartea” păcătosului, ci „îndreptarea” lui. Tocmai de aceea, ca bun cunoșcător al psihologiei umane, lucra cu tact. M-am preoțit. Era visul meu de când fusesem de-o șchioapă! Nu știam, însă, cum voi putea să-mi împlinesc celălalt vis, cărțile, în situația în care mă preoțisem. Am fost numit preot la Gruia în Mehedinți, apoi la numai un an, la Ivănești, același județ. Dacă la prima parohie, în orele de răgaz, mă duceam pe marginea Dunării și scriam ore în sir, la cea de-a doua, una dintre cele mai sărace din județ, am cunoscut viața în toată duritatea ei. Oameni săraci lipiți pământului, oameni care luptau din greu să supraviețuască. Bisericile erau aproape ruinate și a trebuit să pun umărul la greu. Nu mă părăsea însă dorința de a scrie, de a publica. Alte manuscrise le-am pus pe masa editurii Albatros.

Domnul Gheorghe Marin era entuziasmat de elanul Tânărului, despre care aflare că trecuse la „fără frecvență”. Îi spusesem (iarăși o minciună!) că am fost numit „învățător” într-un sat. Minteam cu justificarea interioară că una din misiunile preotului este și cea de învățător, dar omul înțelegea ad-litteram. Încerca să mă ajute pe cât putea. În 1978 am ajuns în satul meu, în Bârda. Atunci a aflat și Domnul Marin că sunt preot. A crezut că e vorba de o glumă sau de o confuzie. Între timp îmi apăruse la dânsul și a doua carte! Atât de intrigat a fost de situația creată,

în care, fără îndoială, era direct implicat, încât a făcut un drum până le Bârda, să vadă cu ochii săi pe „învățătorul” slujind ca preot. Era cam târziu să mai dea înapoi. Și azi mă întreb dacă directorul editurii, Mircea Sântimbreanu, a știut vreodată adevărul. Aveam impresia că de câte ori mergeam la editură și mă ducea domnul Marin la dânsul să-i prezentăm o carte nou apărută, ori oferta pentru o viitoare carte, mă privea ori îmi vorbea cu un anume subînțeles. Nu a făcut niciodată referire directă la funcția mea. Domnul Marin mi-a devenit însă prieten și complice și la dânsul, până în 1989, am tipărit cinci cărți...

Am încercat să colaborez și la alte edituri. Am muncit ca un rob cinci ani și am realizat cartea privind concepția istorică a lui Nicolae Iorga. Am dus-o la Cluj, la regretatul academician Ștefan Pascu, pe atunci președintele Secției de științe istorice a Academiei Române. După ce a citit-o, mi-a făcut observațiile necesare, am refăcut lucrarea, i-am dus-o iarăși, după care mi-a întocmit, mai mult decât mă așteptasem, referatul și prefața cărții. Erau elogioase, ceea ce pentru mine însemna enorm de mult. Redactorul de la *Scrisul Românesc* din Craiova, regretatul Ion Rusu-Șirianu, cât și directorul de atunci, Ilarie Hinoveanu, au avut toată bună-voința să mi-o publice. Lor le-am spus de le bun început că sunt preot și lucrul acesta l-au menționat de fiecare dată când întocmeau proiectele de plan editorial. De trei ori mi-au înscris cartea în plan și tot de trei ori mi-a fost respinsă la cenzură de la Ministerul Culturii. Comentariile și protestele erau de prisos. Paisprezece ani a stat la editură, dar n-a putut fi publicată! Cu chiu cu vai, redactorul Miu Florea, de la aceeași editură, mi-a strecurat două povestiri, **Zidire și Vărarul**, la un concurs de proză scurtă inițiat de editură, președintele juriului concursului fiind regretatul Marin Sorescu. Am reușit și cele două piese mi-au fost publicate în volumul colectiv **Reliefuri**. Între timp am continuat să colaborez la diferite publicații religioase din țară și din străinătate. Luasem mai multe adrese de reviste românești din străinătate de la cancelaria Sfântului Sinod, trimisesem materiale și mi se publicaseră! Eram cineva! Am reușit să public în reviste de prestigiul, precum „*Balkan studies*” din Tesalonic sau „*Proverbiu*” din Vermont. Am găsit în Domnul Artur Silvestri, deși nu-l cunoșteam personal pe atunci, redactor la „*Luceafărul*”, omul care

avea curajul să strecoare câte o informație privind aceste publicații din străinătate. Îi trimiteam câte un extras și știa dânsul cum să încondeieze prezentările. În volumul publicat recent de dânsul, **Vremea seniorilor**, sunt cinci din scrisorile ce i le-am adresat atunci. Surprinde sinceritatea. Nu mai mă feream să spun că sunt preot. Îmi asumam de acum această demnitate, publicasem zeci de articole și studii și nu mai nutream teama aceea inexplicabilă care mă făcea să mă ascund!

Am încercat să colaborez și cu instituțiile bisericești. Părintele Valeriu Anania era în 1979 director al Institutului biblic al Patriarhiei Române. Fiindcă publicam aproape în fiecare număr din revista „Biserica Ortodoxă Română“, i-am propus să-mi publice o bibliografie a acestei reviste din perioade 1874-1984, la împlinirea a 110 ani de apariție. M-a privit cu neîncredere la început, știind câtă muncă necesită o asemenea lucrare, apoi m-a pus să fac o cerere către patriarhul de atunci, Iustin Moisescu, iar dânsul a întocmit un referat favorabil. Patriarhul a aprobat proiectul și urma să prezint manuscrisul gata de tipar la 1 noiembrie 1983. Am început o luptă contra cronometru. Colectia revistei a însumat peste 22000 de articole. Multe dintre ele a trebuit să le rezum. A fost o muncă de rob sau poate de Sisif, dar, cu câteva zile înainte de termenul înscris în ofertă, m-am prezentat la patriarh. Nu mai era părintele Valeriu Anania director, ci regretatul preot Dumitru Soare. Acesta nu știa nimic de proiect și nici nu era dispus să-l susțină. Am mers în audiență la patriarh, aflasem despre dânsul că fusese profesor universitar, că știa multe limbi străine, că e un munte de cultură. Pe mine m-a dat afară ca pe ultimul infractor din București. Fără să se uite peste cele 900 de pagini dactilografiate (era un prim fragment din lucrare, pe care reușisem să-l dactilografez, urmând ca până la pagina 2000, la cât se ridica manuscrisul, să dactilografez ulterior), s-a rezumat la niște chestiuni banale, străine de subiect. Mi-a imputat că m-am ocupat numai de carte și am uitat de parohie, deși i-am prezentat documente din care se vedea clar că nu șezusem degeaba la parohie și avusesem lucrări de reparații și pictură la bisericile din Malovăț și Bârda; a promis ca va vorbi cu mitropolitul Nestor să-mi dea o parohie la oraș. I-am replicat că nu am realizat acea carte pentru o parohie de oraș, ci ea se

Înscris pe linia unor preocupări constante. I-am arătat cărțile ce-mi apăruseră până atunci la „Albatros”, i-am arătat programele simpozioanelor și sesiunilor de comunicări la care participasem în diferite județe, i-am vorbit de colaborările la diferite reviste. În final, mi-a spus ca audiența s-a terminat și că nu are ce să mai discute cu mine. Mi-am luat cartea și am ieșit plângând din cabinetul său. Îl pomenesc și azi la fiecare liturghie, fiindcă aşa e rânduiala, dar în sufletul meu mitul și aura care-l înconjureră până la acea audiență din noiembrie s-au pulverizat demult, personajul rămânând o biată amintire. Am reușit să public mai târziu, sub P. F. Patriarh Teocist câteva fragmente din acea carte în revista „Biserica Ortodoxă Română”.

A venit '89! La început a fost confuzie și incertitudine. După un an am luat taurul de coarne. Mi-am înființat editură particulară, căreia i-am spus „Cuget românesc”. Am investit un salariu și am scos o primă broșură. Vânzările au început să meargă. La câteva luni am scos altă broșură, apoi alte și alte. Sistemul „Cartea prin poștă” a dat rezultate. Săptămânal plecau de la Bârda zeci și zeci de colete spre toate colțurile țării. Zi de zi veneau scrisori de pretutindeni și cereri peste cereri. Unele titluri au înregistrat mai multe ediții, depășind 70.000 exemplare. Nopțile au devenit albe. Somnul a devenit un privilegiu tot mai rar și tot mai puțin... După încă un an am înființat o altă editură la parohie. Mergeam cu toate pânzele sus, în plin. În 1994 mi-am publicat „**Nicolae Iorga. Concepția istorică**”, după ce așteptase 17 ani la „*Scrisul Românesc*” din Craiova. Ministerul de Externe mi-a comandat 70 exemplare pentru comunitățile românești din străinătate. Era o bucurie imensă o asemenea comandă. Puțin mai târziu, aducând cercetarea până în 1994, am publicat **Bibliografia revistei „Biserica Ortodoxă (1884-1994)**, însumând trei volume și patru ediții! Multe centre eparhiale mi-au comandat chiar sute de exemplare (Suceava, spre exemplu), profesori universitari și cercetători au devenit clienti. S-a scris în presă și a fost apreciată de nume sonore ale culturii române.

Patima scrisului nu mai avea restricții. O înțelegeam ca pe o prelungire a activității mele preoțești și aceasta îmi dădea aripi. Astăzi activitatea aceasta însumează peste 150 titluri publicate la cele două edituri. Personal, realizarea se ridică la 30 cărți și

peste 1000 de articole și studii în țara și străinătate.... O fi mult sau puțin, nu știu! Știu doar că mai am multe de făcut în viitor!

Astăzi, mulțumesc celor ce mi-au pus piedici de-e lungul timpului (fie că sunt în viață, fie că sunt sub glie). Dacă n-ar fi făcut ceea ce au făcut, azi poate aş fi fost un funcționăraș oarecare, iar preocupările dragi sufletului meu ar fi rămas o amintire. Le mulțumesc că datorită lor am ajuns preot la mine în sat. Dacă aş lua-o azi de la început de zece ori, tot preot m-aș face și tot în satul meu m-aș duce. Aș continua să scriu, indiferent dacă aş putea să public imediat sau nu. Acum aş ști bine că orice muncă cinstită, mai devreme sau mai târziu, își află împlinirea și recunoașterea. Mulțumesc celor din Biserică dacă m-au socotit „prea laicizat”; le mulțumesc celor din afara Bisericii, care m-au socotit „îmbisericit”. Poate se vor convinge cu toții, dacă n-au făcut-o deja, că mi-am slujit Biserica și Țara cu uneltele și cu posibilitățile mele. Doar atât!

Decernarea premiului de care am amintit la început a însemnat și asumarea unei responsabilități sporite. Oameni de elită ai culturii române au apreciat activitatea mea. Sper să nu-i dezamăgesc și să-mi împlinesc menirea până la capăt. Desigur că asta nu depinde numai de mine însuși ci și de mediul social în care-mi voi desfășura activitatea, de starea de sănătate și de zilele ce mi le va mai da Dumnezeu, dar proiecte sunt multe și necesită trudă multă!

ERA PĂCAT DE DUMNEZEU SĂ NU FI CONTINUAT

Traian Galetaru

Într-o însorită zi de septembrie a anului 1970, în comuna Comloșu Mare din județul Timiș au poposit două prestigioase delegații de scriitori: una din Timișoara, condusă de poetul Anghel Dumbrăveanu (secretarul asociației și redactor șef adjunct al Rezistei *Orizont*) și alta din Cluj-Napoca, în frunte cu prozatorul și dramaturgul D.R. Popescu (secretarul asociației și redactor-șef al

Revistei *Tribuna*). Cum începuse școala, în sala Căminului Cultural, în afara oficialităților, erau doar elevi, învățători și profesori și parcă... un țăran! În partea a doua a întâlnirii, tocmai acesta citise cuvântul de întâmpinare adresat oaspeților, de pe câteva foi ce-i tremurau în mână, de emoție. Scriitorii timișoreni îl cunoșteau, au rectionat cu mândrie dar ponderat, în vreme ce clujenii erau puși în fața unui fapt cu totul ieșit din comun: un țăran cu 6 clase primare vorbea mai bine ca „domnii”!

Poate că pe acest element-surpriză mizau bănățenii când î-au invitat pe clujeni tocmai în comuna noastră. Primul care s-a ridicat și l-a aplaudat a fost chiar D.R. Popescu, care î-a și cerut țăranului nostru colaborarea la Revista *Tribuna*, ceea ce s-a și petrecut. Dar, Doamne, de unde era să intuiesc, atunci, urmările de peste decenii ale întâlnirii pentru a însemna data ei? Nu am făcut-o, nu am însemnat-o...

Printre cei șocați de alocuțiunea de un elevat intelectualism a țăranului autodidact mă număram și eu. Am luat legătura cu Ghiță Bălan-Serban (1907 – 1975) și am aflat ceva ce m-a cutremurat, dar despre care nimeni nu-mi povestise nimic timp de trei ani de zile (de ce oare?) de când sosisem cu slujba la școala din localitate: Comloșul zăcea pe o comoară încă nescoasă la lumină! Istoria satului este una fascinantă, căci, păstrând cuvenitele proporții comparația poate fi, totuși, făcută: după cum poporul român este un întins **arhipeleag latin** într-un ocean de nelatinitate, tot așa și Comloșul Mare este **o insulă de grai oltenesc** într-o mare de bănățeni. Și „arhipelagul”, și „insula” au rezistat tendințelor milenare/seculare de asimilare!

Efigiile spirituale ale localității sunt numeroase: poetul și publicistul Iulian Grozescu (1839 – 1872), posibilul prieten al Eminescului și mâna dreaptă a lui Iosif Vulcan la revista *Familia* în perioada budapestană a acesteia; revista *Suflet Nou* (1934-1939), la care colaborase intelectualitatea satelor și a țării, dar în paginile căreia se manifestase plenar, în scris, *fenomenul țăranilor scriitori specific Banatului*, apreciat în vreme de Camil Petrescu și G. Călinescu; lungul șir de personalități culturale, fii ai satului, cu care și azi localitatea se mândrește. Principala emblemă materială o constituie ducesa Mileva San Marco (1838 – 1926), căsătorită cu un duce italian din celebra familie, ambii soți, italianul

și comloșeană, făcând parte din protipendada curții imperiale din Viena. Iar când împăratul Franz Iosef și-a clădit o vilă de vacanță în stațiunea austriacă Ischl, ducele și Tânăra sa soție i-au urmat exemplul, săcă incă și astăzi poate fi admirată vila „San Marco” de pe tărâmul austriac, dar cu destinația schimbată în casă pentru bătrâni. Toate acestea nu reprezintă decât esența cea mai pură a bogatelor tradiții culturale ale comunei. Tânărul scriitor Ghiță Bălan – Șerban fusese doar „impulsul inițial” al unui *perpetuum mobile* ce funcționează și în ziua de azi.

Nu era un mare păcat de Dumnezeu să nu continuăm?

Elementele de continuitate se manifestă pe multiple planuri: revistă, cărți, medalii, plăci memoriale, diplome, încă doar editură îl lipsește comunei pentru a fi total independentă în entuziasta noastră activitate. Dar și fără ea, Comloșul cel Mare din extremitatea vestică a României a redevenit, ca pe vremuri, un veritabil centru de presă. Evidențiez doar unul din mențiunile elemente ale continuității. Publicația *Suflet nou* în sensul cel mai larg al termenului, a apărut în patru serii: seria I, revistă lunară (1934-1939, 46 de numere), seria II-a, **gazetă școlară de perete** (1970-1989, 135 de numere), seria III-a, volum tipărit (1980, 800 exemplare tiraj) și seria actuală, a IV-a, revistă lunară (în luna iunie vom edita numărul festiv 150), devenind, după știința noastră, *cea mai longevivă publicație românească din lume din mediul rural*.

Idealul spre care tindem, dar pe care – ca orice ideal – suntem conștienți că nu-l vom atinge niciodată îl constituie fondatorii seriei interbelice. Și totuși, încercăm compensarea „epigonismului” nostru prin credința fanatică în demersul întreprins, sporind cantitativ moștenirea antecesorilor: actualul *Suflet nou* este difuzat prin mijloace proprii în 16 țări de pe 5 continente: Europa, America de Nord, America de Sud, Australia și Asia. Încă parafrazându-l pe Carol Quintul (1519 – 1556) regele Spaniei și împărat romano-german credem că nu gresim dacă afirmăm că „Pe întinsul imperiului *Suflet nou* soarele nu apune niciodată”.

Mulțumirile întregii redacții se îndreaptă cu recunoștiință spre principalul sponsor, Asociația Agricolă „Comloșana”, condusă de inginerul agronom Gavril Balog, redactor-șef adjunct. Aceleși mulțumiri le merită cu prisosință și lungul sir de donatori

din lumea largă, români, germani și sârbi, comloșeni ori necomloșeni. Este reconfortant umărul cald pe care-l simțim alături...

O PARTE DIN ACEA BOGĂȚIE TAINICĂ

Ion Hangiu

Sunt aproape cincizeci de ani de când am început să mă ocup de presă, de istoria ei. Mai întâi am făcut o antologie a tuturor programelor literare apărute în publicații. După aceea, am făcut *Dicționarul*, la capătul unui efort destul de greu. Pentru că nu toate publicațiile se află în colecțiile bibliotecii Academiei, a trebuit să apelez și la colecțiile particulare și la alte biblioteci și am reușit, în cele din urmă, să descriu douămișasesuteseoptzeci de exemplare în cea mai nouă ediție a dicționarului. Această ediție este ultima – a treia. Prima a fost în 1987, a doua în 1996. A treia se află sub tipar și prezintă o experiență de viață trăită și trebuie să mărturisesc că aş fi foarte bucuros dacă tinerii din generația actuală, sau maturii, s-ar apăra din nou asupra acestor publicații care, încă odată trebuie să spun, reprezintă patrimoniul material și spiritual al nostru. „Material” în sensul că există colecții în Biblioteca Academiei. „Spiritual” – în sensul că descriu drumul parcurs de societatea românească în ultimii două sute de ani și înfățișează anumite momente, principalele momente, din istoria neamului românesc. Descoperim în „Dicționar” o întreagă materie de studiu care nu se termină cu mine, eu doar am început-o. Aceasta înseamnă că *toți care vor urma după mine, tineri sau vârstnici, să refacă acest drum al istoriei noastre naționale și să ajungă la concluzii care să-i orienteze să cunoască îndeajuns de bine istoria tradiției și cultura poporului. Căci noi nu avem altă avere și alt tezaur decât limba, limba care s-a concretizat în cele douămișasesuteseoptzeci de publicații în care noi vedem și o evoluție a istoriei limbii și, în același timp, o istorie a ideilor.*

Marii scriitori ai noștri au fost mai întâi gazetari. Așa au fost Eliade Rădulescu și Mihai Eminescu, așa a fost Iorga; și aș

putea să dau și alte exemple. Vreau, astfel, să mă întreagă tinerii, de astăzi, din zilele noastre – cu toate că noi trăim în epoca internetului și suntem furăți de mirajul acestui mijloc de informații – că multe sunt vremelnice, trecătoare și se poate întâmpla să reziste încă secole sau milenii – dar publicațiile **rămân ca atare**.

Aș vrea să mai spun ceva, ca un cuvânt de învățătură și anume că totul trebuie cercetat cu pasiune căci fără pasiune nu se poate face nimic și fără muncă nu se poate realiza nici o lucrare de patrimoniu. Noi vorbim aici de patrimoniul național – sigur că ne referim și la patrimoniul material: mănestiri, colecții de ziare și reviste – dar toate acestea fac un patrimoniu spiritual. De fapt, cu acest patrimoniu spiritual noi plecăm în Europa pentru că poporul român a dovedit de-a lungul secolelor că a apărăt creștinătatea și astăzi trebuie să apere libertatea și demnitatea omului și, în primul rând, tradiția căci, fără aceste valori, noi nu putem să ne certificăm identitatea noastră națională.

În contextul integrării în cultura universală din care noi am făcut și facem parte, bagajul nostru spiritual, materia lui primă, o reprezentă cultura națională – această cultură formată, aici și numai aici, de-a lungul secolelor. Și ea este dovada cea mai grăitoare a existenței poporului român. Această idee nu se va dizolva în „universal“, este exclus; dar noi trebuie să ne apărăm identitatea națională chiar dacă trebuie să ținem seama de contextul general al globalizării. Aceasta nu înseamnă să luăm tot ce e din afară considerând că mai bun decât ce avem noi ci, mai întâi, să căutăm ce avem noi în țară și apoi să comparăm cu lucrurile care sunt afară pentru că nu toate lucrurile din afară sunt bune iar unele nu sunt adecvate spiritului, culturii ortodoxe a nemului românesc.

Eu am servit tineretul într-un mod foarte concret: am înființat o revistă, „*Limba și Literatura Română*“ pentru elevi, am condus-o un sfert de secol și am încercat să fac educația lor în spiritul patriotismului curat, nefalsificat. Să nu ne închipuim că patriotismul acesta este depășit; sau când zicem „cultură națională“ suntem naționaliști. Noi ne apărăm națiunea de intruziunile altor elemente care nu ne vor binele. Am pornit de la ideea aceasta educativă printr-o revistă de demult. De atunci, am trecut mai departe la educația prin radio și am ținut șase ani de zile o

rubrică – „*Vorba dulce românească*“ – și am încercat să le cultiv oamenilor tineri patriotismul acesta sincer și să-i feresc de acele elemente trecătoare ale unei culturi și să-i fac să înteleagă cultura temeinică.

Încă o dată, tinerii să cunoască, să citească foarte mult, să re-învețe **să vorbească**. „Să vorbești“ nu este numai o problemă de comunicare. Iată, oamenii noștri politici nu au practicat în cincizeci de ani genul oratoric și nu au această calitate de a fi buni oratori; ei încearcă să vorbească, vorbesc mult sau puțin dar o pregătire temeinică de fond se poate realiza numai prin multă lectură, prin cunoașterea istoriei și a tradițiilor poporului. Să ne ferim – zicea Maiorescu în secolul XIX – de fraza goală. Sau Eminescu: să punem la baza activității noastre de fiecare zi munca, cinstea și corectitudinea, căci cu aceste elemente ne putem mândri în fața popoarelor lumii.

Orice cercetare trebuie să înceapă cu studiul în bibliotecă. Este exclusă cercetarea în afara bibliotecii pentru că numai ea îți oferă izvoarele cele mai importante, cărțile și manuscrisele, cărțile tipărite. Noi avem carte tipărită de o jumătate de mileniu, din 1508; publicații de două sute de ani. Fără cercetarea acestora pe baza informațiilor, câștigate din dicționare și encyclopedii, nu se poate face nimic. **Omul tânăr** român trebuie să se aplece asupra unui subiect care corespunde sentimentelor sale, corespunde firii lui și dacă nu îi place și nu este pasionat de cercetare, mai bine să nu o facă pentru că cercetarea cere mult sacrificiu. Îi avertizez pe tineri să nu credă că dintr-o dată cunosc totul; eu, după cincizeci de ani, nu bag mâna în foc că cunosc totul, cunosc și eu o parte din această bogăție, din acest patrimoniu al culturii naționale, dar am această credință și speranță că cei ce vor veni după mine se vor apleca cu și mai multă pasiune asupra tainelor nației după exemplul celor de dinaintea lor. Au de făcut multe. Cărțile mele sper să le fie de învățătură dar le oferă niște cadre generale dar nu cercetare; pentru cercetare trebuie efort, muncă și credință.

Așa cum am spus, după cincizeci de ani cred că pot să adresez un îndemn tinerei generații, urmașilor mei – cum spunea Iancu Văcărescu – dorindu-le „creșterea limbii românești și a patriei cinstire“. Să se aplece cu pasiune asupra istoriei naționale,

să descifreze sensurile ei adânci, să nu rămână impresionați că există contradicție, adică debateri de idei și să nu confundă nici o dată literatura cu politica. Literatura este cu obiectul ei separat și politica – cu obiectul ei separat. O națiune nu rezistă în câmpul culturii cu oameni care vorbesc una și fac alta și asupra acestui lucru mi-a atras Maiorescu atenția încă în secolul al 19-lea. Lectia lui o dau și eu, mai departe, celor ce vor veni după noi.

ACUM!

Alexandru Nemoianu

Existența noastră se cuprinde între trecut prezent și viitor. Suntem neputincioși să schimbăm trecutul (cel mult putem învăța ceva din el) și neștiutori privind viitorul. În fapt, ne aflăm prinși într-un prezent, clipă imediată, „acum”, fără sfârșit.

În atari împrejurări, singura acțiune care are importanță pentru noi, pentru fiecare din noi și pentru mântuirea noastră, stă în alegerea pe care o facem în clipă prezentă și iute trecătoare a lui „acum”. Această condiție este exactă pentru lumea „mare” și pentru „lumea” fiecărui dintre noi. Personal, aș putea exemplifica cele afirmate prin cazul Casei Boldea, casa strămoșilor mei materni din satul Borlovenii Vechi, Valea Almăjului, Banat.

Acea casă, cu o istorie de peste două sute de ani, a asigurat existența familiei mele și a făcut cu putință continuitatea ei demnă. Acolo, după două cataclisme istorice, căderea Imperiului și coșmarul bolșevic, familia mea s-a putut aduna, reculege și a putut redeveni semnificativă social. În momentul de față nici măcar nu sunt sigur dacă cei vii controlăm destinul casei ori destinul casei ne controlă pe noi. Dar ce este cu adevărat important este faptul că această dependență de destin mi-a confirmat că „acum” este singura clipă în care putem face o opțiune cu urmări, între bine și rău.

*

Întotdeauna lucrurile „mari” și „importante” (și încă mai vârtoș soluționarea lor) pot fi aflate în detaliile existenței imediate

și în „universul“ (întotdeauna mic și la îndemână) care ne înconjoară. Câteva exemple pot fi ilustrative.

Foarte adesea ne frământăm pentru problemele „ mari“ ale lumii și politicii naționale ori internaționale și suntem grăbiți cu soluții energice și îndrăznețe, dar suntem mai șovăielnici atunci când întrebări similare ne privesc personal: care este starea din familia noastră? suntem ori ba credincioși, unul altuia? ne gospodărim cu bună cuviință? suntem capabili să rezolvăm, cu pace, diferențele ce le vom fi având cu neamuri ori vecini? etc. În același timp, ne străduim să aflăm despre locuri depărtate și cheltuiim să vedem tărâmuri așezate peste mări și tări, fără să băgăm de seamă că „universul“ este lângă noi, efectiv, cade pe fiecare dintre noi. Cu aceste gânduri în minte, am îndrăznit să spun că Țara Almăjului, din Banat, este, în fond, „universul“. Țara Almăjului este o vale intramontană așezată în lungul râului Nergău (ori Nera, cum au ales să-i spună învățății de ocazie). A fost locuită din vremi imemoriale, fără exagerare, dintotdeauna. Vechimea aceasta este încă ușor de simțit celui care va avea răbdare să colinde hotarul, fie și al unui singur sat din Almăj. Lesne va fi cu putință să se observe semnul eternității, care înseamnă modelul existențial românesc alcătuit din înțelegerea vie a spiritualității ortodoxe, dreptmăritoare, pravoslavnice. În Almăj, vom afla efectiv totul. Bucurii și dureri, dărinie și zgârcenie, credință și înșelăciune, autentic și impostură, frumusețe și urâciune, chiar și aspecte aberante, ținând de viața cea mai intimă. Totul. Dar, în ce privește relația dintre oameni, în Almăj există încă ceva ce în bună măsură în restul lumii a dispărut. Mai există relația personală, omenească dintre locuitori care, într-un fel ori altul, sunt neamuri. Există încă o înțelegere și o trăire care transformă simplul act al existenței în viață. Aceasta înseamnă priceperea faptului că nu sunt suficiente principii ca dreptatea, ordinea, folosul și altele asemenea. Ele, aceste principii, excelente în sine, alcătuiesc doar elementele teoretice ce pot contribui la alcătuirea unei civilizații. În termeni practici, ele sunt „planul“ după care se zidește o casă. Dar pentru a trece de la stare potențială la ființă mai este nevoie de puțină blândete, înțelegere, dragoste, bunăvoie și într-ajutorare. Acestea din urmă sunt uneltele și căile prin care planul se face clădire

și clădirea se face cămin cald și vatră primitoare. Trăind această înțelegere, în Almăj oamenii, când se văd, încă își dau binețe unul altuia, își stau în ajutor, la bucurii și necazuri, încă mai știu ce înseamnă și ce trebuie să fie dulceața vietii. În același timp, în Almăj putem afla toate formele vietii, de la cele mai simple la cele misterioase și toate frumusetile lumii în care Dumnezeu i-a așezat pe oameni. Cel care va sta seara ori noaptea la un „rând”, în una dintre numeroasele mori așezate pe râurile de acolo, va ști ce înseamnă taina unui loc „bântuit” de duhuri ori „muroni”, cel ce va sta o vreme la o colibă va ști ce înseamnă truda de a îmblânzi natura și de a schimba sălbăticia în cosmos, cel care va înțelege viața unui sat almăjan va ști ce sunt și ce au fost *comunele* și *orașele libere*. Asemenea, cel care va petrece o zi de vară în lungul luncii Nerei ori la „împreunarea apelor” (Prigorul cu Merganul) va ști ce înseamnă și farmecul și spaima junglei, iar cel ce va urca, într-o după amiază fierbințe, pe Dâlma ori Coasta Pătașului, va ști ce este deșertul și singurătatea africană. Cel ce se va afunda în codrii Borloveniului și apoi va urca pe culmea Semenicului va trece în lumea fără de pereche a curăției absolute. Nu înseamnă că în Almăj sunt cele mai frumoase locuri din lume, dar înseamnă că locurile de acolo sunt la fel de frumoase ca altele de aiurea! Almăjul este o lume dar, fiindcă suntem în vremelnicie și trăim prin comparații, una mai bună, mai aproape de cea în care „ne-a vrut Dumnezeu”. Un loc pentru care merită să trăiești și să mori și în a cărui țărână este o cinste și binecuvântare să te odihnești.

*

Destinul, în ultimă instantă, înseamnă împlinirea rostului pentru care am fost aduși în existență, în ființă. El este eminamente personal, unic, irepetabil și, ca urmare, se înfățișează în forme nenumărate, infinite. Mai înseamnă că el (căutare destin individual) este întotdeauna nu important, ci cel mai important, decisiv. Vorbăria despre destine „majore” și „minore” nu este decât flecărelă. Nimeni nu a fost adus în existență „la întâmplare” ori „secundar”. Toți și fiecare venim cu o misiune de împlinit și acea misiune are rost în împlinirea planului cosmic care, în fapt, s-a desăvârșit.

Dincolo de aceste generalități, împlinirea destinului înseamnă opțiunea dintre bine și râu. Cu cât această opțiune este mai categorică, mai răspicată cu atâta mai mare „răsunet” (de fapt, urmare) va avea destinul personal. Că așa este, cu exemplară modestie și eleganță, ne-o arată vietile sfintilor.

Acei oameni, care prin faptele lor s-au făcut vase alese ale Duhului Sfânt, sfintii au căutat să facă tot ce era cu putință să fugă de slava lumii. Rezultatul, după veacuri, este că ei sunt cunoscuți, închinăți, „faimoși”. Spre a da un singur exemplu. Sfântul Antonie cel Mare, care s-a nevoit vreme de peste o sută de ani în pustiul Tebaidei, este cunoscut de toată lumea creștină. Mă întreb câți dintre cei ce au auzit de Sfântul Antonie cel Mare ar fi în stare să numească doi, doar doi, dintre împărații romani ce i-au fost contemporani. Deci, din punct de vedere al împlinirii rostului existențial, al „destinului”, fala și recunoașterea contemporanilor, la fel ca și standardele lor, nu au nici un fel de importanță. Nicăi una! Încă mai complicate devin însă lucrurile atunci când luăm la socoteală și faptul că destinele individuale nu există ca unități „singulare”, în stare „pură”. Ele toate se întrepătrund, stau în legătură unele cu altele, sunt în comuniune. Aici se arată parte din înțelepciunea divină. „Inegalitatea” și, încă mai exact, „deosebirile”, „diferențierile” (pe care doar cei ai acestei „lumi” și ai stăpânitorului ei o „deplâng”), este calea spre mântuire. Doar prin existența „inegalității” se poate manifesta mila și se pot arăta virtuțiile individuale, care pot mântui. Aceasta mai înseamnă că soluția cea mai simplă, mai la îndemână, de a nu fi complice la râu este de a fi mereu, în orice circumstanță, de partea celor slabii și năpăstuiți, a celor care „pierd”.

În același timp, ca persoane, suntem determinați istoricește, în timp și spațiu. În această împrejurare atașamentul, respectul și responsabilitatea pentru „loc” au, la rândul lor, importanță și urmare. Respectul pentru tradiția locului și datoria „sfintirii” lui înseamnă, în ultimă instanță, înțelegerea faptului că suntem în comuniune cu cei care au fost înaintea noastră, cu cei care ne sunt contemporani și cu cei ce vor veni după noi. Mai înseamnă și faptul că suntem așezați într-un anume „loc” după un plan care nu este altul decât cel al mântuirii noastre, individuale și

colective. „Modelul” măntuirii ne stă deschis în față întotdeauna. Acolo unde există tradiție măntuitoare nu avem decât a o urma. Asemenea, în locurile „noi”, fără tradiție ori cu una rea, se cuvine ca încet, cu răbdare, cu blândețe, dar fără tăgadă să promovăm valorile măntuitoare și să creăm tradiție nouă și de folos. Viețile îmbunătățite sunt exemplele și modelele care trebuie să ne însuflă și, cu modestie, ar trebui să căutăm să le urmăm și să le așezăm, ca realitate vie, în locul ce ne-a fost dat și, astfel, să îl sfintim, să îl aducem în starea în care, la început, a și fost.

Existența noastră este determinată de trecut, prezent și viitor. Dar mereu trebuie să ne fie limpede că trecutul nu îl putem schimba (cel mult putem învăța din el) iar viitorul este întotdeauna părere dacă nu părere de sine. Clipa decisivă, și căreia, și pentru care suntem răspunzători, este cea prezentă, *acum*. În această înțelegere, aş vrea să mărturisesc câteva lucruri.

În drumurile pe care existența m-a purtat, am putut să văd că toți, și fiecare, nu suntem suma „realizărilor” noastre ci reflectarea comportamentului nostru de caracter consecvent. În curgere logică, aceasta mai înseamnă și răspunderea ce o avem față de cei care ne-au premers, cei fără număr plecați din Valea Plângerii mai înaintea noastră.

Nu am nici un fel de îndoială că respectul pentru truda lor și pentru înțelegerea vieții pe care ne-au transmis-o ne poate îndreptăți sau condamna. Mai mult decât atâta, am putut să văd cum, în cea mai crudă, competitivă și nemiloasă societate pe care istoria lumii a cunoscut-o, aceia dintre Români care au fost în stare să își păstreze identitatea au fost cei care, conștient ori inconștient, s-au aninat de modelul existențial al străbunilor lor. Iar oportuniștii, „victorioșii”, aceia care s-au ploconit stăpânilor vremelnici au trecut într-o rușinoasă uitare mai repede decât ne putem imagina. În urma lor nu a rămas nici măcar pulbere.

Acum este ceasul în care veriga noastră se poate lega de lantul vieții și tot acuma putem să spargem și irosi mica noastră contribuție la aceasta verigă. Viața, în toată superba ei diversitate, a biruit și alegerea uitării și morții poate fi doar a noastră; fără rost și fără noimă.

Să nu fie aşa!

„DACĂ NU FACEM CE TREBUIE, NE VOR JUDECA URMAȘII“

Trințu Măran

Despre Români Vienezi s-au scris, în decursul anilor, relativ multe cărți, broșuri precum și diferite articole în ziară sau reviste, în germană, iar cele mai multe în românește. Toate aceste publicații sunt lucrări strict literare, precum și Raportul meu *Români în Viena*, din 15.06.1999, care ar putea fi luat ca în-drumător. În acele lucrări, au fost amintite, de fapt, multe documente dar foarte puține au fost redate complet sau cel puțin parțial. De aceea a fost necesar de a cerceta în arhive, de a identifica aceste documente, spre a fi publicate sub titlul, „*Colecție de documente privind istoria românilor din Viena*“ spre folosința autorităților, precum și a eventualilor scriitori interesați de literatură istorică. Chiar de la început trebuie amintit că în arhivele vieneze se găsesc, de fapt, mii de acte privitoare la probleme românești. Dar de a identifica toate aceste acte, spre a le prelucra și a le sorta după conținut în mod ordonat și profesional în scopul publicării științifice, ar necesita o muncă anevoieasă de câțiva ani și în final poate că nici nu ar fi toate necesare. Din aceste motive mi-am propus ca să identific și de a publica numai acele acte care se referă nemijlocit la istoria Românilor din Viena. Întrucât viața comună a Românilor stabiliți în Viena s-a desfășurat în mod principal în două sfere de activități, respectiv în biserici și asociații, astfel și actele au un caracter corespunzător. Dar mai înainte de a prezenta aceste acte sunt de explicat unele aspecte istorice generale ale Națiunii Române și anume:

Națiunea Română este un popor de origină latină și are rădăcinile în secolele II și III, ca urmare a amestecului dintre Daci și Romani și s-a format în timpul ocupației romane și chiar după acel timp, atât în nordul cât și la sud de Dunăre. În timpul migrațiunii popoarelor, poporul romanizat a asimilat popoarele migratoare, care s-au stabilit la nord de Dunăre; la sud de Dunăre însă Bulgarii și Slavii, noi veniți, au asimilat cea mai mare parte din localnici. Unii localnici, în special din regiunile de-a lungul malului drept al Dunării, prin posibilitățile de legături cu rudele din

nord, s-au dezvoltat și în viitor cam la fel. O grupă mare însă, care s-a retras în Macedonia, s-a dezvoltat ca Macedo-Români, numiți și Aromâni, cu propriul lor dialect românesc. Dar toți Români, până în secolul al 19-lea, au fost numiți Valachi.

Abia după Unirea Principatelor Moldova și Valachia, în anul 1859 și respectiv 1862, noul stat format s-a numit România iar poporul – Român. Cei ce au rămas la sud de Dunăre sunt și azi cunoscuți ca Valachi. Până la recunoașterea noului stat România, în toate actele oficiale austriece s-a folosit expresia Valachi și Valachia.

Toate lucrările mele sunt publicate în scop științific și nu comercial, pentru uzul scriitorilor și cercetărilor istorice militare, în editură proprie și în general pe cheltuiala mea, de aceea nu se găsesc în comerț ci numai în unele biblioteci, mai importante, din Austria și România. La fel sunt publicate și sub formă de articole, în mai multe ziară și reviste din Austria, Jugoslavia și România. La cererea unor cercetători istorici și comunități interesate, din Austria, Jugoslavia, România, Franța și America am donat de asemenea volumele solicitate, în măsura în care le-am avut disponibile. Reeditări am publicat numai în funcție de posibilitățile mele materiale și numai în număr redus, strict necesar.

Ca să fiu mai bine înțeles de ce mă preocupă granița militară bănățeană, menționez că satul meu natal Uzdin a fost întemeiat de către Regimentul de graniță german bănățean de infanterie nr. 12 iar tot timpul cât a funcționat acest regiment, strămoșii mei au fost țărani și soldați ai companiei 6 Uzdin a acestui regiment. Deci din respect față de strămoșii mei și dragoste de Banatul în care m-am născut și am crescut îmi dedic acestor probleme tot timpul liber și puterea mea de muncă.

Ca urmare a acestor activități istorice am fost cooptat ca membru al următoarelor asociații austriece de istorie și anume:

Membru al Institutului austriac de documentație istorică.

Membru al Asociației pentru istoria orașului Viena.

Membru al Societății austriece de cercetare istorică a secolului 18.

Membru al Asociației Internaționale de cercetare istorică a secolului al 18-lea de la Institutul Voltaire – al Universității Oxford din Anglia.

În plus, în anul 1995 am întemeiat la Viena asociația culturală a românilor stabiliți în Austria, a cărei președinte am fost până în anul 2003, când din cauză de boală și bătrânețe m-am retras și am fost ales președinte de onoare al asociației.

În anii cât am condus-o, această asociație a avut cea mai mare și bogată activitate pe care a avut-o vreo asociație românească în Viena până în prezent, din care redau doar pe foarte scurt: peste 400 de reprezentări culturale, 8 emisiuni proprii, în Limba Română, la radio Viena, preluate în Limba Engleză de Radio Austria Internațional, 15 prezentări la televiziunea austriacă a activităților noastre, editarea revistei asociației „Grai Românesc“ care a depășit ca număr toate publicațiile românești anterioare din Viena, organizarea celei mai mari expoziții ce a avut vreodată o minoritate din Viena, cu titlul (în Limbile Germană și Română) „300 de ani de cultură românească în Viena“. În tot timpul am fost subvenționați doar de către orașul și unele ministere din Viena, subvenții de care până acum nu s-a bucurat nici o asociație românească din Viena. Dar toate acestea au atras și invidia și lăcomia unor conaționali de ai noștri, singuri care ne-au făcut greutăți și probleme. Cât timp am fost eu președinte toate încercările unor astfel de oameni s-au lovit de mine ca de un perete de beton. Dar după ce eu am predat ștafeta unei alte persoane, s-au unit toți „faliții“ noștri și au preluat ilegal asociația, stricând tot renumele și aprecierile despre noi. Cu toate că am rămas doar președinte de onoare, am luat măsurile necesare și am alungat cu sentință judecătorească toată această adunătură din asociație și acum trebuie ca să o luăm și să o refacem din nou de la început, că dacă nu facem aceasta ne vor judeca pe noi urmașii și viitorii români din Viena.

Acest aspect l-am redat ca să se vadă că mentalitatea unor români este încă „putredă“ peste tot și nu am fost scutită nici noi de această plagă.

În încheiere, găsesc de cuvîntă că în această problemă să redau un citat al marelui patriot român ardelean Gh. Șincai, care cu o ocazie a spus că... „Pe neamul românesc mai mult l-au stricat, mai întâi neînțelegerea între dânsii și pizma dinăuntru...“.

ELOGIUL CĂRȚII

Ion Rotaru

Despre copilăria și tineretea mea pot spune cu mândrie că este într-un fel asemănătoare cu a lui Marin Preda: eram un copil de țăran care visa să scape de „neagra țărănie“.

Cu toate că inițial mă resemnasem să mă fac învățător în satul meu, odată cu socializarea agriculturii tatăl meu a găsit de cuvîntă că, muncind la „colectivă“, nu vom putea trăi, iar eu trebuie să iau drumul spre oraș.

Aveam în cap două soluții pentru viitorul meu. Îmi plăcea foarte mult să citesc, studiam chiar și când păzeam vacile; astfel m-am gândit să fac filologia, dar acest gând mi-a zburat repede din cap pentru că am văzut că din filologie nu pot trăi la nivel înalt. Tata mi-a spus să mă fac avocat și uite așa am plecat la Iași să mă înscriu la Facultatea de Drept. Dar n-a fost să fie: poate așa a vrut Dumnezeu care mi-a scos în cale pe un bătrân avocat, tatăl unui prieten al meu, care mi-a spus, arătându-mi geanta plină de dosare, că în viitorul apropiat avocatura se prăbușește, iar avocații vor fi puși la perete.

Astfel că i-am spus tatălui meu că nu mai vreau să mă fac avocat și doresc să fiu profesor de matematică pentru că mintea mea zbură deja mai departe și, în ideea că matematica este o disciplină care nu se învață tocmai ușor, mă gândeam că voi putea să meditează și voi câștiga un ban în plus pe lângă ce îmi putea trimite tata din ce câștiga trudind la „colectivă“. Și iată-mă în 1947, urmând cursul de Axiomatică al prof. Dan Barbilian (Ion Barbu) pe care îl iubeam mult, dar metodele lui de predare a cursului mă scoteau din minti și eram îngrozit pentru că nu înțelegeam nimic. Dar cum în toate realele există și ceva bun cu specificația să știi unde să cauți, mă împrietenesc cu Neculce și trec la filologie (1947-1952), iar după absolvire primesc un post de profesor într-un sat de care nu am auzit în viața mea. Și uite așa, am fugit de țărănie dar roata vietii m-a aruncat din nou spre țărână. Însă acum eram cu studii și, aveam locul meu asigurat la catedră. Nu eram deloc mulțumit, dar iată că Dumnezeu ajută tuturor și au apărut razele soarelui și pe ulița mea căci am avut norocul

să trec examenul de aspiratură cu brio. Imagineați-vă că la nivel de țară erau două locuri pe care le-am prins eu și Dumitru Micu de la Cluj. Apoi a urmat teza de doctorat și multe alte confruntări cu viața care nu m-au speriat și iată-mă la 80 de ani depănatând împreună cu dumneavoastră, parcă de la coadă la cap, ghemul vietii și, simțind firul în mâna, îmi amintesc că prea multe satisfacții n-am avut în tinerețea mea. Însă vă pot istorisi în câteva cuvinte care a fost cea mai fericită zi din viața mea. După ce am trăit câțiva ani în Franța studiind, m-a apucat dorul de țară și am început să scriu *Istoria Literaturii* în spiritul „primului dezgheț”. Au fost scoase de sub lumina tiparului peste 50.000 de exemplare care s-au cumpărat imediat. Întors în țară, am ieșit la o plimbare pe străzile Bucureștiului și, foarte surprins am fost în momentul când am ajuns în fața unei librării unde am văzut persoane care stăteau la rând ca să cumpere *Istoria* scrisă de mine. La un moment dat un cetățean care urma să ajungă la rând exclamă – măi, o fi ceva de capul lui Rotaru ăsta care a scris „*Istoria Literaturii*” – și tocmai atunci, probabil datorită înghesuiei, unul dintre geamurile ce susținea teigheaua librăriei s-a spart. Oricum nu mă cunoștea nimeni și, fără să spun cine sunt, am intrat și am întrebat vânzătoarea cât costă sticla căci doresc să o plătesc eu. A primit un răspuns pe măsura întrebării – trebuie luată de unde se vinde și pusă la loc.

La cei 80 de ani ai mei, după o viață destul de agitată în care am trecut prin mai multe rele decât bune, le spun tinerilor și celor care vor veni când poate eu nu voi mai fi, că astăzi este în vogă proasta educație, incultura, apetența pentru divertisment, că lipsește cu desăvârșire educația în familie și educația religioasă.

În școli, astăzi, religia este de fapt tratată ca istoria Bibliei, dar trebuie înțeles că educația religioasă reprezintă complexitatea învățămintelor pe care tinerii trebuie să le asimileze din Cartea Sfântă. Haideți să vedem ce este astăzi în Europa (Franța, Italia, Germania etc.) unde lumea s-a săturat de televiziune. Occidentul s-a săturat dar și la noi se va ajunge la satietate peste câțiva ani. Astăzi însă, țărănumi român nu mai poate lucra ogorul din cauza televizorului. Televiziunea, care cultivă foarte tare divertismentul (de tip „Vacanță mare”) le răpește copiilor timpul necesar citirii

unei cărți. Să analizăm puțin și să vedem ce poate înțelege un Tânăr care stă în fața unui ecran și privește totul simplificat și subminat de concurența comercială, astfel pierzându-se din vedere esențialul; aceasta fără să mai spun că în mai toate filmele este cultivată pornografia.

Nu în ultimul rând doresc să subliniez că astăzi școala nu este bine clădită: sunt foarte mulți licențiați doar pentru a posedă o diplomă (gem cataloagele de note mai). Dar să ne amintim că mulți dintre marii noștri scriitori nu au avut patalamente dar au realizat opere de artă nemuritoare.

Deși se afirmă că literatura și arta cuvântului vor pieri în următoarele decenii, sunt convins că ele vor Renaște din propria cenușă, precum Pasărea Phoenix, mai înfloritoare și mai înzestrate, folosind ascuțimea mintii, dar aceasta probabil peste o jumătate de secol, când se va lepăda cu siguranță televizorul și internetul și se va reveni la cărți.

În ceea ce mă privește, eu cred că sunt un profesor de literatură română, nici mai mult dar nici mai puțin. Ca profesor de literatură română – pentru mine limba și literatura română sunt o singură disciplină – țelul vietii mele a fost să scriu o amplă sinteză a literaturii române. De aceea am dorit să fac un infolio gen Călinescu care să cuprindă toate cele șapte volume de până acum.

Am conceput acesta lucrare pornind de la începuturile literaturii române, începuturi pe care le pun – la sugestia lui Călinescu – odată cu poetul Pontului Euxin, Publius Ovidius Nasos; apoi poposesc la cărțile patristice, fac referire la marii cărturari moldoveni și ardeleni, precum și la domnii iluminați gen Dimitrie Cantemir, trecând la valențele folclorului și nu în ultimul rând vorbesc și despre limba slavonă ca piedică în dezvoltarea culturii românești, înaintând, printre scriitori de felurite mărimi, clasici și mai mărunti, până la evenimentele din Decembrie 1989.

M-am gândit să fac și o a doua ediție, a cărei încheiere va fi decisă biologic, extinsă în spațiu și ca spațiu, o ediție care cuprinde scriitorii români de peste granițele actuale ale României – și mă gândesc aici la scriitori din Basarabia, din nordul Bucovinei, din sudul Dunării și de pe valea Timocului – cu referiri cât se poate

de largi la Diaspora – români din vestul Europei și de peste Ocean – oprindu-mă la cei 15 ani de tranziție postdecembристă. În această lucrare există chiar și un capitol intitulat *Subliteratura*, capitol în care vorbesc despre multitudinea de cărți de factură îndoieilnică, uneori chiar și pornografică, apărute pe la anumite edituri. Aceasta lucrare se află actualmente sub tipar.

Astfel, fără să dau dovedă de o falsă modestie, pot spune că – prin opera mea mă așez „în prelungirea” lui Călinescu. Prima oară m-am gândit să continui opera lui prin preluarea istoriografică a literaturii române de acolo de unde o lăsase el, adică din anul 1940. Am constatat însă că îmi este aproape imposibil să fac acest lucru deoarece nu găseam liantul, elementul de legătură între opera lui și ceea ce doream eu să fac. Aceasta poate și pentru faptul că eu consider că esteticul, vorbind despre el ca „frumos”, face parte din cultură și, tocmai de aceea, concomitent, fac și istoria culturii românești.

Marele savant și istoric Nicolae Iorga definea cultura română ca fiind o cultură de factură militantă, pentru că noi nemăsături am aflat mereu în calea unor mari imperii, devenind mai apoi o insulă de latinitate într-o mare pravoslavnică. Eu, prin întreaga mea operă, am încercat să îmbin această cultură cu frumosul, cu beletristica.

MODELUL EMINESCU

Ilie Purcaru

Premiul pe care distinsul cărturar Artur Silvestri mi l-a înmânat, din partea prestigioasei *Asociații Române pentru Patrimoniu*, pentru ostenelile mele pe tărâmul reportajului m-a obligat la niște gânduri pe care, încredințându-le acum hârtiei, le las, firește să zboare spre nicăieri, cum au zburat și reportajele mele, devenite caduce a doua zi după apariție. Dar o fac, mărturisesc, cu speranță secretă că în acest Nicăieri se va fi aflând, totuși, cineva.

Am practicat, timp de peste 50 de ani, nu numai reportajul, ci toate genurile unei profesii pe cât de generoase, pe atât

de ingrată. Generoasă prin implicarea în viață și în uman la care te invită, ingrată prin amprenta atât de subțire și de nesigură pe care o lasă în viață și în destinul semenilor, scuturându-se în neant o dată cu fila de calendar pe care s-a imprimat. Nu insist, ca să nu fiu învinuit de cochetărie. Altceva am vrut să zic. Am vrut să zic că dacă ar fi ca acel Cineva din Nicăieri, sedus de jurnalistică sau simplu curios, m-ar întreba care-i modelul de urmat în această profesie, aş fi bucuros să-i răspund: *modelul de admirat, nu de urmat, că asta-i prea greu, este modelul Eminescu*. Pe care îl dezgropăm și îl omagiem la anumite date calendaristice, după care îl îngropăm.

Ce înseamnă acest model? Dar se poate spune în doar câteva cuvinte? O spune undeva Paul Anghel, alt as uitat al publicisticii: „Rar om care să fi primit mai direct contemporaneitatea pe nervi, piele, meninge decât Eminescu, gazetar, om pe care ora și ziua, insolubile, păreau a-l fi secătuit cu fiecare articol în parte, dar care renăștea surprinzător la fiecare nouă somătie a zilei, cu o frenezie unică“. Sigur, și Paul Anghel o spune și el, articolele lui Eminescu, citite azi, sunt incomprehensibile nu numai prin numele proprii, prin evenimentele dezbatute, ci și prin unghiul de abordare, care ține într-atât de dialectica specială a faptelor, încât, fără cheia clipei – sanctiune, aprobare, dezavuare – par de neînțeles. Paginile gazetarului Eminescu conturează ceea ce Paul Anghel numește un „insolubil al zilei“, un sămbure tragic pe care poetul îl va lua cu sine, până în zonele pure în care cotidianul nu mai există nici prin cenușă.

Comandant pe teritoriul gazetăriei și sclav al ei, dominând de sus oameni, fapte și epoci, dar și implicându-se, Eminescu are, peste toate, conștiința generației sau a verterebrei, a aceluiași conductor care poate înlesni sau întârzia irigarea cu energii a centrului secret care este **ființa constructor** a unui popor în timp. „Dacă o generație poate avea un merit, scrie el, e acela de a fi un credincios agent al istoriei, de a purta sarcinile impuse cu necesitate de locul pe care-l ocupă în înlănțuirea timpilor“. Gazetarul Eminescu este astfel primul care introduce – și care modifică în planul cugetării noastre – conceptualul schopen-

hauer-hegelian, reliefând niște determinante pe care cercetătorii gândirii geopolitice și ai structuralismului nu le pot ignora.

Acesta ar fi **modelul Eminescu**, pus în fața admirăției noastre. Cât despre a-l urma...

„PÂNĂ ACUM, NU AM REALIZAT NIMIC ALTCEVA DECÂT SĂ MĂ PUN LA JUG“

Dimitrie Gramă

Ideea de a face parte din cei aleși să se „împărtășească“ în ale creației și mai ales răspunderea care ni se dă clasificându-ne un fel de „exemplu“ sau „model“, mă pune pe gânduri. Și, vedetă, nu sunt obișnuit, deoarece am considerat că atunci când într-adevăr am ceva de spus, ceva ce ar merita o documentare și o arhivare pentru o judecată ulterioară, aceasta trebuie să izvorască din sălașuri, pentru mine, necunoscute și să-mi forțeze inima, cugetul și mâna.

Voi încerca acum, totuși, să răspund cât mai sincer și adecvat dar pentru a nu fi înțeles greșit și pentru ca răspunsurile mele să nu fie tratate ca ceva definitiv, static, vreau să fac referință la ceea ce am spus mai demult; scriu ce-mi trece prin cap acum, acesta este adevărul meu de moment și, cine știe, poate mâine ori la anul viitor să gândesc altcumva.

Se pune întrebarea dacă răspunsurile noastre au o valoare strict personală sau ar putea fi de folos și altora. În speranță că voi putea contribui la elucidarea unor mituri sau cel puțin la o polemică înversunată continuu cu răspunsurile.

Cred că unul din cei mai importanți factori care au contribuit la „formarea“ mea, ca și cum aș fi un fel de „gânditor“, a fost nemărginita sursă de inspirație și fantezie pe care familia mea a reprezentat-o atunci când creierul era încă necopt și spiritul încă mic.

La o anumită vîrstă, nu există scriitori mai buni decât bunicii, părinții, frații sau verișorii, care în dorință lor de îndrumare, dar și aceea de a ajunge la termen cu proprii lor demoni, te inițiază

în lumea lor, pentru tine atunci misterioasă și tainică; inițiere care, ca un izvor, poate să curgă necontenit tot restul vieții. Și că de multe ori, în dorința noastră de a ne exprima, de a „crea“, avem senzația că izvorul fanteziei a secat. Eu nu cred că el, izvorul acesta, seacă vreodată ci cred mai curând că sunt momente când *logica așteptărilor și logica succesului* ne înseală.

Astfel au mai contribuit și alții ca: J. Verne, Goga, Tolstoi, Dostoevski, Topîrceanu, Casteneda, Fowles, Borges, Alexandru, Cervantes, Dante, Camus, Dalai Lama, Nietzsche, Paul Brunton, Eliade, Cioran și încă mulți alții pe care nu-mi amintesc cum îi cheamă pentru că sunt un ingrat: le consum opera și nici măcar nu mă străduiesc să-i numesc. Dar asta nu înseamnă că nu le sunt recunoscător.

Nu știu dacă a existat vreun moment de răscruce în viața mea. Nu cred în „diaspora“, deci faptul că gândesc și scriu într-un fel sau altul nu-l atribui condiției mele de emigrant. Nu este oare o migrație și dacă te muti din Tulcea la Cluj? Omul care pleacă dintr-un loc repede uită și locul și limba locului și restul? Și greutăți, dacă sunt, nu există ele oriunde pe acest Pământ și mai ales în concepția noastră despre viață?

Dar s-ar putea să existe vreun moment de răscruce care stă să vină. Poate că tocmai acum mă pândesc din necunoscut și s-ar putea ca atunci când acel moment mi se va înfățișa în toată splendoarea lui arătându-mi clar calea de urmat, voința de împărtășanie, de destăinuire să mă părăsească.

Îndemnul fundamental, hotărâtor, în ceea ce mă privește a fost și este, așa cum spune Silvestri, *tainic*. Habar nu am de unde provine și de aceea adeseori mă cert cu Dumnezeu, care tocmai în materie de creație mă lasă neștiutor.

Promit însă ca atunci când acest mister mi se va dezvăluui și voi înțelege, promit să-l trâmbitез, chiar din mormânt, lumii întregi!

În ale scrisului sunt un total egoist. Am scris și scriu în primul rând pentru mine însuși (să nu uit ce-mi trece prin cap) și pentru cei câțiva care au avut imprudență să-mi iasă în cale.

Nu am, deasemenea, nici un alt fel de ambicio prin scris decât nemurirea. Nu a persoanei, dar a ideii și a timpului trecut, care, nedocumentedate, nu au existat niciodată. Eu îmi fac „datoria“,

notez. Acum, dacă nimeni nu va cunoaște ce am avut de spus, nu e vina mea. Eu mi-am făcut datoria!

Cele mai mari obstacole pe care le-am avut de înfruntat au fost cele pe care eu, conștient sau inconștient, le-am creat. Am avut norocul să întâlnesc oameni cumsecade și care m-au încurajat să continui cu litera tura. Fără acești oameni probabil că „opera” mea apărea în analele familiei ca un divertisment sau ca un fel de excentritate. Și doar atât.

Pe de altă parte, mă gândesc că acești vânători îscusiți, flatându-mi orgoliul, în fond m-au rănit mortal în coaste și eu, săngerând, le mulțumesc!

Până acum nu am realizat nimic altceva decât să mă pun la jug. Un efort pe care, în schimb, îl împart cu alții, cu voi. Alții care speră să deosebească banalitatea clipei obișnuite.

Dacă prin strădania mea aș putea „crea” o subspecie umană mai pură și m-aș simți într-adevăr împlinit.

Cei care au putere și răbdare să asculte ce eu și alții ca mine avem de spus, se vor trezi poate, odată, pe acea potecă îngustă ce duce spre „iluminare”. Nu pot decât să sper că omenirea toată în fond va încerca cu timpul această cale, care ne va duce cu siguranță spre divinitate; atât cea supremă cât și cea ascunsă în noi, în fiecare. Aici este taina salvării omenirii; o ființă umană, umană, nu un animal pornit pe calea urei și a distrugerii.

ASUMAREA RISCULUI DE A GÂNDI ȘI ALTFEL

Ion Ghinoiu

Sunt un specialist al culturii populare. Sunt copil de tăran. Odată cu trecerea anilor, după multă muncă am ajuns să pot privi cultura atât din interior cât și din exterior.

Toata perioada carierei ele a dedicat-o realizării *Atlasului Etnografic Român*. Cred că aceasta a fost una dintre marile șanse pe care mi le-a dat Dumnezeu

Imediat după ce am absolvit Universitatea, m-am apucat de lucru și am reușit să cunosc în acest răstimp trei generații cu care am trudit atât aici, în aceste birouri, dar foarte mult pe teren, căutând rădăcini ale folclorului și tradițiilor poporului nostru. Pentru realizarea *Atlasului Etnografic Român* am trudit extraordinar de mult; imaginați-vă că am străbătut și cercetat aproximativ 600 de sate ale României și am aplicat chestionarele noastre (1200 întrebări) la peste 12.000 de subiecți. Toate acestea le-am făcut în decursul a 30 de ani. E mult, e puțin rămâne să aprecieze cei care vor veni după noi și vor analiza ceea ce am realizat.

După sute de zile de muncă, am constatat că ceea ce am găsit pe teren nu corespunde în totalitate cu ceea ce învățăsem noi, cu teoria. Trebuie să subliniez faptul că rădăcinile noastre ca popor nu trebuie căutate la grecii din Atena, la Roma sau în Egipt ci aici, *în vatra noastră strămoșească*, la dacii noștri.

Tinerilor de astăzi și urmașilor noștri le pot spune că acum trăim o perioadă de metisaj cultural iar pentru a continua tradițiile și cultura acestui străvechi popor trebuie să plece întotdeauna de la fapte reale pentru a reuși să înțeleagă eficient realitatea aşa cum am reușit să o înțeleag eu în timpul celor 30 de ani de muncă (1970-2000) pentru realizarea *Atlasului etnografic Român*.

Cei ce vin după noi trebuie să realizeze o arhivă consistentă a tradițiilor poporului român, deoarece eu cred că în viitor România va fi un punct de trimitere frecventă la spațiul istoric strămoșesc dacic, care va reconstitui vechea civilizație europeană.

*

Pentru a descoperi ceva cu adevărat nou în știința căreia îți te-ai dedicat, trebuie să rătăcești, adică să alegi și alte cărări decât cele pe care au mers iluștrii tăi înaintași. Fără temeritate și cu trimiteri de tipul aşa a zis *marele savant* sau *profesor* un domeniu de cercetare stagnează, devine imuabil. Acest mesaj le este transmis studentilor de la Facultatea de Sociologie și Asistență Socială în prima oră de curs împreună cu riscurile rătăcirii cu adevărat. Surprinși de propunere, tinerii așteaptă să vadă mai întâi aventurile profesorului. Află atunci cum a descifrat acesta semnificațiile *calendarului popular* prin raportarea sărbătorilor și obiceiurilor la ritmurile cosmice și la bioritmurile de reproducere

a plantelor și animalelor; cum a reconstituit *panteonul carpatic* diferit de cel greco-roman indus abuziv în conștiința românilor pe cale livrească; cum a luat ființă conceptul de *geomorfism* ca opus *antropomorfismului*; cum a definit cartea *românească a morților* care, spre deosebire de cea egipteană scrisă pe papirus și dispărută cu peste două milenii în urmă, este cântată și astăzi la unele înmormântări din sud-vestul României și altele. Una din citezanțele despre care îi place să vorbească este așa-numitul *sindrom al antichității greco-romane*, ideea că tot ce e valoros în știință, filozofie, arte, democrație, mitologie vine, în exclusivitate, de la greci și romani. De la ei și cu ei ar începe spiritualitatea continentului european. Pentru români, care poartă numele Romei Antice, consecințele sindromului îmbracă forme aberante. Cel care încearcă să coboare la substratul autohton traco-geto-dac își asumă riscul de a fi numit tracoman, de a fi exclus din anumite cercuri culturale și științifice. Convins că există o prăpastie care separă nefiresc istoria de protoistoria carpato-dunărenilor și un prag psihologic al antichității greco-romane nu trebuie să treci ca să ajungi la alte rezultate decât cele la care a ajuns cutare sau cutare savant, exploratorul, expunându-se cu bună știință la un mare risc, a încercat să le depășească. Șansa lui a făcut ca din 1967 până în ziua când își așterne aceste gânduri să trudească neîntrerupt, alături de alții colegi etnografi, la marele tezaur care i-a oferit numeroase argumente, *Atlasul Etnografic Român*.

Materialul de teren pentru elaborarea Atlasului a fost înregistrat de la 18 000 de subiecți din 536 de sate pe baza unui chestionar etnografic de 1200 de întrebări. Răspunsurile consemnează realitatea etnografică existentă la două momente ale secolului trecut: anul 1900 și data anchetei, anii 1972-1982. Din răspunsurile primite au rezultat peste 1 000 de hărți din care 600 au fost selectate și grupate tematic în cinci volume cu câte aproximativ 120 de hărți etnografice fiecare: primul volum, *Habitatul*, se referă la adăposturile de aici (așezarea, gospodăria, locuința, amenajarea interiorului) și de dincolo (cimitirul); volumul II, *Ocupațiile*, la mijloacele de câștigare a existenței, (cultivarea pământului, creșterea animalelor, sericicultura, apicultura, vână-

toarea, pescuitul și transportul); al treilea, *Tehnologia populară*, la geniul tehnic (mășteșugurile, instalațiile tehnice populare și alimentația); al patrulea, *Manifestările artistice*, la portul și arta populară; al cincilea, *Manifestările spirituale*, la obiceiurile de la naștere căsătorie și înmormântare, la sărbătorile calendaristice și mitologie. Titlurile și legendele hărților sunt traduse în trei limbi de circulație internațională (engleză, franceză, germană), iar elementele cartografiate sunt ilustrate cu fotografii, desene, schițe. În paralel cu elaborarea atlasului se publică și un corpus de 25 de volume cu materialul de teren brut, așa cum a fost înregistrat de la subiecții anchetați.

Din citirea hărților rezultă că, la data anchetei, românii păstrau elemente semnificative ale civilizațiilor *lemnului* și *lutului*, că locuitorii carpato-dunăreni sunt făuritorii și purtătorii unei sinteze a civilizației continentale, legată de apele curgătoare, diferită de civilizația greco-romanilor, legată de mare. Carpato-dunărenii s-au exprimat în lemn și lut în vremurile preistorice, în antichitatea geto-dacă și, în mod vizibil, în secolul al XX-lea, când s-a efectuat ancheta pentru *Atlasul Etnografic*. Arheologii nu au descoperit la daci statui, temple, cetăți din piatră. Aceștia stăpâneau munți de piatră și marmoră, dar își modelau divinitățile în lemn și lut.

Se cunoaște că regiunile cele mai bogate în resurse de apă și hrana de pe Terra au fost primele și cele mai importante leagăne de civilizație. Fluviul Dunărea a fost pentru carpato-dunăreni precum Nilul pentru vechiul Egipt, Indusul și Gangele pentru vechea Indie, Eufratul și Tigrul pentru Sumer și Mesopotania, spațiul de geneză a unei mari civilizații preistorice numit de Marija Gimbutas, mare arheolog și antropolog american, *Vechea Civilizație a Europei*. Savantul a definit-o ca o „entitate culturală cuprinsă între 6500-3500 î. H., axată pe o societate matriarhală, teocratică, pașnică, iubitoare și creatoare de artă care a precedat societățile indo-europene...; Trebuie să recunoaștem realizările strămoșilor noștri, vechi europeni, așa cum au fost: constructori de temple, producători de ceramică admirabil pictată și de obiecte de cult“. Între timp, la Schela Cladovei, pe malul românesc al Dunării, s-a descoperit o nouă cultură neolitică care coboară istoria conti-

nentului european cu încă două milenii în urmă. Cu argumente arheologice, paleo-antropologice și paleolinguistice Marija Gimbutas demonstrează că pe un areal geografic ocupat astăzi de România, Republica Moldova, Vestul Ucrainei, Ungaria, Cehia, Slovacia, Jugoslavia, Croația, Macedonia, Bulgaria, Albania, Grecia, inclusiv insulele egee și sud-estul Peninsulei Italice, s-a dezvoltat, anterior civilizației antice greco-romane și mitului biblic al creației paterne, un mare complex cultural și religios dominat de Zeița Mamă. Cu 2-3 milenii înainte să strălucească culturile Greciei și Romei antice, în bazinul inferior al Dunării de Jos înfloreau superbele culturi neolitice: Precucuteni, Cucuteni, Gumelnița, Hamangia și altele. Purtătorii acestor culturi preistorice apartineau unor societăți agrare lipsite de fortificații elaborate și arme de luptă. Erau meșteri neîntrecuți în prelucrarea lutului, și, probabil înclinați spre meditație, înșușire ilustrată de statuetele din lut numite *Gânditorul de la Hamangia*. Rolul principal în aceste societăți îl jucau femeile.

De la primele culturi neolitice din bazinul Dunării de Jos și până la cultura orală cartografiată în *Atlasul Etnografic Român* s-au scurs aproximativ zece milenii. La cele două capete ale lungului fir al istoriei, unul cercetat de arheologi, altul de etnologi, există numeroase analogii culturale. Alegem ca exemplificare, o reprezentări plastică care se referă la purtatul greutăților pe cap de femeile neolitice și oltence, și alta de motivul sărutului în arta ceramică de origine neolică și arta plastică a geniului brâncușian.

Generalizând imensul material documentar până la limita admisă științific, arhetipurile celor 10 000 de ani ai civilizației europene (mileniile 8 î. H. – 2 d. H.) pot fi împărtășite în trei complexe culturale și religioase: primul este dominat de Zeița Mamă neolică (8000 î. H. – 2 500 î. H.); al doilea de Zeul Tată indo-european (2 500 î. H. – anul 0); al treilea de Fiul lui Dumnezeu, Iisus (anul 0 –). După un alt criteriu, modul în care și-au imaginat oamenii că arată divinitatea lor adorată, europenii au edificat două lumi arhetipale inconfundabile: una *geomorfă*, de origine neolică, care are ca model de frumusețe și perfectiune *oul*, alta, *antropomorfă*, de origine indo-europeană și creștină, care are ca model *omul*. Elementele caracteristice descoperite de arheologi și cele culese de etnologi se pot sistematiza, astfel.

Mari complexe culturale și religioase atestate pe teritoriul actual al României:

I. Epoca neolitică (vechii europeni):

Trăsături caracteristice: Vârsta aproximativă: 80000-2200 î. H; *Marea divinitate*: Zeița Mumă; *Chipul divinității adorate, ideal de frumusețe și perfețiune pentru om*: Zeița cu înfățișare de OU; *Lumea materială și spirituală creată după chipul și înfățișarea divinității*: Geomorfă; *Exercitarea puterii divine*: Zeițe specializate; *Reședința divină*: În tot și în toate; *Locul de unde vine sufletul pruncului la naștere*: Din pântecele femeii, furișat acolo din pântecele Pământului; *Reședința sufletelor după moarte*: În pântecele Pământului, în ape; *Ritul funerar cu ajutorul căruia este expediat mortul la divinitatea adorată*: Înhumare; *Ritul funerar la reiterarea anuală a divinității și a lumii înconjurătoare*: Înhumare, aruncare în apă; *Substitute fitomorfe ale divinității*: Sânziana (Drăgaica), Bozul, Mătrăguna, Mărul; *Substitute zoomorfe ale divinității*: Pasărea, Taurul, Ursul, Porcul, Cerbul; *Substitute antropomorfe ale divinității*: Zeițele Mumă: Dochia, Maica Precesta, Muma Pădurii, Muma Ploii, Muma Caloianului; *Data morții și renașterii anuale a divinității*: Simultan, la echinocțiul de primăvară sau de toamnă; *Momentul diurn sau nocturn al nașterii și morții divinității*: Nocturn; *Repere astronomice pentru aprecierea și măsurarea timpului*: Luna și Soarele; *Tipul de calendar*: Lunar-solar; *Ocupații dominante creatoare de ideologii și civilizații*: Agricultura, prelucrarea lutului, lemnului și pietrei; *Arhetipuri caracteristice*: Geomorfe: Pământul, grota, Luna, oul, oala, apa, colacul (pâinea), pântecele, vulva.

II. Epoca Bronzului și prima Epocă a fierului (indo-europenii)

Trăsături caracteristice: Vârsta aproximativă: 2200 î. H.-0; *Marea divinitate*: Zeul Tată; *Chipul divinității adorate, ideal de frumusețe și perfețiune pentru om*: Zeul cu înfățișare de OM; *Lumea materială și spirituală creată după chipul și înfățișarea divinității*: Antropomorfă; *Exercitarea puterii divine*: Zei și zeițe specializați și ierarhizați; *Reședința divină*: În Cer; *Locul de unde vine sufletul pruncului la naștere*: Din pântecele femeii primit ca dar din Cer; *Reședința sufletelor după moarte*: În Cer, în văzduh; *Ritul funerar cu ajutorul căruia este expediat mortul la divinitatea adorată*: Incinerare; *Ritul funerar la reiterarea anuală a divinității și*

a lumii înconjurătoare: Incinerare; Substitute fitomorfe ale divinității: Bradul, Omanul; Substitute zoomorfe ale divinității: Calul, lupul, leul; Substitute antropomorfe ale divinității: Zeii paterni: Crăciunul, Mutul Călușului, Blojul sau Sângiorzul; Data morții și renașterii anuale a divinității: Simultan, la solstițiul de vară sau de iarnă; Momentul diurn sau nocturn al nașterii și morții divinității: Diurn; Repere astronomice pentru aprecierea și măsurarea timpului: Soarele și Luna; Tipul de calendar: Solar-lunar; Ocupații dominante creațoare de ideologii și civilizații: Păstoritul, prelucrarea metalelor și a pietrei; Arhetipuri caracteristice: Antropomorfe: Soarele, focul, stâlpul, phalusul.

III. Creștinismul

Trăsături caracteristice: Vârsta aproximativă: O -....; Marea divinitate: Fiul lui Dumnezeu; Chipul divinității adorate, ideal de frumusețe și perfecțiune pentru om: Iisus cu înfățișare de OM; Lumea materială și spirituală creată după chipul și înfățișarea divinității: Antropomorfă; Exercitarea puterii divine: Atotputernicul; Reședința divină: În Cer; Locul de unde vine sufletul pruncului la naștere: Din pântecele femeii primit ca dar din Cer; Reședința sufletelor după moarte: În Raiul Cerului credincioșii, în lăbul Pământului păcătoșii; Ritul funerar cu ajutorul căruia este expediat mortul la divinitatea adorată: Înhumarea trupului la 3 zile după moarte, slobozitul sufletului la 40 de zile; Ritul funerar la reiterarea anuală a divinității și a lumii înconjurătoare: Înhumare, Înviere după 3 zile, Înăltare la Cer după 40 de zile; Substitute fitomorfe ale divinității: Salcia; Substitute zoomorfe ale divinității: Mielul; Data morții și renașterii anuale a divinității: Separat, Nașterea la solstițiul de iarnă, Moartea, Învierea și Înăltarea la echinoctiul de primăvară; Momentul diurn sau nocturn al nașterii și morții divinității: Nașterea și Învierea nocturne, Înăltarea diurnă; Repere astronomice pentru aprecierea și măsurarea timpului: Soarele și Luna; Tipul de calendar: Solar-lunar; Ocupații dominante creațoare de ideologii și civilizații: Economie complexă; Arhetipuri caracteristice: Antropomofe: crucea, biserică.

*

O mare criză spirituală trebuie să fi zguduit lumea la trecea de la neolicic la Epocile Bronzului și Fierului când a fost înlo-

cuită divinitatea geomorfă și maternă, cu cea antropomorfă și paternă în paralel cu exilarea acesteia de pe Pământ, din tot și din toate, în înaltul cerului. Dar, Universul este, de la structurile sale infinit de mici (celula, molecula, atomul, unitățile subcuantice) până la cele infinit de mari (planetele, aștrii, galaxiile, roiuurile și superroiurile galactice) geomorf, nu antropomorf. Este oare posibil să fie împăcate cele două modele de viațuire de oameni pe Terra, unul *geomorf*, în deplină concordanță cu Pământul și întreg Universul, și altul *antropomorf*, impus și dominat de arroganța celei mai puternice vietăți de pe planetă?

Pentru definirea Vechii Civilizații Europene, s-au adăugat, în ultimul timp încă două prețioase argumente: *Panteonul românesc* și *Cartea românească a morților*. Dezavantajul că aceste creații carpato-dunărene n-au fost scrise pe papirus sau cioplite în piatră este anulat de supraviețuirea lor în cultura orală la începutul mileniului trei. *Panteonul greco-roman* și *Cartea egipteană a morților* au fost scrise și au dispărut; *Panteonul românesc* și *Cartea românească a morților* n-au fost scrise, dar există, pot fi verificate pe teren. Dacă panteonul carpatic ar fi fost scris în antichitate, ar fi ieșit în evidență deosebirile dintre două mari civilizații ale timpului, una mediteraneană, *greco-romană*, care se exprima în piatră (temple, statui, cetăți), cu influențe primite de la civilizațiile terestre de la înmănușterea continentelor (Europa, Asia și Africa) marcate de fluvii care se varsă în mări prin trei delte (Delta Dunării, Delta Tigrului și Eufratului, Delta Nilului), și alta legată de apele continentale, *traco-geto-dacă*, crescută pe loc, care se exprima în lemn și pământ (cetăți, stâlpi, temple), în lut ars și aluat copt (figurine de tot felul. Dacă evreii, indienii, egiptenii, grecii moștenesc de drept culturile popoarelor vechi, care au locuit Palestina, Grecia, Egiptul, India, românii moștenesc, după aceeași logică elementară, cultura primei civilizații europene. După fetișismul documentului scris, care poate anula orice argument arheologic și etnologic, ar însemna că nici culturile amerindiene n-ar fi existat înainte de descoperirea Americii de Cristofor Columb! Moștenitorii Vechii Civilizații Europene sunt grecii din Atena, indienii din Roma sau românii carpato-dunăreni?

Panteonul carpato-dunărean, exponent al unei civilizații a lemnului și lutului, este o lume mitică atipică în raport cu panteonul

greco-roman. Are unele legături cu cel greco-roman, dar și cu cel al Indiei antice. De altfel, legătura tainică a spiritualității carpatice cu Vechea Indie avea să fascineze mari spirite românești: Eminescu, Brâncuși, Eliade. Adesea, pe pământul carpatic, zeii indieni se numesc și, adesea, își îndeplinesc atribuțiile avute la ei acasă, în vechea Indie: zeul Universului Shiva, în colindul de Crăciun Siva, zeul pluviometric Rudra, în ceremonialul Paparudei, zeul morții Yama, în unele credințe și expresii românești (*a da lama* în păsări, în vite, cu sensul de a da moartea).

În ceea ce privește *Cartea românească a morților*, sinonimă cu *Cartea egipteană a morților*, cuprinde texte sacre de inițiere a sufletului mortului pentru drumul mitic care separă lumea de aici de lumea de dincolo, cântate de un cor feminin în momente și locuri semnificative ale ceremonialului funerar. Textele de inițiere se transmit prin monologuri și dialoguri cântate Mesajele sunt adresate *mortului, zeitelor destinului* (Zorile), *sotului sau sotiei postume* (bradul, sulița, steagul), diverselor substitute ale mortului (stâlpul, crucea). *Zeita morții* apare în ipostază, de pasăre de pradă (gaia, corboaica, vulturul) și antropomorfă, cu chip de om (Zâna Bătrâna, Moartea, Maica Precesta, Maica Irodia). În textele cântate apar, rând pe rând, *ghizi providențiali* (lupul, vulpea, vidra), *vameși binevoitori*, repere de orientare personificate (salcia împupită, mărul înflorit), *personaje psihopompe* (calul, cerbul) și, în final, în lumea de dincolo, *rudele mortului*. Cunoștințele de care defunctul are mare nevoie sunt expuse prin metode simple: *descrierea* amănunțită a drumului mitic și a înfățișării personajelor mitice; *repetiția* momentelor cheie ale călătoriei pentru fixarea cunoștințelor; *comparația* drumului bun cu cel rău, a prietenilor cu neprietenii. Aria de răspândire a cântecelor funerare, compactă la începutul secolului al XX-lea în sud – vestul și centrul României (Gorj, Mehedinți, Caraș-Severin, Timiș, Bihor), relativ compactă în sudul Transilvaniei (sudul județelor Alba, Hunedoara, Sibiu, Brașov), trimitea puternice tentacule în nord (Bistrița-Năsăud, Mureș), în județele din Moldova (Suceava, Botoșani, Neamț, Iași, Vaslui, Vrancea, Galați), Republicii Moldova și, în sud, la români din Banatul sărbesc și de pe Valea Timocului. În zonele în care nu au fost atestate cântecele funerare (Zorile, Cântecul Bradului, Cântecele de Priveghi și altele), funcția lor a fost

preluată, parțial, de bocetele versificate. Cântecele funerare nu sunt atestate la popoarele vecine românilor și nici la alte popoare ale Europei, motiv pentru care acestea au fost incluse greșit, până la marele ethnomuzicolog Constantin Brăiloiu, în categoria bochetului. Versetele, hexa- sau octosilabice, cu predominarea clară a celor hexasilabice, par a fi împietrite, precum versetele cioplite pe sarcofagiile antice. Ele au fost îndelung cizelate și decantate de impurități poetice și de orice adaus care ar fi îngreunat transmiterea cu claritate a mesajului. Melodiile, cu sonoritățile lor preistorice, au ecou profund în inimile îndoliatilor și în natura încunjurătoare; ele contrastează cu deznădejdea lugubră a bocetelor propriu-zise. Tărâmul suferințelor după moarte, lădul, cultivat de religiile indo-europene și creștine, lipsește din peisajul edenic descris de cântecele românești de înmormântare.

Prin împlinirea teritorială, politică, demografică, economică și spirituală Europa își reclădește, în raport cu celelalte continente ale Planetei, o nouă identitate. Simboluri locale, zonale și chiar naționale devin, pentru toți europenii mărci identitare comune în raport cu asiaticii, africanii și americanii. Euopenii îl au pe Voltaire prin francezi, pe Shakespeare prin englezi... pe Eminescu, Brâncuși și cultura populară de la Carpați și Dunărea de Jos care tezaurizează elemente de civilizație preistorică, prin români. Printre altele, europenii își vor afirma vechimea genezei și identității culturale în raport cu asiaticii și africanii. Primii au la granița cu Europa Sumerul, secunzii, vechiul Egipt. Cu multe milenii în urmă, înainte de strălucirea Greciei și Romei Antice, Vechea Civilizație a Europei axată pe fluviul Dunărea era contemporană cu Mesopotania.

„SATISFACTIA DE A DESCOPERI CELE NEȘTIUTE“

Florin Constantiniu

Ezitând, când am terminat liceul, între filologie (eram atras de gramatică) și istorie, am ales-o pe cea din urmă, convins că este o știință a certitudinii. Mi se părea că, într-o analiză de sintaxă, poți avea șovăielii, pe când la istorie păsești întotdeaun-

na pe terenul ferm al faptelor sigure. Mi-am dat seama de eroare, abia când am început să căută mai adânc în studiul trecutului. Certe sunt doar adevărurile banale de tipul: Constantinopolul a fost cucerit de turci la 29 mai 1453. De îndată însă ce căută să deslușim legăturile dintre evenimente, lucrurile se complică (de precizat, că, uneori, și stabilirea datei unui eveniment se dovedește anevoieasă).

Istoria – s-a spus de atâtea ori – nu este o *știință nomotetică* (guvernată de legi), ci *ideografică* (descrie evenimentele). În imposibilitate de a formula legi, cercetarea istorică trebuie să caute raporturi cauzale; simplificând, se poate spune că întrebarea capitală a istoriei este „De ce?”

Răspunsul nu este ușor de dat. Când sursele documentare există (uneori, nu dispunem de nici un fel de izvoare), ele oferă date contradictorii. Pe temeiul acelorași informații, se pot elabora interpretări ce se exclud unele pe altele.

Și totuși, tocmai aceste dificultăți fac frumusețea unei anghete istorice. Ancheta, pentru că, în ultimă instanță, istoricul este un detectiv în căutarea adevărului. Capacitatea sa intelectuală, informația de care dispune, constrângerile exercitate de societate, propriile preferințe și înclinații pot limita sau umbri obiectivitatea sa.

În calea istoricului răsar sirene de tot felul care încearcă să-l abată din calea sa spre adevăr. Tentările sunt mari, mai ales, în cadrul economiei de piață. Regimurile totalitare folosesc, de regulă, frica pentru a-l face pe istoric să spună altceva decât crede el. Regimurile economiei de piață sunt mult mai rafinate: prin câștiguri materiale, prin publicitatea dirijată îl ademenesc pe istoric să susțină idei ce slujesc intereselor unor forțe economice sau politice.

Meseria de istoric nu numai că nu este profitabilă, dar s-a dovedit și primejdiașă: Miron Costin și N. Iorga au fost uciși. Dar dincolo de orice inconvenient stă satisfacția de a descoperi cele neștiute și de a le orândui inteligibil. Efort intelectual destinat să ajute la cunoașterea trecutului, nu pentru a răspunde unui paseism gratuit, ci pentru a oferi o cheie de înțelegere a lumii în care trăim.

Dacă istoria nu este o știință experimentală, al cărei obiect de cunoaștere să fie supus unor legi, cercetarea ei trebuie să se călăuzească după cele două legi ale lui Cicero: „*Prima lege a istoriei este să nu îndrăznească să spună ceva fals; a doua este să îndrăznească să spună tot ce este adevărat*“.

INSCRIPTII DEOSEBITE LA „ALMĂJANA“

Iosif Băcilă

A-i face pe copii să caute lumina cuvântului;

A-i face pe copii să vibreze la lumina cântecului;

A-i face să înțeleagă lumina răsăritului de soare!

Să exprime, cu gestul și cu vorba, dorul și bucuria, înfiorarea sau recunoștința, dragostea și năzuința de viață;

Să cultive virtuțile ce dău identitate spiritualității românești: omenia, modestia, gingășia și delicatețea, setea de dreptate și de libertate, echilibrul și armonia, dragostea pentru frumos;

Să trăiască printre oameni și pentru oameni. Să muncească pentru a fi mai buni, mai curați, dovedind că Adevărul („*stele și-năuntru are - / nu numai deasupra-n zare*“) este sădit în inimi și exprimă, în adânc, cununia cu Obârșiiile...

Și totul pornește, întotdeauna, de la același început: un elev și un dascăl. Mâna doritoare de gest a celui dintâi, grija părințească a celui de al doilea.

Drumul vine din departe, ascuns și neștiut, dar, când se ivește în lumină, deschide perspective largi, urcă trepte și înălțimi, cuprinzând noi orizonturi și spații nebănuite.

În asemenea momente, dascăl și elev, înfrățiti într-un legământ-miracol („*oare nu e un strop din lumina / creată în ziua dintâi, / din lumina aceea-nsetată de viață?*“), te simți al pământului, cu picioarele prinse de el, ca arborii cu rădăcinile lor.

Ești al țărânnii și al șopotului de izvor, al pietrei și al muntelui, al vetrei care te-a zămislit: „*Și te uiti, și vezi, și vezi, / anul Tânăr prin livezi. / Celor pomii și-acestor nume / le surâzi, le dărui nume / le surâzi, le dărui nume*“ (Lucian Blaga).

A-i face pe copii să caute lumina cuvântului;
A-i face pe copii să vibreze la lumina cântecului;
A-i face să înțeleagă lumina răsăritului de soare!

„RĂZBOIUL SFÂNT PENTRU VALORILE NAȚIONALE“

Dan Zamfirescu

Ideea de a realiza, sub forma unor premii și diplome de excelență, recensământul celor angajați în slujirea patrimoniului național a fost cât se poate de inspirată și de necesară. Ea survine **într-un moment crucial, când existența unei națiuni și a unei culturi se confruntă cu alternativa tragică a dispariției, ca acum 1900 de ani strămoșii noștri daci, dispăruti însă pentru a deveni români**, ceea ce nouă nu ne mai rezervă viitorul, ci doar ștergerea fizică și trecerea exclusiv în memoria – atât de arbitrară! – a istoriei.

Într-un alt moment de răscruce, dar mult mai puțin primejdios și mult mai încărcat de șanse, generația care a întemeiat România modernă a pus în aceeași ordine a urgențelor recuperarea patrimoniului național și cucerirea unor orizonturi europene capabile să-i facă învingători în lupta imposibilă – logic – cu atotputernicia a trei imperii. Tipărirea cronicarilor, redescoperirea trecutului și cucerirea simpatiei avizate a unor mari europeni, oameni de cultură dar și lideri politici, au fost două acțiuni strict împletite. De fapt, primul „tempo“ îl condiționase pe al doilea, fiindcă numai niște oameni mândri de trecutul lor pot lupta cu o forță invincibilă pentru viitor. Numai asemenea oameni pot face – cum au făcut ei – din politică, nu „arta posibilului“ ci pe aceea a **„imposibilului“**.

Carol al II-lea, un brigand de geniu, care știa (și-i spunea doamnei Genevieve Tabouis, care i-a relatat asta istoricului de artă Radu Bogdan, de la care o știa și eu) că orice va face, „în 15 ani aici vor fi rușii“ (greșea prin prea mult optimism!) i-a dat mandat și mâna liberă lui Alexandru Rosetti să confere „profil de epocă“ prin cultură, celui mai funest timp al României Mari (și

asa atât de scurt!). Opera **Fundațiilor Regale** n-a putut fi anulată de catastrofele regale. Ea rămâne mereu în picioare, și i-a ajutat pe cei care au repetat miracolul sub ferula ocupației sovietice convenită de convivii de la Ialta.

În cei cincizeci de ani în care comuniștii români, susținuți de oamenii lui Stalin aduși pe tancuri, au putut să facă din promovarea culturii naționale o sursă de legitimare și un mijloc de a-i capta chiar pe cei mai îndărătnici adventiști ai „venirii americanilor“, s-a realizat cea mai intensă operă de valorificare a patrimoniului național, din toată istoria modernă a României. Nimeni nu le poate rupe această cunună de lauri, la care au împletit cu sărg nu numai „colaboraționiștii“ din prima clipă (un Sadoveanu, un Călinescu, un Ralea, fără de care toată cultura română ar fi devenit altceva) ci și cei care, precum un Nichifor Crainic sau Radu Gyr sau Constantin Noica, veneau din cu totul alte direcții la chemarea pe schele. Un uriaș efort nu numai în domeniul edificiilor religioase și laice ale trecutului; nu numai în epopeica muncă editorială, ci mai presus de toate **în purtarea acestui tezaur până în ultimul cătun și la ultimul suflet**. În stârpirea analfabetismului și în crearea condițiilor ca fiile celor mai săraci să poată contempla minunile Voronețului din autocarele școlare.

Astăzi, toată această operă dă mărturie despre **adevărul integral** ce-l impune scrierea istoriei, care nu poate fi redusă la cât intră în scorbură găunoasă a unor stejărei cu valoare de oale sparte.

Astăzi, din păcate, trăim nu doar tragedia fără precedent și fără seamă a începutului **dispariției românilor** și la realizarea pas cu pas a proiectului „distrugeri României“ dezvăluit în 1985 la Congresul internațional de științe istorice de la Stuttgart unuia dintre participantii români de către un binevoitor foarte avizat. Ne confruntăm cu tragedia acestui patrimoniu, de la părăginirea clădirilor, la alungarea din manuale a trecutului istoric și cultural, și la învățarea în universități a unei istorii naționale care-l făcea pe un basarabean să-mi spună că la București a învățat să-i fie rușine că este român.

Artur Silvestri, alături de care am dus cândva războiul sfânt pentru valorile naționale devenite acum aproape motive de inculpare, și-a asumat de unul singur, de fapt mână în mână cu doamna Mariana Brăescu ce reușise cândva să-l facă pe Constantin

Noica să colinde prietenii arătându-le ce izbutise să facă să apară despre dânsul în „SLAST“, o misiune aproape imposibilă: de a reînnoda acest fir de aur pe care generația sa și generația mai vârstnică de care aparțin, a reușit să-l reînnoade cândva.

Are experiență! Barba și părul i-au albit, dar nu i s-a stirbit voința de luptă pentru o cauză. Și dacă gestul domniei sale ar putea fi întâmpinat cu scepticismul lui „numai cu o floare nu se face primăvară“ răspunsul este: **nici o primăvară n-a venit fără să-și anunțe apropiatul triumf asupra iernii printr-o floare**. Ca unul ce fac parte din „Generația lui Labiș“ o știu mai bine ca oricine.

Tot ce-i pot ura este ca numărul de premii de excelență să crească în anii ce vin, și să putem număra o armată întreagă mobilizată pentru salvarea și rodirea patrimoniului nostru.

N-AM URMAȘI, AM ARTA MEA ȘI TABLOURILE MELE

Vasile Grigore

Am arta mea, tablourile mele și dacă ele vor fi cu adevărat simbol al urmașilor și al sufletului meu ele vor face parte din timpul prezent și viitor.

Pornirea mea lăuntrică, din străfundul sufletului a fost să fac muzică și toți ai mei din familie îmi spuneau: *vei face muzică, dirijorat, compozitie*. Așa m-am înscris acolo unde era înainte Conservatorul uitând de partea cealaltă din destinul meu, apoi nu știu ce s-a întâmplat și cu două săptămâni înainte mi-am retras dosarul și m-am înscris la Institutul de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu“. Îmi aduc aminte că secretara m-a întrebat înainte să-mi retrag dosarul: de ce? unde mă duc? l-am răspuns: „Mă duc la Arte Plastice.“ Nu mi-a fost ușor să mă decid și nu pot susține că am părăsit-o pe vreuna. Nu m-am întors niciodată să mai fac muzică dar, muzica va rămâne în culorile mele. Cred că am fost dăruit de Dumnezeu să iubesc două muze: pictura și muzica. Ele mă ajută și mă influențează și chiar mă coordonează în mai toate ipostazele mele spirituale și nu știu nici acum la cei

peste 70 de ani ai mei – care este prima iubită. Sunt două muze superbe care pentru mine reprezintă candoarea și bogăția a ceea ce numim noi, prin esența spirituală, frumusețea artelor. Pictura și muzica nu le pot despărți și nu vreau să fac caracterizări sau definiții pentru mai departe idealul de a pune câteva pete de culoare pe o pânză de a construi un concept, compoziția ideologică alb-negru sau colorat, ele reprezintă esența aceasta a muzicalității frumuseții artei, nu numai pentru mâine, a se vedea Egiptul antic – desenele cu Nefertiti, Grecia antică, marile sculpturi din Renașterea europeană rezultate din desenul și culoarea lui Leonardo Da Vinci, Michellangelo, Rafael, semnele acestor giganți ai spiritualității umane au pus semne dealungul istoriei asemănător lui Creangă – care atunci când a plecat de acasă a lăsat acele grăunțe în urma lui ca semn de recunoaștere – grăunțele lui sunt o istorie a spiritualității noastre.

Arta picturii rămâne și pentru prezent și pentru viitor o *fata morgana*, un miraj; chiar le spun studenților mei să se îndrepte spre alte discipline, istorie, cultură și civilizație încă necunoscute, care ne îndeamnă la mari modificări nu numai filozofic dar și fizic și mă gândesc la cele 3 forme geometrice – cercul, piramida și pătratul – nefiind încă descoperită cea de-a treia formă conceptuală umană.

Oamenii, azi, nu au echilibru, nu au prudentă. Vorbim de superbe stări spirituale, în zile destul de neîertătoare pentru partea pământeană a acestui superb pământ al României dar sunt optimist, și cred că va veni soarele și la noi.

Am iubit întotdeauna lumina, aceea frumusețe a citirii culorilor numai în lumină, pentru că nu putem vedea nimic în întuneric. Lumina este acea stare de libertate a spiritului uman și va rămâne aceea frumusețe care dă omului calitățile fizice și mai ales frumusețile spirituale.

Sinceritatea și dragostea pentru cele două muze (pictura și muzica) au fost obiectivele mele de-o viață și pot afirma că prin capacitatele mele spirituale am reușit să le dau forme care mă ajută să mă recunosc în ele.

Realizarea Muzeului care-mi poartă numele reprezentă dorința mea de a lăsa prezentului, viitorului, celor care poate nu s-au născut încă, un semn al iubirii mele către artă

care nu trebuie lăsată să îmbătrânească niciodată. Am fost ajutat să materializez acest obiectiv, de oameni de mare forță spirituală care, văzând colecția mea de artă, au hotărât să dea curs realizării acestui muzeu.

În ceea ce mă privește, realizarea muzeului ce-mi poartă numele consider că este cea mai mare dăruire pe care o pot face poporului român, românilor de aici și românilor de peste hotare.

Dacă ar fi să privesc înapoi – pentru că numai printr-o analiză de ansamblu a ceea ce am trăit pot spune câte ceva despre viitor – voi spune că viitorul nu poate exista fără trecut și în această idee vă spun că tot ceea ce am realizat în viața mea se poate vedea reflectându-se în culorile din pictura mea.

Le-ăs spune tinerilor că, înainte de a hotărî să meargă pe un drum în viață este obligatoriu să-și găsească un reper ca să știe exact de unde pleacă pentru a putea ajunge unde-și doresc. Astăzi însă nu prea mai avem repere.

REAMINTINDU-NE DE BUCOVINA

Ion Beldeanu

Nu facem mărturisiri în fiecare zi și tocmai de aceea atunci când apelăm la asemenea destăinuirii încercăm anumite rețineri ce vin mai degrabă din prudentă. Cum va comenta cutare amic cele spuse de mine atunci când le va parcurge? sună de obicei declarăția, interogația în cauză.

Probabil veți înțelege din aceste enunțuri că nu m-am grăbit să precizez ceea ce aveam de precizat, ca să zic așa, deși nici nu știu ce trebuie să adaug acum, deoarece există păreri și păreri. Unele intervenții pot da impresia sfidării, a detășării de cele obișnuite sau normale. Și nu e bine deloc. Altele pot crea impresii false, ceea ce iar nu reprezintă adevărul. Poate de aceea găsesc că-i mai util ca, în asemenea situații, să nu complicăm lucrurile ori, mai exact, să renunțăm la amănunte inutile.

Așadar, voi zice intrând în subiectul ce reprezintă revista „Bucovina literară“, cu apariție lunară la Suceava, subiect propus a fi abordat de subsemnatul, că începuturile acesteia se leagă de Cernăuți (Ucraina), începând din 1941, vreme căreia i-au adus

strălucire, între alții, scriitori ce nu mai există dar al căror nume nu poate fi uitat: Mircea Streinul, Iulian Vesper, Traian Chelariu, Vasile Posteucă, E. Ar. Zaharia, Ghedeon Coca etc. Și bineînțeles George Drumur, directorul, responsabilul publicației. O lume dispărută în condiții asupra cărora n-are rost să revin, ele fiind știute, dar care, iată, din 1980 au impus repunerea sa pe picioare. Cine vrea să afle mai multe despre „Bucovina literară” poate să o găsească la chioșcurile de presă din marile orașe.

Ceea ce mă măhnește nu de puține ori este superficialitatea unor confrății sau oameni cu preocupări intelectuale manifestată față de Suceava, de Bucovina care a mai rămas. Într-o grabă ce se asociază cu veacul căruia îi aparținem, se uită de ceea ce a fost, cândva, Bucovina. Dar asemenea întâmplări nu pot decât să-ți lase ori să lase un gust amar, pentru că partea aceasta de țară are ceva care o distinge, o evidențiază de alte zone. Nu întâmplător un condeier al zilelor noastre m-a avertizat cândva, cu cinism: „Lasă-mă, domnule, cu Bucovina, că Bucovina nici nu mai există”.

Iată de ce este nevoie să vorbim mereu de Bucovina și despre ceea ce a fost Bucovina, în speranța unei eventuale reveniri și reîntoarceri la ce a mai rămas suspendat între Cernăuți și dincolo de Cernăuți. Altfel rămânem tot mai singuri și tot mai îndepărtați, tot mai străini de noi însine.

A FOST ODATĂ...

Corneliu Florea

Ideea lui Artur Silvestri de a lansa un volum de **cuvinte pentru urmași** din partea celor premiați de *Asociația Română pentru Patrimoniul* este pe cât de originală și fascinantă pe atât de dificilă pentru mine, fiind și eu unul din cei solicitați să transmit **niște cuvinte urmașilor**. Aceste cuvinte ce trebuie să contină niște fapte sau idei de luat în seamă vor fi puse în volum ca, într-un baton mic de stafeta ce va trece de la o generație la alta. Invitația mă onorează, dar mă pune într-o mare încurcătură și de câteva zile mă tot gândesc cum să ies din ea, ce să pun și eu în batonul stafetei dintre generații.

Până acum eu m-am adresat numai **semenilor mei, generației din care fac parte**, cu care mai mult m-am răfuit decât m-am potrivit de când am plecat din România, cu rădăcinile după mine. După douăzeci și cinci de ani descrise și publicate în presa românească din străinătate și Țară, sau în cărțile mele, am constatat că nu a rămas aproape nimic, cu siguranță nu s-a prins nimic, afară de câteva tinichele de spatele meu. Ceea ce mă face să mă întreb, dacă nu am ajuns la nici un rezultat cu generația mea pe care o cunosc și unii, puțini, mă cunosc, fiindcă am străbătut împreună hotarul dintre două milenii, atunci ce să mai aştept de la **necunoscuta generație următoare**. Închid ochii și încerc să mi-o imaginez; imaginându-mi-o îmi vine să renunț. Și nu pot fiindcă am fost politicos invitat să particip la această predare de ștafetă.

Ce să pun în batonul ștafetei pentru generația următoare?

O tristă istorie românească. La începutul secolului douăzeci s-a născut în România o generație cu niște rădăcini puternice și adânci. Din seva pământului românesc a crescut bine clădită cu o puternică dragoste și credința față de Neam și Țară. A muncit, s-a educat și au încercat să se dedice României. După înfăptuirea României Mari (mare ca adjectiv de cantitate) dar **absolut firească** din punct de vedere etnic, istoric și geografic, și-a găsit un lider spiritual care i-a îndrumat să-și dedice viața idealului național prin muncă și credință, prin onoare și altruism, prin stoicism și jertfă. Peste un milion de tineri au răspuns acestui ideal național, venerându-și liderul, comportându-se egal și corect între ei. Prin patriotism și credință au contracararat bolșevismul, comunismul. Punând interesele României înaintea intereselor personale, au intrat în conflict cu politicienii și guvernantii din vremea lor. Și fiindcă în ideologia lor național-creștină, considerau trădători de țară pe acei politicieni și guvernanți care, profitând de poziția avută, își urmăreau numai interesele personale în dauna Neamului și a Țării, conflictul a degenerat în dușmănie și moarte. Suprimarea liderului și a conducerii acestui tineret național unit a însemnat începutul sfârșitului tragic al acestei generații care a crescut că poate schimba în România: neștiință cu o cultură necesară vremurilor, înapoierea economică cu dezvoltarea, corupția politicilor și guvernanților cu corectitudine exemplară, stăpânirea străină

în libertate și identitate națională. Începutul sfârșitului înseamnă o prigoană diabolică fără de sfârșit în țară și străinătate, aproape trei decenii de închisori „regale”, militare și comuniste, dar mai ales exterminare și denigrare continuă. Acum se stinge ultimii supraviețuitori ai acelei generații de dăruire românească cum nu am mai avut, cum nu vom mai avea vreodată, dar cum ar trebui să avem în fiecare generație. Mare păcat, mare pierdere.

Privindu-i cum se duc cu aceleasi idealuri în minte și în suflet, trăiesc un simțământ trist având impresia că duc cu ei ceea ce trebuia să continuăm noi, generația mea, dar nu am putut fiindcă la fel ca ei am trait sub cisma comunismului rusesc sub care ne-au aruncat „marile democrații”. Generația mea a fost indoctrinată de cea mai nelegiuță dictatură. Astfel terorizată toată viața, a devenit lașă și de frică nu a preluat nimic de la înaintași, nu are ce transmite urmașilor. S-a întrerupt șirul istoric, s-a rupt fluxul național. Se lasă negura și nu mai apar luminători și conducători, doar vânzători și hoți de țară.

Această Sagă a unei generații sacrificeate pentru că a vrut binele României deasupra tuturor dorințelor ei, am auzit-o și citit-o de multe ori. Unii dintre ei au prezis că în viitor vor fi ridicăți la rang de sfânti ai neamului, pentru că niciodată o generație română nu a avut atât de mulți tineri uniți în cuget și dăruire patriotică și nici nu va mai avea! Ursită, fatalitate, blestem? Întâi de toate, intuiția lor bazată pe schimbarea lumii, pe forțele care o vor domina în viitor și care îi vor prinde pe români sărăciți și amăgiți. Se vor desprinde de țară, fără rădăcini, să poată alerga numai după un trai mai bun...

„DECONSTRUCȚIA EMINESCOLOGIEI”

Nicolae Georgescu

Distinctia primită din partea Asociației pentru Patrimoniu mă emționează și mă onorează în același timp. Emoția vine de acolo că nu sunt obișnuit cu astfel de recunoașteri iar lipsa de obișnuință duce la un oarecare dezinteres. Îmi construiesc în liniște cărțile despre viața și opera lui Eminescu – am scos până acum zece volume – fiecare în parte este în general comentată de presă,

de obicei cu interes, dar n-am mai fost până acum evidențiat, premiat etc. Ba, să fiu foarte exact, prima carte din serie, „A doua viață a lui Eminescu „(Ed. Europa Nova, 1994), a primit „Premiul Putnei“ pe anul 1994, o inițiativă particulară girată, însă, de Ministerul Culturii prin două personalități care sunt de față și acum, la *Asociația pentru Patrimoniul*: dl. Profesor Mihai Ungheanu și dl. Profesor Adrian Dinu Rachieru. Aș putea zice că, iată, în al zecelea volum al seriei numele este iarăși premiat, tot printr-o inițiativă cetățenească, și se închide oarecum cercul. Numai că eu nu mi-am încheiat programul, abia am ajuns la jumătatea lui. Am încheiat ediția critică sinoptică a poezilor antume eminesciene, o muncă enormă de confruntări între ediții, manuscrise și primele tipărituri – cu intenția declarată de a stabili voința auctorială, a lui Eminescu în privința formelor și punctuației poezilor sale. Este pentru prima oară în cultura română când se pune această problemă. Ca să aveți dimensiunea subiectului, vă amintesc faptul că Titu Maiorescu a scos de două ori ediția sa, între 1883 și 1911, și nu seamănă o ediție cu alta: se schimbă mereu punctuația, termenii, aranjamentul poezilor chiar. Să vă dau un exemplu dintre sutele la îndemână. În ediția a VII-a (1895) Titu Maiorescu schimbă un cuvânt din „Luceafărul“, în invocația Cățălinei: în loc de „Cobori în jos, luceafăr blând“, are „Cobori încet, luceafăr blând“. Desigur, intenția este bună, vrea să scape de paradoxul „cobori în jos“ – dar ieșe din cadrele voinței auctoriale prin aceasta, pentru că nicăieri la Eminescu nu se găsește în vreun manuscris forma „cobori încet etc.“. De altfel, în ediția următoare Titu Maiorescu revine la versul initial. Interesant este, însă, faptul că Sextil Pușcariu consemnează această lectiune maioresciană în *Dicționarul tezaur al limbii române* (litera C, verbul „A cobori“, 1940). La același verb el mai citează, însă: „Să pogorâm gios și să turbură limba lor“ (Palia, 1581) – și, desigur, „Miorița“: „Se cobor la vale“-. Concluzia este cât se poate de simplă: verbul „a cobori“ are în limba română două direcții: de sus în jos, din cer pe pământ – și oblic, la vale, pe rază, etc. Nu este pleonasm când Eminescu zice „Cobori în jos, luceafăr blând/ Alunecând pe-o rază“. Am dat acest exemplu ca să se înțeleagă că și cei care au intervenit în textul poetic eminescian au făcut-o mai ales cu bune intenții, pentru a-l proteja pe poet de eventuale greșeli

de limbă. Sunt, însă, și alte intervenții, cele de punctuație, care sunt mult mai frecvente și au motivații foarte diverse. Practic, fiecare editor al lui Eminescu are intervenții în domeniul punctuației – și, practic, se acceptă mai toate variantele numai una – nu: cea a poetului însuși. Trebuie spus, aici, că Perpessicius este acela care a stopat, pentru epoca sa, oscilațiile în punctuație realizând un consens între editorii de până la el. Cu alte cuvinte, sub fiecare virgulă a lui Perpessicius se regăsește virgula unuia dintre înaintașii săi.

Epoca noastră, însă, a scăpat din frâu punctuația poezilor eminescieni. Sunt editori actuali, nume de rezonanță, care-l editează pe Eminescu de două sau de trei ori: ei însiși își schimbă punctuația de la o ediție la alta. Libertatea pe care și-a luat-o Titu Maiorescu la ediția princeps (1883) schimbând termenii și punctuația poezilor lui Eminescu – s-a păstrat în editologia eminesciană ca o constantă. În linii mari, cam în asta constă munca mea: am confruntat între ele vreo 24 de ediții critice ale poezilor antume eminescieni cu textul primelor tipărituri și cu cel din manuscripte – și am consemnat toate diferențele dintre editori, vers cu vers, după care am restabilit textul eminescian. După Maiorescu au urmat 16 ediții critice ale acelorași poezii, și fiecare editor în parte schimbă în stilul său. I.E. Torouțiu a analizat fenomenul în „Convorbiri literare“, perioada interbelică, pentru numai 4 poezii eminescieni. Am editat cartea sa, are vreo 400 de pagini. Atât i-a trebuit pentru 4 poezii... Ediția mea se referă la toate cele 77 de antume. Practic, este **un alt Eminescu** decât cel cunoscut de noi, dar este **Eminescu-el-însuși**. Cei care mi-au urmărit studiile și ediția au înțeles ce se scoate sistematic din poezia eminesciană: mai ales fiorul mistic, religiozitatea. Se pune în loc, printr-un sistem de virgule bine articulat, nimic mai mult decât pozitivism, se face psihologie din mistica iubirii la Eminescu. Nu scriu aceste lucruri cu revoltă ori ca pe vreo revendicare. M-am obișnuit de mult cu gândul că scriu pentru timpul viitor, pentru nepotii și strănepotii mei (noștri). Găsesc că este inutil să „luptă“ astăzi pentru această cauză – care este științific-filosologică, de fapt. Cu cine să lupt, la urma urmei? Cu Perpessicius, pe care-l iubesc atât de mult? Cu Maiorescu, pe care-l respect atâtă? Cu Bogdan-Duică, Ibrăileanu, Adamescu, Mihail Dragomirescu,

G.Călinescu și alți bărbați atât de iluștri ai culturii noastre? Este motivul pentru care eu prefer să lucrez în tăcere, să dialoghez cu ei pentru folosul și auzul celor de după noi, care, având o distanță față de evenimente mai mare, ne vor iubi, probabil, pe toti la fel de mult. Este, trebuie să-o spun, singura împăcare metodică pe care am găsit-o după ani de sfâșieri sufletești care mă opreau să lucrez, să muncesc. Cu atât mai mult mă emoționează distincția pe care mi-o acordă *Asociația pentru Patrimoniu*: îmi dau seama că a pătruns în intimitatea programului meu, că mă acceptă alături de Maiorescu – Perpessicius, etc. – nu împotriva lor. Eu construiesc altfel, nu altceva decât ei. Rostul meu în eminescologie nu este, poate, să aduc pacea pentru a se putea face disocierile în sistem – dar cred că este să închei această muncă uriașă. Mă așteaptă postumele eminesciene, un teritoriu de vreo 400 de titluri, editate iarăși fără note critice filologice, având iarăși nevoie de o ediție critică sinoptică pentru stabilirea unui text **nec varietur**. Distincția care mi se acordă la acest popas al drumului este și o încurajare. Simteam nevoie de această încurajare. Ea vine la timp. Este o bucurie sufletească nespus de mare că există, că se instituționalizează, în fine, un **instinct național: acela al valorii muncii intelectuale oneste**.

Ar fi, poate, momentul să spun câteva lucruri despre bucuria interioară a descoperirii și despre ceea ce se numește îndeobște recunoașterea mai largă a ta ca individ. Să știi că nu e bucurie mai mare pentru un cercetător decât aceea de a descoperi ceva nou. Iar această descoperire se petrece instantaneu, este ca o lumină bruscă ce țășnește din tine și se oprește în tine însuți. Atât e plăcere, bucurie, „fericire” în viața de cercetare: cât ține lumina aceasta dinăuntru alimentată pe căi neștiute de undeva, din afară. După acea vine greul, adică trebuie să pui în opera descoperirea, să argumentezi, să netezești, să șlefuiști... Astă înseamnă muncă enormă – și responsabilitate în același timp. Îmi dau seama de ce mulți alții, înaintea mea, s-au oprit la bucuria aceea a descoperirii, adică și l-au interpretat pe Eminescu numai lor însiși, pentru ei. La drept cuvânt „se spărie gândul” când ai de făcut atâtea conexiuni, adică pe toate. Când m-am apucat de lucru nu credeam că voi merge până la capăt, nici nu

voiam să mă gândesc la aşa ceva. Eu aveam câteva fişe personale cu diferenţe între unele surse ale poeziei eminesciene, făcute mai mult pentru mine, din curiozitate oarecum. Văzând că teancul se îngroaşă, am procedat la o citire sinoptică a pasajelor respective – şi, înțelegând că se îngroaşă gluma cu adevărat, am alertat pe la prietenii şi cunoşcuţii să le arăt ce şi cum. Profesorul Dim. Păcurariu m-a constrâns, oarecum, să mă înscriu la doctorat cu această temă – nu pentru a mă obliga să duc la capăt ci, cum zicea dânsul, „Să ai autoritate știinţifică, dragă, un doctorat înseamnă în primul rând autoritate!”. Profesorul Gheorghe Bulgăr m-a însoţit în unele confruntări iar profesorul Florea Fugariu mi-a stat alături ani de zile la fiecare nouă interpretare de text. Era prin 1995, când nimeni nu se mai gândeau la trecut fiind cu toţii excedaţi de grijile prezentului şi obsedăţi de viitor. În 1997 mi-am susţinut doctoratul la Universitatea din Bucureşti – iar Gheorghe Bulgăr, fiindu-mi coreferent, şi-a încheiat alocuţiunea cu vorbele care m-au marcat: „Acum trebuie să ne dea ediţia sa!” Adică, după ce am criticat toate ediţiile de până acum, trebuie să ofer şi eu una! Gheorghe Bulgăr a insistat să lucrez această ediţie. Dânsul a oferit-o pe-a dumisale în anul 1999, cu emendaţiile aduse textului eminescian în timpul lucrului la „Dicţionarul limbii poetice a lui Eminescu” şi în prefată a anunţat studiile mele reiterând necesitatea ca să le finalizez cu o ediţie. Dl. Bulgăr este acela care scoate, de fapt, eminescologia din ceea ce s-a numit „colectiv de lucru” – colectiv în interiorul căruia responsabilitatea este ceva comun. El a spus, ca şi Perpessicius, că o ediţie este o treabă absolut personală de la un capăt la altul, că asta înseamnă aşumarea individuală a întregului editorial. E uşor de înțeles ce a însemnat asta pentru mine. Dacă până acum, în „deconstrucţia” eminescologiei, toată lumea (prietenii şi neprietenii, dar savanţii în primul rând) mă sprijinea, mă ajuta, mă încuraja – la edificarea ediţiei mele nu s-a mai grăbit nimeni să-mi „dea sfaturi!” De altfel, nici nu le-am cerut, dorind să-mi asum cu adevărat această ediţie. Au urmat ani lungi şi grei de confruntări şi decizii la fiecare pas, la fiecare vers. Ca să înțelegi spiritul fiecărei reforme ortografice trebuie să te informezi pe orizontală asupra fiecăreia în parte, studiile de limbă română literară trebuie să le

ai, de asemenea, sub control... Cred că a ieșit treabă bună dar de câțiva ani, de când sunt pregătit să-mi apăr această ediție, n-am prea avut cu cine să lupt. A nu se înțelege că am îndoieri. Nicidcum. Dar acest tip de muncă nu se adresează prezentului imediat, are nevoie de timp pentru asimilare, are nevoie chiar de negații ca să se verifice adevărul. În fond, iată un model pe care-l ofer tinerilor de azi: să fii învingător dar să nu te bucuri niciodată de victorie, să-ți aperi incontinuu – nu victoria, ci învincerea, adică să stai în vârful muncii tale și să-ți-o păzești. Prin asta eu afirm, implicit, că lucrarea mea stă în atenția lumii științifice, a iubitorilor de Eminescu în general, pentru că se vede și se știe cantitatea de energie înglobată în ea, pentru că sunt resimțit, înțeles ca un Om serios care muncește serios. În spatele ei, ca lucrare, mă găsesc eu însumi. Câtă prezență, atâtă responsabilitate!

ÎNDEMNUL MEU

Grățian Jucan

Pe crucea unui mormânt din cimitirul Bellu din București stă scris: „A fost un om“. Nimic mai simplu și nimic copleșitor decât cuvântul din urmă. Lumina și adevărul nu trebuie să ne părăsească. Să fim drepti nu e greu, greutatea este să fim drepti cu alții și nu noi însine. Să fim animați și pasionați de dorința de a face bine, de a munci cu spor și putere, de înflorire. Să învățăm să biruim greutățile căci valoarea oamenilor se măsoară și nu greutățile pe care le-am avut de învins. Să fim consecvenți în acțiuni, perseverenți și tenace, cu voință să susținem hotărâții ideile de libertate. Căci numai munca și libertatea dau sens și farmec vieții noastre.

Să ne descoperim vocația de tineri și să luptăm să ajungem ceea ce dorim; să ne învățăm să răbdăm, dar și să nu renunțăm. Prin muncă fizică și intelectuală putem dobândi idealul spre care năzuim. Măsurându-ne puterile îl putem atinge, chiar cu unele sacrificii.

Fiți modești, modestia stă aşa de bine tinerilor. Personal regret că am trăit într-o epocă grea și nu am realizat ceea ce aş fi putut. Nu vă lăsați ademeniți, dragi tineri, cântăriți bine pasul pe care îl faceți în viață, feriți-vă de furia evenimentului efemer, căci valul trece, pietrele rămân!

Nu uitați casa, părintii, școala în care ați învățat. Nu uitați, dacă veți ajunge mari și tari, că pe tălpile încălțămintei voastre mai stăruie încă țărâna de acasă.

Fiți demni, mândri de voi însivă, mulțumiți-vă cu puțin, fiți cu respect față de alții, fiți buni și indulgenți căci bunătatea este floarea ce vă stă bine. Prețuți pe alții ca să fiți voi singuri, la rândul vostru, prețuți. Ajutați pe cei slabii și săraci.

Învățând, însușiți-vă idei, idei mari și nobile, căci atâta carte știm câte idei putem ține minte. Învățați să purtați o inima mare, generoasă, pasiuni puternice, care să vă îndemne spre fapte ce le puteți împlini. Țineți la familia voastră, care vă va da satisfacții pe măsură și vă va ajuta la nevoie și la greu. Căutați în voi însivă resortul și suportul succesului în viață. Însușiți-vă meserii utile, prielnice, căci omul nu este numai creier ci și mână.

Țineți la demnitatea voastră de oameni adevărați și gândiți-vă că prin viața trecem o singură dată. Datoria împlinită vă va da satisfacții pe măsură. Fiți oameni de caracter, țineți la cuvântul dat, la onoarea personală. Întâi gândiți și apoi făptuți, ca să nu greșiți. Avem datoria, ca oameni, să trăim în bună înțelegere cu toți oamenii. Nu uitați că mâine veți conduce destinele țării pentru care trebuie nu numai pregătire și cunoștiințe, ci și cinsti și purtare bună. În 1917 la Iași, în sănul redacției ziarului de front „România“, Octavian Goga nu s-a înteles cu ceilalți redactori. Atunci s-a prezentat generalui Constantin Prezan și i-a prezentat situația, cerând să fie trimis în linii întâia. Generalul s-a uitat la el, l-a măsurat din creștet până în tălpi și i-a spus: „Condeiul dumneatale valorează cât două regimenter și n-am chef să le pierd“. Flacăra căminului arde în inima fiecărui popor. Spre cei aleși gloria vine singură!

Am scris aceste rânduri dintr-un condei, aşa cum mi-au venit în minte.

„MESAJUL“ ȘI „LOCUL“

Ioan Opris

Veacul al XX-lea a identificat și a impus, prin importanță lăderi, în conștiința publică problematica susținerii și promovării patrimoniului cultural și natural, ca o componentă vitală a dreptului și accesului fiecărui om la marile valori.

O adevărată și temeinică filosofie culturală s-a născut din acest demers, îmbogățindu-se și nuanțându-se prin aportul sistematic prilejuit de sistemul de dialog și comunicare al comunității culturale UNESCO. Consiliul European și Uniunea Europeană au jucat aici un rol esențial, introducând rigoare și ordine printr-o suță de măsuri, instituite prin recomandări, documente internaționale, reglementări și coduri profesionale.

Le-au venit în sprijin, îmbogățind experiența, organizațiile nonguvernamentale, adevărați vectori de promovare a intereselor comunitare. Astăzi, politicile și strategiile de conservare și protecția patrimoniului cultural au diseminat modele, metode și practici de succes, obligând mediile politice și de afaceri să fie atente și să se implice în *acțiunile propatrimoniului*. Mai mult, misarea largă din acest domeniu a permis identificarea unor segmente de valori neglijate altădată prin excesul estetizant, din lipsă de tehnici potrivite sau limite conceptuale: arhitecturile industriale și cele vernaculare, vestigiile subacvatice, peisajul cultural, patrimoniul imaterial. Tot mai frecvent și în neașteptate locuri asistăm – ca efect – la reacția pozitivă față de modernizare: prin aplicarea conceptelor de conservare intergrată, a celor de relație multiplă intercategorială dintre monumente, situri și inventarul cultural mobil, dintre cultură și natură, promovarea noilor muzeografii.

Nici în aprecierea societății față de efortul grupurilor calificate – cercetători, arhitecti, tehnicieni, muzeografi, conservatori, restauratori, artiști, manageri culturali – nu mai suntem atât de necunoscători și nerecunoscători totodată. Largi cercuri de oameni înțeleg efortul calificat, superspecializat, drept o cale de tezaurizare și de ridicare a standardului de viață. Specialistii operează – se admite aceasta – pe o materie de infinită valoare,

iar „produsul“ lor este unul de lungă durată, sprijinind așezările și comunitățile să-și respecte specificul, personalitatea, localismul individual sau de grup, dar și să prospere de pe urma avuției culturale.

Din atare rațiuni, în lumea de azi peste 60-70% din efortul constructiv din țările avansate economic este alocat conservării, întreținerii și restaurării fondului istoric, tocmai pentru că acesta produce. La fel, cu o succesiune impresionantă, peste tot se construiesc noi muzeee și centre culturale, se modernizează colecțiile și muzeele, diversificându-le ca profil și largind rolul lor de agoră. O industrie profitabilă a decurs din noua revoluție a filosofiei de patrimoniu: se proiectează noile construcții în raport cu specificul locului (local – regional – național); se fac planurile de sistematizare, urbanizare și dezvoltare numai după criteriile protejării și integrării patrimoniului cultural și natural: sunt investigate și cercetate vestigiile arheologice, centrele istorice rurale și urbane doar după criteriul integrării lor în circuite publice culturale și economice. Asemenea gândire și-a arătat latura pragmatică, iar rezultatele practicii i-au sporit credibilitatea și aprecierile. Ca un efect pozitiv, societatea, comunitatea își apreciază mai bine, conștient, propriile valori și face eforturi pentru revitalizarea lor. La fel, a conștientizat în mai multe locuri importanța profilelor de patrimoniu și a educației propatrimoniului încurajându-le.

Dacă privim România ca o țară cu un inventar mediu de patrimoniu – unul interesant, desigur, dar simțitor diminuat di cauze obiective și subiective – avem suficiente motive să fim ignorați. Firește, rezultatele dobândite în ultimii ani arată o mai mare coerență conceptuală, nu neapărat și comportamentală față de valori. Dar importante cauze – inclusiv rațiuni grașite de ordin financiar – au condus la un ritm lent al modernizării, la o modestă susținere financiară din partea deținătorilor și utilizatorilor de patrimoniu. De netăgăduit, rezultatele pozitive – multe și variate (a se vedea sistemul premiilor naționale pentru patrimoniu, instituite în 2001) – sunt încurajatoare, indicând o mare potențialitate de creștere. Între acestea se află și o evidentă apartenență clar asumată la europenitatea a patrimoniului cultural din România, identificabilă atât în zona sa construită, ca și în cea a valorilor tradiționale, imateriale, determinată de substraturile civilizației

străvechi și modelată radical de creștinism. Aceasta este, desigur, direcția în care trebuie să evoluăm, una de aderare conștientă la un tezaur identificat drept comun, reconfortantă, ca evidentă a apartenenței, nu doar un deziderat. Ceea ce s-a făcut bine în România postdecembristă nu este încă suficient de larg înțeles și nici bine cunoscut; să amintim instituirea sistemului legislativ (2000 – 2003); lansarea și finalizarea a peste 300 de șantiere de restaurare (1992 – 2004); edificare a 24 de muzee noi (mareea majoritate după 2000); aprobatarea Listei monumentelor istorice (2004); oferta expozițională externă (cca. 25 de mari expoziții internaționale); instalarea unui mare număr de monumente de la public și a. Toate acestea sunt de bun augur și justifică o direcție pozitivă care trebuie nuantată și dezvoltată.

Patrimoniul cultural și natural este referință și carte de vizită, totodată, dar mai este și o probă a nivelului de comportament individual și colectiv față de noi înșine! A-i înțelege corect mesajul, ca și locul încă insuficient respectat în avuția națională, impune radicale schimbări de comportament, atitudini civice și sprijin. Aici trebuie să ocupe un loc important inițiativa privată, sponsorizarea, mecenatul, asociaind alte resurse celor bugetare, fiind important spațiul de afirmare. Realizările sunt atât de semnificative și de profitabile încât conving de la sine, putând să ne asocieze la concluzia că patrimoniul cultural susține personalitatea noastră de indivizi, grup și popor, că el generează stabilitate, energii economice și bună-stare. Or, toate acestea sunt suficiente rațiuni pentru a îndemna zona politică să profeseze continuitatea în abordarea patrimoniului, militând pentru a ne solidariza și a persevera în cât mai multe obiective și practici propatrimoniu, ca și în medierea reușitelor a performanței spre semenii noștri.

CONDIȚIA DE A FI ROMÂN

Lucian Hetco

Majoritatea înaintașilor mei după partea bărbătească au fost preoți uniți, români ardeleni. Bunicul meu după tată, dr. Valeriu Hetco, a fost preot protopop unit de Beiuș și semnat la 1918, pentru plasa Beiuș, Actul Unirii cu Țara. Cu toate acestea, a murit

sărac, știu că umbla deja, în vîrstă fiind, cu haine preoțești ponosite, văduv și singur pe străzile Oradiei, trecând adeseori pe lângă Biserica ce îi fusese luată prin decret de către comuniști și data ortodocșilor. A murit sărman, singur și nefericit. A lăsat neamului nouă copiii instruiți: medici, avocați, profesori, un notar. După mamă, bunicul meu, Iosif, a fost dascăl de copii de țărani, un om sever și muncitor. Tatăl său și străbunicul meu muncise o viață în America și se întorsese cu bani în Ardeal și cumpărase pământ. Bunicul ajunsese astfel pentru comuniști „fiu de chiabur” și element nociv. Comuniștii i-au naționalizat pământul, pe bunicul l-au închis pentru doi ani de zile la Canal, la muncă silnică, în plus l-au condamnat suplimentar și pentru faptul că se opuse autorităților comuniste în vremea cedării forțate a bisericii române unite din satul său. Crucea sa din Dumbrava de Bihor este și acum curată și îngrijită, sătenii vîrstańici își amintesc de el, pomenindu-l de bine. Mă mândresc cu el.

Eu am crescut ca vîrstă al acestor două familii, după tată, cu multă spiritualitate, dragoste de carte și frică de Dumnezeu, după mamă, cu ambizia și severitatea bunicului. Tata mi-a croit de timpuriu drumul, m-a intuit bine și m-a încurajat întotdeauna în tot ceea ce întreprindeam. Pilde i-am avut pe cei doi bunci și pe tatăl meu, avocat integrul, fost veteran de război împotriva Rusiei bolșevice, pentru recucerirea pământurilor românești de după Prut. Îmi amintesc cu mare plăcere de domnul profesor de istorie Ciurdăreanu, trec adeseori pe la mormântul său, atunci când sunt în Oradea. Crucea profesorului meu e la câțiva metri de cripta familiei mele, îl pomenesc și azi, sărutându-i crucea, mulțumindu-i pentru dragostea de istorie românească adevărată ce mi-a insuflat-o.

La douăzeci și sase de ani, în 1990, sătul de minciuni, sătul de rapoarte false, de sfori trase, corupție, jaf comunist și neocomunist, am luat calea Germaniei. Fusesem student în Timișoara, cunoșteam un prieten al tatei, pe domnul Lulu Brânzeu, foarte în vîrstă, mare erudit și colecționar de artă, având acasă picturi de Andreeescu, Grigorescu, Băncilă. Cu Domnia Sa m-am consultat înainte de plecarea mea din țară, căci mă iubea ca pe propriul său fiu. Trăise în Franța și în Germania, studiase la Strasbourg. Îndemnul său a fost să plec din țară: „aceasta este șansa vietii

tale, între nemți vei „crește“, așa cum aici nu o vei putea face niciodată.“ A fost momentul-cheie al vietii mele și astfel m-am hotărât să plec. Azi știu că a fost un sfat bun și o menire, pe care atunci, ca om Tânăr, nu aveam cum să o înțeleg în toată profunzimea ei. Între nemți însă, nu este ușor să te impui, trebuie să muncești dublu, un imigrant nu e niciodată dorit, niciunde de altfel, și, de aceea, am trăit în Germania o seamă de deceptiții, mai cu seamă la începuturi. În plus, aici trăim într-o cultură cu alte dimensiuni, care ne este străină, dar care, ca om, m-a îmbogățit treptat spiritualicește, fiind un câștig autentic. Astăzi înțeleg deceptiile mele de odinioară cu totul altfel și le accept ca învățăminte, fiindcă am reușit să-i înțeleg pe germani, să pricep modul lor de a gândi lucrurile, pragmatic, serios, consecvent. Între ei azi fiind, mi-aduc adesea aminte de tata, care fusese întotdeauna corect și perseverent. M-a crescut cinstit, corect, loial, cu caracter, fără invidii și zavistia tipică nouă românilor și mi-a insuflat puterea aceasta de a rezista. Pentru germani am azi doar cuvinte de bine. Am putut fi între ei eu însuși, sunt respectat, îmi văd de treabă, îmi plătesc impozitele, m-am integrat în lumea lor. Am reușit să cresc între ei și să-mi reîntregesc familia mea românească pe care o pierdusem în 1990, lăsând-o în urma-mi, în țară. Nu am neamuri de familie aproape aici, dar trăiesc în această asociație, *Agero*, pe care am fondat-o împreună cu alți entuziaști români, senzația aceea de rudenie, de bine-primit și iubit între români din Stuttgart, unde m-am așezat.

Am deschis o pagină de web în 2000, acum cinci ani și m-am gândit să ofer acestor oameni câte ceva din cultura românească; am astăzi peste 120 de corespondenți, români planetari, români adică de peste tot, întrețin rubrici de istorie, poezie, proză, eseuri, actualități, comentarii și analize. În Revista *Agero* publică debutanți, poeti prestigioși, dar și alții necunoscuți, alături de nume celebre, de profesori, doctori, filosofi. A ieșit în cele din urmă o pagină arhicunoscută și de referință, nesperat de bine citită și căreia mă dedic zilnic cu actualizări, îmbunătățiri și idei noi. Sunt iubit pentru ea, dar și invidiat.

Organizez în Stuttgart cenacluri de istorie și limbă română, ne finanțăm singuri, ne-am asociat într-o Ligă românească pe care o prezidez între timp și cu care am reușit să ne afirmăm

și să demonstrăm că toate cliseele antiromânești sunt de învins, până și într-un stat anglo-saxon, opozant mentalității noastre românice.

Mi-am dorit întotdeauna să demonstreze românilor din Occident că se poate trece peste obstacole, atunci când ne dorim cu adevărat să le învingem. În să reamintesc mai multor compatrioți, care de regulă nu s-au sfătuit să profite asiduu de munca mea, de caracterul și de idealismul meu în toți acești ani și care m-au copiat adeseori, purtându-mi sămbetele, atribuindu-și merite proprii în baza muncii mele în texte, grafice, concepții și idei, că este întotdeauna mai bine să faci ceva pentru ai tăi, nota bene: ca să ai de ce să fii criticat iar, după caz, jignit, bârfit, bruscat, șicanat într-un cadru de intrigi subtile, când mai străvezii, când mai ascunse (ironia sortii, tocmai de către românii mei dragi), decât să nu faci nimic, ca mai apoi, ros de invidie și de măruntele ambiții ori orgolii personale, să-l ataci cu vădită răutate pe cel care a muncit cu adevărat ! Restul este muncă, muncă și iarăși muncă – pentru vocea românească din Stuttgart. Aceasta este vocația mea!

Dificultăți am întâlnit și în primii ani de după emigrare, le întâlnesc și acum, la mai bine de cincisprezece ani de viață în țara nemțească, dar sunt obișnuit să lupt cu ele, le accept ca provocări, renunț azi mai ușor la false „prietenii“, superficiale și interesante, la oamenii care nu îmi fac bine, prin felul lor de-ar fi. N-am cum să-i schimb, doar atât vreau să știe, că nu le port ranchiună și că o mână întinsă din partea mea vor avea întotdeauna.

Reazemul meu în toate aceste încercări au fost puținii mei adevărați prieteni și familia mea. Am scris în ultimii ani câteva cărți de poeme, o seamă de eseuri, un volum de însemnări pentru viața comunitară românească din Germania, am câteva studii comunitare. Mai am încă unele idei, pe care năzuiesc să le împlinesc în anii ce vor urma.

Mă înțeleg ca un „cap de pod“ și ca legătură viabilă spre țară, dar și spre toți românii și vorbitorii limbii române care trăiesc astăzi în afara țării de origine, în noile țări de reședință, români planetari, de pretutindeni.

Acesta este, cred eu, **românul nou**, fiul și fiica unei țări risipitoare, alături de alte milioane de români care nu au plecat din țară de bunăvoie și de alții care au rămas în afara țării.

Citându-l pe Nichita Stănescu: „limba noastră este ca iarba“, trăim azi pe mai departe în limba română, care crește azi și în alte părți de lume, fiind la fel de succulentă și bogată ca orice altă limbă cultă. E limba lui Eminescu, Cioran, Blaga și nu avem voie să ne rușinăm de ea, vorbiți-o iubiții mei, cu mândrie oriunde pe glob, căci suntem de găsit azi peste tot.

Sunt încă Tânăr și știu că munca mea nu a fost degeaba, am întâlnit români ce se mândreau cu noi, cei de la *Agero*, de aceea știu că vom preda cândva, unor alți români, o ștafetă stabilă și sigură. Nu ajunge, cu siguranță, să faci lobby României în Occident, numai de dragul și în virtutea reclamei; mai întâi trebuie să ajungi tu să fii cu adevărat un Om, care să fie respectat și apreciat pentru munca și asiduitatea sa, pentru a acorda apoi României, prin acest Om, de altfel și el o picătură într-un ocean de suflete, respectul cuvenit unei națiuni care încă nu știe să-și prețuiască cu adevărat fiile și fiicele. Lectia vietii mele a fost și este să nu mă dau niciodată bătut: aceasta este Predania mea, pentru toți iubiții mei români.

SFATURI PENTRU MAI TÂRZIU

Gheorghe Neagu

Să crezi că orice floare este unică și să-ți prezervi senzația că orice înflorire nu se poate repeta;

Să-ți ajungă fiecare zi la suflet și să te bucuri că ai apucat să te bucuri de ea,

Să nu te prindă seara fără energia necesară unei scrieri de o pagină;

Să poți discerne asupra felului de mâncare ce-ți priește cel mai mult menținerii energiei necesare actului creator;

Să ai respect pentru orice fel de creație, de la făurarul de potcoave până la cel de romane;

Să nu încerci desființarea celor care au eșuat, pentru că nu se știe cât de mare este reușita noastră;

Să prinzi în fiecare clipă frumusețea ei, îndepărțându-te cu lejeritate de umbrele care ne întunecă fericirea;

Să fii mereu părtaș la bucuria altuia;

Să aduci întotdeauna dacă nu o bucurie pentru cei din preajma ta, măcar premizele declanșării ei;

Să încerci să dăruiești mai mult decât primești;

Să nu întorci și obrazul celălalt pentru a mai primi o lovitură, ci să te îndepărtezi spre alte lucruri mai utile de făcut;

Să nu ti se urce la cap nici o funcție și nici o răsplătită, dar să-ți arăți recunoștință pentru cei ce te-au răsplătit, bucurându-i;

Să-ți aduci aminte că ești dator în fiecare clipă cu un gest de recunoștință pentru că ai ajuns să te îndrepti de la răsăritul și până la apusul soarelui fără nici o piedică;

Să nu crezi că, dacă ai respectat cele zece porunci, ai isprăvit-o cu respectul datorat altora;

Să-ți educi mâna care lasă semne pe hârtia supusă exprimărilor în aşa fel încât fabulația să rămână în sfera creativității reale și nu a unor surogate calpe cu pretenții de creație;

Să te cuprindă jalea în fața disperării celorlalți, numai până acolo unde încă ai mai putea fi util;

Să nu uiți că exacerbarea conceptului mistic poate declanșa mari tragedii umane, după cum absența crezului divin poate duce la insensibilitate umană în fața tragicismului existențial;

Să nu uiți că tehnologia umană dusă dincolo de echilibrul umanității poate distruge umanitatea;

Să nu gândești negușoarește pentru că arta se sufocă sub imperiul tarabagilor;

Să fii convins că arta ca atare nu-ți aduce satisfacții materiale;

Să nu uiți că satisfacția morală este net superioară celei materiale;

Să știi că tristețea unui poet aduce de multe ori desăvârșire creatoare, pe când tristețea unui cămătar – nu;

Să nu-ți înjuri înaintașii mai ales dacă au avut scăpături de geniu, pentru că-ți vei reteza, fără să conștientizezi, rădăcinile;

Bucură-te de fiecare lumină ce vine către tine pentru că,
odată luminat, sufletul îți devine mai curat și mai roditor;

Să nu uiți că bătrânețea poate fi și suma păcatelor tineretii;

Una este să fii comunist și alta să fii comunitar;

Am mai apucat încă o zi: ce fac cu ea?

Nu te grăbi să condamni lucrurile pe care nu le-ai trecut
prin tine însuți;

Să nu uiți că democrația este supunerea în fața majorității și, dacă ai puterea de a te retrage din fața turmei la masa de lucru, fă-o fără ezitare, pentru că vei avea de câștigat;

Luptă-te cu multimea prin arta ta și vei culege mai târziu roadele muncii tale, care, chiar de sunt otrăvite, poartă pecetea sufletului tău;

În democrație, conviețuiesc alături genii și idioți, dar în memoria societății rămân numai geniile;

Să nu uiți să vezi în orice femeie o părticică din mama ta;

Să știi că nici un filozof n-a putut afla adevărul ci doar a încercat să-l definească;

Să nu uiți niciodată că deasupra creației tale se află Creația Divină, care poate coboară asupra ta ca un har sau ca o pedeapsă;

Întoarce-te la tine dacă poți găsi ceva în sufletul tău. Dacă nu, fugi cât mai departe până ai să găsești în jurul tău mântuirea de care ai uneori nevoie;

Biserica nu te mântuiește, ci îți oferă cadrul propice pentru a dialoga cu tine însuți;

Nu-ți fă biserică din orice glugă de coceni;

Dacă te-ai ratat ca om, nu dispera. Intră în politică!

Diferența dintre un om valoros și ceilalți este că primul fi vine.

Valoarea unui om este dată de ceea ce „îi vine“

Nu te gândi, când mori, la ce-a rămas după tine, decât dacă ai făcut-o în fiecare zi ce îți-a fost dată până la moarte;

Dacă Dumnezeu nu există, tu existi?

Să știi că, dacă existi pentru cât mai mulți semenii, atunci existi.

Să nu privești cu ură împrejurul tău pentru că îți s-ar putea ofili aura;

Să-ți ciulești bine urechile atunci când auzi clopotele bătând.
Ele pot bate și în caz de primejdie și în caz de sărbătoare;

Depinde numai de educația ta să deosebești dangătul de sărbătoare de cel de primejdie;

Să fii lucid este deja un bun câștigat;

Bea din izvoare adevărate și limpezi, pentru că setea este o permanentă a trupului și a spiritului onest în egală măsură;

Am adormit?! Sunt pe jumătate mort;

Apa trece dar pietrele rămân, mai ales dacă sunt cât bolovanii;

Să nu-ți oprești niciodată privirile asupra formelor trecătoare;
Spiritul care te înaltă trebuie hrănit în permanentă;

Nu este povară mai grea decât cea de părinte al nației;

Adu-ți aminte că și tu ești supus greșelii;

Să nu uiți că morala publică este vecină cu linșajul;

Omul se definește prin oameni;

Dacă între suflet și trup nu există armonie, atunci nimic nu e;

Omul superior este trist, cel animalic este disperat. Cine uită de această diferență va cădea pradă revoltei;

Admirația față de eroi este trecătoare;

Numai iubirea față de sine rămâne veșnică;

Iubește dacă ai cu ce iubi;

Omul este un univers în miniatură. În fiecare clipă are alt număr de celule;

Chiar și în somn există în om o stare de veghe care informează când îi sunt agresate celulele. Dar starea de veghe oare ce e?

Să știi că nu există dialog mai dificil decât cu tine însuți;

Oare ce ar fi fost România dacă avea un Shakespeare?

Când Napoleon și-a risipit bărbăția națiunii pe câmpurile de luptă nu s-a gândit ca va veni o vreme potrivnică națiunii. Nici Ștefan cel Mare și Sfânt. După ei, oștirile n-au mai putut fi la fel de puternice în fața dușmanilor. Iată de ce urmașii lor nu trebuie judecați fără a se lua în considerație măcelul înaintașilor,

Să nu uiți că trebuie să existe întotdeauna un echilibru între jertfa ta pentru ceilalți și jertfa lor pentru tine;

lată culmea nesăbuinței: să te jertfești pentru o cauză nedemnă;

Virtutea unei națiuni este reală dacă va ști să descopere virtuțile indivizilor ce o compun și mai ales dacă va ști să le cinstească.

„**COMOARA ȚĂRII**“

Svetlana Matta Paleologu

Ce „cuvânt de învățătură“ mai sublim aș putea propune urmașilor decât cuvântul lui Eminescu:

Munca, iubit popor românesc, iată sufletul și creatoarea tuturor lucrurilor mari.

Grandoarea muncii, a efortului de orice fel (profesional, individual, existențial), care este mereu nobil, iată imperativul categoric etic. El este o luptă împotriva nouă însine, contra instinctelor și psihismelor inferioare.

Eminescu repetă și „abecedarul“ social-politic al lecției date de el:

Cu sărituri pseudocivilizatorii, cu crearea de locuri mari pentru panglicari mici, cu forme goale în locul fondului, cu Costinești ca surogat pentru Colbert nu se regenerează și nu se întărește o nație. (XI, 384)

„Comoara“ ce ne-o lasă Eminescu ca testamental său, trebuie continuu sfîntită și viu trăită din dragoste pentru geniul poetic național al Românilor.

NOȚILE LE-AM TRĂIT SUB CERUL LIBER

Ion Drăgușanul

Noțile de vară ale copilăriei le-am trăit sub cerul liber. Era doldora de stele și de neliniști cerul acela iar eu încercam să-mi imaginez cum ar fi fost cerul și neliniștile de sub el în absență

mea. N-am izbutit niciodată să ajung la faza de concept pe care o reprezintă întrebările, aşa că m-am mulțumit cu inefabilul, cu vibrația cerului și a neliniștilor, cu literatura.

Fără îndoială, literatura e doar o trufie a sufletului. Și mai e (ca și arta, în general, ca și religia, ca și filosofia, ca și politica) și un zăgaz în calea șuvoaielor de libertăți care nu izbutesc să se constientizeze și care preferă să ia forma murmurândă a zăgazului. Îți poți trăi libertatea lăuntrică (singura Cale spre Dumnezeire, după mărturia lui Iisus Hristos) și fără a scrie, deci fără a te trufi, numai că, ființă umană fiind, mereu trebuie să-ți manifesti vanitățile, să pui cuvintele să cânte, să ia forma vibrantă, dar nevăzută, a sufletului tău. Nu cred să fi izbutit vreodată să-mi arăt sufletul. Mai curând, prin scris, aidoma tuturora, am arătat cum aş fi vrut să-mi fie perceput sufletul.

Sub cerul copilăriei, am înțeles mai târziu, eu *deveneam știitorul de moarte, adică un om, adică o creație dumnezeiască adeseori conștientă de sine și care nu se mai teme*. Conștiința de sine înseamnă, de fapt, conștientizarea datorilor pe care le ai de achitat. Așa cred eu și, pentru că am fost condamnat la viață în lumină, am venerat lumina. **Lumina străbunilor** (Roata Cerului, adică Ur-Anu și Datinile-Lege din vremurile în care anul, tatăl anotimpurilor era doar un bărbat integrul), **lumina Bunilor** (paginile ignorate din cultura și din istoria Neamului meu), **lumina părintilor** (luminătorii pe nedrept uitați ai ținutului natal, Bucovina, precum Ciprian Porumbescu, Ion Grămadă, Ioan D. Popescu, George Damian, Constantin Ștefuriuc, George Gavrileanu etc) și **lumina urmașilor** (sutele de foarte tineri scriitori pe care i-am debutat în ultimii ani).

Sub cerul copilăriei, am învățat să iubesc viitorul, această contemporaneitate postumă, care poate fi trăită cu anticipație. De asta respect în fiecare copil-poet sau adolescent-poet care-mi calcă pragul editurii viitorul scriitor de geniu, pe care contemporanii mei n-au să-l mai apuce tocmai pentru că nu s-au priceput cum să-l contemporaneizeze.

Sub cerul copilăriei, am știut că pot aduce în prezent și superbele vremuri-imne ale titanilor, rostite la Răsăritul Pleiadelor, pe 15 mai, când începea Anul Nou al hyperboreilor, dar și vremurile de după noptile trăite sau pe care le voi mai trăi sub cerul

liber. Ce am știut atunci fac în anii din urmă, fără să-mi mai pese de trufilele sufletului meu, cărțile proprii.

În viitor, după cum se întrevede, nu va mai fi foame și sete de cărți. Din ce am scris, doar lucrările închinatice lui Anu și Bucovinei („Datina, Biblia Românilor“, „Identități deturnate“, „Bucovina faptului divers“, „Suceava sub povara istoriei“ și celelalte lucrări monografice) s-ar putea să stârnească vagul interes al celor puțini, prin care Bucovina, ca stare de spirit, va mai supraviețui. Ei (cred că viitorul îi va număra pe degetele unei singure mâini) vor fi, probabil, curioși până la capăt și vor frunzări și parte din cărțile mele de poezie („Elegiile“, „Opriti planeta, eu vreau să cobor!“, „Cămășile de după“) sau proză („Pasarea și clipa“, „Întâia carte a pierzaniei“) și, de ce nu?, volumele prin care am recuperat pentru timpul meu cărțile vechi și nobile ale spiritualității bucovinene. Ale spiritualității „Neamului Românesc în Bucovina“, cum ar fi precizat Nicolae Iorga.

N-am să mă întreb niciodată dacă am fost sau nu scriitor. Nici nu contează asta. Știu că am slujit cu patimă, la mine acasă, spiritualitatea românească și că voi lăsa, tot acasă, în Bucovina, semnele acestei încrâncenate slujiri. Cândva, martor fiindu-mi, bucovineanul planetar Matei Vișniec spunea că **truda noastră, a celor de acasă, înseamnă eroism cultural**. Încă o vanitate a sufletului, dar pentru care desigur că i-am mulțumit.

CUVÂNT DE ÎNVĂȚĂTURĂ

Virgiliu Radulian

Grea misiune ne-am asumat. Dar, ceea ce se săvârșește cu bună credință și însuflețire este însotit de îngăduință și bună-voință. Să pornim, deci, în incursiunea ce ne-am propus, de-a lungul și de-a latul existenței noastre, cu încredere, temeritate și nădejde de izbândă, de împlinire.

În existența și formarea mea culturală și spirituală *familia* a exercitat un rol și o înrâurire mai presus de orice altceva. Cum se explică acest fapt?

Familia mea de baștină a fost o *familie armonios constituită*, compusă din bunici, părinti și copii, în care precumpărneau

în mod hotărâtor iubirea, sprijinul și respectul reciproc între membri și generații, coeziunea sufletească și buna credință, valori, teluri și principii morale autentice, fundamentale și perene, precum dragostea de neam și tară, cinstea, onestitatea și corectitudinea, sinceritatea, curajul și dărzenia, tăria de caracter, cultul faptei împlinite, respectul neclintit față de adevăr, ș.a. Ambianța umană, culturală și formativă în care am crescut și m-am dezvoltat a fost de prețuire și stimulare a individualității fiecăruia dintre noi, de inspirată împletire între blândețe și înțelegere, pe de o parte, exigentă și severitate, pe de altă parte. Acestea toate dădeau educației o tonalitate plăcută, benefică și serioasă totodată, optimism, onestitate și integritate morală tuturor, adulții și copii. *Eram fericiți, bucuroși și încrezători în lumea în care apărusem și creșteam.*

O lege inexorabilă a familiei orânduia viața și conviețuirea noastră riguros: fiecare trebuia să-și îndeplinească necondiționat îndatoririle sale; *nimeni nu putea trăi pe seama altuia*; normele statonnicite și „funcționând” între noi erau egal valabile pentru toți membrii familiei. Încă de timpuriu, m-am deprins cu principiul ce mă va călăuzi întreaga viață: „Toți pentru unul și unul pentru toți!“.

Acest prototip de conviețuire ne-a asigurat, sunt convins, reușita în viață, pe toate treptele ei, constituindu-se totodată în model pentru propria-mi familie, alcătuită din părinti și trei băieți, acum părinti la rândul lor. Sunt încredințat că acest tip de comuniune uman-familiară va rodi și în existența celor cinci nepoți ai noștri.

Nu pot să nu relev dimensiunea civică și patriotică consistentă și viguroasă ce nuanța atmosfera educativă, sufletească a colectivului familial. Faptul izvora și din aceea că atât bunicul, Eustațiu, ofițer de infanterie, colonel în vremea aceea, cât și tatăl meu, Nicolae, comandor-inginer de aviație, participaseră cu destăinicie – cel de al doilea ca elev-voluntar – la războiurile secolului al XX-lea, distingându-se amândoi prin fapte de arme deosebite. Acestei tradiții militare a familiei, noi, cei trei băieți, eram destinați a-i da continuitate, consacrându-ne la rândul nostru carierei militare. Am fi devenit a treia generație de militari ai familiei, motiv de mândrie și onoare al tuturor, dar împrejurări istorice potrivnice nu au îngăduit decât parțial realizarea acestui tel.

Idealul slujirii neabătute a neamului și a țării, împreună cu cel al comportării dărze și neșovăitoare în toate împrejurările vietii, oricât de aspre ar fi fost acestea, au dăinuit însă. *Familia a fost ca un fel de matrice creatoare și izbăvitoare a caracterului și personalității noastre.* Ea a cultivat simțământul responsabilității, al angajării depline și al propășirii prin muncă, prin merit și valoare, de însuflețire prin și pentru cultură, spre adevăr și dreptate, al împotrivirii hotărâte la orice fals, ipocrizie, improvizație și/sau superficialitate. Datorăm enorm din acest punct de vedere părintilor și bunicilor noștri, familiei în întregul ei.

Aceeași familie ne-a transmis și „întreținut” o neostoită sete de cultură, de artă, filosofie. Memorabile rămân *dialogurile* mele ca adolescent, asupra unor idei și cărți de literatură și filosofie fundamentale, cu tatăl meu, militar de carieră, dar cu o vastă formăție intelectuală și universitară de tip occidental. Urmând și absolvind Institutul Politehnic de radio-comunicație (radiolocație, i s-ar zice astăzi) din Paris, era un pasionat adept și susținător al culturii franceze, al creației de punți spirituale între cele două culturi de sorginte latină, cea franceză și cea română, idee și simțământ ce se străduia să ni le cultive și nouă. Teme preferate ale con vorbirilor noastre erau romanele și eseurile filosofice ale unora precum J. J. Rousseau, Balzac, André Gide, J. P. Sartre, Andre Malraux, Chateaubriand, Jules Michlet, Victor Hugo, Edgar Quinet, A. Camus, și alții. Cu emoție mi-amintesc de ardoarea ce o depunea tatăl meu pentru perceperea și înțelegerea de către mine a sensurilor mai adânci ale unor idei și afirmații cuprinse în vasta operă de analiză psihologică, etică și socială a lui Marcel Proust în a sa „*A la recherche du temps perdu*”. Aceasta atesta necesitatea de a transforma, *prin implicare proprie*, (idee mult prețuită de interlocutorul meu), viața din jur „dintr-o vizuină („fortăreață“) a vicleniei și răutății, a prostiei și grotescului, într-un sălaș al adevărului și frumuseții omenești, al binelui și dreptății, al cinstei și demnității“. Același Proust susținea că sentimentul curajului, al onestității, al integrității morale și de caracter sunt de neînvins dacă prind rădăcini adânci, de nezdruncinat în ființă și personalitatea noastră. Asemenea idei devineau etaloane călăuzitoare în făurirea propriului meu orizont de viață și spiritualitate. Totodată, transformau schimburile noastre de vorbe,

meditații și cugetări în adevărate „șarje“ de orientări și opțiuni filosofice. Ele devineau un tezaur de gânduri și idealuri, de stări de spirit ce le-am păstrat de-a lungul întregii vietii, având încă de atunci remarcabile înrăuriri formative. Cu aceeași ardoare, atenție și stăruință erau abordate și dezbatute opere și cugetări ale unor renumiți intelectuali și creatori de literatură și filosofie români, cu deosebire ale titanului spiritualității românești Nicolae Iorga, cu ale sale inegalabile maxime și cugetări (cât de mult ne-au captivat zicerile lui, potrivit cărora „*Când nu găsești cuvânt potrivit, fii sigur că gândul nu ti s-a limpezit încă*“ sau „*Temnița cea mai de temut e aceea în care te simți bine*“ ori „*Bun cu adevărat e numai acela care nu lasă a se săvârși răul împrejurul lui. Adevărată bunătate e vitează*“ ș.a.) Spiru Haret, Constantin Rădulescu Motru, Mircea Eliade (îndeosebi „Itinerarii spirituale“) sau ineditul și exceptionalul scriitor și filosof Lucian Blaga, creatorul teoriei spațiului mioritic, al dimensiunilor filosofiei culturii, al „corolei de minuni a lumii“, ș.a. În toate aceste împrejurări ajungeam împreună la idei mult prețuite și în contemporaneitate* că români – asimilând tot ce este valoros și semnificativ din cultura și filosofia lumii – trebuie să învețe să gândi prin ei însăși, să iscodească, să creeze și să experimenteze propriile lor soluții la problemele vietii și ale dezvoltării sociale. Toate „reveneau“ la aceeași matcă spirituală, la rolul și răspunderea intelectualului român pentru dezvoltarea culturii și civilizației naționale.

Con vorbirile noastre, mai mult sau mai puțin incidentale, devineau autentice „ateliere“ de forjare a caracterului și spiritualității învățăcelului.

Am făcut parte dintr-o generație a luptei pentru mai bine, purtătoare de standarde, valori și țeluri umane, naționale și creștine autentice și generoase. Și, am fost crescuți și educați în acest spirit, în dorința conștientă și manifestă a depășirii de sine.

Un mare rol în „configurarea“ mea spirituală și culturală l-au „jucat“, pe lângă familie, acele *instituții de educație, cultură și învățământ pe care am avut șansa de a le urma și absolvi*. Printre acestea, se aflau Liceul Militar „General de divizie G. V. Macarovici“ din Iași, Colegiul Militar Național din Dealu-Predeal denumit și „Cuibul Șoimilor“, înființat de acel extraordinar intelectual, renumit ctitor de școală românească și făuritor de istorie

națională, Nicolae Filipescu, în a cărui *formidabil „spirit mânăstirean”*, ce a dăinuit generații de a rândul, am fost crescut și educați (succint acest spirit era cuprins în șase cuvinte „*oameni de caracter, oameni de acțiune*“) Colegiul Național „Sfântul Sava“ din București. Binecuvântate instituții de învățământ, talentate și devote cadre didactice, ofițeri și educatori ce și-au adus remarcabile contribuții la făurirea personalității și destinelor noastre!

Credința ortodoxă, care a acționat fără încetare, atât în exterior, cât și în lăuntrul nostru, călăuzitor și rodnic asupra tuturor actelor de voință și acțiune, asupra motivației și temeiurilor acestora, a avut un rol considerabil. Ea a devenit de-a lungul timpului, axă cardinală a personalității, factor de susținere și vitalizare a resurselor proprii în biruirea obstacolelor și dificultăților întâlnite în cale. Credința, ne-a dat capacitatea de a ne păstra și-n cea mai aprigă suferință seninătatea chipului, tăria sufletului și încrederea în biruință. Semn de har spiritual pe care numai o credință autentică ni-l poate dărui. Așa cum propria-mi viață o va dovedi nu o dată.

Directia spre care m-am îndreptat încă din anii de liceu a fost cea a profesiei de educator, de profesor de pedagogie. De ar fi să iau viață de la început, aş porni pe aceeași cale. Rezultatele ce le-am dobândit ulterior, într-o carieră didactică și educativă de peste 40 ani de activitate nemijlocită în cultură și învățământ, precum și treptele ierarhice ce le-am parcurs de la profesor la director de liceu, cadre didactice universitar, decan, prorector și rector de institut de învățământ superior, director de institut de cercetări pedagogice și psihologice până la cea de adjunct al Ministerului Învățământului au reprezentat o incontestabilă atestare a succesului meu pedagogic-profesional.

O condiție favorizantă a acestui parcurs l-a constituit fericița întâlnire și alăturare mie, ca partener de viață, încă din penultimul an de studenție, în 1953, Irinei Roșca, devenită soție și ulterior mama celor trei copii ai noștri. A fost și este nu doar un bun coechiper de viață, dar și o binecuvântare a întregii familii. Și, cu Binecuvântare, Ocrotire și Călăuzire a Celui de Sus.

Îndemnul tainic și stăruitor de a mă dedica acestei gene-roase profesii de educator al celor tineri a pornit din acea perioadă a vietii mele pe care aş putea-o denumi „Începutul... Începuturilor“,

respectiv din școala primară. Cel care m-a „descoperit” ca atare cu aptitudini în acest domeniu și m-a călăuzit pe această cale n-a fost altul decât învățătorul meu, M. Georgescu, personalitate remarcabilă a școlii românești a timpului, un fel de Dom’ Trandafir, om bland, generos și omenos, dar sever și drept, totodată. Mai presus de toate era profund înțelegător al sufletului copiilor. Avea, de asemenea, un dar și o pricepere greu de întrecut ca organizator și conducător al procesului de învățământ, în calitatea de director al Școlii Primare „Petru Maior” din Bucureștiul de atunci. Adesea m-am inspirat, în cursul vietii și carierei mele didactice, din și după principiile și metodele sale pedagogice.

Fie ca acest postum omagiu al meu să fie primit de dânsul și acum, ca venit din partea fostului său elev, discipol și succesor, acolo Sus, în lumea veșniciei, unde odihnește în pace, liniste și eternitate!

Acestui promițător început de drum în carieră și viață s-au adăugat „zidirile” temeinice ale unei întregi cohorte de dascăli, educatori și intelectuali, eminenti expoziți ai corpului didactic al liceelor ce am urmat, pe care am avut fericirea de a-i întâlni în calea mea, și cu care am avut privilegiul de a „încrucișa” spadele cunoașterii, respectiv de a mă îmbogăți spiritual și sufletește. Pe care să-i amintesc, când mai toti ar avea dreptul de a „ocupa” loc de cinste și de onoare în biografia mea intelectuală și profesională? O voi face odată, nu foarte târziu.

Obiectivul acțiunii mele a constat și continuă să fie cuprins în două teluri fundamentale, urmărite consecvent, cu tenacitate și, consider eu, inventiv, anume:

– educația civică, patriotică, morală și umanistă a tinerețului, a copiilor și adolescentilor;

– creșterea – prin acțiuni educative pertinente și manifestări civice corespunzătoare, a coeziunii și solidarității sociale în cadrul societății românești contemporane.

Nădăduiesc că asemenea obiective, cu adevărat majore pentru ansamblul vietii noastre sociale, să poată fi din ce în ce mai amplu și benefic realizate, spre mai binele tuturor.

„Odiseea” neajunsurilor și obstacolelor de tot felul pe care le-am întâmpinat cu prisosință pe calea vietii și în profesia mea, inclusiv datorită funcțiilor detinute, este prea complicată și

diversă spre a fi redată acum în toate detaliile ei. Simpla lor consemnare ar altera regretabil noblețea, eleganța și însufletirea unor cugetări și considerații ca și cele cuprinse în textul de față. De aceea, mă voi mărgini la a enunta doar unele aspecte de acest fel, poate cele mai „destructive”, suspecte, dubioase și primejdioase.

Este vorba de faimoasa și dubioasa diversiune socială a Meditației Transcendentale (MT), pusă la cale de activiștii și conducerea partidului, în cooperare cu Securitatea Statului, în 1982, urmărind anihilarea prin umilire și denigrare a intelectualilor, mai cu seamă a celor cu apetit de gândire independentă. Totul a fost conceput și aplicat potrivit și-n spiritul celei mai deșăntăte „revoluții” culturale prolepticiste. Acestei prigoane au căzut victime aproape 400 de intelectuali, în primele rânduri situându-se cercetătorii Institutului de Cercetări Pedagogice și Psihologice (ICPP), în frunte cu conducerea acestuia. Nu întâmplător cercetătorii ICPP au fost victime „preferate” ale dictaturii totalitare. Multe aspecte – nu toate însă – ale acestei prigoane și diversiuni și referitoare la lupta dârza, încă neîncheiată, a celor persecuati, pentru restabilirea adevărului – au fost făcute publice.

În afara caracterului extrem de agresiv și vrăjmășesc al prigoanei ce s-a abătut ca o vijelie asupra noastră, să-mi fie îngăduit a releva două caracteristici vădit paroxistice ale „acțiunii”: grotescul și ineptia înscenării. Dacă-i să subliniez grotescul situațiilor ce le-am trăit relev momentul în care, repartizat fiind drept „vînzător” la OCL Tutunul (10.01.1983), în timp ce funcționarul completa formularul respectiv, un fost pușcăriaș, tocmai eliberat în timpul acela a pretins el debitul. La care, replica funcționarului a fost și rămâne epocală: „Nu, dânsul (adică eu) are prioritate, pentru că este doctor în știință!” Perplexitatea este de-a dreptul absolută. Ineptia înscenării constă și-n caracterul profund duplicitar și cu desăvârșire ipocrit al dialogului ce se purta cu noi de către factorii de răspundere. Petre Lupu, pe atunci Președintele Colegiului central de Partid), mă îndemna de pildă, în chip fățarnic să-mi recunosc vina ce nu-mi apartinea. A primit din parte-mi răspuns la care, evident, nu se aștepta: „Eminescu afirma că stejarul nu crește peste tot, buruienile însă pretutindeni. De vă plac buruienile, n-aveti decât să le strângeti”. De acum asemenea fapte apartin istoriei. Nu trebuie însă să fie uitate. Regretabil este că

unii universitari au făcut „jocul” prigonorilor, devenindu-le complici în toate aceste diversiuni. Din păcate, unii dintre ei, deși evident și-au renegat menirea de intelectuali, încă se află în mijlocul nostru. Chiar cu funcții de conducere în învățământul superior.

Evident, toate aceste „evenimente” au avut grave consecințe asupra stării mele de sănătate, punându-mi nu o dată însăși viață în primejdie. A fost una dintre cele mai serioase dificultăți cu care m-am confruntat și încă mă confrunt. Cum mă strădui să o depășesc? Vă voi relata în cele ce urmează.

Mai înainte și mai presus de toate credința neabătută ortodoxă, care nici o clipă nu m-a părăsit. Mereu am rostit, în clipele de primejdie mai ales, „Rugăciunea Inimii” (Invocarea lui Iisus Hristos: „*Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluește-mă pe mine, păcătosul*“) și m-am încredințat Lui cu nădejde. Totodată, am purtat în mine convingerea că încercările ce mi-au fost date nu aveau nimic întâmplător în ele, ci „urzeau” o adevărată renaștere, restructurare și întărire spiritual-sufletească a sinelui meu. Sau, cum ar fi zis Arhimandritul Sofronie de la Essex (Anglia) „avem nevoie când și când de energia unei sfinte deznădejdii, năvălind ca un vifor asupra noastră, fără de care nici un om nu ar putea să se țină tare în mijlocul furtunilor și al neajunsurilor care îi asaltează sufletul”. Eram conștient și responsabil că o astfel de prefacere și purificare se petrece în și cu mine. Aș zice, în această viziune, că suferința -a inimii în mod deosebit - mi-a fost și-mi este mântuitoare din punct de vedere sufletesc. Ea m-a ajutat să „privesc” înăuntrul meu. Mi-am dat seama, totodată, că Dumnezeu ne dă „întâlnire” tocmai la astfel de hotare, ale încercărilor și suferinței îndurate cu răbdare și credință. El nu ne părăsește niciodată, ci, dimpotrivă, caută îndelung calea comunicării spirituale și sufletești cu fiecare dintre noi. Nu avem voie să risipim dragostea și nădejdea Lui în noi însine. Cum ar rosti Cuviosul Paisie Aghioritul: „Bine este nouă că îngăduie Dumnezeu să fim încercăți”. La asemenea gânduri binecuvântate am ajuns și împreună cu duhovnicul meu, preotul profesor Paroh al Bisericii „Izvorul Tămăduirii” – Mavrogheni, venit până și-n spital să mă împărtășească și să-mi dea Sfintele Daruri. Binecuvântate întâlniri de duh și de credință!

O adevărată rază de sfîntenie și lumină am primit prin poemul „Pași în nisip” al poetului brazilian Ademar Barros. Poetul întruchiipează un drumet care trecând printr-un pustiu observase că pretutindeni pe unde trecea, (pustiul ar putea fi asemănat cu însăși „deșertul” vietii) rămâneau pe nisip două urme de pași, nu una, respectiv nu numai cele ale lui. Ori, după știrea lui, nimeni nu-l însătea. Cu timpul și-a dat seama că nu pot fi decât urmele pașilor lui Dumnezeu care „călătorea” alături de el. În unele zile însă, chiar cele mai întunecate, anevoie oase și îndoienlnice ale parcursului său, n-a mai zărit decât o urmă de pași. Atunci s-a întors către Dumnezeu și, amărât, i-a zis:

*În cele mai grele momente din viață,
În zilele când aveam cea mai mare nevoie de Tine?
De ce m-ai lăsat Doamne singur?!
Iar Domnul i-a răspuns: Zilele în care n-ai văzut
decât o singură urmă de pași pe nisip
au fost zilele în care Eu te-am purtat pe brațe...*

Magnific! Este ceea ce a făcut și cu mine în clipele, zilele și noptile de grele încercări și suferințe: **M-a purtat pe brațe!** Cât îl pot fi de recunoscător! Îl datorez însăși viața, îl rog să ne poarte și de acum pe brațele Sale, să ne Binecuvânteze și Călăuzească pașii! Nu doar mie, ci tuturor dreptilor și buni creștini.

În acest fel dialogurile cu lerarhi precum IPS dr. Bartolomeu Anania, cu IPS dr. Antonie Plămădeală, cu IPS dr. Nicolae Corneanu, cu IPS Pimen, cu IPS dr. Teofan Savu, cu leromonaful Rafail Noica, preotii Toderiță Rusu, Butufei Ioan, și alții mi-au fost adevărate metereze de apărare în față necazurilor, repere spirituale și sufletești de nădejde. Mesajele lor le-am primit drept mângâiere și învrednicire întru credință; precum – de pildă – cel al IPS Teofan Savu, „Dumnezeu să vă dăruiască ani mulți pentru a dăruia anilor viață și înviere”. Ce sugestivă și mobilizatoare urare! Îl sunt profund îndatorat și recunoscător. și lor, Prea Sfintișilor cu totii.

Le mulțumesc și credincioșilor din Satul Galeșu, consătenii noștri care, în frunte cu preotul paroh Nicolae Eftimie, săptămâni de-a rândul au rostit în biserică rugăciuni pentru însănătoșirea mea.

Ajuns aici, mă întreb care ar fi lectia vietii și a „Faptei“ ce am săvârșit față de urmași și care ar fi Predania ce o pot primi aceștia?

Lat-o, spusă pe scurt. Să fie demni, cutezători și consecvenți, caractere puternice și oameni de acțiune, neșovăitori în gânduri și fapte. Tot ce plănuiesc, gândesc și săvârșesc să ducă la bun sfârșit, cu perseverență și voință neștirbită, punând astfel fundamente trainice propăsirilor viitoare. Să-și întemeieze și să dezvolte familii unite și puternice, căci acestea sunt pivotul vietii și temelia fericirii. Totul să facă cu interes, motivație și pasiune, izgonind în mod hotărât din existența lor pasivitatea, indiferența, conformismul și superficialitatea. Să fie voioși, senini și optimiști, încrezători în tot ce reprezintă binele, speranța și bucuria. Să nu-și abandoneze niciodată țelurile propuse. Să fie generoși și buni! *Să fie oameni în înțelesul deplin al cuvântului*, iar legile iubirii de aproapele, ale dăruirii pentru binele comun să-i călăuzească întru toate și mereu! Să nu risipească ceea ce ei își și împreună cu ceilalți izbutesc să agonisească, zicându-și că și Prometeu: „N-am smuls focul din cer ca să-l azvârlu în noroi!“ Să aibe deci mereu simțul valorii și al prețuirii muncii lor și a celor lălti! Să fie fericiti!

Să fie pentru toți cei ce audiază (ori citesc) această Predanie totul într-un ceas bun, fericit și spornic! Să așteptăm cu încredere Predania ce va urma!

MUNCA – O SUFERINȚĂ ZIDITOARE

Florin Rotaru

Între primul an de școală primară și ultimul semestru de facultate, mi s-a inoculat de către părinți și profesori un principiu unic: să învețe bine și să muncești corect pentru a deveni om adevărat și pentru a fi de folos țării tale. Treptat, am devenit prizonierul acestui ideal. Am parcurs o viață școlară cu reguli clare, unde nu putea fi oricine preșintant. Eram convins că această axiologie va fi prezentă peste tot în viață. M-am înșelat. Pentru menținerea echilibrului mi-au trebuit borne de salvare. Le-am căutat printre sacrificiile trecutului și printre contemporani. Aceste

modele mi-au întărit convingerea că munca este izvorul vieții și totodată te ajută să îmbrățișezi lumea. Insesizabil, munca mi-a absorbit existența de până acum. A fost un abandon de sine liber acceptat. Niciodată n-am avut timp să mă gândesc la altceva. Era timpul câștigat asupra muncii prin muncă. În fiecare an, viața îmi pregătea o nouă pagină albă, dar într-un fel anume era imaginea timpului câștigat. **Munca este suferință ziditoare, este o formă a îndumnezeirii.** Omul se transformă în lupta cu ceea ce îl se opune. Puterea creației umane se naște din partea de viață care te leagă de propria ta sete și foame, de zbaterea intelectuală, dar și de recunoașterea meritelor personale chiar dacă se petrece într-un cerc restrâns. Restul este un simplu joc, o caricatură a vieții, o caricatură a culturii. Numai copiii fac o regină dintr-o păpușă și apoi se îndrăgostesc. Omul matur trebuie să facă din păpușă un idol credibil. Aceasta presupune muncă, impune o religie a muncii. Nimeni nu poate face o distincție majoră între muncă și cultură. Omul sănătos este dezgustat de lenevirea ce se rupe de viață, de superficialitatea culturală, de superficialitatea intelectuală. Viața nu este un joc al întâmplărilor. Este o rostogolire a speranțelor și a dezamăgirilor. Revelația omului este rodul muncii propriilor mâini, este credința în propriul său vis ideatic. Asemenea copilului care vede un castel în grămăjoara să de nisip, omul poate să creadă într-un ideal îndumnezeit prin munca sa. Timpul câștigat se îmbogățește permanent prin muncă și speranță. Altfel, trăirea devine un exercițiu gol.

Încă din timpul facultății, m-am pregătit într-un spațiu cultural aparent arid și nespectaculos: *istoria cărții*. Astăzi lucrez în același domeniu. Este o specializare în cadrul căreia toată viața există loc pentru a învăța. Nimeni nu poate declara că posedă adevărul științific în totalitatea lui. O singură viață este insuficientă pentru deslușirea tuturor necunoscutelor, mai ales în spațiul românesc al cărții manuscrise sau tipărite. Fiecare dintre noi, cei ce ne-am dedicat acestui domeniu cultural avem datoria morală de a așeza o cărămidă pentru edificarea acestui templu al cărții românești. Dăinuirea este hărăzită numai faptei. Scopul rămâne iluzia călătorului.

V-am expus o experiență de viață sau o aventură spirituală aparent umile. Pentru mine, această trăire este minunată. Așa

am perceput eu învățătura primită de la înaintașii și profesorii mei. După trei decenii de muncă, nu sunt capabil să dau sfaturi tinerilor contemporani. Astăzi, nu știu dacă o servitute poate fi înțeleasă ca un ideal de viață. Mă rezum să mă rog lui Dumnezeu pentru a mă ajuta să pot preda ștafeta unui urmaș. Sunt sigur că am urmat calea adevăratei vieți, dar n-am capacitatea de înțelegere a fenomenului contemporan de perceptie. Las urmășilor exemplul propriei mele vieți. Vă mulțumesc!

„CULTURĂ, ISTORIE ȘI PERFORMANCE“

Sabin Bodea

Un mare miracol îl reprezintă literele și silabele îngemăname în cuvânt, ca mai apoi, adunate în propoziții și fraze să creeze lumi, să „trădeze“ sentimente, să se adune în rugăciuni către Divinitate... Fascinația lor m-a cuprins încă de demult, pe vremea când ochii mi se deschideau spre lume și mintea făcea primele diferențe între bine și rău. Am vorbit mult încă de timpuriu și acum, matur fiind, și bine trecut prin viață, aş învăța părinții să-i pună pe copii să vorbească mult, dar supravegheat, să-i lase să-și formeze propria părere despre orice și această părere să-o pună „în pagină“, fie oral, fie în scris. Mă bucură faptul că pot, în orice moment, să vorbesc fără pauze între cuvinte, să am o dicție corespunzătoare, să dau cuvântului semnificația pe care o merită. Ele sunt urmarea unui exercițiu public îndelungat, al faptului că am trăit tot timpul printre oameni.

La vremea adolescentei mele, m-a atras mirajul ziarului „Flacăra Roșie“ (pe atunci nici nu putea fi decât „roșie!“), unde seniorii de azi – Mircea Dorgoșan, Ștefan Tabuia, Emil Șimăndan și. a. – erau tineri ziariști, plini de aviditatea unei bune documentări, a unei bune scrieri și care nu se dădeau în lături în a-i învăța și pe alții cum „vine treaba“ cu știrea, nota, însemnarea, eseul, reportajul, ancheta și alte genuri publicistice, adică exact ce fac eu acum cu mai tinerii mei confrății. Am început, și eu, cu știri și note, pe varii teme, având grija să mă exprim cât mai clar și cu „maximum de informație pe centimetru pătrat“, conform devizei.

Îmi era drag ceea ce făceam pentru că, fiind un „tip social“, puteam să cunosc multă lume, mulți oameni, cu tot atâtea psihologii, fapt ce m-a ajutat, mai apoi, în lucrările mele literare. După părerea mea, jurnalistică, pentru cel care nu vrea să umble cu mâna-n gunoaie, reprezintă cea mai frumoasă meserie, meseria în care faci legătura dintre om și Dumnezeu prin foaia albă de hârtie, iar mai apoi, cu litera tipărită; totul într-un circuit menit a aduna oamenii, a le da faptelor lor minunea participării la schimbarea perpetuă a Universului.

Pe la douăzeci și ceva de ani, revenisem în „cetatea chimiei arădene“, cum ne plăcea nouă, jurnaliștilor, să-i spunem – unde mi se încredințase conducerea „ziarului de uzină“, cu apariție lunară, foaie ce s-a bucurat de o bună apreciere până în decembrie '89, când se terminase o lume și începea, haotic, alta... Am publicat aici de toate – și i-am găzduit și pe alții – pentru că, în paralel cu această sarcină, impulsionam activitatea artistică de la Liceul de chimie Arad (și ce activitate, cu premii interjudețene și naționale, nu banalități cum le place unora, zisi intelectuali „subțiri“, să le catalogheze acum!). Și, tot în paralel, „încăpusem“ pe mâna celor de la „ziarul central de tineret“, adică de la „Scânteia tineretului“. Era un lucru fantastic că un material, transmis telefonic, azi, la ora 11, mâine, la ora 8.00, era pe masa cititorului și asta în peste cinci sute de mii de exemplare. Am învățat bună meserie acolo, unde, printre picături, aveam apărute peste o sută de articole pe an, multe dintre ele de pagina unu. Am învățat bună meserie acolo, și pentru că exigența pornea de la cele mai mărunte detalii „ale revistei“.

Însă, venise Revoluția, sau ce a fost ea, de fapt... Era o vreme a „langoșilor, gogoșilor și a altor măruntișuri“. Unii au făcut avere din asta. Pe mine nu m-a impresionat comerțul poate și pentru faptul că, doi ani, prin '73-'75, lucrasem la un birt, cu fratele meu, Cornel Bodea, și prea m-a chinuit psihologia copiilor lui Bachus, ca să mă exprim urban. O perioadă, după '90, am scos câteva numere din „Viața“, publicație a Partidului Ecologist Umanist, cu sediul în Arad. M-am retras, însă, pentru motive care nu merită explicate aici. Mi-a venit, atunci, ideea înființării unei societăți private. Ce știam să fac? Eram specialist în televizo-

re și știam să mânuiesc și condeiul... Așa s-a născut SC „Bodea Sabin” SRL, având alături pe soția mea, poetesa Ghiorghina Țibichi-Bodea, cu domeniile de activitate electronică și... publicația „Viața arădeană”. Era prin '94! Am început modest, cu patru pagini A3, dintre care jumătate publicitate de firme, jumătate „teorie”. S-a bucurat de apreciere. A crescut la 8, apoi 12 pagini, ajungând până la 48 de pagini, plus unele suplimente. Pentru că peste tot locul era o inflație de materiale și „clinciuri politice”, oportune, sexomane, am hotărât, de la început, să le evit, axându-mă mai mult pe cultură, istorie și performanță, ceea ce se întâmplă și acum. În 1996, în paralel, am înființat Editura „Viața arădeană”, care a scos pe piață peste 200 de titluri, beletristică, cărți de specialitate etc. Personal am semnat 25 de titluri, altele fiind „pe flux”.

În 2005, am schimbat titulatura firmei în SC „Editura Viața arădeană” SRL, pentru că acest nume își câștigase o anumită notorietate ... Mai mult, îndemnat de preotul Ioan Montai, un vizionar de mare calibru, am pus bazele „Vietii de pretutindeni”, o publicație pentru „românii de pretutindeni și prietenii lor”, o „provocare mare”, unde am reluat, la cote mult mai înalte, **performanța** în toate domeniile și „de peste tot”. Știam că se va naște aceasta, cu doi ani în urmă, de la sfătulitorul meu, dar nu știam 100% forma și... amplitudinea. Amplitudinea este dată de sprijinul colegial al marelui om de cultură, dr. Artur Silvestri, prin intermediul căruia revista noastră ajunge pe varii meridiane, și de unde vin semnături ce ne onorează.

Curând, foarte curând, voi pune bazele Asociației non-governamentale „Viața de pretutindeni”, o asociație de cultură și umanitate, cu filiale în țară și străinătate, având, cu bunăvoiețea lui Dumnezeu, gânduri pozitive pentru om și cultură, pentru „omul român de peste tot”.

Revista „Viața de pretutindeni”, așa cum spune și chenarul din frontispiciu, se vrea „o revistă de cultură, istorie și performanță a românilor de pretutindeni și a prietenilor lor”. De ce „cultură”? Pentru că, indiferent ce face, indiferent unde este el, fără cultură omul ar trebui să trăiască fără o funcție a unui organ. De ce „istorie”? Pentru că, fără a-ți ști și prețui trecutul, nu ești

demn de-a trăi în prezent și nu poți scruta cu fruntea sus viitorul. De ce „performanță”? Pentru că, dacă tot am venit pe lume, trebuie să fim performeri, să cum ne vrea Creatorul. Revista este deschisă oricărei performanțe, indiferent de domeniul în care se manifestă. De asemenea, primim în rândurile noastre, sub acest blazon, și pe prietenii prietenilor noștri, în virtutea respectului și solidarității.

Vrem prin „*Viața de pretutindeni*” să realizăm, deci, zeci, sute de puncte de legătură cu țara, cu românii din diaspora. Ea trebuie să devină o oglindă a omului de bun-simț, demn, socialabil, încrezător în misia lui pe pământ și a semenilor săi. Iar prin aceasta, îmi doresc să las urmașilor un semn cât mai viabil, niște jaloane purtătoare de ștafetă, de dus mai departe, cât mai departe. Să ne rugăm pentru acești oameni și pentru apropierea lor de Dumnezeu!

ASCULT VOCEA LUCRURIILOR

Constantin Ciopraga

Toți înaintașii noștri mai apropiati ori de acum trei sute de ani, aliniați în cimitirul de la Pașcani – lângă părintii lui Mihail Sadoveanu –, au fost *oameni ai pământului*. N-am deschis ochii spre lume într-un mediu intelectual; după cele dintâi cărți care mă mișcaseră, trăiam într-un orizont de așteptare delicios și confuz, Tânjeam spre ceva luminos; tentat de timpuriu de armonizarea cu vocile pământului, am înțeles – din adolescentă – că în clipa de plenitudine picură ceva din pulsul eternității. O oră în fiecare zi pot fi solitar și abstras, dar restul, majoritatea timpului individual se cade a fi consacrat **celorlalți**. Sintagma „Eu sunt Celălalt” rezumă laconic esența universalistă, analogismul devenirii perpetue. M-am imaginat totdeauna participant la o poveste, adică la evenimente: adversități felurite, între care războiul și prizonieratul (șase ani în uniformă militară) au imprimat evenimentelor trăsături la limita tragicului. Aspirația de autocunoaștere mă posedă demult; pe ecranul confruntărilor cu moartea mă vedeam maturizat pretempuriu, împovărat de interogații.

Hotărâtoare în demersul spre o finalitate înaltă mi se părea pasiunea pentru Frumos, reconfortantă, stenică. Scepticismul agresează. În fața foii albe mă simt angajat într-un continuum; construiesc în tensiune creativă declanșatoare de energii; disonanțelor realului din jur le opun mirajul unor lumi imaginare parallele. Ascult vocea lucrurilor și cred în funcția tonifiantă a naturii; privesc spre creatorii din toate timpurile; îi admir și văd în ei însemne ale divinității. Indiferent de domeniul lor, mă încântă acei oameni care încă din timpul vietii deveniseră monumente. M-au sedus acele modele care proclamau austерitatea; alții, stăpâni pe instrumente, vizând universul, mi-au însoțit încrederea în **omul-emblemă**. M-au atras dintru început textele memorialistice; găseam în ele, uneori, răspunsuri care mă întregeau, propoziții răspunzând proprietăților mele întrebări. Pentru a te elibera de sentimentul incompletitudinii, neadormit, se cuvine să fii ziditorul propriului destin; greșesc, tatonez, caut justificare scurtei mele prezențe aici. La începutul și la sfârșitul zilei stau la sfat cu Dumnezeu: *Nihil sine Deo!*

Mi-am jalonat eforturile spirituale pe ideea de **echilibru**, reacționând egal la bucurie ori la nefericire, *înțelegând să opun Marii Treceți primatul faptei dăinuitoare*. Dincolo de îndeletnicirile curente, mi-am impus o cadență, un ritm existential plenar, dătător de pace interioară; nimic nu crește pe stări convulsive! Sunt în rezonanță afectivă cu lașul marilor constructori – acest **locus solus** încărcat de forțe stimulatoare; după contacte cu alte repere spirituale – din țară sau din lume – lașul marilor cronicari și al iluștrilor creatori mai noi mi-a întărit o convingere fundamentală: numai în legătură cu aerul de aici profilul meu interior se manifestă unitar, nescindat.

SCENARIUL ȘI AMĂGIREA

A.I.Brumaru

Într-o mărturisire neliniștită, la Rimini, invitat de Il Movimento „Comunione e Liberazione”, (am participat acolo la „Meeting”-ul din 1992, „un incontro cristiano”), Eugen Ionescu e

convins că suntem o economie închisă, trăim în ea: încă mai precis, *ne mânăcam unii pe alții*. E ceva aci de la Thomas Hobbes citire, filosoful cinic englez: *războiul tuturor împotriva tuturor* (curios cum revine astăzi în joc autorul „Leviathanului”, în „economia politică”, de exemplu, la F.H. Hayek, la J.M. Buchanan etc.). Eugen Ionescu e însă pe dimensiunea tragică. Universul întreg se măcină, în picătura de apă sub microscop vezi celule cum se ucid una pe cealaltă, arborele falnic înfigându-și rădăcina în sol produce catastrofe, nimicește lumi întregi sub tentaculele lui. Faci, om uituc, un pas înainte și cad în mușuroaiele lor miliarde de gângăni strivite, pasul fiecăruia dintre noi asasinează. Știm că, mereu, cu noi este războiul, și asta parcă ne consolează: e o lege inexorabilă. Știm, tulburăți de data aceasta, dramatizați, panicăți etc. că suntem prinși în cleștele nașterii și morții, supraviețuim uitând. Dar să mai și fim (se întreabă scriitorul și gânditorul) săliți să ucidem și să fim la rându-ne uciși? E inacceptabil! E inadmisibil, dar se întâmplă – și încă des, prea des.

Aceasta însemnă, constată Eugen Ionescu, că suntem puși să facem lucruri pe care nu le înțelegem, de care nu suntem răspunzători: poate suntem jucăria cuiva, cineva e în spate și joacă în cârca noastră? Spiritul, natura, istoria demonstrează, cu expresiile lor, existența acestui joc – unul, probabil, aflat în ignorantă noastră.

Îndeobște societatea românească postdecembристă o simțim ca fiind în stăpânirea lui, nimic din ceea ce am făcut și facem nu ne iese, toate se întorc împotriva noastră. Are din nou dreptate Eugen Ionescu: facem, spunea el, revoluție, instalăm și instaurăm justiția, dar, la capăt, constatăm că am instalat nedreptatea, încă o dată, schimbăță, tirania. E simptomatic, acum, la români, acest lucru, nu știu dacă e tot așa de presant și altundeva – este iar jocul acela incontrolabil, care însă ne controlează? Lumea povestește de manevre minuțios premeditate și elaborate în secret, în culise; apar, ca mai demult, „ocultele”, oamenii vorbesc, iată, de așa-zisele „brain-trusturi”, un fel de centre de putere inteligețiale – centre noocratice – care ne strunesc nemilos din umbră. (La George Orwell au mai apărut „Big Brother” și dezgustătoarea „Poliție a Gândului”, eficientă, cum se știe, în comunism.) Dar dacă acestea există undeva, ele există în scenarii. Oamenii vor

să se cunoască pe ei însăși, să se priceapă pe ei însăși cu mentalitățile lor întregi – adică fără a se dezlipi cumva de ele – și e mai comod, mai confortabil să tăifăsuiești despre cine știe ce sugestii tainice care te-au cuprins și-ți poruncesc; care te manipulează și te îndreaptă acolo unde tu nu vrei. Etc., etc. Există însă mai degrabă – pentru că acesta te influențează cu adevărat, și-ți dă pe neștiute, nestrîcându-ți tihna, forma în care de multe ori te regăsești – un soi de „brain-trust“ difuz, neprecizat, neinstituționalizat, să spunem o lume ca rumoare psiho-socială: ea te învăluie și te izolează, te împinge din urmă ca într-o ceată, vorba poetului cunoscut, chiar către scopuri pe care nu le-ai dorit, nu și-ți le-ai propus. Un Jaques Attali, ce a fost ministru socialist în Franța (ne-a vizitat țara împreună cu defunctul Mitterand), dar care este și un gânditor vrednic de interes, vorbea la un moment dat, în „Zgomote“, de rumoarea economiei politice.

Revenind însă la cele de mai sus, putem conchide că trăim astăzi o experiență stressantă? Români? restul lumii? Suportăm mai curând *o angoasă de influență*: ne-am născut înșelați, suntem gata înșelați...

La aceasta nu există nici o soluție. Decât amăgindu-ne, cum credea Eugen Ionescu? Dar numai omului, și nu animalului, îi este dată amăgirea: „Numai în noi însine se află ce este profund personal și ce e universal“.

„MODELUL BRÂNCUȘI“

Ioan Barbu

Viața mi-a oferit o mulțime de peripetii, unele destul de triste, altele mai puțin triste. Am trăit și o seamă de succese, care au stârnit, firește, admirație dar și destulă invidie. N-am uitat nimic din anii triști și durerosi pe care i-am trăit după instaurarea comunismului în țară, deseori hăituit, pentru că eram fiul unui jandarm cu grade, care slujise regimul burghezo-moșieresc. Din pricina acestei „vini“, tatăl meu a făcut deseori cunoștință „cu mâna de fier a dictaturii proletariatului“, chiar și prin beciurile securității. Dar, cu timpul, am iertat totul și pe toti cei care mi-au făcut rău

sau mi-au vrut răul. Așa cum m-a învățat Mântuitorul nostru Iisus Hristos: să iert, dar să nu uit!

În ultimul deceniu și jumătate, am impletit munca de jurnalist cu cea de scriitor. La 19 ianuarie 1990, am fondat, împreună cu câțiva colegi, primul cotidian particular din România post-comunistă – „Curierul de Vâlcea“ – ziar independent, al cărui unic editor sunt în prezent. Am înființat, de asemenea, Editura „Antim Ivireanul“, astăzi cunoscută nu numai în țară, ci și peste hotare, prin publicarea unor importante cărți, semnate de scriitori români din exil.

Cu ocazia lansării unui volum în Statele Unite, un reporter de la un săptămânal românesc care apare în Anaheim, în California, m-a întrebat, printre altele, ce anume din cultura de baștină m-a inspirat în profesie, de-a lungul anilor. Îam răspuns ceea ce mi-a dictat sufletul și voi răspunde la fel ori de câte ori mi se va mai adresa această întrebare. Cultura română mi-a făcut daruri multiple și tot ce am realizat, ca scriitor și ca jurnalist, se datorează, în primul rând, limbii și literaturii române, amândouă de o unică vastitate, de o unică bogăție. Importantă, spunea cineva, este nu numai (sau nu atât) obârșia unui neam, cât dăinuirea și perenitatea lui. Dăinuim, iată, prin volburile istoriei, rămânând teferi, rămânând români, latini prin limbă, datini și grai. Căci „*noi locu-lui ne ținem, / cum am fost așa rămânem*“. Dăinuim de mai bine de 2000 de ani și n-avem de gând să pierim de pe fața pământului, așa cum și-au dorit și încă își mai doresc unii. Iar dacă vreo catastrofă (asta, ca să împingem imaginația în imposibil!) ne-ar smulge pământul de sub tălpi, am dăinui prin limbă. Am trăit și am locuit în Limba Română, cum zice poetul, în Limba Latină, cu tot ce comportă acest termen ca frumusețe și duh, ca durabilitate și ca nemurire.

Nu mai puțin m-a inspirat exemplul de trudă și de abnegație în slujirea ideii al marilor noștri gazetari și scriitori. Dar, în primul rând, pe Eminescu gazetarul, care rămâne, până astăzi, neîntrecut. Am acordat cărții un rol primordial în formarea mea profesională. Eu consider cartea cea mai importantă hrană a unui contemporan, chiar dacă au apărut aceste mijloace moderne: radioul, televiziunea, internetul etc., care îl îndepărtează pe Tânăr din fața unei cărți. Cartea rămâne primordială în pregătirea

cultural-generală a oricărui individ. Fără carte, astăzi, nu poți să faci nici un pas spre cultura universală într-o Europă în care ne aflăm și ne-am aflat dintotdeauna, nu numai geografic, ci și istoric. Și, în același timp, din punct de vedere al culturii.

De multe veacuri, cultura română este o cultură europeană, decretată ca atare de cele mai luminate capete ale continentului. Un Dimitrie Cantemir sau un B.P. Hasdeu, ca exponenti ai culturii române, discutau de la egal la egal cu exponentii marilor culturi apusene, care le recunoșteau cu sinceritate meritele. Și din punctul de vedere al civilizației – cu excepția jumătății de secol în care ne-am aflat sub comunism – suntem demult europeni. Dar, în legătură cu această opinie, vreau să fac o precizare: civilizația, ca și cultura românilor n-au stagnat sub comuniști, ci, dimpotrivă, au înregistrat multiple și varii progrese (vezi dezvoltarea industriei, a construcțiilor, a învățământului etc.). Aceste progrese n-au fost opera unei ideologii, ci a eforturilor, adesea dramatice, ale unui întreg popor.

În călătoriile mele din ultimii ani peste hotare, am constat că mulți dintre români au excelat în profesiile lor o dată ce au ajuns în țări străine. Nu este numai cazul românilor. Vechiul nostru proverb, potrivit căruia „Nimeni nu-i profet în țara lui“, se aplică și altor țări ale Europei, care, aflându-se – cum spune cronarul – „în calea răutăților“, n-au putut oferi fiilor lor cele mai bune condiții de afirmare. Dar se ne întoarcem la români, care au dat literaturii, artelor și științei universale numeroase nume de referință. Că unii dintre conaționalii noștri reușesc atât de des în străinătate, dar nu așa de bine, poate, și în patria mamă este, firește, un adevăr, așa cum este un adevăr și reversul: destui dintre compatrioții noștri care au excelat în țară s-au pierdut, odată ajunși în străinătate. Dar să ne ocupăm de români care au reușit. Avem de-a face, aici, cu o pleiadă de nume ilustre, de la Brâncuși la George Enescu, Mircea Eliade, Eugen Ionescu și Cioran, de la Tristan Tzara la B. Fundoianu, Ilarie Voronca și Vintilă Horia, de la vagabondul de geniu Panait Istrati la Paul Celan și Virgil Gheorghiu, de la Anna de Noailles la Elena Văcărescu și Elvira Popescu, de la Etienne Hajdu la George Astaloș, de la filosoful Ștefan Lupașcu la matematicianul și scriitorul Matila Ghika,

de la George Constantinescu, inventatorul sonicității, la Traian Vuia și Henri Coandă... – și lista este departe de a se epuiza. Prietenul meu Jean-Yves Conrad, scriitor francez, a tipărit, nu de mult, o carte de peste 400 de pagini, intitulată „Roumanie, capitale... Paris“, în care include sute de nume ale românilor care, scrie el, „au imprimat în mod strălucitor cultura capitalei luminilor“. Ce i-a determinat pe cei numiți, ca și pe atâția alții, să apuce calea străinătății? Reamintesc cuvintele cronicarului: noi, români, am fost, de când ne știm, „în calea răutăților“, începând cu năvălirile barbarilor, în calea unui complex de împrejurări istorice, care ne-au frânat, cum bine se știe, dezvoltarea. Că, grație nouă, românilor, care am făcut din piepturile noastre un scut împotriva urgiilor, țările Apusului și-au putut clădi în liniște civilizația, este un fapt care nu trebuie ignorat și care constituie obolul nostru major la constituirea respectivei civilizații. (În cărțile mele am adus nenumărate argumente.) Dar, să revin la românii care s-au afirmat în străinătate. Oamenii de știință în cauză au preferat Occidentul industrializat și tehnicizat pentru că le oferea condiții pe care acasă nu le aveau. În ce-i privește pe scriitori și pe artiști, și ei, firește, au căutat niște condiții pe care România epocii nu le oferea. Brâncuși a părăsit România la vîrstă de 18 ani, ca să învețe sculptura cu Rodin. România nu avea, pe vremea aceea, un Rodin, așa cum, mai târziu, nu avea un Matisse, cu care să se confrunte și să dialogheze Theodor Pallady. Mircea Eliade, că și mulți alții, s-a statornicit în Occident fiindcă, dacă ar fi rămas în țară, ar fi devenit, prin trecutul său politic, o victimă a comuniștilor. Mai trebuie reținute, aici, două aspecte. Primul, că și un Eliade, ca și un Cioran, ca și un George Enescu erau, când au părăsit România, niște nume, consacrarea dobândind-o, în primul rând, în România, Parisul sau alte capitale luminate ale Occidentului nefăcând decât să adauge niște lauri în plus la coroana lor. În cazul oamenilor de litere, al umaniștilor, în general, intervine un al doilea aspect al problemei, anume vehiculul limbii. Limba română nu este o limbă universală, ca franceza sau ca engleza. Dacă ar fi fost, cred că Eminescu ar figura astăzi, în conștiința lumii, cel puțin alături de Baudelaire. Astfel că, rămânând în România, cei citați mai sus n-ar fi izbutit, cu vehiculul limbii materne,

să ajungă la piscurile cele mai înalte ale consacrații. Dar, simplul fapt de a te muta în Occident nu-ți aduce, automat, consacrarea. Un Paul Goma, de pildă, sau un poet ca Ilie Constantin au fost „mai consacrați” în țară decât în străinătate.

Cei ce-și pierd, în străinătate, limba de-acasă încetează, practic, de a mai fi români. Patria unui popor este, în primul rând, limba lui, căci, aşa cum s-a spus, „noi, românii, locuim în limba română”, adevăr valabil pentru oricare altă națiune. Să nu se uite că Mircea Eliade și-a scris opera literară, în întregime, în limba română, chiar dacă pendula între Chicago și Paris. Cei care pierd legătura vie cu țara, cu limba și cu cultura ei devin, în cele mai multe cazuri, autorii unor construcții pe nisip, ridicate pe un sol sterp, nicidcum unul fertil. Limba română nu se poate păstra și nu poate evolua decât în țara ei de baștină, România. Iar cei care-și pierd limba își pierd, aş zice, și sufletul, înlocuindu-l cu altul de împrumut. La fel, cei care pierd contactul cu cultura română, cultă și populară, cu izvorul de inspirație al țărânei ce î-a iscat. Brâncuși, ale cărui izvoare de artă mulți le-au plasat în teritorii străine, s-a revendicat întotdeauna pământului românesc. Singur a spus-o: „*Nu vom fi niciodată îndeajuns de recunoșcători pământului care ne-a dat tot*“.

„IAR DUMNEZEU MI-I ȚARĂ“

Ioan I. Mirea

Am mers pe străzi, singur și anonim, tulburat și m-am trezit printre lucrurile abandonate. Din ce a fost zvîrlit cu violentă, am strîns frumusețea ultragiată și cu tot ce am cules m-am regăsit, în visul meu, cu mîinile încărcate, căutînd abisurile artei.

Apoi, jocul mi-a părut mult mai grav și surîsul meu s-a șters. Poate că sacrul se găsește doar în ceea ce zdrobim sub picior.

lată-mă, deci, din nou tentat și supus, urcîndu-mă iarăși din profunzimile infinit mai adînci, reconstituind cu certitudine, din toate aceste bucăți, ultimele fragmente accesibile tăcerii.

Astfel, gîndindu-mă, mi-am dat seama că, încă de la început, ceea ce lipsise îngerilor a fost fastul materiei.

*

Poți să spui că poezia mea nu e poezie. Că am încercat să mă rog și nici de rugăciune nu sunt în stare. Spune că tim-puri m-au încurcat și m-au scos din minti. Spune că rugăciunea mea e un dezastru. Mă rog prea pagân. Mă rog pentru mine și rămân prea singur. Iar când mă rog pentru alții, îi părăsc lui Dumnezeu. Iar Dumnezeu mi-țară. Fă ca să fiu iertat și iartă-mă".

[1979]

MUNCĂ, PASIUNE ȘI UN PIC DE NEBUNIE

Emil Satco

Am ajuns la o vârstă când, deși nu-mi face plăcere, trebuie să privesc în urmă și să fac un bilanț, deși tare mi-ar conveni să nu-l fac eu și, poate, nici alții după mine. Toată viața m-am ferit de publicitate (pentru că un bilanț înseamnă și aşa ceva), am privit cu teamă fiecare cuvânt care mi-a apărut fie într-o pagină de ziar, fie într-o carte. Odată rostit sau scris, cuvântul nu-ți mai aparține, devine rivalul sau chiar dușmanul tău. Sunt un om obișnuit, nu mă consider o personalitate și încerc o jenă la rostirea acestor mărturisiri care ar trebui să rămână îngropate undeva într-o cămară secretă a eului meu.

Cine a sădit în mine setea de cunoaștere, de cultură? În primul rând dascălii mei. Mai ales cei din școala elementară. Dascăli formați la marea școală românească și care își iubeau cu patimă meseria. Ei mi-au deschis ochii spre marea literatură română și universală, spre profunzimile de nebănușit ale istoriei omenirii și m-au făcut să cred că a-ți iubi neamul și țara e tot ce poate fi mai nobil... Din fericire, realitatea ultimilor 15 ani n-a reușit să-mi zdruncine această credință... Ei, dascălii mei, mi-au presărat imaginația copilăriei și adolescentei cu mituri în care am crezut și voi crede până nu voi mai fi: Ștefan cel Mare, Minai Viteazul, Bălcescu, Eminescu, Iorga, Sadoveanu, Ciprian Porumbescu, Nicolae Labiș,

În viața mea hazardul a jucat un rol hotărâtor, aş putea spune. Născut într-o familie de oameni foarte săraci, de la țară, rămas orfan de la vîrsta de șapte luni, practic nu aveam nici o perspectivă în viață. Și, totuși, hazardul a intervenit de câteva ori decisiv. Prima dată, când, printr-o simplă întâmplare, am ajuns în interesanta și foarte acaparatoarea activitate de jurnalist. A doua oară, cu câțiva ani mai târziu, după ce am intrat în învățământ și am ajuns director de școală, tot întâmplarea a făcut să mi se propună un post la Biblioteca județeană. Atunci, fără să stau pe gânduri, am renunțat la un post destul de râvnit, pentru a deveni un simplu bibliotecar. Cu răbdare și tenacitate, am pus bazele uneia dintre cele mai moderne, pentru acele timpuri, secții de muzică din țară. Aici a început, de fapt, și „cariera“ mea de cercetător al vieții culturale și spirituale a Bucovinei. Studiind cărțile și documentele din această secție am descoperit universul fascinant al vieții muzicale dintr-o Bucovină care apartinea, de acum, istoriei, și, o dată cu aceasta, și pe câțiva dintre cei care au făcut parte din acest univers: Leca Morariu, Florica Flondor-Racoviță, Mircea Hoinic, Liviu Rusu... Cu maestrul Liviu Rusu, unul dintre marii muzicologi și compozitori pe care i-a dat Bucovina, am legat o strânsă prietenie. Locuia în București și el a fost prima persoană căreia i-am destăinuit intenția mea de a face un dicționar al slujitorilor muzicii din Bucovina. S-a bucurat, m-a îndrumat și mi-a deschis ochii asupra a ceea ce a însemnat viața muzicală, dar și literară; fusese consătean și prieten cu scriitorul Mircea Streinul, sufletul mișcării literare din „țara“ interbelică, din Bucovina. Mi-a dat acele repere fără de care n-aș fi înțeles niciodată esența fenomenului muzical în această provincie românească (care a stat aproape un veac și jumătate sub administrație austriacă), căci despre un adevărat fenomen era vorba. Cercetarea acestui domeniu a însemnat o experiență extraordinară, imposibil de descris aici: întâlniri cu foști bucovineni, împreștiati de un destin necreuător prin toată țara, corespondență cu alții, din țară și din străinătate, la care n-am putut ajunge, cercetarea diverselor arhive, adunarea unui fond documentar unic. Și, în 1981, am putut tipări *Muzica în Bucovina*, primul dicționar dintr-o serie care se va întinde pe parcursul a peste un sfert de secol. Văzând impactul pe care l-a avut modestul meu dicționar

nu numai în spațiul bucovinean, dar și de departe, peste hotarele acestuia, m-am decis să continui. Acesta a fost, de fapt, momentul de răscrucie care m-a determinat să-mi aleg ca țel al vieții redescoperirea miraculosului, fabulosului spațiu mitic bucovinean. Spun *mitic*, pentru că, de-a lungul anilor, mi-am dat seama că niciodată nu voi reuși să dezvăluți în întregime adevăratul chip al Bucovinei. Pentru că, mereu și mereu, ea îți arată noi și noi fatete. Asta o vor face alții, poate cei de acum, poate cei de după noi. Cine stie?

În munca de cercetare întâmpini multe greutăți. Uneori, lipsa documentelor, sau sursele nesigure îți oferă date pe care le iezi drept bune, ca să constați apoi, chiar după trecerea unor ani buni, că te-ai înșelat. Și atunci vezi că și anumite concluzii au fost eronate.

Treptat, o dată cu trecerea anilor, mi-am creat o rețea de colaboratori din țară și de peste hotare, sursele informative s-au înmulțit și, așa, am reușit să încredezi tiparului *Arta în Bucovina* (două volume), un *Dicționar de literatură „Bucovina”* să. Cu fiecare dicționar, obiectivul meu de a readuce în memoria contemporaneității oameni și destine din Bucovina, prindea viață și munca mea nu mi se mai părea grea, deși faptul că timp de cincisprezece ani, spre exemplu, nu mi-am permis să-mi iau un concediu de odihnă, că am lucrat câte 7 zile pe săptămână, ar părea a fi un sacrificiu. Dar satisfacția era mare când reușeam, dincolo de ariditatea datelor, să pătrund în opera unor personalități, să le înțeleg motivația unor sacrificii făcute în numele unor idealuri care acum li se par unora simple mofturi. Mă gândesc la un Tudor Flondor, cel care a înșuflățit cu muzica lui (azi este uitată până și frumoasa melodie *Somnoroase păsărele*), o generație care a înfăptuit Unirea Bucovinei cu Țara, la un Silvestru Morariu Andrievici, mitropolitul cărturar, care a inaugurat o adevărată epocă de *renaștere prin cultură* a românilor bucovineni aflați sub stăpânire străină, la lanchu Flondor și Ion Nistor, făuritorii Unirii, la scriitorul Mircea Streinul, fondator de mișcare literară, la toți cei pentru care Bucovina era o icoană sfântă. Și nu exagerez cu nimic făcând această afirmație.

În tot ce am făcut și încerc să mai fac, am fost sprijinit, până la un punct (adică până la editarea operei), de către instituția

la care lucrez (Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera“) de familie și de câțiva prieteni din țară, dar mai ales din afara ei, unii dintre aceștia nemaifiind azi, din păcate, printre noi.

Ultima lucrare pe care ani publicat-o, *Enciclopedia Bucovinei*, împlineste un vis. Mai am în lucru încă un volum, care vine să-o completeze; în el va fi vorba exclusiv de Bucovina istorică, sub toate aspectele. Și cu asta, gata. Las altora să-mi continue munca. Sunt încă multe, foarte multe de făcut.

Nu spun nimic nou afirmând că fără muncă și pasiune nu faci nimic. Dar trebuie și un pic de neburie.

UN „MODEL“ NU E O SINGURĂ PERSOANĂ

Ovidiu Drimba

Când în aprilie sau mai 1946 am fost numit asistent la catedra de Filosofia Culturii de la Facultatea de litere și filozofie a Universității din Cluj, profesorul meu, Lucian Blaga, care m-a propus și care ținea neapărat să țină numai dânsul seminariile cu studenții – întrucât considera, pe bună dreptate, că seminarul are rolul cel mai important în stimularea și formarea intelectuală, științifică, profesională a studentului, m-a îndemnat, îndrumat, determinat și chiar mi-a dat ca sarcină, să studiez metodic și organizat (pentru a-i ajuta, a-i informa pe studenți în acest domeniu) istoria universală a culturii, creația culturală de-a lungul istoriei; deci materia pe care cursul său de Filosofia Culturii o preda, o sintetiza, o interpreta și o teoretiza filosofic.

Urmând acest îndemn am și redactat atunci, începând chiar din 1946 și în paralel cu pregătirea tezei de doctorat, primele lucrări ale mele de acest gen: „Începuturile civilizației“, manuscris – deocamdată inedit – de cca. 200 de pagini, sau „Asupra originii semnului cruciform“ – studiu publicat în vol. „Literatură, cultură, civilizație“ (editura. Saeculum I.O., 2004).

Activitatea scriitoricească, „drumul“ meu, de fapt, l-am parcurs, firește, în diferite etape. Mai întâi – ca elev, în ultimele clase la liceul „Em. Gojdu“ din Oradea, apoi, la Cluj și Sibiu, ca

student al Facultății de Litere și Filosofie a Universității din Cluj (1938-42). În această primă etapă, m-am „exersat” în câmpul criticii literare, cu scurte și sporadice incursiuni și în cel al culturii și civilizației, publicând – la început ca elev, apoi ca student – în pagina culturală a unor cotidiene locale din Oradea, Cluj, Brașov, Sibiu, și.a. Iar începând din 1940, ca student în anul III, colaborând și la reviste centrale de prestigiu, „Revista Fundațiilor Regale”, „Universul literar”, „Vremea”, și.a.

În 1944 (împlinisem 24 de ani) am debutat editorial cu volumul „Filosofia lui Blaga”, apărut în reputata editură „Cugetarea” (în prestigioasa „Colecție filosofică” – în care apăruseră cărțile unor autori ca: P.P. Negulescu, Tudor Vianu, Nichifor Crainic, Al. Busuioceanu, Const. C. Giurescu, N. I. Herescu, S. Mehedinți, Petru Comarnescu, și.a. – o „companie” strivitor de onorantă pentru un debutant...). Cartea mea era o exgeză, care a rămas timp de 56 de ani singura expunere, singura „introducere” în filosofia lui Blaga, care citise, în prealabil, manuscrisul, dându-i în felul acesta girul său de autenticitate totală. După care, în 1945, am publicat volumul de eseuri „Pagini despre cultura europeană”, în editura „Publicom” (în care apăruseră „Comentarii la legenda Meșterului Manole”, de Mircea Eliade, „Jurnal filosofic” de Constantin Noica, „Filosofia culturii” de Tudor Vianu, „Discobolul” de Lucian Blaga, „Dimitrie Anghel” de Șerban Cioculescu, și.a., din nou o „companie” copleșitor de onorantă care, pentru un Tânăr, nu putea decât să-l stimuleze nesperat de mult. Cu acest volum, am făcut primul pas editorial, într-un domeniu nou de cercetate – al culturii. În anul următor, repet, am fost numit asistent la catedra de Filosofia Culturii.

După desființarea acestei catedre deținute de Lucian Blaga, în 1949 s-a introdus în programa de învățământ a Facultății de litere și Filosofie din toată țara, o nouă materie, obligatorie, „Istoria literaturii universale și comparate”; catedre ocupate de Tudor Vianu, la Universitatea din București, și de N. I. Popa (sau Al. Dima?) la cea din Iași. La Universitatea din Cluj mi s-a încredințat mie acest curs, până în 1951 inclusiv. După care, pentru mine, a urmat o perioadă de 4 ani, despre care nu vreau să-mi mai amintesc. A urmat o altă perioadă, în care – din 1955 până în 1968, deci timp de 13 ani – am fost numit, la propunerea lui

Tudor Vianu înaintată Ministerului Educației și Învățământului, și am predat acest curs la București, timp de 6 ani, și la București, în calitate de conferențiar la Catedra lui Tudor Vianu. Perioada 1949-1968 aşadar, mi-am dedicat-o, preeminent, dacă nu chiar exclusiv, predării, elaborării și publicării cursurilor, studiilor și monografialor de literatură universală și comparată.

Între 1968-1979, fiind chemat – la propunerea Prof. Mario Ruffini, care, timp de 35 de ani, predase acolo cursul de limba, literatura și civilizația română – și a Consiliul Facultății, am fost numit de Ministerul italian al Instrucțiunii Publice ca „professore incaricato” (iar nu – confuzie nepermisă – trimis din țară ca lector) la Facultatea de Litere a Universității din Torino (renumita Universitate la care, în sec. XV, și-a luat doctoratul ilustrul Erasm din Rotterdam), iar între 1972-1979, concomitent și la Università Cattolica din Milano.

A fost perioada, de aproape unsprezece ani, în care am avut șansa, poate cea mai fericită șansă posibilă, de a putea lucra acolo, de a-mi putea procura și consulta foarte multe cărți, care nu se găseau în bibliotecile noastre, necesare studierii și pregătirii acestei nesfârșite *Istoriei a Culturii și Civilizației*. Am avut posibilitatea accesului la biblioteci excelente dotate, a unora celebre, precum și a călătoriilor de studii în diferite țări și de a lăsa contact direct cu diferite civilizații. Cu bucuria dublă, pentru mine, și pentru cititorii (de azi și de mâine) cărora le pot „dărui” ceea ce eu am „cules” atâtia ani, m-am întors în țară „cu tolba plină” de impresii, cunoștințe, informații în domeniul; continuând apoi acasă, în mod sistematic, organizat, metodic, redactarea și, începând din 1984, publicarea – la Editura Științifică și Enciclopedică – a primului volum din această „Istorie a Culturii și Civilizației”. Ediția definitivă, apărută în aceeași editură, este în 11 volume, vol. XII este în lucru. Ultimele patru volume (dar deocamdată numai volumele IX-XI) sunt rezervate civilizației și culturii Renașterii. – Proiectul initial mai prevedea încă patru volume (dedicate secolelor XVII, XVIII și XIX, – care mi-ar fi cerut cu mult, mult mai puțin efort decât cele volumele precedente.

Au rămas deci patru volume, a căror schită, plan, viziune, îmi era de altminteri, și îmi este, clară. Și poate că – cine știe? – aş fi dus lucrarea până la capăt, dacă urmările unor accidente,

survenite în '91 și în '93) nu mi-ar fi impus – și au trecut de-atunci 15 ani! – să-mi încetinesc foarte mult ritmul de lucru. Dar au mai intervenit și alte frustrări. În primul rând, dificultăți, insurmontabile din păcate, de a-mi căuta, a-mi găsi, a-mi procura informația necesară: de a avea, efectiv, acces la sursele, chiar și numai cele din țară, indispensabile de informație. În principal, accesul la cărți și biblioteci, îndeosebi străine. În fine, ca să închei această perioadă și cu „bilanțul didactic“, am predat la patru Universități de Stat (două din țară, două din Italia) Am predat în 4 Universități private (pentru scurt timp de aproape 3 ani).

Dacă m-aș mai naște a doua oară, tot dascăl m-aș face. Cam acesta a fost drumul parcurs „cu bune și rele“. Dar de „cele rele“ – de ce să mai vorbim?

O continuare ar fi recomandabilă și necesară. Cei ce vor veni după mine de unde ar putea să continue? Depinde la ce domeniu ne gândim. Dacă ne referim la domeniul Istoriei literaturii universale, vă pot spune că manualul meu (dacă se poate numi așa) a fost redactat între anii 1968-71, în prima formă (iar în ediție definitivă, nu în 3, ci în 2 volume, în editura Saeculum I.O., începând din 1998). Am început să-l redactez după ce, începând din 1949, materia fusese predată de mine la Univ. din Cluj și apoi la cele 4 institute pe care le-am menționat. Și cum, de atunci, din 1968-71 și până azi, la noi nu s-a mai scris, n-a mai apărut o altă „Istorie a literaturii universale“ (între timp, am mai coordonat și manualele de liceu pentru clasele XI și XII, materie azi dispărută din programă, se pare) dacă de atâtă timp n-a mai apărut la noi o lucrare similară, înseamnă că întreaga bibliografie a lucrării ar trebui completată și adusă la zi.

De asemenea, ar trebui – și ati putea, dacă ati vrea să vă dați osteneala – să fie completată și actualizată informația relativă la cele 15 sau 16 capitole, care de fapt țin de literatura comparată (ca: „Literaturile orientale în România“, „Literatura greacă în România“, „Literaturile medievale în România“, ș.a.m.d., – la sec. XX). Dar, mai mult ca orice: prezentarea istorică și critică a literaturii universale va trebui continuată măcar până către 1950; materie pe care eu am predat-o, timp de șase ani, studenților din anul IV al Facultății de Litere a Universității din București; dar pe care, plecând pentru mai mulți ani să predau

în Italia, n-am mai putut-o redacta pentru tipar, decât multiplicând cursul la șapirograf (cca. 300 pagini).

Cât despre celălalt domeniu pe care l-am abordat, cel al istoriei culturii și civilizației, lucrarea va fi, sper, continuată cu cele trei secole care mi-au mai rămas, după ce prin primele douăzeci... am trecut. Va trebui extinsă, eventual aprofundată, desigur și îmbunătățită, dar neapărat continuată, obligatoriu continuată, pentru că, dacă e atât de mult solicitată, înseamnă că mai sunt (și vor fi) oameni care simt nevoie unor asemenea lucrări cu caracter enciclopedic. Să nu se uite însă că dimensiunea și gradul de aprofundare a unei lucrări cum este cea în chestiune sunt limitate (și totodată impuse) de însăși natura și structura intimă a lucrării; care trebuie să țină seama, neapărat și de nivelul de cultură al publicului căruia autorul vrea să i se adreseze, pornind, să zicem,) de la un nivel de pregătire mediu (căci într-un fel te adresezi specialistului în materie și într-alt fel elevului sau studentului).

În fine: condiția, măcar preferabilă, când este vorba de o lucrare în două sau mai multe volume (cu caracter enciclopedic) este de a fi scrisă și concepută de un singur autor. Fapt care îi asigură lucrării o viziune personală și unică, o coeziune internă consistentă, o organicitate clară, o metodă unitară de tratare și de stil.

N-aș vrea cătuși de puțin să las impresia că „dau lectii“, n-aș vrea nici să apelez, la fiecare pas, la truisme. Dar dacă, totuși, m-ați întreba și ati ține să vă răspund iată ce cred eu: pentru dumneavoastră, care „încercați să vă formați“, este bine, este util și chiar necesar să vă căutați „un model de urmat în viață“. Dar nu veți găsi un model într-o singură persoană. Pentru că într-o persoană-model, într-un, model ideal, intră în mod inevitabil (într-o măsură mai mică sau mai mare) și reflexe, emanații, iradieri (de natură intelectuală, morală, spirituală) emise și pornite de la o altă sau de la alte personalități cu care, într-un fel sau altul, intri în contact. Din datele pe care pe care îți le oferă aceste personalități, selectia o operezi tu. În alegerea „modelului“, opțiunea îți aparține. „Modelul“ nu trebuie neapărat, și nici nu este nevoie, să fie unul singur; „modelul“ poate fi găsit întruchipat și în două sau în trei personalități. Un „model“ intelectual – de pildă – va putea să nu fie, totodată și în mod necesar,

un „model“ moral sau spiritual, sau de comportament, etc., și invers. În general însă, și în esență, „modelul“ adevărat, „modelul“ pe care îl-ai ales tu, este personalitatea care urmează să-ți asigure, să-ți lămurească, să-ți stimuleze și să-ți fortifice aspirația la valorile și calitățile pe care îl-ai dori tu: onestitatea și generozitatea în primul rând; apoi controlul și autocontrolul, demnitatea intelectuală, pasiunea și tenacitatea muncii, modestia și totodată orgoliul. Dar nu vanitatea. Hipertrofia eului este reprobabilă și ridicolă.

Dar de ce să îmi punetă astfel de întrebări? Despre un „model de găsit“? Sau despre „un drum de urmat“? De ce să mă siliți să devin un moralist insuportabil? De fapt, nu v-am făcut decât niște confesiuni. Care, în fond, sunt simple truisme...

„VOR SPUNE ALȚII, POATE, CE AM FĂCUT BINE ȘI CE AR FI TREBUIT SĂ FAC“

Mircea Păcurariu

Curând se vor împlini 50 de ani de când am început să scriu în ziarele și revistele noastre bisericești, puține câte erau la timpul respectiv (dar cu articole și studii de bună calitate). Primele pagini tipărite au apărut în revista *Mitropolia Ardealului* da la Sibiu, îndrumată de Părintele Grigorie Marcu (+ 1987), profesor la Institutul Teologic, un remarcabil redactor de ziare și reviste bisericești. Cățiva ani mai târziu, mi-am început colaborarea la ziarul șagopian „Telegraful Român“, (existent din 1853), redactat pe atunci de profesorul Nicolae Mladin (+ 1986), care, după cățiva ani, a fost ales mitropolit al Ardealului. Amândoi mi-au fost adevărați „mentorii“ în ale cuvântului tipărit. Ca doctorand la Institutul Teologic din București (1956-1959), am publicat mai multe lucrări de seminar pe care le-am susținut atunci, în revistele „*Studii Teologice*“ și „*Biserica Ortodoxă Română*“, la care am colaborat apoi mereu până azi, adică aproape o jumătate de veac. Și acolo m-am bucurat de îndrumările și sprijinul unui cărturar modest, teologul nehirotonisit

Teodor Manolache (+ 1977), care era, însă, un excelent „secretar de redacție“.

După ce am ajuns profesor la Seminarul teologic din Mănăstirea Neamț (1959), apoi asistent (1961), conferențiar (1970) și profesor titular (1971) la Institutul teologic universitar din Sibiu, am continuat colaborarea la revistele menționate dar și la altele: „*Glasul Bisericii*“ – București, „*Mitropolia Moldovei și Sucevei*“ – Iași, „*Mitropolia Olteniei*“ – Craiova, „*Mitropolia Banatului*“ – Timișoara, la „*Îndrumătoarele pastorale*“ ale unor eparhii, la „*Buletinele*“ unor comunități ortodoxe române din „diasporă“. Nu fără dificultăți am reușit să tipăresc și două manuale: *Istoria Bisericii Ortodoxe Române pentru Institutele teologice* (3 volume, 1981-1982, ajuns azi la ediția a treia) și *Istoria Bisericii Ortodoxe Române pentru Seminariile teologice* (1972, azi la ediția a șasea), precum și un compendiu cu același titlu publicat la Erlangen (1994), pentru străini. Concomitent, am publicat și alte numeroase cărți cu tematică variată, dintre care citez: *Legăturile Bisericii din Transilvania cu Țara Românească și Moldova în secolele XVI-XVIII* (1968, teză de doctorat), *Începuturile Mitropoliei Transilvaniei* (1980), *Politica statului maghiar față de Biserica românească în perioada dualismului* (1986), cu versiuni în limbile franceză, engleză și maghiară, *Istoria Mănăstirii Prislop* (1986), *Două sute de ani de învățământ teologic la Sibiu* (1987), *Istoria Bisericii românești din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș până în 1918* (1991), *Aspecte din istoria Bisericii și a neamului românesc din Basarabia* (1994), *Revoluția românească din Transilvania și Banat în anii 1848-1849 – Contribuția Bisericii* (1996), *Dicționarul teologilor români* (1996, ed. II 2002), primul de acest gen la noi, *Sfinți dacoromani și români* (1994, ed. II 2000), *Cărțurari sibieni de altădată* (2002), un volum de *Predici* (2002, peste 600 de pagini). Ultima carte mi-a apărut la începutul acestui an, în Editura Academiei Române sub titlul *Studii de istorie a Bisericii Ortodoxe Române* (542 p.), în care am strâns studii mai vechi dar aduse la zi, cu o tematică foarte variată: câțiva ierarhi de prestigiu de altădată, istoria unor mănăstiri, implicarea Bisericii în evenimente majore din istoria neamului (Unirea Principatelor, Războiul de Independență, Unirea din 1918, cele două războaie mondiale, legăturile țărilor noastre cu unele Biserici ortodoxe

cărora le-am acordat subvenții materiale (Patriarhia Antiohiei, Țara Sfântă, Muntele Sinai, Insula Cipru), contribuția Bisericii din Transilvania la promovarea culturii românești etc.

Desigur, s-ar mai putea spune multe după o activitate publicistică de aproape 50 de ani și după o activitate didactică de 46 de ani. Vor spune, probabil, alții ce am făcut bine și ce ar mai fi trebuit să fac.

BASARABIA ÎNSEAMNĂ ȘTEFAN CEL MARE ȘI POPORUL

Andrei Ostap

Sunt născut în Chișinău dintr-o căsătorie mixtă: tata-polonez, mama-româncă. Am studiat în limba română atât la școala elementară și liceu cât și la Institutul de arte plastice. Întotdeauna am simțit și gândit românește, în ciuda faptului că până în 1956 am avut pașaport polonez. Sunt român și fac parte din istoria acestui popor. Să luăm, de exemplu, această lucrare de sculptură, atât de apreciată peste hotare, denumită „Formarea poporului român“. Contopirea celor două neamuri de istorie e sugerată de elemente de viață, două familii mixte, daco-romane, cărora li se adaugă rodul viitorului: doi copii daco-romani ocrotiți în brațe dace. Cheia de boltă a sculpturii este, desigur, romană căci dacii lucrau numai în linii drepte dar viitorul Neamului apare sub semnul ocrotirii dacice. Armele daco-romane de la baza lucrării sugerează continua luptă pentru supraviețuirea Neamului nostru.

Mă gândisem să propun să se facă un monument după aceasta machetă. Aceasta este într-adevăr visul meu. Lucrarea a fost de mare succes, s-a bucurat de mare popularitate în străinătate, dar nu mi s-a încredințat ridicarea unui monument după acest model. O întrebare pe care mi-au pus-o a fost: *unde ar fi potrivit acest moment?* În Chișinău ar merge perfect. Am auzit că în Basarabia sunt sculptori de valoare și mi-ar place să lucrez cu dânsii la realizarea lui. Problema este dacă dânsii vor fi interesati să lucreze cu mine.

E foarte greu să spun cum trebuie să arate. În primul rând ar trebui să nu lipsească Ștefan cel Mare, Părintele Moldovei și al tuturor moldovenilor. Apoi, ar trebui să nu lipsească poporul căci Basarabia înseamnă Ștefan cel Mare și poporul. Aceste elemente trebuieesc gândite, analizate, transpuse artistic astfel încât să sugereze puterea și devenirea istorică.

Aș vrea să mai spun câteva cuvinte despre o altă lucrare foarte importantă. Am muncit aproape trei ani la ea. Cât pe ce să-mi aflu sfârșitul pe altarul ei. Este cunoscută sub numele de „Monumentul ostașului român“ dar în vizuinea mea reprezintă eter-nul oștean din lupta eternă a Neamului. După cum se vede în partea stângă a monumentului se află o femeie cu un copil în brațe privind la ostaș. Copilul este schimbul de mâine al ostașului căci pe monument îl vedeam crescând, întărindu-se și devenind el însuși luptător. Nu este un ostaș cotropitor: ține arma discret, aproape ascuns și privește înainte, către Patrie. Aerul de dârzenie, pe care îl degajă însă privirea sa, anunță pe eventualii cotropitori că nu va ezita să o folosească.

„Acolo unde-i cer senin/ și ca seninul cer zâmbesc/ Femei ce poartă la-al lor săn/ Copii ce pentru luptă cresc,/ Acolo este țara mea/ și neamul meu cel românesc...“

Exact aceste versuri mi-au inspirat monumentul eter-nului oștean român.

M-am gândit să fac o lucrare intitulată „Basarabia“ dar o lucrare monumentală are rosturile ei. Îmi amintesc, în acest sens, Monumentul“ de la Baia Mare.

[1990]

„UN NUCLEU DE ENERGII LUMINATE“

Lucia Olaru Nenati

Cred, mai întîi de toate, că, atunci când venim în lume, aducem cu noi, fără să știm, desigur – decât poate mult mai tîrziu, când ni se relevă misterul propriei identități – o întreagă dulce povară a „energiilor luminate“ (îmi place această sitagmă desoperită la un purtător al ei de altădată) transmise nouă, pe căi încă neștiute, de către cei ce ne-au precedat uneori, ca și cum ne-ar

face pe noi purtători ai unor răspunderi, ai unor misiuni pe care ei nu le-au putut îndeplini întrutotul. Așa cel puțin mi s-a părut mie, poetic vorbind, (ceea ce, de ce nu? poate fi permis unui poet!) că simt tot mai mult, pe măsura înaintării în vîrstă, efluviul sufletesc și de conștiință al vitregiților mei predecesori bucoveni pentru care valorile culturii, ale spiritului, erau lucruri de temelie în viața omenească. La acestea s-au adăugat roadele educației primite în familie, nu atât explicit și dogmatic, cât pe calea exemplelor existențial comportamentale. Pentru familia mea din orășelul bucovinean Rădăuți, plin de refugiați din mirificul Cernăuți, printre care și ramura paternă a familiei, a citi și a trăi între repere culturale era ceva firesc, dar și necesar ca o evadare din contingent, un lucru care, mai tîrziu mi-am dat seama, înnobila și dădea viații un farmec special ce contracara sărăcia lucie în care scăpătaseră toți după război, dar mai ales, în depresia ivită după ce zeul-tată a plecat spre alte lumi. Așa se face că Eminescu, ca vîrf reprezentativ de serie al personalităților culturale românești, era un personaj prezent în aerul în care îmi respiram copilăria. De aceea n-a fost de mirare nimănui cînd, în clasa a patra, am scris o poezie intitulată *Lui Eminescu*, în care, alături de admirație, îi adresam și reproșul că nu s-a născut cu un secol mai încoace, adică regretul de-a nu-i fi contemporană.

La acestea s-au adăugat caratele școlii rădăuțene – care acum își săbătorește centenarul – unde efluviile de tradiție spirituală ale Cernăuților se păstrau și se exercitau. Așa că, neputînd să mă îndrept spre universitatea din Cernăuți unde predaseră odinioară membrii ai familiei mele, a fost o cale naturală aceea către filologia ieșeană, acolo unde cunoștințele temeinice se transmitau cu un aer de importanță a lor, de situare a culturii în scara axiologică existențială pe un loc de mare preț, de *nec plus ultra*.

Momentul de răscrucie al direcționării mele profesionale, dar și profund existențiale, a fost la terminarea facultății cînd, deși se zăreau perspective tulburătoare de a-mi construi o viață în București, am ales la repartiție Muzeul „Mihai Eminescu“ din Ipotești. A fost, clar, unul dintre acei pași majori ai destinului ce se manifestă uneori în viața noastră precum am alege un drum la o intersecție cu mai multe sensuri eligibile, ori *precum ne-ar*

alege acel drum pe noi. E limpede că îndemnul fundamental către această direcție mi s-a transmis dinspre acea tainică alcătuire sufletească despre care am vorbit mai sus, în care se manifestau îndemnuri atavice, ca dinspre penății acelei Atlantide scufundate a Bucovinei de odinioară.

Așadar, m-am găsit dintr-o dată în sanctuarul eminescian de la Ipotești sau, mai bine zis, în ceea ce trebuia să fie acesta. Căci nu era pe atunci decât o expoziție de fotografii alb-negru cu o statuie de ghips în mijlocul casei, aceasta din urmă fiind situată într-un un loc vitregit și părăsit, în care nimeni nu voia să vină să lucreze din pricina condițiilor de muncă mai mult decât vitrege.

Eu mi-am întit însă ochii, încă de la început spre țelul ideal. (De fapt, publicasem încă din facultate o poezie care se numea *Goana după ideal*). Nu mi-a luat multă vreme ca să-mi clarific care trebuia să fie acest obiectiv ideal spre care trebuia să-mi îndreptă toată energia: *transformarea acelui loc într-un Centru al Lumii, ori Axis Mundi* – în sensul pe care-l dă Mircea Eliade acestor termeni – nu numai al lumii românești, ci al universalității, un nucleu eminescian pulsatoriu de energii luminate, care să reprezinte cît mai adekvat și deplin esența personalității sale, istoricul devenirii sale personale și creatoare și să-i probeze limpede valoarea; care să atragă magnetic conștiințele și sufletele românilor dar și interesul și aprecierea vizitatorilor străini, să-i propage constant și avizat universul spiritual, să fie o instituție profesionistă, dar și vie, în domeniul cercetării eminescologice care să atragă în jurul ei și să stimuleze pe toți cei ce lucrează în această direcție, să inventarieze, să adune, să evaluateze și să publice periodic rezultatele meritorii. Pe scurt, ca Ipotești să devină un Weimar sau un Stradford upon Avon românesc.

Am ajuns la aceste concluzii și la întocmirea proiectului de ansamblu, după consultarea și, mai ales, comunicarea cu muzeografii de elită ai reconstituirii memorialistice de atunci, precum Horia Nestorescu Bălcești, Octavian Onea, Ion Arhip, Dumitru Văcariu, Flaviu Sabău dar și, nu în ultimul rînd, cu exponentul de elită al breslei și reprezentant al ei pe plan central, inegalabilul și nicicind de ajuns regretatul Iulian Antonescu. Veneau la rând, pe lângă ei, alte personalități intelectuale ale țării, consultate fie

prin colocvii organizate la Ipotești și Botoșani, cu sprijinul conducerii culturale a județului (președinte – Gheorghe Jauca, profund implicat în acțiune), fie prin corespondență directă, fie prin publicarea în presă sau susținerea aceluia, de fapt, **prim proiect cultural avant la lettre al structurii și funcțiilor viitorului așezămînt eminescian complex de la Ipotești**.

Poate că acest avînt și sprijin general mi-a venit în ajutor precum Fortuna audaces... Și am reușit să găsesc multe informații, sute de obiecte, documente, cărți, fotografii, dar și persoane cu amintiri utile; dar, mai ales, am putut configura și realiza restaurarea pe baze autentice a casei memoriale, expoziția interioară a acesteia, ca prim element din marele proiect al așezămîntului pe care îl susținusem ca teză oficială de atestare în muzeografie și obținusem nota maximă. La întrebarea „*de ce ați făcut aceste lucruri?*“ nu pot răspunde altceva decât că simțeam un imperativ categoric, ca un val interior uriaș care mă direcționa fără drept de alegere într-un singur sens încît, realmente, nu mai vedeam și nu mă mai interesa altceva, din tot ce aș putut face atunci (poate doctorate, mutare în metropole consacranțe, sau măcar adunarea de probe doveditoare pentru confruntările de mai tîrziu etc.) decât îndeplinirea țelului validat și stabilit pe care, deși eram, o! atît de tînără! îl resimțeam ca pe o necesitate culturală gravă și stringență la nivel național, deci aveam conștiința clară și stimulatoare a importanței acțiunilor mele precum și a potrivirii timpului și omului cu misiunea astfel configurată.

La capitolul „dificultăți“, din inventarul structurării interioare a acestui răspuns nu voi invoca nici precaritatea dotărilor nici dificultatea navetei în frigul atroce al iernilor ipoteștene. Și nici răsplata pecuniară mai mult decât simbolică și perfect invers proporțională cu munca; sau lipsa personalului specializat cu care să împart din multele treburi, căci pe atunci veneau vizitatorii șuvi la Ipotești și trebuia să le vorbesc tuturor! Căci nu le resimțeam ca atare. Era doar străvechea meteahnă ancestrală și regretabilă a neamului nostru binecuvîntat cu atîtea alte daruri: invidia mioritică, aceea ce a făcut mereu ca orice „ortoman“ care probează o dotare („oi mai multe...“) ori niște capacitați și calități („fetișoara lui, spuma laptelui“) să devină automat ținta dorinței imperioase a altora de a-l suprima spre a-și însuși avutul său (citește: și merite,

realizări, poziție, prestigiul, aură, nu numai cele materiale.). Dar nu numai Miorița vestește testamentar acest rău fără de exorcizarea căruia nu ne vom mîntui, ci și basmele noastre ! Iată, de pildă, veșnica victorie a Spînului impostor în fața feciorului de împărat autentic, obținută și menținută datorită onoarei acestuia de-a nu-și călca jurămîntul făcut în fintină, drept pentru care acesta din urmă tot pleacă mereu după sălăștile din grădina ursului, în timp ce Spînul dă interviuri (pardon!), merge la ospețe împărătești, înveșmîntat într-o identitate jefuită.

În domeniul strict al universului eminescian a fost Perpessicius acela care a dat, cu multă vreme în urmă, o diagnoză a acestui fenomen care, privit în perspectivă istorică, depășește aria editării lui Eminescu și se prelungește mult dincolo de granița jumătății de veac cînd a fost formulată: „Cu rare excepții, fiecare nou editor a găsit cu cale să arunce o piatră în grădina antecesorului, pentru ca mai ferit să-și impună roadele micei sale ferme. Străvechea imagină a cursierilor luminii, nicăieri n-a fost mai puțin invocată, ca pe acest stadion, vast de peste jumătate de veac, al edițiilor lui Eminescu. Și nu rare ori, preluînd faca din mîna alergătorului, urmașul avea grija să-i aplice, în loc de multămită, o lovitură de grătie. Caii de poștă, ce răzbiseră prin gloduri și hopuri pînă la stația din urmă, se cuveneau nu numai schimbați, dar și omorîți.“

Dar mi-a fost mereu reazăm însăși existența, în cultura și în istoria noastră spirituală, a lui Eminescu, acela care a întrunit într-o singură viață, vai, atît de scurtă! mai multă lucrare întemeiatoare, dar și mai multă suferință, decît oricine. În exemplul scrișului și trăirii sale am găsit și găsesc mereu răspunsuri valide la întrebările, neliniștile, incertitudinile tuturor vîrstelor unei vieți, precum într-o carte sfîntă ce-și deschide aripile atît sufletelor simple – dar doritoare de alinare – cît și inițiaților obsedăți de absolut care-i caută mandala spre a-i înțelege și urma mesajul esoteric. Pilda tulburătoare a tuturor acestora care **s-au simtit chemați** imperios și irevocabil să contribuie la iluminarea și propagarea mesajului său, dăruindu-și întreaga viață și energie în aceasta chemare magnetică, numindu-se ei fie Perpessicius, Călinescu, Vianu, Ibrăileanu, Rosa Del Conte, Constantin Noica, Amita Bhose,

Svetlana Paleologu Matta, Petru Creția, Ioana Em. Petrescu, D. Vatamaniuc ori altminteri, mi-a stat în față și mie, păstrînd proporțiile și, mutatis mutantis, ajutîndu-mă să conștientizez că *acest misionariat se instituie, atunci cînd te onorează prin alegere, pentru cel puțin o viață de om.*

Din păcate, tocmai datorită acestui păcat ancestral invocat mai sus, nu am putut duce la bun sfîrșit Marele Plan pe care cred că, lăsată să-l îndeplineșc în același ritm, aş fi reușit să-l întrupez aievea, căci cu puțin timp înainte de inaugurarea Casei Memoriale restaurate, am fost informată că...am fost mutată ca director al altei instituții culturale botoșănenă! Cum pe atunci nu era cale de întoarcere a unei decizii deja luate la nivele ierarhice superioare, nu am putut decât să-o iau de la capăt în altă parte și apoi iar în alta, (numindu-se aceasta, de pildă, Teatrul dramatic „Mihai Eminescu“ pe care l-am condus în vremurile grele ale autofinanțării), încercînd peste tot *să-mi fac datoria după modelul lui Eminescu*, acela care n-a obosit niciodată în a lua orice chemare a sortii drept o datorie de onoare. Dar, cine poate ști, poate că trebuia să-i urmez și un alt îndemn: „*și trăiește, chinuiește, / și de toate pătimeste/ și-ai s-auzi cum iarba crește!*“

În tot acest timp însă nu m-am depărtat de Eminescu și de țelul tinereții mele înflăcărărate și am continuat să scriu, să vorbesc, să caut, să descopăr mereu cîte ceva mai puțin cunoscut sau aprofundat din universul său (de pildă, ipostaza lui de interpret vocal, pe care am probat-o printr-o carte și printr-o casetă muzicală anexă în care l-am restaurat și interpretat în premieră repertoriul muzical!); și deci, în ultimii ani, să-i și cînt cîntecelile sufletului său profund. Aceeași Fortuna mi-a suflat iar pînzele, dar în altă direcție, sprijinindu-mă să ajung în multe locuri, nu numai în țară, dar și în largul lumii, chiar peste Ocean, unde nu am pierdut nici un prilej de a-l face prezent pe Eminescu cel adevărat, vorbindu-l, povestindu-l, recitîndu-l, cîntîndu-l, aşa încît, de la o vreme am înțeles că, de fapt, eu nu am părăsit niciodată așezămîntul muzeal eminescian, ci, malgră leur, doar mi l-am luat arheal în spinare, precum melcul cochilia să și l-am purtat prin lume oriunde am găsit oameni doritori să-l cunoască, să-l reînălțească în esență lui.

Chiar dacă am plecat fizic de la Ipotești, nu din vina și voia mea, (căci dacă ar fi fost după mine, aş fi rămas acolo și dincolo de viață!), acel model de dezvoltare viitoare a așezământului, conceput de mine atunci, a fost în bună măsură apropiat de oficialitățile locului, aplicându-le în bună măsură în operă, unele rămânând însă nerealizate, înfăptuindu-se însă altele, într-un proces dinamic de evoluție.

Desigur că un *Așezămînt muzeal Eminescu* nu se poate niciodată considera perfect împlinit, el poate comporta mereu alte înfățișări, ameliorări, alte concepții de organizare, după chipul gîndirii fiecăruia chemat. Îmi amintesc, de pildă, că la o confațuire despre asemenea modele de urmat, Al. Piru a contrariat pe cei prezenți spunînd că e suficient un obelisc impunător, căci nici o variantă nu va fi mereu considerată perfectă. Oricum va evoluă însă în viitor forma acestui așezămînt, un lucru este însă, cred, important: ca acolo să se găsească cu adevărat Eminescu în fondul său esențial și, mai ales, să fie acolo un centru viu, activ și iradianță de energie luminată, sufletească și spirituală, care, de fapt, este reprezentativă pentru spiritul eminescian, aşadar să corespundă nu numai în literă, ci și în spirit înaltului țel, nu doar să se îndeplinească niște „acțiuni“ programate, reci și vanitoase, vide de spiritul său, ori, horror dictu!, din oculte interese materialiste.

Și acestora dar și celor ce ne vor urma în existența pămîntească modestă mea lucrare cată să întărească același îndemn: de-a încerca să-l înțelegem profund pe Eminescu, nu doar în analiza superficială a cîtorva poezii – care pe unii îi obosesc prin prea multă lor repetare mecanică – ci și în marea lui lectie de conștiință, de cultură, de viață și de caracter ce ne-a lăsat-o; să ne appropriem modelul său existențial, astăzi cu disperare necesar, al unui om pentru care datoria față de ce avea **a da** sta întotdeauna în față interesului a ceea ce avea **a primi**. Să nu examinăm doar cu mintea scrisul său, uneori din motive orgolioase de asemenea sau promovare profesională ori socială, ci și cu participare comprehensiv-afectivă, profund umană, amintindu-ne, deci, îndemnul cuprins în asertiunea lui: „Dar orice cugetare generoasă, orice descoperire mare purcede de la inimă și apelează la inimă (...)

ea este singura care se mișcă în această lume eternă (...) ea este orologiu ei.“

O REALITATE ȘI O REALIZARE

Gabriel Strempl

Când în jurul datei de 20 martie 2005 am primit, invitația din partea Domnului Dr. Silvestri, președintele executiv al *Asociației Române pentru Patrimoniu* să participe la decernarea premiilor de excelență ale Asociației am stat la îndoială dacă să mă duc sau nu. Pe cât posibil, mă abțin de la manifestări și ședințe, căci încă nu m-am dezintoxicat cu totul de multimea orelor pierdute fără rost din cei 40 de ani de slujbaș sub comuniști. Dar văzând că sunt eu însumi nominalizat pentru un premiu, și nu pentru o carte oarecare, ci pentru cele patru volume din *Catalogul manuscriselor românești*, n-am putut refuza. S-au adăugat la adresele oficiale și insinuările telefonice ale unor domnișoare extrem de politicoase, lucrând pentru organizație, și facilitățile de transport promise, toate de natură să mă scoată din casă fără regrete. Într-adevăr, în seara de 23 martie, exact la ora convenită, a venit o mașină și m-a luat. Mai era în mașină profesorul de la Universitate, Grigore Brâncuș, prieten de aproape 60 de ani, care mi-a dat o anumită garanție că Asociația este condusă de o autentică personalitate și nu m-am înșelat.

Era lume multă la Clubul Floreasca, destul de amestecată, dar au fost prezente și figuri de primă strălucire ale științei și culturii românești. Nu voi a da nume, ca să nu lezez pe cei pe care nu-i cunoșteam direct dar, în total, s-au desfășurat premierile după cutuma civilizață.

Un cuvânt pentru premiul meu. *Catalogul manuscriselor românești*, lucrare de importanță națională (n-o spun eu, ci multimea cercetătorilor care o utilizează), a fost elaborată contra cronometru, sub amenințarea dislocării fondului de manuscrise, care fusese luat abuziv, și cel de documente istorice, de către Arhivele Statului (și care a refuzat să-l retrocedeze, în pofida tuturor stăruințelor). Mai bine de 15 ani am lucrat la acest instrument de orientare, în cel mai vast fond de manuscrise românești

al țării. De la lucrări religioase, cronici și literatură populară și până la manuscrisele clasicilor noștri, totul a fost descris în cele 5920 de volume cercetate. Iată, mă uit în urmă și mă mir eu însumi de marea forță pe care am depus-o la elaborarea acestui corpus, într-adevăr de importanță națională. Volumul al patrulea are o postfață în care mărturisesc despre greutăți, și nu numai...

Dar toate trec și se uită. Rămâne această frumoasă *Diplomă de Excelență*, pentru care mulțumesc și pe această cale Domnului Dr. Artur Silvestri și îi doresc multe realizări de suflet, cum a fost și cea la care m-am referit mai sus.

REGIMUL DISPERATULUI

Tudor Octavian

Târziu, la maturitate, ca să nu spun la bătrânețe, mi-am dat seama că sunt dator familiei mele, formației mele, țării mele și culturii ei, și cu altceva decât proza și literatura de ficțiune; aceasta nu că nu ar fi de ajutor, dar am simțit un fel de vinovăție în contul altora, m-am simțit dator să fac treaba pe care ar fi trebuit să o facă atâția alții prin natura profesiei și prin punctul de vedere al banilor pe care i-am încasat de la România o viață întreagă.

Prin 1997-1998, am realizat că apar în galeriile de artă și chiar în consignații lucrări absolut minunate ale unor mari pictori despre care nu se știa chiar nimic sau se știau foarte puține lucruri, și atunci am procedat la o documentare în **regimul disperatului** adică a omului care, manevrând garanția unui timp mai relaxat de lucru, trebui să facă singur și într-un timp foarte scurt ceea ce nu au făcut alții.

Așa s-a născut cartea „*Pictori Români Uitați*”, ca să știe și urmașii românilor care au colecții particulare de artă ce au în casă, în ce au cresut părintii lor și ce este de făcut ca să valorifice un fond foarte mare de tablouri risipite în multitudinea de case.

Am constatat că fenomenul numit „conflictul dintre generații” produce efecte aberante de care generațiile nu sunt conștiente, unul fiind acela că nu se sesizează importanța perpetuării valorilor prin efort rațional de transmitere a informației. Sunt foarte

multă oameni care dețin obiecte de artă și nu știu ce valori au de fapt.

Am cunoscut persoane care au vândut pe nimic mobilier, tablouri, sculpturi și alte obiecte de mare valoare pe care le aveau, pentru că părinții au fost neglijenți și nu le-au explicat între ce bunuri culturale au crescut și s-au format din care cauză, nu numai că am întocmit această carte dar public mai departe monografii despre câțiva artiști precum – Jean Cheller, Ipolit Strâmbu, Artacchino, Otilia Mihail Oteleșeanu, întru cunoaștere și prețuire. Sunt conștient de realitatea că, odată intrăți pe piață europeană a operelor de artă, toate ierarhiile stabilite în jumătatea de veac de izolare vor fi revăzute și că e necesar să ne facem noi ordine în casa noastră ca să putem purta un dialog cultural și de piață cu maximă compatibilitate.

Suntem o țară săracă și nu atât de dăruită cultural cum ne place să credem, dar nu într-atât de săracă încât să nu forțăm ignoranța generală și să valorificăm cu maxim de profit economic și spiritual ceea ce cu adevărat avem.

Nu este normal să avem pe piață opere de artă, tablouri de acum mai bine de un veac, semnate de buni artiști cu studii complexe în țară și pretutindeni, care se vând cu două-trei sute de euro, când în Europa atât în „Târgurile de Purici” cât și la casele de licitație discuția prețurilor se produce mult mai generos.

CUM I-AM DESCOPERIT PE ISTRO-ROMÂNI?

Ervino Curtis

Mi-am dedicat mulți ani din viața mea României, țară pe care o iubesc și pe care o consider *a doua mea patrie* și sănătatea de acord cu cei care spun că această țară trece prin mari riscuri în acest moment. Cel mai mare dintre ele ar fi pierderea identității culturale. Capitalismul, democrația, însăși Noua Europă pot să fie importante ocazii de creștere dacă, în același timp, se afirmă și se dezvoltă în poporul român o puternică atitudine culturală,

autonomă și bazată pe cunoașterea propriilor rădăcini, ca și înțelegerea dimensiunii lui internaționale, de legătură între Vest și Est, pe care România a ilustrat-o întotdeauna, în lungul ei parcurs istoric.

Tot ceea ce a adus valoare ajunsă în cîmpul social intern, conduce la o imagine a României și a poporului ei, prin intermediul culturii și istoriei, care asează țara în primul plan al Europei.

Totuși, chiar dacă multiple inițiative pozitive de nivel public sau privat arată că România excelează în diverse domenii, este evident că imaginea ei în exterior este mai degrabă compromisă de numeroase fapte de „cronici criminale“ unde apar drept protagonisti diversi români. Prin ideea de „Columnă a lui Traian“, ce constituie un simbol al poporului român în străinătate, s-ar putea ajuta – indiferent dacă și-ar propune un target intern – această afirmare și reconstrucție a imaginii României, pe care noi o știm bine că nu este aceea care apare în unele cotidiene internaționale.

Orice construcție trebuie să aibă baze solide pentru a fi durabilă. Orice reconstrucție solicită încă mai multă atenție și grijă. Ea trebuie făcută, chiar dacă adesea instituțiile românești nu au avut sensibilitatea și stăruința de a construi în raport cu atitudinea oameni de bună-voință, de peste tot, care, români sau nu, iubesc România în lume. S-au pierdut astfel atâtiva bune ocazii și poate se vor mai pierde.

În 1987 am fondat „Asociația Culturală Italiano – Română Decebal“ care are ca scop principal acela de a face cunoscut italienilor, în special acelora care locuiesc în spațiul cuprins între Regiunea Friuli, Venetia Giulia și Trieste, cultura, istoria și tradițiile poporului român. În manieră aproape naturală, am reținut ca un argument important al programului asociației să fie acela privitor la istroromâni.

Într-adevăr, poziția privilegiată din Trieste îmi permitea să ajung în numai o oră cu mașina în localitatea în care era documentată această populație.

Aveam în suflet o mare curiozitate pentru faptul că o cunoaștere aprofundată a acestei populații am făcut-o citind cărți de istorie a literaturii și lingvisticii românești.

Aceasta s-a întâmplat după ce un profesor istrian – pe care-l cunoșteam – m-a contactat, în 1985, pentru că dorea o

traducere din română în italiană a unei scurte poezii care era un fragment dintr-o carte pe care o doamnă vârstnică ce trăia în Ancona i-a trimis-o. Când fragmentul a ajuns în mâinile mele mi-am dat seama că era intitulat „*Calendarul românilor din Istria*“ de Andrei Galvina.

Am cerut repede explicații prietenului meu profesorul care mi-a răspuns că doamna în cauză era chiar soția lui Andrei Galvina și că el, la solicitarea sa, a scris un articol despre istoria românilor din Istria care, pentru noi, erau în mod obișnuit cunoscuți ca și călăuze. Imediat totul mi-a devenit foarte clar cel puțin din punct de vedere geografic, deoarece era zona care, în centrul Istriei, îmbrățișa Muntele Maggiore.

Abia în mai 1991, în timpul unei pauze a unei consfătuiri, găsirăm timpul pentru a merge la Zejane unde am auzit spunându-se că încă se vorbea în dialect istroromân. Înainte de aceasta, cunoscând limba engleză, germană și română, nu știam un cuvânt din croată sau altă limbă slavă.

Când am ajuns la Zejane și am privit împrejur, am înțeles imediat unul dintre motivele pentru care românii sunt menționați în izvoare de-abia în mare parte în secolul XV. Într-adevăr, panorama din jurul meu semăna cu cea a Carpaților: munți rotunjiți, nu foarte înalți, mult verde, diverse pășuni, un așa-numit *peisaj mioritic*. Acei români după ce au rătăcit la infinit aici se simțeau acasă.

La Zejane, atunci era un birt care deasemenea se considera centrul fizic și social al satului, cu cei 172 de locuitori. Când intrai găsii un Tânăr hangiu care turna vin la diversi clienti și vorbea însușit cu ei în croată. Eu mă apropii și cerui în română un pahar cu vin.

Spre surprinderea mea, am început să vorbim așa și să ne înțelegem cu oarecare dificultate, eu vorbind românește iar el vorbind în dialectul său istroromân care dădea impresia că avea multe cuvinte slave dar și unele italiene. Emoția a fost mare.

În citirea a cărții lui Ion Maiorescu „Itinerar în Istria“, descooperisem acest scriitor român pe care l-a încercat aceeași emoție când a auzit și el pentru prima dată cum vorbește un istroromân. Acesta a fost începutul: dar, din păcate, întrerupt de războiul care, după câteva luni, trebuia să implice toate republicile din

Federatia Iugoslavă, inclusiv Croația. De-abia în 1992, chiar dacă, atunci, conflictul era neterminat, am mers pentru a doua oară la Zejane. Între timp, cunoscusem un mare cultivator și iubitor al cauzei istroromânilor, doctorul Petru Emil Rațiu, care trăia și trăiește la Roma. Din acest moment, istroromâni au fost întotdeauna un element al interesului meu și numai apoi am descooperit cât de deosebiți erau istroromâni din Trieste.

Această întâmplare m-a împins, în 1996, la organizarea primei conferințe internaționale făcută în limba, cultura și istoria istroromânilor pe lângă Fiera din Trieste, sub egida Comunității Europene. Întâlnirea a fost un mare succes având în vedere participarea a trei dintre cei mai învățați în acest domeniu, prof. Kovacec din Zagabria, prof. Neiescu și prof. Mocanu din Cluj, în afară de politicieni și diplomați italieni, croați și români.

Cu acest prilej, a fost tradusă în italiană, pentru prima dată, carteia lui Ion Maiorescu „Itinerar în Istria”, de către ing. Elena Pantazescu, Secretara Generală a Asociației Decebal; a fost organizată și o expoziție fotografică a locurilor, costumelor, cărților și documentelor despre istroromâni. Pe lângă aceasta, circa o treime din participanti au fost istroromâni.

Asemenea inițiative l-au determinat pe doctorul Rațiu să formeze o asociație cu un singur obiectiv: istroromâni, cu numele de *Andrei Galvina* și să înceapă o subtilă operă culturală și în satele croate interesate.

Am participat cu plăcere la unele din aceste inițiative și, în timp, întotdeauna am continuat să promovez cunoașterea acestei culturi prin intermediul diverselor conferințe, expoziții, iar în cele din urmă cu introducerea unei bogate secțiuni despre istroromâni în site-ul Asociației Decebal.

Am avut plăcerea de a-i avea ca oaspeți în propria casă pe cei care au studiat în profunzime despre istroromâni, prof. Kovacec, prof. Sârbu și prof. Neiescu. Dar cel mai important lucru care trebuia făcut, dar care niciodată nu mi-a reușit, a fost acela de implicare directă a istroromânilor ca promotori pentru apărarea istoriei, culturii și limbii lor. Normal că pentru a face aceasta, e nevoie ca instituțiile publice din cele două state, Croația și România, să demonstreze mai concret prezența activă în traducerea

în proiecte concrete a acestor directive ale Uniunii Europene despre cultura și limba minorităților. Doar așa se poate încerca salvarea acestei culturi reale care e un patrimoniu al Europei și al întregii umanități.

Din partea mea, cu modestie, voi încerca să continui mica mea contribuție pentru ca nimeni să nu uite că, într-un îndepărțat colț al lumii, un mic popor a cărui cultură și limbă au rezisțat timp de aproape două milenii, nu își poate sfârși faza sa activă și reală, pentru a fi îndepărțat și delimitat doar în istoria literaturii.

CUVÂNT DE SLUJIRE

Dumitru Bunoiu

MOTO: „Adevărul, fie căt de abstract, nu poate fi conceput fără o influență asupra vietii pământesti” – William James „Psihologia și educația”

„Omul este ceea ce înfăptuiește”, căci în ciuda trecerii tim-pului, ne regăsim în spiritul școlii, al educației pentru împlinirea și consolidarea faptei, a caracterului tinerei generații prin credință, cunoaștere și iubire de adevăr.

În grila de valori a procesului ce se desfășoară în școală, truda, talentul și moralitatea sunt repere de la care nu se abdică. Să nu creăm fântâni frumoase fără apă. căci trebuie „să fii drept, înainte de a fi generos” (Chamfort)

Paradoxul vremurilor este că avem clădiri mari, dar suflete mai mici, avem mai multe cunoștințe, dar mai puțină înțelepciune. Am cucerit atomul, dar nu am biruit prejudecățile, Uităm omul dinăuntru, pentru chipul fals și comercial de alături. Iată pentru ce în slujirea idealului de a forma, prin muncă și dăruire, caracterul puternice, școala este factorul decisiv.

Revista „Cuget Liber”, din Târgu Jiu, este graiul comun care răspunde dorinței permanente a elevilor și a corpului profesoral din instituție, de a avea propria tribună, mijlocul comunicării și afirmării talentului și corectării, prin materie scrisă spre OPERA, atunci când, cu bună știință, opera va fi fost bun de patrimoniu.

Cutezătoare, eternitatea adolescentei păstrează spiritul creator, frumosul absolut, zâmbetul adevărat al bucuriei și bunătății, focul ce nu se stinge, zidind personalitatea umană, națională și istorică.

Acest vector de credință îl slujim atât conducerea instituției cât și colectivul redațional al revistei, întru afirmarea și impunerea în Școala Românească prin tradiție creștină nesecată ce conservă și afirmă ființa națională, înțelepciunea „Celui ce zice, tace și păstrează” în cuget și simțire fapta, în veacul cel veșnic al vietii noastre.

Prin editarea revistei „Cuget Liber”, Fundația Cultural-științifică „General Gheorghe Magheru” din cadrul Grupului școlar cu același nume, se constituie într-un centru de cultură cu largă deschidere către toate categoriile de condeieri, fie că aceștia sunt de vârstă școlară, fie că sunt consacrați în arta scrisului. Elevi și profesori, poeti și prozatori, academicieni și critici literari, jurnaliști și reprezentanți ai cultelor participă trimestrial la desăvârșirea unei ctitorii ce s-a bucurat în toti cei zece ani de apariție de aprecieri favorabile, elogii, fiind premiată de fiecare dată la concursurile școlare naționale ale revistelor de gen. Pentru noi, profesorii și elevii de aici, din Tg-Jiu, pentru toti cei care ne scriu și colaborează cu revista „Cuget Liber”, editarea revistei este un act de cultură națională. Pentru noi, Cugetul și Cuvântul sunt epipanii ale neamului românesc.

Parafrâzându-l pe Miron Costin, putem spune că, în Gorj și în România biruită „Cugetul Liber”. Nu avem pretenția că am întemeiat o „Universitate Culturală” precum ctitoria lui Nicolae Iorga de la Vălenii de Munte, dar și la noi vin cărturarii și iubitorii de cultură ca la un izvor de spirit, ținând făclia la fel de prezentă și de trează. Prin promovarea culturii întărim conștiința națională, ne înscrivem în perimetru universului creat de înaintașii noștri pe tărâmul scrisului. Nu cultura a fost chemată în toate veacurile să insuflé ideea națională? Nu cultura a ținut treaz spiritul neamului nostru românesc? Nu cultura a chemat întotdeauna la solidaritate? Să ne amintim doar câți patrioti, câte valori culturale s-au strâns în jurul „Astrei”, au fraternizat întru același spirit și ideal românesc. A-i îndruma pe cei care sunt pe băncile

școlii, pe cei ce bat la porțile afirmării și a sluji țelului nobil de dascăli – iată chintesența noastră, a celor de la „*Cuget Liber*”, a mea personală în calitate de profesor și de director al acestui locaș de învățământ! Simion Mehedinți considera „*Gazeta Transilvaniei*” și „*Convorbiri Literare*” drept „*Faptă românească*” și dovedea că poporul român are evlavie pentru cultură. Revista „*Cuget Liber*” nu este altceva decât o faptă românească. Filosoful și profesorul C. Rădulescu Motru a fost ales membru al Academiei Române, cum singur mărturisea, nu ca reprezentant al mișcării filozofice, „insuficient de impunătoare” la vremea aceea – în 1923 – ci din postura de publicist care contribuise la „propășirea culturii naționale prin scrieri literare și editare de reviste”.

Revista „*Cuget Liber*” și-a propus legământul cu viitorul. Marii cărturari, ai neamului românesc Kogălniceanu, I. Ghica și Alecsandri făceau același legământ: când lansau la lași, în 1844, revista „*Propășirea*”; În același an la Sibiu, Slavici lansa „*Tribuna*”; în 1922, la București, Arghezi scotea de sub tipar „*Cugetul românesc*” și nu în ultimul rând, la 25 decembrie 1908, Nicolae Iorga lansa la Vălenii de Munte revista „*Neamul Românesc Literar*”. Revista „*Cuget Liber*” strânge la curtea sa cărturarii Gorjului și ai țării tot astfel cum se întâmpla la curțile voievodale la vremea Principatelor Române, iar școala pe care o conduc în calitate de director a dat și dă societății oameni de înaltă ținută morală și profesională: asistenți, lectori și profesori universitari, personalități recunoscute în artă, cultură, învățământ de toate gradele, medicină.

Cugetul și Cuvântul, atrbute sacre ale omului, dau chintesența, rolul și rostul nostru de dascăli ai unui locaș de învățământ – model și de ctitorii ai unei reviste școlare alături de care păsim cu mândrie în lume.

UN VIITOR CONFUZ

Theodor CODREANU

În structura mea interioară, sunt un prozator care a ajuns de timpuriu la înțelepciunea zădăniciei verbiajului romanesc,

transbordându-mi vocația în alte forme de narătire. Camil Petrescu avea teoria vârstelor creatoare: adolescența pentru poezie, tinerețea pentru teatru, maturitatea pentru roman și senectutea pentru filozofie. Eu am început atipic – ca romancier și autor de aforisme, formă de filosofare vie și concentrată, continuând cu eseul critic și cu hermeneutica interdisciplinară, evoluată spre transdisciplinar și transmodernism, din ultimii ani. Dar cred că darul povestirii, moștenit de la mama, stimulat încă din copilărie de descoperirea în podul casei unei fete, vecine de joacă, a basmelor lui Petre Ispirescu, s-a insinuat în toate scriurile mele. „Disciplina” rigorii aforistice se pare că a venit, temperamental, pe linie paternă, tata fiind un meseriaș fierar îndemnatic și aprig, totodată, ceea ce mi-a dat impulsul de polemist și de luptător cu arma logicii. Altfel spus, am văzut de timpuriu structurile interne ale lucrurilor și am avut tendința să le „dezbrac” de desătăciunea formelor, care, în scris, devin detaliu „inutile”. De aici tendința de a contracara frunzișul cuvintelor cu demonul *concentrării* din care a ieșit ceea ce Edgar Papu a numit „un gânditor aforistic”. De altfel, „debutul” meu s-a produs cu un aforism, reprodus de Geo Dumitrescu la „Poșta redacției”, în 1968, în revista *Romania literară*, unde am debutat și ca autor de critică literară polemică, datorită aceluiși Geo Dumitrescu, în anul următor. În 1970, deja aveam „definitivat”, în linii generale, volumul de aforisme *Fragmentele lui Lamparia* (la început, cu alt titlu), Lamparia fiind un personaj misterios din romanul *Varvarienii*, rămas și el nepublicat până la 1989 din pricina cenzurii comuniste. Din întâlnirea antinomică roman/aforism, ambele înăbușite de cenzură, s-a născut eseul critic, prin care am putut dobândi constanța aparițiilor publice din 1969 până în 1989. Ultimul care a încercat să mă „recupereze” ca autor aforistic și ca romancier a fost un povestitor din descendența lui Ion Creangă, Ion Istrati, în perioada când el însuși încerca să se salveze de sechetele proletcultismului. Ion Istrati m-a publicat în 1970, la reapariția *Convorbirilor literare*, cu cinci capitole din romanul *Marele zid*, iar în *Scânteia* mi-a dedicat un substanțial articol, reproducându-mi un grupaj de aforisme și exprimându-și încrederea că „despre Theodor Codreanu are să se mai audă”.

În liceu, autorii care m-au marcat decisiv au fost Dostoievski, Eminescu, G. Călinescu, iar gustul pentru aforism a venit prin antologia de cugetări și de citate celebre alcătuită de T. Vianu și prin intermediul aforismelor lui G. Ibrăileanu. Întâlnirea cu Dostoievski a fost extraordinară, un eveniment similar cu vertijul ființial trezit de prima dragoste. Interesul pentru Eminescu mi-l-a provocat regretatul profesor Constantin Parfene, devenit, după plecarea la universitate, probabil cel mai bun metodolog în predarea limbii și literaturii române din ultimele decenii. Într-o zi, a înlocuit-o pe doamna Parfene la o oră de literatură română și ne-a ținut o lectie uimitoare despre lirica de dragoste a lui Eminescu, într-o vreme când poetul era încă prizat mai ales prin poezia socială și de inspirație istorică. Eram pe atunci elev la Complexul școlar Bârlad, devenit, după 1989, Liceul „M. Eminescu”. Biblioteca acestui liceu, ca și ambianța vegetală de dincolo de ziduri, a constituit „paradisul” adolescentei mele, în afara atmosferei cazone din internat. Deja în liceu aveam oarecare faimă de „scriitor” cu „vechime”, dat fiind că păstram un caiet din gimnaziu plin cu poezii și cu proze scurte. Sub influența bogatelor lecturi din Jules Verne și din autori de romane politiste, am scris, prin clasa a X-a, romanul *Afacerea Fenbong*, citit de Constantin Parfene, care mi-a dat curaj, lăudându-mi stilul alert, dincolo de stângăciile începutului. Un rol similar l-a avut, pe atunci, un Tânăr pedagog, cultivat, Mihai Patrichi, cu care colaboram la Încropirea de cuvinte Încrucișate, eu cu dexteritatea Încrucișărilor, el cu subtilitatea definițiilor. De altfel, debutul meu public s-a făcut în rebus, după terminarea liceului. Tot în liceu, am mai beneficiat de prietenia și de îndrumările poetului Alexandru Tacu, pe atunci o „vedetă” a ceneaclului bârlădean, pe care-l frecventam.

Cum nu am intrat în viață pe un drum pavat cu flori, m-am hotărât, la terminarea liceului să-mi port singur de grijă. Deja proiectul meu existențial și cultural se conturase. El viza o ieșire decisivă din proletcultism și înțoarcerea culturii românești spre valorile naționale și universale. Experiența trăită în satul românesc, completamente colectivizat în 1962, a făcut obiectul celor două romane ale mele: *Marele zid și Varvarienii*, care au răzbătut atât de greu spre tipar (1981, 1998). M-am ciocnit, într-adevăr, de un *mare zid*, mai mare decât cel chinezesc, fiindcă cel

descoperit de mine era *nevăzut* și neînchipuit de parsiv, căci venea și din *interior*, devenit de netrecut, nu pentru mine, ci pentru ceilalți, prizonieri în Varvara. În lupta cu monstrul de doborât, n-am găsit alte arme decât cititul și scrisul. Salariul îl cheltuiam, în principal, pe cărți, încât gazda de la Orgoești, un sătuc din comuna vasluiană Bogdănești, unde mi-am început cariera didactică, se minuna cum cresc teancurile de cărți pe lângă peretii, transformându-se într-o veritabilă bibliotecă. Plus de asta, mi-am asumat rolul de bibliotecar ambulant, aducând de la centrul de comună, odată la trei luni, câte o căruță de cărți, alese de mine după criterii strict personale, fiindcă erau destinate a fi citite nu de altcineva, deoarece în Orgoeștii uitați de Dumnezeu între dealurile Moldovei, departe de „civilizație“, nu erau mai mulți de doi-trei cititori. Așa că eu am citit enorm în acei ani, mai mult decât toți colegii mei studenți la un loc, de regulă tocilorii de cursuri și vânători de note. Astăzi, mă minunez de puterea aceea de muncă acumulativă, de intens antrenament al mintii, cu proiecte care se nășteau de la sine din lecturi, între care și un imens „tratat“ despre iubire, pentru care am fișat în zeci de caiete, dar rămas, ulterior, doar în acest stadiu incipient. În anii de „dezghet“ de după 1965, a fost o vreme când am crescut, spiritualmente, în generozitatea ideologiei „umaniste“ a socialismului, dar contrastul dintre vorbe și fapte era atât de uriaș, încât am ajuns la *utopiiile negative* din *Marele zid* și, mai ales, din *Varvarienii*, roman care s-a ciocnit de „marele zid“ al ideologilor și activiștilor oficiali. Așa s-a ivit postura mea de „ratat ca prozator“, pierzând trenul generației '70, din care ar fi trebuit să fac parte. A fost o dublă izolare de generație: din pricina asumării unei existențe în cea mai îndepărtată provincie din provincia geografică, pe de o parte, iar pe de alta – neputința de a *nara gratuit*, într-un estetism „esoteric“, în realitate, pur lingvistic, cum o făcea prozatorii de succes ai momentului, în iluzia că au depășit, astfel, proletcultismul prin verbiaj estet. De fapt, îl continuau, de la antipozi, trădând *stilul/în favoarea manierei* (după distincția genială a lui Caragiale). Cine alegea o altă cale n-avea în față decât două soluții: *disidență* de tip Paul Goma, cu plecarea inevitabilă din țară, sau *anonimătul* marginalizării în provincie, în care m-am afundat eu, fiindcă n-am conceput niciodată că „transferul“ în altă cultură poate

„mântui” climatul spiritual din țară. Ca mine, au fost și alții, unii preferând să nu publice nici un rând chiar până la sfârșitul vietii, cum s-a întâmplat cu Alexandru Bogza sau Alexandru Dragomir, din generațiile mai vechi. Eu am găsit subterfugiul criticii literare, dar și în acest domeniu cu opreliști serioase, abandonând literatura.

Numai aparent, după moartea lui Gheorghiu-Dej, a încetat bătălia ideologică dintre naționalismul marxist-leninist și cultura națională. Dincolo de reminiscențele legate direct de ideologia oficială, în resurrecție după 1971, aparenta antiteză *proletculturalism/estetism*, ultimul prelungit în *textualism* (pe care Paul Goma l-a numit inspirat *textilism*), a „sublimat” interesele kominterniste de distrugere a specificului național. Așa se explică de ce vechii militanți proletcultiști, de la Paul Georgescu și S. Damian la Ov. S. Crohmălniceanu și Dan Deșliu sau Illeana Vrancea s-au convertit rapid la „estetism”, apoi la alte *-isme*, cum ar fi postmodernismul. Ca istorici literari, aceștia și alții au continuat să prezinte în culori caricaturale scriitorii și curentele de orientare națională. Nici azi fenomene ca eminescianismul, sămănătorismul, poporanismul, gândirismul, criterionismul n-au scăpat de stigmatul unor etichete prăpăstioase. Oficial, s-a inoculat mentalitatea că literatura română a fost destinată unui „complex al întârzierii”, iar complementaritatea firească *tradiție-modernitate* a fost tratată, la noi, ca „antiteză monstruoasă”, ca să apelez la sintagma lui Eminescu. Mereu s-au inventat incompatibilități de esență între *tradițional* și *modern (postmodern)*. Iar, pe de altă parte, absolutizarea cercetării literare la nivelul „complexelor de cultură” a favorizat neglijarea aprofundării literaturii române la nivelul „complexelor de profunzime” (o încercare de a schimba grila de cercetare a istoriei literaturii române a încercat Paul Anghel, într-o lucrare hasdeiană, din păcate nedusă la capăt), încât scriitorii români par a fi condamnați la epigonism prin veșnica obligație a *sincronizării*. Depășirea acestor carente de cercetare istorico-literară a constituit cel de al doilea mare proiect cultural la care am trudit, concretizându-se în studiile, eseurile și cărțile dedicate lui Eminescu, Caragiale, Creangă, Bacovia, Sadoveanu, Arghezi, Camil Petrescu, Reboreanu, Marin Preda, Nichita Stănescu, Cezar Ivănescu, Grigore Vieru, ca să-i amintesc doar pe aceștia. Ideal

ar fi să duc la capăt o istorie literară în lumina noii paradigmă a *transmodernismului*, concept care constituie un al treilea proiect al meu și care s-a concretizat deja într-o carte aflată în curs de apariție. *Transmodernismul* e menit să pună capăt pseudoparadigmei culturale a postmodernismului și să deschidă drum spre un nou *antropocentrism* fundat pe *ontologia arheității* eminesciene, pe *teologia neopatristică* a Părintelui Stăniloae și pe ethosul *transdisciplinarității* izvorât din filosofia lui Ștefan Lupașcu și înțând seamă de contribuții similare din Europa și din America, fără a neglija alte culturi și civilizații.

Pariul meu existențial și cultural a fost că **poți face cultură mare oriunde te-ai află**, că provincia nu este, prin natura ei, strivitoare, ci poate fi „colțul” prin care un geniu ca Eminescu poate privi *teatrul lumii*, cunoscându-l prin detasare și perspectivă integratoare. Pariul acesta încă nu e încheiat și dacă îl voi câștiga sau nu o vor judeca alții. Indiscutabil, el se realizează cu mari obstacole de tot felul. Proiectele mele mi-au adus mari adversități, dar am avut și norocul unor prietenii încurajatoare din diverse medii culturale. Adversari și prieteni m-au stimulat deopotrivă sub variii aspecte. Nu e de îci-colea să ai adversari ca Nicolae Manolescu, Al. Piru, Mihai Drăgan, Ioana Em. Petrescu, Z. Ornea și alții, dar și prieteni ca Edgar Papu, Adrian Marino, George Munteanu, Paul Anghel, Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Mihai Cimpoi, Cezar Ivănescu sau Ilie Bădescu, spre a mă opri doar la ei, nedreptățindu-i pe alții, nu puțini la număr.

În fine, un al patrulea proiect cultural care s-a născut, probabil, tot sub imbold eminescian, este cel *basarabean*. El nu s-a ivit conjunctural, după 1989, ci cu câțiva ani buni mai înainte, incitat de vizionarele articole eminesciene despre Basarabia, dar și de descoperirea unor scriitori ca Grigore Vieru, Ion Druță și Mihai Cimpoi, după 1978. Politicienii și oamenii de cultură din Țară au mari datorii morale și politice față de Basarabia, de care nu prea sunt conștienți. Înainte de a ne integra în Europa, s-ar fi cuvenit cel puțin o integrare culturală și economică pe cele două maluri ale Prutului. Din păcate, politica statului român nu are un proiect ferm în atare direcție, umblând cu sferturi de măsură și lăsând renasterea națională pe seama unor inițiative particulare. Față de Basarabia și față de Bucovina nordică statul român s-a

comportat ca față de sistemul de hidroameliorări care ne-a surprins pe toți anul acesta prin inundațiile catastrofale. Proiecte precum pregătirea elevilor și studentilor basarabeni în România sunt exceptia iar nu regula. Cu vreo zece ani în urmă, reușisem, câțiva intelectuali, printr-o campanie de presă, ca să-i determinăm pe responsabilitățile cu învățământul, să introducă în programe și manuale și autori basarabeni. Cu interminabila cursă a reformelor și a manualelor alternative, în manuale au dispărut basarabeni, fiind preferați fel de fel de veleitari „postmoderniști“. În ce mă privește, am încercat să atrag atenția asupra fenomenului basarabean prin multe articole și studii și prin două cărți: *Basarabia sau drama sfâșierii* (2002, 2003, trei ediții) și *Duminica Mare a lui Grigore Vieru* (2004). E mult, e puțin? M-am străduit, apoi, să atrag atenția scriitorilor basarabeni că luptele dintre grupurile rivale de la Chișinău aduc numai ponoase mișcării de renaștere națională. Pe acest fond, s-a produs biruința statornică a comuniștilor pe malurile Bâcului, încât elementul românesc a ajuns să fie „minoritar“ în propria casă, reactualizând cu o forță inimaginabilă procesul de rusificare a acestei năpăstuite provincii. De coroborăm disoluția conștiinței naționale din Basarabia cu disoluția conștiinței naționale în România, avem imaginea plină de confuzii a viitorului neamului românesc.

„TELEGRAFUL ROMÂN“ - O INESTIMABILĂ MOȘTENIRE ȘAGUNIANĂ -

Dumitru Abrudan

În peisajul presei românești, „Telegraful Român“, de la Sibiu, se înscrie între publicațiile cele mai vechi, cu apariție neîntreruptă. A fost fondat în ianuarie 1853 de către mitropolitul Andrei Șaguna, de numele căruia se leagă și alte trainice înfăptuiri.

Rostul ziarului a fost clar definit chiar de către ctitorul său, în „Prenumeratjunea“, semnată împreună cu primul redactor, Aaron Florian, și lansată cu ocazia „fondării Telegrafului Român“. Astfel se face precizarea că „tendința acestei gazete va fi: a împărtăși poporului

român din politică, industrie, comerț și literatură idei și cunoștințe practice, potrivite cu timpul amăsurate trebuințelor lui; a-l învăța să-și cunoască pozițunea și drepturile ce-i sunt asigurate în stat; a-l lumina asupra intereselor care taie în viața privată și publică a lui și a-i stimula activitatea puterilor fizice și morale; a da direcțione spiritului lui cătră tot ce contribuie la înaintarea și dezvoltarea sa și a-l convinge că numai prin îmbunătățirea stării sale materiale și morale, se poate ajunge la cultură și fericire.“

Într-adevăr, cercetând conținutul ziarului, chiar din primul an de la apariție și după aceea, putem constata că scopul inițial a fost urmărit constant. Deși a fost întemeiat de un episcop și era destinat prioritar preoților, totuși „*Telegraful Român*“ nu s-a mărginit numai la știri cu caracter bisericesc. Înființat înainte de evenimente precum Unirea Principatelor, dobândirea Independenței de Stat, realizarea Unirii celei Mari, „*Telegraful Român*“ nu putea ignora astfel de evenimente, din contră a fost vestitorul și creștinătorul lor. A consemnat în paginile sale și momente dramatice precum cele două conflagrații mondiale, cu consecințele lor nefaste. A condamnat Dictatul de la Viena și a salutat mai apoi revenirea Ardealului la patria-mamă dar a deplâns și a respins, de asemenea, înstrăinarea Basarabiei și a nordului Bucovinei. Cu multă îngrijorare a sesizat apariția la orizont a pericolului comunismului, publicând nenumărate articole referitoare la această problemă.

Secretul dăinuirii sale neîntrerupte în timp stă în legătură, în primul rând, cu faptul că a avut asigurată imprimarea în tipografia înființată tot de Șaguna la 1850, instituție care dăinuiește și ea până azi. În al doilea rând, a rămas, așa cum l-a rânduit Șaguna, sub obloduirea Bisericii iar în al treilea rând, a reușit, în pofida vicisitudinilor, să fie o tribună a apărării drepturilor naționale, sociale și religioase ale românilor transilvăneni. Cititorii au găsit neabătut în paginile sale hrană duhovnicească pentru suflet, cunoștințe folositoare pentru luminarea minții, stimulente în întărirea voinței.

De la Șaguna și până la actualul întâistățător al Mitropoliei Ardealului, toți mitropoliții au fost îndrumătorii direcți ai „*Telegrafului Român*“. În lungul său al redactorilor și-au înscris numele, până în prezent, douăzeci și trei de personalități ale teologiei și culturii românești. Din totalul redactorilor, treisprezece au provenit din rândurile Academiei (mai târziu Institutului) iar azi ai Facultății

de Teologie din Sibiu. Unii dintre redactori au ajuns membri ai Academiei Române, după cum, iarăși, unii au fost persecuati, judecați și chiar întemniatați pentru opiniile exprimate în articolele publicate și care n-au convenit autorităților politice, „Cenzura politică” n-a acceptat nici „Telegraful Român”.

Pe parcursul anilor 1876-1877 a apărut și un supliment al ziarului, cu titlul „Foișoara Telegrafului Român”, care „a servit de organ literar al cercului de scriitori tineri de la Sibiu”.

Dintru început și până azi, difuzarea „Telegrafului Român” s-a făcut pe bază de abonament. A fost mereu solicitat în toate provinciile românești și peste hotare, în comunitățile românești din Europa și America.

Biblioteca Arhiepiscopiei Sibiului se află în posesia întregii colecții a „Telegrafului Român”.

Biserica, Școală, Limba română, Credința au fost valorile pe care le-a slujit, cu dăruire, venerabila publicație șaguniană.

UTILITATEA OCHIULUI AL TREILEA

Nicolae Dabija

Dorm într-o casă din preajma unei păduri. Geamurile sunt deschise larg. La un moment dat, am straniul sentiment că uriașele crânguri de salcâm au înflorit, ca la o comandă divină, într-o singură clipă, cu toate odată: de mireasma pătrunzătoare mă trezesc brusc, ca de un bec pe care îl aprinde cineva întârziat într-o cameră de hotel neștiind dacă mai este cineva acolo.

Până în zori mai sunt câteva ore. Dar nu pot să mai dorm. Să ies în ogradă.

E pădurea copilăriei mele.

Stau pe prag în noapte și încerc să o scrutez cu privirea. Apoi, în timp ce trag în piept aerul de miresme tari, închid ochii, ca să o pot vedea mai bine. Ea se întrezărește lumenind palid prin întunericul împarfumat. Așa o întrezăresc toată, până departe, amestecată cu cerurile spuzite de stele și cu vînturile care încă n-au pornit, îmbrăcată în strai alb de mireasă primăvăritică.

Numai cu un al treilea ochi o pot vedea în toată măretia ei.

Îmi intitulasem prima mea carte „Ochiul al treilea”. În 1975, anul cînd a apărut, i-am dăruit-o unchiului meu, arhimandritului

Serafim Dabija, stareț al mănăstirii Zloti, care făcuse ani grei de Sibirie. El s-a uitat atent la titlu și m-a întrebat ce-ar însemna „Ochiul al treilea”?! Î-am explicat că ochiul al treilea e cel cu ajutorul căruia vedem ce nu putem vedea cu aceștilalți doi din frunte, ce e dincolo de orizont, spre exemplu, sau ce se află de partea cealaltă al acestui perete; ori – a Lunii. El se prefăcea că nu înțelege, apoi s-a dus într-o altă cameră și a adus de acolo o fotografie îngălbenită, pe versoul căreia scria: „Doamne, nu știam ca există un al treilea ochi. Cu el Te-am văzut, 1954. Înta“.

Înta e un oraș de dincolo de Cercul Polar.

Cartea s-a bucurat de atenția criticii, ea extinzând titlul volumului asupra unei întregi generații de scriitori.

Îată însă că un coleg de generație, ca o replică cu întîrziere de peste vreo 30 de ani, publică în revista „Semn“ de la Bălți un ciclu curios de poeme, intitulat „Înutilitatea ochiului al treilea“. Dar eu cred că cine nu are al treilea ochi nu vede nimic. E ca și cum ai spune: „înutilitatea vederii“. A desființa ochiul interior înseamnă pentru un poet cel puțin a nu ființa.

De multe ori mi-am spus că harul poetului (și al profetului) constă în a vedea ceia ce altora, din preajma sa sau care stau cu privirea orientată în aceeași direcție, nu le este dat să vadă. „Se uită și nu văd...“, cum zic *Scripturile*.

Maica Domnului, care s-a arătat lîngă Malada Gora în Serbia, la începutul anilor '90, s-a lăsat văzută doar de copii, maturii care au fost martori la eveniment n-au putut-o vedea decât în ochii copiilor lor.

Poetul are ochiul unui copil. Ceea ce îl caracterizează sunt puritatea și acuitatea vederii. Numai dacă și-o păstrează și și-o antrenează, acesta poate deveni și rămâne el însuși.

„PIEIREA NOASTRĂ PRIN PIEIREA MUNCII“

Gheorghe Jurma

Ideea de a te adresa urmașilor este teribil de incitantă dar și de inhibantă. E ca și cum ți-ai face testamentul. Deși am trecut de 60 de ani, îmi vine greu să-mi redactez testamentul. Asta

ar presupune să te adrezezi viitorului ca și cînd tu însuți nu ai mai avea viitor. Să stau, adică, să mă gîndesc ce am făcut și ce pot lăsa urmașilor dar cu sentimentul că nu mai exist, că voi fi murit de mult. Sau că nu mai am nici un rost decît eventual să dau sfaturi! E adevărat, totuși, că, oricîtă tristețe mă poate cuprinde, trebuie să mă predau acestui previzibil final. Dar, în secret, port credința, asemenea poetului latin, că „**non omnis moriar**”, că rămîne ceva după noi sau măcar că ne străduim să lăsăm ceva după noi. La copii, și la nepoți, și la prietenii mei de spirit mă gîndesc. Lor ar trebui să le dedic aceste gînduri, căci ce altceva le pot oferi decît niște biete vorbe. Dar ca să dai sfaturi trebuie să ai o experiență revelatoare, semnificativă, demnă de urmărit și de urmat. Stau și mă gîndesc, mă răzgîndesc, mă codesc: am făcut sau am găsit eu ceva ce ar merita interesul altora? Mă las pînă la urmă prinț, mă gîndesc la nepotul meu scriitor, mă îndrept către el și către toți cei care vin, mă întorc înspre mine și propun o relație între noi, încerc să mă dumiresc și să-i las și pe alții să deducă ceea ce trebuie, prin mine și prin cei de dinainte, fiindcă, totuși, uite, acum, începînd să scriu, întorcîndu-mă cu fața la urmași, chiar încep să cred că unele idei ar fi demne de predat și altora, chiar și atunci cînd n-ai fi întruto- tul originale, unice, fiindcă ce mai poate fi nou sub soare?!, fiindcă experiențele individuale repetă, cu sau fără știință, multe alte experiențe ale celor ce ne-au precedat și numai toate la un loc alcătuiesc o tradiție vie și puternic mobilizatoare...

Așadar...

Să încerc. Întîi în cerc. Ș-apoi în cer...

1. „*Eu mi-am imaginat totdeauna Paradisul sub forma unei biblioteci*” – spune undeva Borges și cred că mulți (scriitori sau cititori) vor fi gîndind asemenea marelui scriitor. Mai cu seamă că destui săi aceia care pot mărturisi că Jean Paul Sartre (în romanul autobiografic *Cuvintele*): „*Mi-am început viața așa cum fără îndoială mi-o voi sfîrși: în mijlocul cărților.*” Nici un scriitor nu există în afara cărților, nu există în afara, întîi, a lecturilor, apoi a scrisului. Orice scriitor este, înainte de toate, un cititor și cu cît mai devreme descoperă viața și cartea/cititul, cu atît are și sansa, desigur, de a cunoaște mai multe și de a-și îmbogăti experiența de viață și experiența literară, spre binele lui și spre

binele literaturii. Ca mulți alții, și eu am descoperit cartea fără a fi devenit încă școlar. Am învățat să scriu înainte de a merge la școală, copiind literele de pe cartelele de îmbrăcăminte sau de pîine sau alte „materiale“ de epocă, din anii '50, anii copilăriei mele... Bineînțeles, tot așa am învățat să citesc, să-mi fie dragi cărțile (și ele mie!). Din cînd în cînd rememorez apropierile de carte, iar starea ochilor dă seamă de timpul dedicat lecturii, chiar dacă încă mai găsesc obiectii de făcut. Îmi amintesc, de exemplu, de începuturile gazetăriei mele cînd aveam sediul vizavi de bibliotecă și-mi reproșez (retroactiv!) că nu am stat cel puțin o oră pe zi în sălile bibliotecii! Poate urmășii noștri vor ști să-și folosească mai bine timpul. Aș dori, totuși, să precizez că înainte de a fi un Paradis, biblioteca este (sau poate fi) un Infern! Lectura autentică e un act de inițiere, un ritual, presupunînd moartea și învierea, pentru a ajunge în Paradis și a nu muri niciodată...

2. De cînd mă știu, mi-au plăcut cărțile și m-am simțit bine în preajma lor, în mijlocul lor, în inima lor. N-aș putea reconstitui acum cu exactitate care vor fi fost primele lecturi, primele cărți, deși am bătut și eu la poarta celor mai vechi amintiri, după ce m-am străduit să aflu acest nivel de adîncime de la alți scriitori. Probabil că vor fi fost unele cărți sau manuale școlare ce se mai găseau prin casa bunicilor (îmi aduc aminte – într-o altă, mai tîrzie vreme – că erau și *Istoria românilor*, a lui D. Onciu, în seria veche a „Bibliotecii pentru toți“, din care am învățat istorie, știam pe de rost domnii Moldovei și Țării Românești, conform tabelului final din cărțulia istoricului, vremea lui Ștefan al III-lea cel Mare care-n jocurile de demult domina închipuirea, cum am văzut mai tîrziu că li se întîmplaseră și altora mult mai însemnată; dar și doxuri sau *Visul Maicii Domnului* – o broșură pe care bunica o ținea în dulapul de haine și din care ctea din cînd în cînd, era cartea ei, era lectura ei – dar și altele, de-o pildă un manual în care am colorat cîteva imagini cu flori sau unde am mîzgălit pînă la distrugere un desen pentru că mi se părea că un bătrîn ar vrea să le ia copiilor o carte, cînd, de fapt, era vorba tocmai pe dos, de dorința unui matur de a le citi copiilor, dar asta am înțeles mai tîrziu, după ce urma să știu să citesc, atunci „cîteam“ doar imaginile și probabil că desenul acela nu reușea să facă deplin convingător „textul“, cum și azi imaginile deturnează pe micul

cititor; de pe un astfel de manual am învățat să scriu și să citesc, copiind literele și întrebînd-o pe bunica ce-i aia și legîndu-le apoi și reușind să le descilcesc; îmi aduc aminte de cartelele de îmbrăcăminte și de alte asemenea „documente de epocă“ pe care le copiam în cărțile ce-mi erau la îndemînă, că pe atunci nu aveam caiete, noi învățam să scriem la școală pe tăblită, cu „teruza“, hei, voi, vremuri, vremuri, prima zi de toamnă rece dintr-un septembrie al începutului de școală, și altele, și altele...). Dar primele cărți de care sigur mi-aduc aminte veneau de la preotul satului. Nu ștui nici acum dacă erau ale lui sau, cum se zicea, fuseseră primite de la un proprietar care a părăsit locul (sau a fost „ridicat“, după moda vremii), însă întotdeauna eu le-am considerat *ale Lui*. Era o cameră „obscură“, cu pereții plini de cărți, în misterul căreia am avut privilegiul să pătrund și eu mai tîrziu. Preotul ne aducea de acolo, din locul misterios al bibliotecii, cărți pe care considera că e bine să le citim. Aveam în fiecare duminică oră de religie, între cele două slujbe, timp în care preotul ne spunea povești din Biblie și mai ales ne învăța lucruri frumoase: pe unii să picteze, pe alții să cînte la acordeon, și pe toți să citim și să deslușim cele citite. *Orele lui de religie erau de fapt un fel de religie a cărții*, a spiritului. I-am întors repede primele cărți și m-a întrebat de una, de alta, ca să verifice dacă le-am citit și dacă le-am înțeles. În anii aceia dintîi, ai primelor clase primare, am citit cărți din vechea „Bibliotecă pentru toți“, elegant legate, coperte negre, autori români sau străini, de la Bolintineanu și Vlahuță la Alecsandri sau Creangă, de la Nicu Gane la Coșbuc, dar și multe alte cărți mai grele pentru vîrsta și condiția unui copil de la țară: *Quo vadis*, bunăoară, sau *Ben Hur*. Din alte locuri (încă se mai găseau cărți chiar în gropile de la marginea satului!, de unde, de la cine?) ștui că am citit romane de Rebrcanu și Sadoveanu (*Ucenicia lui Ionuț*), mai tîrziu de la biblioteca satului, de la vecini, de la alții: carte sovietică mai ales, multă carte sovietică, din care mi-au rămas amintiri frumoase despre puterea unor oameni de a trăi și de a răzbi greutățile, romane de război, de călătorii... Citeam oricînd și oriunde, ziua în curte sau afară pe iarbă, la lumina soarelui sau la umbra salcimilor, în spatele casei pe scara ce ducea în pod, în dreapta vegheau trandafirii, mai încolo grădina, noaptea la lumina lămpii de petrol nr. 5, cîtă

vreme avea și bunica de lucru sau ctea, căci ea făcuse cîteva clase și-i plăcea cartea, ctea, cteam, uneori la cea mai slabă lumină a zilei, ca să facem economie la petrol. Multe titluri au trecut în negura uitării, altele au rămas în memorie. Înă la crimi m-au impresionat *Legenda Meșterului Manole* și *El-Zorab* al lui Coșbuc, prin tragedia inadmisibilă a personajelor. Dar și *Novăceștii* sau *Isprăvile lui Păcală*, în nu știu ce ediții. Colectia „Biblioteca școlarului“ din vremea aceea avea selecții din clasicii români și străini, atâtia cîți și cum erau tipăriți în anii '50. Aș fi vrut și eu cărti, cărtile mele. Am scris **editurii**. Am explicat că sănătatea un copil sărac și aș dori să-mi trimită și mie niște cărti. După o lungă așteptare am primit un răspuns dezamăgitor: editura nu putea să-mi trimită cărti, cărtile se vînd prin librării, aș putea să cumpăr de acolo... De unde librărie în satul Bobda, de unde bani la bunicii mei să-mi cumpere cărti?! Pe puțini bani sau pe ouă sau pe alte produse abia se procurau de la cooperativă sare, petrol, zahăr... Tot biblioteca satului sau a preotului Iosif Petrovici rămîneau soluțiile pentru cei însetați. Nu eram singur. Chiar ne întreceam în lecturi, cu alți copii din sat, pe care i-am regăsit și azi cu pasiunea cititului. Curînd s-a ivit și **librăria**. Din clasa a V-a m-am mutat la Timișoara. Între domiciliul meu și școala care era în strada următoare se intercală o librărie! După ce mă întorceam de la școală, mă băgam în librărie, aveam-n-aveam treabă, aveam sau nu bani, mă uitam prin cărti și treptat m-am obișnuit cu rafurile iar vînzătoarele librăriei cu mine (îmi pare rău că le-am uitat numele, îmi aduc aminte de doamna Lucreția, șefa, fiindcă numele ei era ca al mamei mele), astfel că în spatele rafturilor cteam tot ceea ce nu puteam să cumpăr. Orele aceleia consumate între cărtile librăriei răsfoind, citind, învățînd!... Pe mici economii totuși mai cumpăram cărti din „Biblioteca școlarului“ sau alte cărti mai ieftine (0,35 sau 0,63 lei...) sau pe care credeam eu că merită să le am. Prima ediție de după război a *Crailor de Curtea Veche* (1957, dacă nu mă înșel) am cumpărat-o și am citit-o fără să-mi rămînă în memorie decît o atmosferă difuză ca să nu zic confuză, deci nimic sigur, nimic riguros. Într-o altă etapă, la liceu, am descoperit **bibliotecarul**, omul care știe ce deține și ce relații trebuie să aibă cu cititorii. Bibliotecar era Vasile Vărădeanu, un cărturar a cărui activitate interbelică la Oravița (capitala județului

Caraș) aveam să-o afli mai tîrziu, dar pe care atunci l-am cunoscut ca pe un foarte bun acuarelist, cu splendide peisaje bănatene, cîteva chiar expuse în bibliotecă. În perioada aceea a liceului (secția de arte plastice a școlii Medii de Muzică și Arte Plastice, cum se numea atunci), am descoperit **cartea** și din alte unghiuri: al ilustrației (gravuri în metal sau linogravură, pe care le făceam la orele de grafică, dar pe care nu le-am mai exersat niciodată de atunci), ca și al relației cu tipografia. Cartea devenise și un obiect interesant, valoros, prin munca însumată a scriitorului, a desenatorului, a tipografului, a editorului. Ultima etapă, desigur cea mai importantă, cea mai apropiată de adevărul complex al cărții, am parcurs-o abia în facultate: atunci am descoperit cărți fundamentale, atunci am cunoscut oameni de cultură care dețineau această cunoaștere, am simțit imboldul de a face eu însumi cărți sau reviste. A fost debutul în presă, apoi într-o antologie literară, apoi revista „Forum“, modestă pînă peste poate, dar prima revistă a studentilor de la Universitatea din Timișoara (devenită în scurtă vreme „Forum studentesc“).* Nu mai am nici un număr, să au pierdut toate în niște întîmplări tulburi... Apoi ziarul „Flamura“ de la Reșița, unde m-am angajat; apoi Cenaclul literar „Semenicul“ (care să împus ca spațiu sacru al literaturii la Reșița), revista „Semenicul“ și alte tipărituri, cîteva culegeri locale în condițiile permise pînă la 1989 și mai ales în măsura în care propriile noastre capacitate și le permiteau. Fiindcă dacă am făcut sau nu am făcut ceva bun înainte sau după 1989 nu să datorat numai societății ci în primul rînd eforturilor, cunoștințelor, capacitateilor noastre. Dar a venit Timpul care ne-a lăsat liberi cu visele noastre. Am scos un ziar nou. O revistă (care n-a avut succes): revista „Semenicul“ în format de ziar. Apoi cărți. În sfîrșit, am putut scoate cărți. Trebuia să avem idei, să avem bani, să avem... cîte altele despre care totuși nu știam ce sau cum să fie. Primele cărți sub genericul „Semenicul“ (a fost o editură? o colecție?). Apoi „Editura Timpul“. La Reșița, într-un binecunoscut spațiu al industriei grele...

Și iată că m-am autoprezentat. Sînt autorul cîtorva cărți, în majoritate cu gestație lungă, deși unele scrise (apoi) într-un timp foarte scurt. De regulă, îmi trebuie timp mult pînă să decid

(chiar și în cazul de fată) și poate că această postură intelectuală prea hamletiană m-a deservit adesea.

3. Încă din școală, adică din facultate, m-au preocupat cîțiva dintre marii noștri scriitori. Probabil că una din marile lecții deslușite la Universitatea din Timișoara, de la dascălii mei, a fost prețuirea valorilor. M-am apropiat mai ales de Eminescu, în primul rînd de Eminescu, dar nu de la început, ci treptat, prin griilele oferite de cîțiva cercetători ai lui Eminescu. Aș cita un nume obscur astăzi, dar care pe mine m-a impresionat atunci cînd l-am citit tocmai prin ineditul propunerii, fată de ce știam din școală: un anume dr. C. Vlad, care l-a interpretat pe Eminescu din punct de vedere psihanalitic. Era cumva o psihanaliză primară, dacă ne gîndim la ce știm noi azi despre psihanaliză și modul în care aceasta s-a aplicat în ultimele decenii operelor literare sau autorilor. Dar mie mi-a deschis o fereastră nebănuită, cu efect teoretic, fiindcă important este să găsești un unghi, un unghi nou sau propriu din care să privești opera, din care să descoperi ceea ce n-au văzut alții, cunoscînd și recunoscînd totuși ce au făcut alții. Critica este metodă, criticul induce *un punct de vedere*; dacă nu-l ai, nu spui nimic personal. Mai apoi am descoperit studiile de mitologie ale lui Mircea Eliade – mitul androginului sau mai ales al centrului, insula sau nemurirea etc. – și în cele din urmă studiile profesorului meu de literatură, Eugen Todoran. Un an de zile aproape, în cursul despre clasici, ne-a predat Eminescu. Nu mult după terminarea facultății i-a apărut și cursul tipărit, iar după aceea alte cărți despre Eminescu. Îi mai pot aminti și pe alții dascăli care aveau și ne-au imprimat și nouă un cult al valorilor: Gheorghe Tohăneanu, Ștefan Munteanu, Iosif Cheie Pantea, Victor Iancu și alții. După Eminescu, l-am descoperit pe Sadoveanu, adică m-am apropiat tot mai mult de opera lui. El e un urmaș al lui Eminescu, e un scriitor congener, una din marile valori ale literaturii române. Astăzi mai mulți intelectuali se răstesc la el (ca și la alții), acuzîndu-l de compromisuri, dar păcatele omului sănătății definitiv iertate de operă, de bulgărele de aur curat și greu pe care l-a adus în literatura română. E, fără îndoială, cel mai mare prozator român al secolului XX. Ei bine, am scris o carte, într-o lungă perioadă de timp (între 1980-2001) (pot să adaug în paranteză, chiar dacă vorbim cu prea multe paranteze, că la majoritatea scrierilor mele

am trudit îndelung și că le public cu mare, prea mare întârziere), o carte despre Sadoveanu prin grila Creangă. Sadoveanu a învățat să citească într-un mod special, descoperind cu uimire înțelesul semnelor, hieroglifelor din abecedarul lui Creangă, într-o dimineată însorită de primăvară, cînd domnul Trandafir le-a citit copiilor povestea caprei cu trei iezi a neasemuitului humuleștean. Reve-lația întîlnirii extraordinare între Sadoveanu și Creangă este demnă de reținut pentru literatura română. Deci un Sadoveanu citit prin sensurile povestii caprei cu trei iezi a lui Creangă. Un Creangă care nu este un primitiv, ci un rafinat, un mare cunoscător, chiar al unor mistere, al unor taine pe care nu știi cum le-a descopere rit, poate și prin lecturi ezoterice, poate și printr-o intuiție extraordinară specifică marilor spirite. Despre asemenea profunzimi a scris Vasile Lovinescu, iar de curînd Mircea A. Tămaș, un foarte interesant „ezoterist“. Dar să mă întorc, în ciclul acesta istoric, la prima carte, fiindcă l-am citat pe Sadoveanu și am văzut că el descoberise lumea cărții prin abecedarul și povestile lui Creangă. Treptat, pe măsură ce mă apropiam de un scriitor sau de altul, am putut constata că fiecare era/este determinat cultural, spiritual, de predecesori, de înaintași, poate și de contemporani, în orice caz de întîlnirea revelatoare cu **Altul său**, ceea ce înseamnă de fapt cu **Destinul său**. Deci, ca să mă întorc din nou, a cîta oară? la subiectul de la care am plecat, eu am pornit de la premisa și am ajuns la concluzia că impactul cărții asupra scriitorului (viitorului scriitor) este esențial, că psihanaliza culturală e mai potrivită pentru artist decît oricare alta. Avînd drept temelie chiar exemplul lui Sadoveanu în raport cu opera lui Creangă, am realizat prin anii 80 – și ceva: șapte, opt – o anchetă cu tema „*Prima carte*“. Multă au fost entuziasmati, foarte puțini au răspus. M-am gîndit că e bine să nu le pierd nici pe acestea și după vreo 15 ani m-am decis să le tipăresc, împreună cu alte mărturii și eseuri. Este prima carte din **Prima carte**, sperînd că scriitorii români interesati îmi vor răspunde la chestionar, pentru a lărgi cîmpul, într-o a doua sau a treia sau cîte cărți vor fi necesare, pentru ca sociologic sau statistic, dacă vreți, să putem dovedi că într-adevăr cartea și biblioteca au un efect, un efect extraordinar, asupra viitorului scriitor, sau artist, sau om de știință. În rezumat: „Spune-mi ce carte citești, ca să-ți spun cine ești!“ Cred

că un scriitor este determinat de prima carte citită, în înțelesul de carte fundamentală, de carte care-l marchează, care-l desco- peră, care-i relevă destinul lui de scriitor. Mai cred că nici o exis- tență literară autentică nu poate fi concepută în afara cărții, a bibliotecii, a modelelor umane și artistice care trag linia dreap- tă a istoriei.

4. *De ce Eminescu?* Iată o întrebare care mi s-a pus ade- sea fie în legătură cu preocupările mele față de Eminescu, fie în legătură cu o colecție „Eminescu” pe care am realizat-o la „Editura Timpul” din Reșița, în limita posibilităților noastre financiare. În context, dată fiind reacția unora de azi, s-ar putea pune sub semnul întrebării două lucruri: de ce ne ocupăm (tocmai) **de Eminescu**, un autor care nu-i mai interesează pe contemporanii noștri (ei spun!), și de ce un **marginal** loc al țării dovedește interes pentru Eminescu? Întîi să precizez că istoria literară consemnează prezența poetului în Banat (Timișoara, Oravița etc.), în vara lui 1868, cînd era sufleor în trupa lui Pascaly, iar de aici explicația unui cult păstrat pînă azi față de Eminescu, la Oravița, sediul primului teatru stabil din țară, bunăoară, ori la Caransebeș, unde junimismul se răspîndise datorită legăturilor de rudenie între Titu Maiorescu și episcopul Ioan Popasu. La Reșița a apărut, o vreme, revista „*Românische Revue*”, condusă de dr. Corneliu Diaconovici, editorul primei *Enciclopedii Române*, revistă unde s-au tradus în limba germană texte de Eminescu și alți scriitori români, multe translări apartinîndu-i muncitorului reșițean L.V. Fischer. În vreme, prețuirea lui Eminescu s-a păstrat în variate forme, iar din 1960 încocace, după înființarea Universității, Timișoara s-a impus ca un puternic centru al cercetării eminesciene. Dragostea dascălilor mei de la Universitate mi s-a transmis și mie, iar eu încerc s-o imprim și altora. O colecție editorială, cu vreo nouă titluri, ca și alte manifestări publice sau propriile mele lucrări ar fi dovezi ale acestei mărturisite adeziuni. „De ce Eminescu?” Pentru că este personalitatea supremă a culturii române, deschizătoare de drumuri în orice etapă a istoriei noastre; pentru că el poate fi receptat de către oricare cititor, funcție de gradul lui de pregătire; *pen- tru că opera lui este Biblia noastră*, o putem lua pe o cometă pierdută în Univers și o citim la nesfîrșit și lectura lui nu poate avea sfîrșit... Contra curentului de azi, care caută să-i fure lauri,

mă străduiesc să conving noile generații de tineri care scriu sau îndrăgesc literatură că *vîrful creației noastre este Eminescu și că lectura operei lui devine obligatorie pentru orice român*.

5. Adolescenta mea l-a descoperit întrziu pe Mircea Eliade. S-a întâmplat în timpul facultății (1964-1969), deși numele îmi era cunoscut încă din liceu, din întâmplătoare schimburi de cărți. Îmi amintesc și acum unde puteam găsi cărți de Mircea Eliade, în Timișoara, la începutul anilor '60, dar de importanță cărora atunci totuși nu-mi dădeam seama. Nici n-aveam cum, căci autorul nu exista „oficial”. În anii aceia abia se deschise să zările. În revista „Secoul 20”, cea mai bună revistă de cultură a vremii, apăreau primele traduceri românești ale volumului *Aspecte ale mitului*, în 1967. Ceva mai târziu, în 1969, s-au tipărit, pentru prima oară după război, două volume din proza lui Mircea Eliade în România: *La Tigănci și alte povestiri și Maitreyi – Nuntă în cer*. Literatura fantastică a lui Mircea Eliade a atins, atunci și de atunci, o rapidă și binemeritată notorietate, chiar dacă, intermitent, autorul a fost admis sau respins, tipărit sau șters din orice tipăritură, după capriciile regimului. De-a lungul anilor, numele lui Mircea Eliade n-a circulat întotdeauna liber, a fost adesea cenzurat (chiar și în perioada interbelică), dar a ieșit întotdeauna la lumină mai puternic. De altfel, nici azi, la două decenii de la moarte, Mircea Eliade nu are parte de un tratament privilegiat, ci, dimpotrivă.

Totuși, nu literatura m-a atras mai întâi, ci tocmai studiile științifice sau filosofice, cum mai drept ar fi să le spunem și cum însuși autorul crede. Iar la urmă de tot am descoperit memoriile, publicistica, proiectele din anii frenetic ai tineretii scriitorului și savantului, altfel zis chiar profilul său, viața, destinul.

Cred că primul contact cu studiile lui Mircea Eliade s-a petrecut în chiar cel dintâi an de facultate, la cursurile de folclor. Nu se putea altfel, că vreme cursul conceput de profesorul Eugen Todoran urmărea folclorul în istoria lui internă, de la mit la poveste, insistând pe tradițiile arhaice, ca fundament al marii noastre literaturi, inclusiv pentru contemporaneitate, chiar cînd semnificația primordială a fost uitată. În cursul de mai târziu, dedicat lui Eminescu, Eugen Todoran se folosea de vizuirea lui Mircea Eliade privind timpul mitic și coborîrea treptată din mit în istorie, în explicarea imaginarului poetic printr-o teorie modernă a mitului. În

studiiile multor eminescologi am putea găsi idei consuțind studiilor lui Mircea Eliade despre mit și istorie, despre sacru și profan etc.

Pentru omul arhaic, forța arhetipurilor este cea care structurează existența, transformă timpul istoric în timp mitic, în personaje sau acțiuni exemplare. *Exemplaritatea* e un concept care nu poate fi înțeles fără studiile lui Mircea Eliade. De aceea, îmi place să repet că întâlnirea cu opera lui Mircea Eliade a fost o *experiență capitală de cunoaștere și de înțelegere*. Sînt convins că mulți alții au putut trăi experiențe asemănătoare sau mult mai relevante și le pot trăi în continuare. Modelul Mircea Eliade este creator. Despre acest model am realizat nu de mult o carte cu titlul **Mircea Eliade și modelul tineretii**. O făcusem pentru o întâlnire a liceelor care poartă numele lui Mircea Eliade (din Reșița, Sighișoara, Chișinău). Așa cum arată acum, proiectul nu mi se pare împlinit, dar m-a ajutat să aprofundez un teritoriu esențial. O să-l reiau poate cîndva, pentru că este foarte important. Lucrarea își propune obiectivul modest și predominant didactic sau etic de a releva acele elemente prin care viața și opera lui Mircea Eliade constituie un **model al tineretii** pentru tinerii săi cititori de azi. Un posibil **îndrumar de viață**. Există suficiente motive de a proceda astfel, ținînd seamă de contextul actual îndeajuns de confuz nu doar în selecția valorilor ci și în prioritatea lor practică, adesea cu grave consecințe pe termen lung. Întrucît am crezut întotdeauna în nevoie unor modele culturale demne de urmărit și de urmat, la timpul cel mai cald al formării dintii, pentru a revigora gîndirea și acțiunea noastră de azi și de mîine, întrucît Mircea Eliade mi se pare a fi unul din aceste modele, am reținut cîteva aspecte ale vietii și personalității sale care pot rodî în continuare, pot genera noi valențe creațoare. Ale vietii sale dintii, pentru ca modelul să fie mai apropiat și mai veridic. De aceea, într-o carte-mozaic, avînd texte de Mircea Eliade și de alți autori – de la Vasile Pârvan la Mircea Vulcănescu – accentuînd experiența de viață, programul de muncă, dezvoltarea intelectuală a scriitorului și savantului, am încercat un fel de manual de formare spirituală pe ideea că personalitatea și opera lui Mircea Eliade constituie un considerabil rezervor de energie. Maestrul trebuie să-și găsească ucenici în tinerii de azi. „A «transmuta»

fervoarea și plenitudinea tinereții biologice într-o «tinerețe fără de bătrînețe», este scopul oricărui tânăr. Mitul se cere, însă, totdeauna retrăit, reactualizat. „Sigur, această transsubstanțiere a tinereții biologice în mit nu o pot realiza prea mulți (Eliade citează doar pe Eminescu, Hasdeu, Pârvan), dar fiecare generație a României moderne și-a pus problema tinereții fără bătrînețe. În ce-l privește pe Mircea Eliade, el promovează, încă din 1927, insistent, ideea unei generații noi, căreia îi revine un rol istoric cu totul aparte. Tot ce a gîndit și a scris atunci – și mai tîrziu – sub zodia tinereții pare a fi de o intensă actualitate. De aceea credem că o astfel de carte, propunînd un portret și mai ales **un program de viață**, poate fi binevenită noii „tinere generații”, mai ales aceleia deplin responsabile fată de sine și de comunitatea națională și universală. Solidaritatea unei noi generații în jurul unui model românesc și universal ca Mircea Eliade nu poate fi decît benefică.

Acestui posibil viitor, bazat pe programul de muncă, de vîntă, de cultură al lui Mircea Eliade – ca și, firește, pe împlinirile sale universale – i-am dedicat volumul citat. E un proiect, schițat imperfect, rătăcit, uneori, în labirint, dar încercînd un exercițiu de înțelegere, o treaptă de inițiere prin descrierea unor modele ce trebuie următe.

6. Ideea de a distruge miturile existente și, ca atare, modelele formatoare ale culturii române mi se pare excesivă și neaventită. În continuare trebuie să cultivăm aceste mituri – Eminescu, Iorga, Eliade, Brâncuși – pentru a ne făuri aripi mai puternice, pentru a reuși să zburăm mai sus decît ei. Ca români, pe celul culturii universale. Toate aceste modele ne propun, în primul rînd, un regim de muncă și o înțelegere profundă asupra muncii ca factor esențial al existenței cetățeanului sau națiunii. **Singura șansă a dezvoltării – scrie adesea Eminescu – este munca, numai munca.** După mai mult de un secol, gazetăria eminesciană surprinde prin profunzime și actualitate, de aceea o invoc aici nu doar ca pe una din temele esențiale ale gazetăriei eminesciene, ci mai ales ca o realitate deplin actuală prin posibilele consecințe practice. Într-un articol din ziarul „Timpul”, din 9 decembrie 1878, Mihai Eminescu se pronunță ferm și răspicat: „*Organizația de astăzi a favorizat fuga de muncă; ea a ridicat elemente cari n-au nimic în fruntea statului, ca să trăiască sau [să] se îmbogătească din*

averea lui și tot organizația aceasta a făcut și pe alte clase **să crează că numai prin politică poți ajunge ceva**. (s.n.) Astfel profesorii de universitate în loc să-și caute de treabă, fac politică; profesorii de licee și de școale primare, asemenea; ingineri, medici, scriitori, muzicanți, actori chiar – toți fac politică, pentru a parveni. Și acesta e răul cu desăvârsire mai mare; căci relele actuale ar putea fi trecătoare, dar conrupându-se în suși nervul vieții oricărei societăți: **iubirea de muncă** (s.n.), nu mai e nici măcar speranța de îndreptare. Armata noastră poate cîștiga bătălia, Alecsandri poate scrie versuri nemuritoare, un ministru de externe poate conduce politica în afară cu nemaipomenită dibăcie; toate acestea împreună vor forma luxul istoric al esenției noastre, dar acest lux nu va opri discompunerea săngelui nostru social, **pieirea noastră prin pieirea muncii** (s.n.).“

E de-a dreptul o obsesie promovarea acestei idei, iar citatea ei astăzi pare de o extremă actualitate. Degeaba vorbim despre corupție și despre multe alte probleme de mare gravitate dacă nu avem în fata ochilor sau în auz astfel de texte eminesciene. De aceea, de câte ori am putut, în scris sau la diferite întîlniri, cu mai tineri sau mai vîrstnici, am preluat asemenea fragmente eminesciene, ca pe niște observații profunde și ca pe avertismente îndreptate către noi cei de azi: „*Aceasta e adevărată corupție: tendența de-a cîștiga lesne și fără muncă, tendența de a se gera în om mare fără merit, aceasta e corupția adevărată, ale cărui urmări sînt ura și invidia contra oricărui merit adevărat și cocotarea nulităților în acele locuri la cari numai o înaltă inteligență sau un caracter estraordinar dau un drept.*“ Sau cum spune în poezie: „*Da, cîștigul fără muncă, iată singura pornire*“. Ori cum, în alt articol, o afirmă Eminescu din nou foarte categoric: **„O societate ca a noastră, care nu se întemeiază pe muncă, e o societate coruptă.“**

7. Din 1990 încoace, am preluat – și noi ca și alții de pe planetă, cu și fără voia noastră – modelul american în aspectele sale cele mai slabe cu putință: guma de mestecat, coca-cola, drogul, violența... Dar ceea ce constituie esența modelului american nu răzbate la noi: e vorba de voința puternică de a fi primii, de a fi cei mai puternici, de a fi învingători, de a avea succes etc. Pînă nu vom învăța această lecție a puterii, trebuie cel puțin

să descurajăm degenerarea morală și spirituală. Mai apoi să promovăm rigoarea muncii, voința de a reuși, răspunderea, valoarea, dăruirea față de țara care ne-a născut... Nu întâmplător vedetele noastre sportive dovedesc lacune morale, iar echipele demonstrează suporterilor o totală lipsă de voință, de orientare, de dăruire, de patriotism. Fără muncă, fără dorință asumată de a fi cei mai buni din lume, nu vom putea învinge nici adversarii, nici propriile noastre slăbiciuni. Am găsit în tinerețea lui Mircea Eliade un program riguros de muncă și învățătură, de luptă necontenită cu somnul și necunoașterea. De fapt, toate marile personalități ale culturii noastre ne oferă exemple de voință, de muncă, de afirmare. De aceea, cred că fără mituri precum cel al americanului mereu biruitor sau al lui Făt-Frumos autohton, fără modele alese din lumea noastră profundă nu cred că vom putea alege drumul cel bun.

8. Alegerea drumului cel bun nu e ușor de realizat. Cum se vede, chiar din cuprinsul acestui text, eu însuși mă rătăcesc, mă îndepărtez de subiect, de linia lui dreaptă și luminoasă. Ar trebui poate să mă întorc la mine însuși pentru a trage mai clară concluzii, bune și pentru urmași. Mă revăd, la anii primei co-pilării, într-un sat din pusta băنățeană, în preajma bunicilor mei, și poate că ei sănătățile care mi-au dat, din vecii, sufletul moral al lumii. Mi-aș dori, desigur, ca nepoții mei, cîndva, să găsească în existența mea un reazem. Apoi școala și biserică, dascălii și preoții care ne-au susținut stîlpii drepti ai vietii. Am mereu sentimentul că sănătățile datori dascăliilor noștri, modelelor care ne-au atras pe drumul cel bun, pe drumul nostru propriu. De aceea le-am evocat și le invoc în aceste pagini, pentru că le consider mai puternice, mai necesare, mai convingătoare decît modelele mele experiențe. Sugerez urmașilor, aşadar, să mediteze la astfel de modele, să se aşeze în prelungirea lor, cultivînd marea cultură română și universală, dar să se și despartă creator de ele atunci cînd și-au găsit drumul lor unic și inconfundabil.

9. De fapt, din cîte înțeleg eu și chiar m-am străduit să arăt mai sus, adevărată căutare a vietii noastre trebuie să fie chiar **destinul**. Propriul nostru destin sau destinul celor din preajma noastră. Există foarte multe tradiții în legătură cu destinul. Înțelepciunea populară spune că „ce ți-e scris, în frunte ți-e pus“.

Dar trebuie să știi să citești ceea ce încă de la naștere ți-au pus în frunte ursitoarele. Fiecare om are un talent, o vocație, un caracter, un loc unde poate fi cel mai bun și cel mai util. Cu cât află mai devreme rostul lui în lume, cu atât este mai bine pentru el și pentru societate. În descoperirea destinului, rolul dintăi îl joacă învățătorul, profesorul, dascălul. E obligația lor să intuiască în fiecare copil ceea ce poate face acesta mai bine în viitor și să-l îndrumă pe cărarea lui adevărată. Dar aceste descoperiri și îndrumări nu pot face decât dascălii autentici, marea massă a funcționarilor școlii nu are nici capacitatea, nici dorința de a le face. Port în suflet experiențele pe care eu însuși le-am trăit și amintirea celor care m-au ajutat să mă formeze. La rîndul meu, fără să dau prea multe explicații, am avut, de-a lungul anilor, preocuparea de a descoperi talentele, creativitatea unor tineri și de a sugera celor talentați să persevereze, să muncească, să se afirme. Dacă nu avem în viață norocul unor contacte formatoare, ar trebui noi însine să ne descoperim destinul. Mare și greu lucru! Să ne verificăm, adică, și dacă se poate că mai devreme, acele calități, acele domenii în care ne putem manifesta și împlini deplin, în care avem cele mai mari biruințe și satisfacții. Mă suspectez, de multă vreme, că mă consum în activități care nu mă reprezintă și n-am curajul să le abandonez. Cîți ca mine! De aceea sugerez urmașilor să-și urmeze destinul și nu norocul de-o clipă.

10. În diferite articole, dar și în memoriile publicate la se-nectute, Mircea Eliade reconstituie tinerețea lui nerăbdătoare, motivînd-o în contextul istoriei: „*Eram obsedat de echipa că generația noastră, singura generație liberă, «disponibilă», din istoria neamului românesc, nu va avea timp să-și împlinească «misiunea», că ne vom trezi într-o zi «mobilizați», așa cum au fost părinții, moșii și strămoșii noștri, și atunci va fi prea tîrziu ca să mai putem face decât ceea ce au fost urși să facă înaintașii noștri: să luptăm, să fim jertfiți, să amuțim.*“ Am fost impresionat de un articol cu titlul **Anno Domini**, publicat în 1928, în care pune o problemă care ar trebui să ne cutremure: „Aș vrea – scrie Eliade – ca fiecare tînăr să-și spună: anul ce vine mi-a fost dăruit de Dumnezeu pentru a-mi împlini menirile! Aș vrea ca fiecare să gîndească, în fiecare dimineată: odată cu acest an, poate voi odihni și eu, pentru vecie. **Ce las în urma mea?** (s.n.)“ Ce dovedă

a acelei conștiințe create din inițiativă proprie, cu atîtea suferințe și atîtea renunțări, a acelei conștiințe spirituale, organizate, coerente – care singură e nemuritoare?“ În „traducere“, și cu o idee care nu e neapărat nouă, s-ar pune deci problema: dacă acest an este ultimul pe care-l avem de trăit, ce și cum vom face să ne împlinim personalitatea? Fapte, nu vorbel! „Păstrăm freschetea celor douăzeci de ani oricăt noroi ne-ar stropi; oricătă mediocritate ne-ar înăbuși, oricătre înfrîngerii ne-ar copleși. Un singur gînd: e ultimul an, anul creaților, al revizuirilor, al scadenței. (...) O singură armă: aspră și neîntreruptă muncă de șaisprezece ceasuri pe zi. La sfîrșitul toamnei, aproape de moarte, vom fi **alții și alta** va fi țara...“

Dacă ne-am gîndi, într-adevăr, cu vorbele lui Eliade, că e ultimul an, ce vom face? ce vom crea? ce vom lăsa? Nouă, familiei, comunității în care trăim, țării și lumii...? lată o temă răscoitoare pe care o propun pentru mine deopotrivă și pentru urmași, pentru oricare generație ce se mai consideră tînără: **ce facem în acest an, singurul și ultimul...**

10. În vara aceasta, nepotul meu cel mare ar dori să ne întîlnim și să discutăm. Tocmai a reușit cu bine la liceu și are multe pe suflet. Probabil că după asemenea întîlniri mai apropiate, voi ști și eu mai exact ce ar trebui să transmit urmașilor.

„SĂ ARĂM CU SPOR ȘI SECERIȘUL VA FI BOGAT“

Eugen Goia

Tara Moților nu este un ținut românesc ca oricare altul ci unul frâmântat de săngele și lacrimile înaintașilor noștri, este „țara de piatră“ a moților, mândria „mândrului Ardeal“ cum o numește poetul St. O. Iosif, este un „Pantheon“ al istoriei naționale, este amintirea sfintilor martiri ai istoriei noastre, Horea și Avram Iancu, dar și a atâtotor eroi și cărturari mai puțin cunoscuți. Asupra vietii și faptelor lor m-am aplecat cu venerație aducându-i la lumină, printre noi, făcându-i cunoscuți, generațiilor prezente și viitoare.

Totodată am căutat să adun valori de etnografie din Țara Moților și să le pun într-o lumină favorabilă. Toate obiectele vorbesc despre credința, cultura și talentele cu care a înzestrat Dumnezeu pe moți. Le-am adunat cu dăruire, cu pasiune și credință, din iubire pentru istoria sa, care nu a fost niciodată generoasă cu locuitorii acestor legendare ținuturi.

Poetul și filosoful de la Lançrăm, Lucian Blaga spune: „cărțile românești din vechime reprezintă actele de identitate ale poporului român, ale cărturarilor noștri, înaintea lumii întregi“.

Muzeu de inimă românească, izvorât din dragoste de acest colț de Țară al Apusenilor, de trecut de spiritualitate, de credință și datinile lui, iar cărțile mele se vor un izvor de bucurii spirituale, hrănă pentru suflet și deschidere spre univers.

În tot ce am făcut, am căutat să nu uit glia și oamenii, strămoșii și mormintele, limba și datinile, monumentele și credința în Dumnezeu și în izbăvirea neamului.

Nu am dorit niciodată să fiu „cineva“, am vrut să fac ceva să se bucure oamenii, să las ceva trainic pe nisipul timpului.

La mănăstirea Sf. Ecaterina de la Muntele Sinai se află un vas cu următoarea inscripție în limba greacă: „Tot ceea ce faci pentru tine, piere odată cu tine, numai ceea ce faci pentru alții aceea rămâne“. Dacă fiecare dintre noi s-ar gândi la acest adevăr și ar trăi în armonie cu el ar exista mai multă omenie pe pământ. Acest adevăr este legat de învățătura creștină și mi-a fost îndreptar de viață.

Premiul acordat de *Asociația Română pentru Patrimoniul mă onorează și vă mulțumesc. La început de drum să cerem ajutorul lui Dumnezeu: **Doamne ajută!***

Am intrat în brazdă, am apăsat pe coarnele plugului, să arăm cu spor și secerișul va fi bogat spre binele neamului românesc.

Crez de viață

- *Cel ce crede în Dumnezeu nu este niciodată singur.*
- *Cine crește copiii cu frică de Dumnezeu le lasă cea mai mare avere.*
- *Un om cult înseamnă o minte deschisă către bunătate și frumusețe.*
- *Nu am vrut niciodată să fiu „cineva“. Am vrut să fac ceva să se bucure oamenii, să las ceva trainic pe nisipul timpului.*

- Pâinea care te satură mai bine este aceea pe care ai dăruit-o.
- A-ți păstra demnitatea înseamnă a nu o leza pe a celorlalți.
- Suferința s-a închidem în noi, bucuriile să le împărtășim cu alții.
- Nu tulbura fântâna care te-a adăpat.
- Să ai înțelegere față de neputința omenească.
- Nimic nu-i mai urât pe lume ca răutatea.
- Omul valorează cât îi este gândul, cuvântul și fapta lui.

„RĂDĂCINILE ARHEALE“ ȘI „CONȘTIINȚA SFÂȘIATĂ“

Adrian Dinu Rachieru

Cu aproape zece ani în urmă tipăream la *Helicon*-ul timișorean o masivă antologie dedicată *Poetilor din Bucovina*. Era, indiscutabil, o carte necesară, aducând acasă și pe cei de „dincolo”, uitați – vinovat – atâtă vreme. Acum trudesc la un op (masiv și el), propunând 101 profiluri (critice, negreșit) ale poetilor basarabeni, venind – cu bucuria re-întâlnirilor – în Casa Mare a literaturii noastre. Vreau însă să atrag atenția asupra unei chestiuni, de regulă, ocolită (diplomatic). Problema revizuirilor e vitală pentru această ofensivă recuperatoare și exigentă. Ca și altădată când, analizând fenomenul literar basarabean, E. Lovinescu aducea în scenă, ca prim argument, *interesul cultural*, observând că, după un secol de înstrăinare, necunoscuta literatură basarabeană invita mai degrabă la „amortirea scrupulelor estetice”. Totuși, acești „moldoveni desfăcuți de noi” (după expresia lui Iorga) au dovedit continuitate culturală pe fundalul rezistenței românismului. Încât a discuta despre literatura basarabeană înseamnă, prioritar, a nu uita că „nu există literatură pură” (D. Matcovschi) în absența unei pedagogii naționale. Și dacă poetii sunt conștiința morală a națiunii (cf. E. Coșeriu), cruciada pentru Limbă, Istorie și Neam s-a purtat, se știe, sub standard eminescian de către o mână de scriitori, repudiind „estetica de partid” (Marian Popa), alergică la sacru și exemplul lui *Homo sovieticus*, încurajând mancătizarea – veritabil genocid etno-cultural. Presiunea slavizării a

trezit o conștiință îndurerată și a obligat la apărarea identității și a specificității. Dar acțiunea „moldovenistă” sovietică a avut un scop politic și, sub masca afirmării identității, a urmărit brutală separare de *unitatea sa etnică*, atentând la memoria istorică.

Stegarii moldovenismului agită o fantomă lingvistică. A promova *limba moldovenească* înseamnă a dovedi o crasă ignoranță ori a comite o fraudă științifică, sub un întreit aspect (lingvistic, istoric, politic), nota Eugen Coșeriu; fiindcă român și moldovean „nu sunt termeni de același rang semantic”. Dincolo de absurditatea existenței a două state românești și a unei limbi care circulă sub o dublă denumire, chiar acceptând o identitate culturală „suplă”, condiționată de „logica metisajului” (Jean-Loup Amselle, 1990) vom spune, fără echivoc, că acel „naționalism sănătos”, cerut de E. Coșeriu în contextul bilingvismului înseamnă, negreșit, raportarea la cultura „de origine”, invocând un necesar etnocentrism. Datoria de a-și apăra specificitatea nu înseamnă, în cazul literaturii basarabene, o reactivare a complexelor provincialismului (regionalismului), în numele duiosului *spiritus loci*. După cum re-apropierea de cultura română, depășind un dispreț păgubos n-ar trebui să încurajeze „puseurile localiste”, protejând, chipurile, un specific regional, populat de valori precare, cocoțate pe soclul „marilor clasici”. „Examenul integrării” (ca să preluăm formula lui Mihai Cimpoiu) va fi necesarmente dur, respectând amprenta unei provincii culturale dar și *imperativul sincronizărilor interioare* printr-o nemiloasă „reducere la scară”.

Revenirea la matricea stilistică firească prin protejarea identității și „restabilirea întregului” a încurajat, pe de o parte, *neopășoptismul cultural* (inevitabil) și, pe altă parte, acceptând acest *manolism* (care, printr-o reluare sisică, aritmică își cauță ființa românească) suntem îndreptățiti să cerem și trezia spiritului critic. Excludem, aşadar, deopotrivă, complezența sau reticenta. Fiindcă peisajul literar basarabean, provocând un interes rezervat este necunoscut, din păcate. Sau cunoscut (acreditat) prin câteva nume charismatice, cu „autoritate patriotard-pontificală” (cum scria, vizibil nemulțumit, Arcadie Suceveanu), iritat – în egală măsură – și de inițierea unor „strategii de consolare”. Sau, pe fundalul aceleiași flagrante necunoașteri, de circulația unor etichete depreciativе,

precum „sentința“ lui I. Simuț, convins că literatura basarabeană ar fi „a cincea roată la căruță“.

Revizuirile, aşadar, urmează. Seceta proletpacifistă, realismul canonic, capacitatea imitativă etc. obligă la reașezarea valorilor și prefacerea hărții literare. Dar nu prin „decrete“ generaționiste! Valorile coexistă în oglinda culturală, relieful axiologic e accidentat iar rocadele, atunci când se produc, au – necesarmente – o motivație estetică, nu biografică. Încât frenetica revizuirilor, firească pentru generațiile care vin, echipate cu un alt cod de lectură pe suportul relaxării ideologice trebuie să împace, credem, redeșteptarea sentimentului național cu mentalitatea europeană, dincolo de false discordii și păguboase exclusivism. Și, desigur, într-un pluralism civilizat al opiniilor.

Fenomenul miraculos al regenerării românilor în Basarabia, izbucnit pentru a stinge ceea ce s-a numit, îndreptățit, o „ruptură ontologică“ obligă la un efort integrator, ambivalent, recuperând o literatură care păstrează, prin memoria etnică, rădăcinile arheale românești dar care, sub „teroarea Istoriei“ e bântuită de o „conștiință sfâșiată“, căutându-și specificitatea. Pericolul rusificării, criza dedublării, comandamentul sincronizărilor întrețin, pe de o parte, sentimentele de marginalitate și înstrăinare, chiar reacții retractile; pe de altă parte, alimentează „complexul Ithaka“ (cf. M. Cimpoi), Basarabia fiind – s-a spus – „o țară în exil“. Și dacă suntem de acord că o geografie literară românească nu poate ignora spațiul basarabean (cunoscând o schizoidie benignă care, în timp, a alimentat un *modus vivendi*), sarcina urgentă ar fi, după noi, dovedind realism politic, edificarea unui spațiu cultural comun. Ideea unionistă nu mai e populară, atracțivitatea economică întârzie, dilema identitară se prelungește. A fost reactivată o fantomă lingvistică: „limba moldovenească“. În acest context ne putem întreba dacă Basarabia, trecând „proba exilului“, mai e o provincie românească și în ce măsură literatura ei (care nu poate fi doar românească) are, prin desătărire, conștiința acestei apartenențe.

Românilor basarabeani a fost „sentinela latinității“ (Zamfir C. Arbure) iar fenomenul basarabean este un fenomen românesc *in extremis*. Ca regiune de frontieră (*border-land*), Basarabia și-a prelungit protostatalitatea, independenta Republică Moldova

zbătându-se între securizare și federalizare. În vreme ce rușii au încurajat identitatea moldovenească, lipsa unui proiect panromânesc la București, incoerența decizională sau gafele diplomatice n-au făcut decât să amplifice dezinteresul și să blocheze replearea identitară. Cum *limba*, marele personaj tragic al Istoryei basarabene a fost exilată, glotonimul „limbă moldovenească” (norodnică) a făcut o fulminantă carieră, recunoscându-i-se chiar slavismul. Iar scrisul, pentru cei credincioși românismului a devenit un act existential, hrănind o *literatură rizomică*. Și pregătind, conspirativ, o fabuloasă renaștere, obstrucționată ori deturnată acum de pe calea reîntregirii.

În fine, sociologic cercetând peisajul, interesul nostru se îndreaptă către autorii de succes. Și aici am găsi încă o motivație plauzibilă pentru războiul generaționist. Parcă n-am subscrive părerii că ne mișcăm într-o societate aculturală; dar chiar aşa fiind, *impactul* unor autori provoacă frisoane și îngrijorări inutile. Cazul lui Grigore Vieru este cel mai convingător. Poet de audiență națională, bucurându-se de o imensă popularitate (dar un „necunoscut” pentru Mircea Mihăiesă), delicatul (și înversunatul polemist, când e cazul) Grigore Vieru este, indiscutabil, un mesager al Basarabiei (M. Ungheanu) sau, dimpotrivă, doar un poet domestic, paradisiac (Al. Cistelecan). El, sub presiunea circumstanțelor, cultivă o poetică angajată și „își asumă deliberat – nota Eugen Simion – un mesianism național pe care, în condiții normale, lirismul pur îl evită”. Fiorul emoțional al poeziilor lui Vieru, cel pentru care *limba* rămâne „focul cel sacru” a câștigat cititorii; ceea ce nu împiedică pe câte cineva să scrie cu nonșalanță că „versurile unor Vieru sau Lari sunt idioate”. Într-o vreme a slobozenei limbajului, căzut deseori în libertinaj și irresponsabilitate, iată că se găsesc condeie (critice!) care să aștearnă astfel de fraze năuci-toare! Poetul mesianic și „identitatea de grup” polarizează reacțiile din mediul literar basarabean, răsfrânte asupra procesului de omologare. A lăua „fișa de temperatură” a acestui spațiu cultural îndeamnă la reacții divergente. Unii consideră „că se scrie foarte puțin” (cf. Grigore Chiper) sau că dezastrul deja s-a înstăpânit, dezinteresul pentru scris și cărti fiind suveran (cf. Vi. Beșleagă). Totuși, blamând literatura patriotică de consum nu înseamnă să devalorizăm și „canonada lacrimilor”, specifică

basarabenismului, dublată de fantezie lingvistică și rafinament liric. „Complexul patriei“ să însemne eliminarea sacrului? „Intoxicarea“ pe care o denunță Tamara Carauș în *tzara sa*, prăpastia la nivelul scrierii pe care o descoperă junii (impunând o „graniță literară“ între generații), în fine superbia afișată de un Em. Galaicu-Păun pentru care doar optzeciștii ar fi reușit „trecerea la obiect“ sunt reacții suportabile într-un mediu normal. Dar Republica Moldova de azi nu oferă așa ceva. Ideologia antiromânismului e feroce iar fundamentalismul moldovenesc dă în clopot. În acest context, demonismul celor ce acuză „descompunerea națiunii moldovenești“ și subminarea ființei națiunii – cum o fac Vasile Radu și Nicolae Mihnea (apud Theodor Codreanu) sub amenințarea imperialismului românesc merită o replică pe măsură. Încât întrebarea aceasta, încă nerezolvată, se cuvine să ne preocupe. Descoperind însă alte răspunsuri. Evident, va fi vorba de o *grilă românească de receptare*. Nu știm dacă, realmente, „critica basarabeană este grav bolnavă“ (cf. Iulian Ciocanu) dar nu credem că generația Dabija-Lari „a dat chix“ (cf. Ghenadie Nicu). Amestecând criteriile putem lansa numeroase acuze pornind de la insidioasa constatare a „decalajului artistic“. Cert e că nu putem cerceta fenomenul literar basarabean ignorând perceperea lui contextuală. Iar o întâmpinare emoțională e chiar de dorit, refuzând indiferentismul, solidarizările generaționiste belicoase, supralicitările, toate sub flamura necesarei popularizări. Concluzia lui Alex Ștefănescu merită transcrisă: „poezia basarabeană emționează, deci există“.

Acel așteptat „examen de integrare“, clădind o *realitate culturală comună* va redimensiona valorile prin inevitabila reducere la scară; doar unii, puțini, vor beneficia de *vizibilitate* în peisajul literar românesc, având la îndemână „pașaportul“ estetic, instalându-se în impozante istorii literare. Bântuită de complexe, Basarabia rămâne încă „o margine satanizată“, sub angoasa solitudinii valorice și supusă sincronismului unilateral cătă vreme indiferență centralului ori acțiunile publicitare gălăgioase alimentează șirul de pre-judecăți, izvorâte din necunoaștere și suspiciune. Veritabilă *asumare* în circuitul valoric românesc, refuzând autarhia sau infatuarea, întârzie; când evadarea din „zona gri“ se va fi produs cu adevărat, când în interiorul culturii române această literatură basarabeană se va fi lepădat de statutul marginal (ca „dat ontologic“, cum

academic zice Mihai Cimpoi) atunci, realmente, ea va ajunge „acasă“. Această *asumare* nu mai poate fi întârziată.

„SATUL DIN MINE A MERS CU MINE ÎN ORAŞE“

Nicolae Dan Frunzelată

Locul natal este ochiul prin care iei cunoștință de țară și de lume și, în același timp, iei cunoștință de tine. Sprijinit de cuvinte și de imagini, căpătând o identitate și o memorie. Este, cred, punctul de origine și, totodată, punctul final al unui crez al scrișului. Gând cuprins în fascinanta teorie a lui Blaga și împlinit în metafora satului nașterii noastre. Întrebarea la care mi se cere să răspund are, de aceea, un răspuns așteptat. În poezia pe care o scriu se află, îmi place să sper, neostentativ, locul meu natal din sud, sat de câmpie botezat cu numele printesei brâncovene Bălașa, dungă de grâu respirând spre departele său care e Dunărea. Un „deal îndelungat“ adică o aspirație continuă spre ridicarea spațiului orizontal al câmpiei nesfârșite și toride într-un punct înalt de sublimare, gest ce se poate întâmpla numai în vis. Acolo s-a trăit numai copilăria, vârstă de amintire limpede, și versul mi se întoarce la ea ca o speranță, pe care nu îl-o poate lăua nimeni. *Satul din mine* a mers cu mine în orașe, apărându-mă de zgromot și de risipire. Îl simt mai ales toamna, în diminetile care au gustul de-atunci. Și nu mă voi dezice niciodată de el, pentru că mi-a dat cuvintele și, mai ales, mi-a dat legile de judecare a vietii, în care cred. În ciuda „teoriilor“ de ultimă oră care țintesc universalizarea rapidă și fortată a sentimentelor, lucru ce-mi amintește prin asociere gustul fad al fructelor din culturile artificiale.

Ai mei s-au adunat din trei izvoare: de lângă Desnățuiul subțire și tăcut care se duce ca într-un blestem spre Dunăre, de la Busu, din stirpea căpitanului Vladimiresc Pârvu Frunzelată, de la Balta de sub munte, pământul bogat doar în păduri și legende cu aur sărbesc și cu haiduci supărați pe lume. M-am născut în satul românesc Bălăcița din Mehedinți și dacă amănuntul acesta

biografic se simte sau se va simți în versurile mele, nu mă voi rușina niciodată ci, dimpotrivă, mă voi bucura ca de o datorie împlinită.

Pornind de la aceste „sentimente biografice” pe care le-am mărturisit într-o carte, nu vreau decât să argumentez într-un fel ideea care ne-a unit pe noi cei care am lucrat în anii '80 sub semnul revistei „*Luceafărul*”.

Dincolo de ideologii, de servituitoarele unui timp disperat și dur, noi am adus și am apărut niște biografii românești în fața unor detractori cinici ai spiritului național. Să fie clar: am apărut prin cuvânt, nu „cu parul” și lucrul acesta îl poate observa orice cercetător obiectiv al perioadei. Dar asta nu e treaba noastră, ci a celor care vin, au venit deja. Și am avut o adevărată revelație când am cunoscut un Tânăr, asistent universitar la Facultatea de Sociologie a Universității din București, care mi-a spus că își finalizează o lucrare de doctorat pe tema protocronismului românesc. De ce protocronismul? – l-am întrebat și răspusul acestui om care avea în 1989 vreo doisprezece ani a fost limpede: **Pentru că a fost singura mișcare culturală de substanță între 1944 și 1989.**

Îată că răspusul începe să se dea. În ciuda petardelor aruncate de justițiarii de duzină care au încercat să-și transforme cârtea în operă. Și în anii noștri postrevoluționari au redescoperit *internationalismul proletar*, acela care a otrăvit anii '50. Botezându-l *europeanism* și *atlantism* și căutând, în numele acestor pseudo-concepte, să anuleze tot ce a fost valoare românească.

Dar timpul ne va judeca, și pe ei și pe noi, și va așeza pe fiecare la locul său. Pentru mine, oriunde ar fi acest loc, va fi acasă, aici unde am rădăcinile mele.

OȘTEAN AL LUI ZALMOXIS

Adrian Bucurescu

La prima și la ultima vedere, patima mea pentru istoria Geto-Dacilor stă sub semnul miracolului. Întâi anii de viață i-am petrecut în satul Copuzu, județul Ialomița, la bunicii materni, adică la poalele Piscului Crăsanilor. Acolo se află ruinele cetății getice Helis, reședința marelui rege Dromichaites, învingătorul Macedonenilor.

Satul meu natal, Sărăteni, se află în dreptul acelei cetăți, dar pe malul stâng al Ialomiței, la o distanță de doar patru kilometri. La Sărăteni a fost cetatea getică Netin-Dava, atestată de Ptolemaeus.

Pe când aveam 25 de ani, adică la leatul 1975, având veleități literare, am vrut să scriu un roman despre Geto-Daci; vrând să fie cât mai veridic, am început să culeg antroponime, hidronime, oronime, toponime și alte lexeme păstrate din cultura Tracilor. Romanul a rămas în stare incipientă, eu între timp afundându-mă în studiul celor câteva inscripții tracice care se cunoșteau pe atunci.

Sunt absolvent al Facultății de Filologie, Universitatea București. Așadar, ipotezele și concluziile mele cu privire la graiul Geto-Dacilor sunt ale unui profesionist în domeniu.

În anul 1980, aflându-mă la pescuit pe lacul Sărătuica, de la Sărăteni, am avut o revelație mistică privind religia Geto-Dacilor, cu mult mai amplă decât se păstrase în izvoarele antice. Deocamdată, nu pot da amănunte despre această revelație.

Primele mele articole despre inscripțiile geto-dacice au apărut în anii 1984 și 1985.

Nu sunt o fire patetică în public, ci doar în sine-mi. Consider că oricare Român, mai ales dacă a fost menit să se cultive, trebuie să se consacre întâi României, la care să țină ca la o Mamă, necondiționat. La o adică, suprem jertfindu-ne, precum odinioară Geto-Dacii, ce se duceau zâmbind spre moarte. Mă consider, vrednic sau nu, un oștean al lui Zalmoxis.

MANIFEST COSMIC-ART-CONTACT CĂTRE CETĂȚENII COSMOSULUI

Alexandru Cristian Miloș

Se lansează în secolul XX, anul 2000, luna septembrie, ziua 23, cu nava galactică Apollo, cu o vimana sau cu o rachetă foto-nică în Univers, popoarelor stelare, către E.T.

De pe planeta Pămînt, a III-a a sistemului solar, din Calea Lactee, din orașul Bistrița, țara România, continentul Europa, de către un om – Manifest Cosmic-Art-Contact, de pace, lumină,

iubire, viață, zbor neîntrerupt – întru cunoaștere, contact, dialog cu o etică galactică și așteptată, de milenii recunoaștere, în eter, atemporal, în eternitate! În prag de secol XXI, de mileniu III, omul și-a amintit cine este! Proiectul Genesis pe planeta Pămînt, Experimentul Pămînt și Sfera Dyson, în acest sistem, solar, au reușit! Colonizarea vieții inteligente a reușit! Omul zboară prin stele cu viață și iubire, cu etică galactică în ochi și inimă! Înviatul om cosmic – PURUSHA, ÎN ZBOR! Conectat din nou la viață, cultura și știința cosmică! Viața și operele umane, de știință artistică și de artă științifică, rațional, numai prin știință, conștient se măsoară de azi – cu o Grilă Cosmică, cu unitatea de cosmicitate pe care o înglobează, o memorizează faptic! Cu intuiția vizionară științific-artistică, antenă-far cosmic-catarg! Apocalipsele, moartea ca foame cosmică, căderea în păcatul timpului secvențial și nu a celui simultan, nerespectarea legii nonhibridării, necurățarea prin inginerie genetică a AD.N.-ului, înmulțirea sexuată și nu asexuată, cum Imaculata Concepție, prin raza de lumină, precum nașterea lui Isus, somnul și uitarea, moartea și neamul lui Cain, de toate acestea ne-am eliberat! Unificați oameni cosmici ieșind din închisoarea timpului zburând prin stele! Punând și stegul omului, înstelat și albastru, precum în cer așa și pe pămînt, pe casa galactică! Nemuritori ca ființe de lumină, cu nume din cer și stele amintite prin care am mai zburat, în ochi, iată de ce, Manifestul Artei Cosmice de Contact, întru dialog civilizator astral, eliberator, comparativ, transformator, voltmetru al realității și unificator! Nimic nu există în afara Științei, cunoașterea este adeverată numai prin Știință! Omul cu legile științei cosmice, a științelor artei în minte și inimă, cu știință și arta vîrtejelor cosmice, a chipului Q – cu continentul Cyber – Spațiului și a lui Non-A, țara limbajului genomic, a cineticii, a suprasimetriilor, acceleratoare de supra-eu, de devenire întru ființă, întru E.T., întru civilizație și pozitivism cosmic în viața din Univers! Știința, literatura și arta S.F. nu sînt, nu au fost, nu vor fi, niciodată, cenușerese! Știință și artă astronomică, directă! Meseria din naștere a omului e aceea de astronom! Biserica acestui Manifest este Bolta Înstelată! El declară război deschis ignoranței, adică prostiei, nepăsării, îndărătniciei, judecății limitate, orgoliului, lenei, războiului, dogmelor și prejudecăților, lipsei de igienă mentală, morală

și ecologică! Cu arme sau fără ținind în întuneric – Omul-ființă sacră, în întunericul lipsei de cunoaștere spirituală, de știință și artă, în legea căzută a animalității, în frică, în violență, barbarie, sălbăticie, sclavie mentală morală și fizică, în poziția umilitoare a genunchiului împămintat, a frunții aplecate în pămînt și nu ridicate spre stele! A complexului izgonirii paradisiace, a uciderii visului astral de reîntoarcere în stele și a capului din nori, capul omului cosmic! Artă fără maimuțăreală, artă fără divertisment într-o eră a informației – putere și recunoașterii de sine, decodificând Codul lui Einstein, folosind metabolismul biologic minim necesar vizibilității noastre, făcînd vizibile stele, planete-locuințe, vîrtejuri cosmice, nebuloase, supernove, quasari, tahioni, găuri negre, găuri de vierme, universuri atemporele, paralele, alternative, hărțile cosmice ale plinului și golului, prezențe ale absenței! Timpul nu este timp decît dacă îl prefaci în veșnicie! Decodificând miturile originii stelare a Omului!

Artă cosmică de contact, artă a timpului reversibil, a călătoriilor în timp, împotriva lipsei de memorie a luminii mintii, artă a Big-Bang-ului Universului! Artă a omului cosmic trezit, transformat, unificat, iluminat, contactînd civilizații nonterestre, galactice, prin zboruri interstelare, prin canalul neural, subspațial, multidimensional. Noua fizică și noi fizicieni, multidimensionalii oameni de știință-artiști! Artistul-fizician lucrînd cu focul științelor, adus de Prometeu pe Pămînt din Cer, cu știința timpului și a focului hrăind marea gură a Universurilor. Lupta cu limitele, cu limita temporală și gravitațională. Știință-artă a realității, a rachetelor și zborului interstelar, a costumului de cosmonaut – costumul național al omului, artă a eterului cosmic, a eternului cosmic, a esențelor abstrakte, a simultaneității, a alternanței, a ciberneticității, a spectralului, a cinetismului, a celor trei corpuși ale omului, a celor nouă rase de extraterestrii aflați în acest moment în programe și experimente de dezvoltare a vieții cosmice inteligențe – pe poligonul de încercare „Pămînt“. Artă a omului cosmic viu, natural, ascet, prometeic, isusian stingînd trufia egou lui, artificializarea și robotizarea sa, disperarea în fața limitei, prin subordonarea față de mașinile gîndite de el, prin dependența de ele. Știință-artă cosmică de contact – o sinteză a civilizațiilor și stilurilor umane pe un plan superior cosmic, în spirală. Voință și

motivație a vieții iubitoare, nemuritoare, a zborului neîntrerupt prin stele a lui Icar!

Rețeta nemuririi este E=mc² și zborul neîntrerupt prin stele! Rețetă pentru înviere, întinerire, în copilărire, alungând frica și răul neștiinței, banalul ucigător, comoditatea mașinii o Curiozitate nelimitată, puritate dar nu infantilism al gîndirii, drum continuu prin stele. Zbor continuu cu viteza luminii întru învierea reală. Dar și nașterea omului altfel prin lumină – oameni de lumină. Artă și știință a radicalilor liberi, a nuntălor biochimice. La manșa rachetei fotonice cu Adam, Enoch, Prometeu, Isus, Budha, Zamolxis, Alah, Moise ... și mulți alții, „Oamenii Mari“, astronauți de pe a 12-a Planetă civilizând Sumerul și manipulând genetic Omul. și Omul păsind pe Lună, în sistemul solar, în galaxii umanizând, colonizând cu viață iubitoare sori și planete, construindu-le în simfonii și matematici astrale; vezi, chipul omului de pe Marte!

Amintindu-și originea sa E.T., mărturisind propria-i paleo-astronautică, deschizând din nou poarta stelelor. Reîntrînd în marea familie galactică. Artă cosmică de contact ca un semn de recunoaștere. Manifestul acesta este dezlănțuirea lui Prometeu de pe munte, găsirea nemuririi de către Ghilgames pentru Enkidu și noi, nerăstignirea și neuciderea lui Isus pe cruce, ridicarea omului din genunchi cu capul în stele. Cu cartea stelelor albastre în mîini, în minte și în suflet, călător temporal prin pânările universi. Inginerie multidimensională, nu joc! Artă cosmică de contact – mînă întinsă umană fraților galactici întru recunoaștere a frăției cosmice. Mînă și inimă omenească și minte întinse ca solie. Solie de colonizator stelar. Manifestul este zborul omului cosmic. Eliberat de orice complex de inferioritate, de orice limită, nemuritor. În măreția ființei o nouă renaștere pe un alt plan, pe planul cosmic al lui Homo Cosmicus. Respectîndu-și vechimea de milioane de ani și a celorlalte populații stelare, cunoscîndu-se astfel pe sine. Crezînd dar mai ales cercetînd pînă în memoria sa cromozomială, pînă în semnătura sa spectrală, pînă în astralograma sa. Văzînd, auzind, înțelegînd, înfăptuind științific. Artă cosmică de contact, o sinteză în secolul XX a istoriei omului, a originii sale stelare și a umanității de la intrarea Planetei Venus în sistemul nostru solar, de la cele două Luni ale Pămîntului, de la limba necunoscută înregistrată pe Lună, de cosmonautul

Worden, de la oamenii uriași cu doi ochi, cu trei ochi, cu un ochi și Atlantida și Mu și Gondwana, Lemuria, Hiperboreea, de la piramidele martiene și cele egiptene, locuințe de odihnă pentru astronauți și camere de dirijare a zborurilor prin radar, Turnul Babilonului ca o rampă de lansare a rachetelor, omul de știință – artist ca un tată de rachete, pietrele din Ica și orașul Tihuanaco. De la Sfinx la chipul omului de pe Marte, de la Isus răstignit pe cruce la pasul lui Armnstrong pe Lună, la computer, internet, motor nuclear, motor cu mercur, motor cu antimaterie, Statuia Libertății de la originea omului ca ființă-amfibie de pe Venus colonizând Pămîntul – la Einstein și a sa, și a noastră – ecuație a nemuririi. O privire în viitor, în mileniile 3, 4, 5, 6, 7, îndrăzneață, liberă, curajoasă, romantică, iubitoare, pacifistă, științifică, într-un cuvînt, umană – tridimensională și N-dimensională asupra legilor și vietilor universurilor, a locuitorilor săi. O cheie de contact pentru navele spațiale și mintile și inimile popoarelor astrale, o cheie a învierii, cuvîntătoare, telepatică, radiestezică, clarvăzătoare, teleportată prin tunelele timpului. Stăpînind știința timpului, în lupta cu limita. O decodificare a limbilor și civilizațiilor galactice aduse de lumină prin lumină. De oameni universalii, salutînd cerul cu mîna pe inimă și frunte, cu stele în minte și ochi. De astăzi înainte, totul măsurat cu o grilă cosmică, grilă a științelor și culturii cosmice. Timp al Babilonului Albastru, intrare din nou în Paradis, în Universul Cosmic, în marea familie galactică, a neamurilor stellare. Avînd ca singură religie – științele cosmice! Știință și arta cosmică unificate în rădăcina comună de oameni nemuritori, cu mașini zburătoare, în zbor. Precum în cer aşa și pe pămînt. Oameni de știință – artiști cosmici, de știință multi-dimensională, cu viață, pace, iubire, cu cunoaștere științifică-artistică, colonizînd inteligență universuri. Noul orizont de așteptare, de acțiune.

Manifestul Artei Cosmice de Contact al adevărurilor științifice și frumuseții peisajelor în acțiune a altor galaxii, stele, planete, al vietii și civilizațiilor cosmice, al raselor cosmice inteligețe întru cunoaștere și frățietate galactică. Despărțindu-ne pentru totdeauna, prin copiii și nepoții noștri de închisorile trecutului dogmatic, de Ev Mediu. Din închisoarea timpului zburînd spre stele vechi și noi, în alte dimensiuni, cu moartea pe moarte călcînd, în traducere însemnînd că putem întineri și, deci, învia zburînd

cu viteza luminii, cu lumina *Lucefărului* lui Eminescu în față, ieșind din milenara închisoare planetară și din laboratorul corecțiilor genetice, vindecați de boala timpului, uitarea, vindecați de moarte. Noi, oamenii, stăpînii noștri și colonizatori paciști, iubitori, naturali, vii ai universurilor. Știință-artă umană ridicată din genunchi și nimicul zilnic terestru al supraviețuirii, al absurdei luptei pentru supraviețuire, generată de scăparea de sub control al algoritmului matematic al înmulțirii. Știință-artă cosmică, umană ridicată la dimensiunea ei adevărată de solie și mesaj cosmic călătorind prin lumină, sărbătorind, cunoscînd, înțelegînd și bucurînd E. T, inteligența și viața stelară. Contactînd-o, colonizînd-o. Manifest al omului cosmic din secolul XXI și cele ce vin... Carte de vizită a omului și viză de trecere prin găurile negre și găurile de vierme pe pașaportul universal, la frontiere intergalactice, interunde, versuri. Ne-am născut liberi, să ne reamintim mereu aceasta, trăind și iubind și zburînd cu pacea eliberatoare. Liberi – om nou, cer nou, pămînt nou. De la transplantul inimii la ceasul A.D.N., de la sutana clericală la costumul de cosmonaut, costumul național al omului, de la atom la stele, la zborul continuu – imnul omului. Știință – artă a chipului omului înfăptuind pe Pămînt, Venus, Marte, speranță și amintire, viață nemuritoare, pace, non-violență, înțelepciune cosmică a zborului, iubire, lumină, om. La orizont: stelele, interlumea, omul și conștiința sa cosmică. Manifest al omului cosmic. Al zborului interstelar!

SPOVEDANIA UNUI COLECȚIONAR DE ARTĂ

Bucur Chiriac

Am pătimit în viață prin a fi prea sărac. Am venit pe lume în familia unui ceferist, fiind al zecelea copil. Mi se spunea Prâslea. M-am născut la zi mare, la 1 mai 1932. Într-o mărturisire târzie, prin anul 1960, când eram student la Facultatea de Filologie din București, venit la Buzău acasă, într-o vacanță, stând pe prispa casei cu mama la o voroavă, am văzut-o cu lacrimi în ochi,

bucuroasă că îi adusesem mai multe lucruri de îmbrăcăminte. Mi-a făcut o mărturisire care m-a făcut mut:

– Măi copile, tu te-ai născut la o zi mare. Când clopotele băteau în biserică, tu băteai la porțile vietii. Era zi de Paște. A fost o zi sfântă și Dumnezeu îți va aduce mult noroc.

De atunci, iată au trecut peste 70 de ani și n-am să uit acea toamnă aurie din august 1960, când mama care nu știa să scrie și să citească, într-un moment de descătușare sufletească, parcă simțindu-mi dorința de a ști mai multe despre familia mea, cu vorba-i domoală, cu ochii străluminăți de fericire că cel mai mic din cei zece copii ai săi, prâslea, a ajuns „om mare”, uitându-se în ochii mei au podidit-o lacrimile, mângâindu-mă cu duioșie.

Deși săraci, am avut o copilărie „frumoasă”. Eram cumințe, ascultător și silitor la carte, sfios și cu o mare credință în Cel de sus. Elev fiind, mergeam în fiecare duminică și la slujbele de peste an la biserică și îngânam la strană, împreună cu dascălul, unele părți din Slujbă, spuneam pe de rost în fața altarului *Tatăl nostru și Crezul*, fiind mândru că lumea cartierului se uita mirată la puștiul „Radei după muche” spunându-i mamei cu o oarecare invidie că, „fiul tău ăl mic are voce” și că sigur se va face preot. Nu-i de mirare că, pe la vreo opt ani mergeam cu părintele Chirilă cu botezul, mai ales pe la casele famililor de ceferiști și căruțași, ocolind casele celor avuți căci stăteau cu porțile zăvorâte.

La o vîrstă fragedă, pe când aveam numai nouă ani, la școala primară din cartierul Mihai Viteazul din Buzău, școală construită de bogățul Petre Zangopol și soția sa Hrisula, mi-am încântat pentru prima dată ochii privind de unul singur, pe unul dintre peretii sălii de festivități o reproducere după „Carul cu Boi” al lui Grigorescu. Stând într-o încremenire totală admirând tabloul, am simțit o palmă grea. Era directorul Dediun om bland, iubitor de copii.

– Te știu, măi băiete, mi-a spus învățătoarea ta că îți place frumosul din viață și, după cum văd dai târcoale artei. Am auzit că scrii compunerii frumoase, și chiar poezii. Înseamnă că atunci când vei fi mare o să te duci la facultatea de filologie sau teologie și de ce nu, la arte plastice. Poate mergi pe urmele vărului tău, poetul Panait Nicolae, mai știi unde sare țandăra?

Auzind aceste vorbe blânde, părintești, mă fâstâcise de tot. Eram ud leoarcă, parcă-mi fugea pământul de sub picioare. Făcând o pauză, directorul mi-a mai spus că, într-o zi, privind peste gardul casei noastre, a văzut o bisericuță mică din lut, și pe mine stând în genunchi în fața ei și cântând.

În anul 1944, prin iunie, revenind acasă, la Buzău, m-am apropiat din nou de biserică din cartier, iar la terminarea celor 7 clase primare, cu ajutorul preotului Neagu, o matahală de om, care m-a învățat să scriu poezioare și „să vorbesc frumos“, am dat examen la Liceul Industrial pe care, din cauza neajunsurilor și greutăților din familie, a trebuit să-l întrerup, iar în primăvara lui 1949 să mă angajez, la îndemnul unui vecin, ca normator.

Cazat într-o casă luxoasă din conacul doctorului Angelescu, ginerele bogătașului Monteoru, aici, stăteau înghesuite, clăie pes-te grămadă, piese de mobilier în stil rococo, pe pereti câteva tablouri, o oglindă imensă de cleștar, în care, în fiecare diminea-tă îmi aranjam frizura, iar seara la lumina becului, în liniște pe o terasă, respirând aerul din parcul care încoraja conacul și miroșul florilor de tei, simțeam că, iată, mama a avut dreptate când a spus că, în viață, voi avea noroc. Aici am descoperit mai multe albume, tipărite în limba franceză și germană, pe care le răsfoiam și încercam să pătrund în lumea artei, fiind pentru mine o mare descoperire. În acel an, 1952, făceam dese vizite în interes de serviciu la o sucursală a G.A.S. Stîlpu, la stațiunea din Monteoru, unde dăinuia, într-o stare de degradare, palatul acestui mare boier, socrul doctorului Angelescu. Am fost impresionat când, în acest palat, am văzut cu ochii inimii, mobilier de epocă, oglinzi elvețiene, porcelanuri de delft, icoane și tablouri diferite. Toate aceste valori îmi încărcau sufletul cu frumuseți pe care mărele tăvălug al timpului, încet, dar sigur le prăfuise. În timp, am auzit că multe din obiectele de la Stîlpu și de la Palatul Monteoru au ajuns la Muzeul Regional de istorie, altele au fost furate și descoperite prin casele unor localnici care au ținut să aibă și ei „ceva amintiri“ de la conașu Monteoru. Erau vremuri grele, vremuri de restrîște, în care mâna omului neștiitor își făcea singură dreptate, se răzbunau pe cei la care au fost cândva slugi. Unele valori, însă, au ajuns și în casele unor medici, profesori, avocați, negustori care știau să le prețuiască sau să

le valorifice mai târziu. În anii aceia, în îndrăgostitul de artă se trezise interes și pasiune nu pentru a cumpăra neapărat unele obiecte vechi și tablouri, ci dorința de a le salva de la pierire, ce a devenit o preocupare constantă, o pasiune care s-a desăvârșit mult mai târziu. Până atunci, în acei ani tulburi, nu văzusem nici un muzeu, nici nu știam dacă orașul Buzău avea așa ceva și nu mi-am desfățat ochii în fața unor opere de artă a căror identitate să o recunosc. Știam totuși că, în orașul meu natal, cândva, și-a lăsat însemnele trecerii sale, profesorul Ion Andreeescu care însălăse pe pânza vremii maestuși stejari seculari, din faimosul crâng al Buzăului. Abia prin anii 1951-1952, am descoperit întâmplător unele tablouri semnate de Nicolae Grigorescu agățate în dezordine pe scările conacului unui boier, devenit un cunoscut colecționar de artă, numele lui fiind Gogu Iliescu. Aici, în Conacul din satul Cândești, de o frumusețe rară, la începutul secolului XX, venea din când în când, mai ales toamna, Grigorescu. El era însoțit uneori de Caragiale, Vlahuță și Delavrancea, pe care boierul îi poreclise „cei trei crai“. În timp ce pictorul cu șevaletul alb subțioară era văzut în fața unei biserici din spatele conacului, pictând pe pânze de mici dimensiuni casele pitorești de pe Valea Buzăului, cu păduri seculare și biserici sau mănăstiri, ceilalți trei își făceau veleatul în pivnită, degustând vinurile din podgoria lui Gogu Iliescu. Într-o zi, pe când Grigorescu stătea cu ochii ațințitî în zare, a văzut în fața acelei biserici din spatele conacului pe însuși Gogu Iliescu care își încerca penelul, amestecând culorile, și trăgând cu creionul linii drepte și curbe, pe care maestrul le surprinsese cu coada ochiului, văzându-l pe acesta mai apoi, cu pensula acoperind cu pete de culoare o pânză minusculă. Înțelegând strădania acestuia, intervenea și corecta unele inadvertențe, făcând retușuri, înlăturând unele stridențe de culoare, și mai ales nuanțele tipătoare de galben și tonalitățile de roșu săngeriu. Toate acestea le-am aflat de la un preot bătrân al satului, căruia, la rândul său, i le povestise tatălui lui, slujitor al bisericii de pe moșia lui Gogu Iliescu. Tablourile acestui epilog al lui Grigorescu au rămas în colecția acestuia, împodobind o scară care urca la etaj și în salonul de muzică. Colecția acestui mare iubitor de artă peste ani s-a îmbogățit cu alte lucrări cumpărate de moșier din expozițiile ce se organizau periodic la

București. În cei doi ani de zile petrecuți la Cândești, eu, împreună cu alții doi contabili, priveam cu uimire pe scările care duceau în salonul de muzică al conacului aceste zeci de tablouri care, curios, fuseseră inventariate în faimosul registru „ruff” ca fiind „lucrări diferite de pictură” fără să se specifică autorul. Niciodată, neștiutori cum eram, n-am realizat valoarea acestei colecții de artă unică, de la țară, și n-am descifrat semnăturile autorilor. Pe câteva, vreo două, trei, am deslușit, poate, semnătura lui Grigorescu. Noi ne desfățam inima și ochii, privind această lume a frumosului, pe care colecționarul Gogu Iliescu le adunase într-o viață de om. Atunci, uitându-mă tot mai des la aceste tablouri, însirându-ță ca la paradă pe peretii conacului, am început să înțeleg mesajul unor lucrări, să fac în fața colegilor unele mici comentarii asupra temelor, modalitățile de realizare plastică, exprimând unele judecățile de valoare și să descifrez irizările luminoase ale unor nuanțe de verde-crud și sidefii.

Poate atunci, în anii aceia, a încolțit în inima mea dorința de a cumpăra, din micile mele economii, unele tablouri, cu care să-mi înfrumusețez viață. Niciodată nu mi-a venit ideea să fac o colecție.

Aceasta a apărut mai târziu, cunoscându-l pe N. Simache, istoric de mare reputație, ctitor de muzee (a înființat peste 20 de muzee în județul Prahova) o personalitate integră, truditor, devotat instituției, sclavul ei, veșnic preocupat și plin de inițiative; mi-a fost ca un părinte, un dascăl care m-a învățat să prețuiesc valorile materiale și spirituale ale neamului, mi-a cultivat frumosul din viață și gustul pentru arta adevărată. Activitatea mea era desfășurată sub ochii acestui mare istoric, ctitorul primei Pinacoteci de artă a municipiului Ploiești. El m-a învățat să prețuiesc arta plastică, să o cercetez cu seriozitate și să emit judecățile de valoare pertinente și cu simț de răspundere, ca un specialist. „Pasiunea pentru muzeu, spunea profesorul, pentru salvarea de la pieire a unor valori artistice, se capătă în timp, muncind mereu, învățând, și nu peste noapte, așa cum vor unii. Dumneata, domnule Bucur, ești un sensibil, te simt cum vibrezi în fața unui obiect, a unui covor vechi, a unui tablou de artă, și asta mă face să cred că munca într-un muzeu, care este ca o școală în care înveți alfabetul cunoașterii, îți va da satisfacții mai târziu. Ține minte!”. Și iată că țin minte deoarece treptat, treptat, am reușit să cumpăr,

În peste 40 de ani, pânze ale celor mai valoroși artiști plastici contemporani, să descopăr și să deosebesc valorile autentice de chiciuri și non-valoare, să strâng, cu pasiune și eforturi materiale deosebite, atâtea tablouri ale unor pictori consacrați. Apoi achiziționarea a numeroase icoane din zona Făgărașului și Maramureșului, ceramica de Horezu a celui mai mare olar, Victor Vicșoreanu, farfurii semnate de Colibaba care a împestrițat străchinile lui cu scene religioase, măști-unicat ale țăranului și colecționarului Nicolae Popa din Tânpești, ouă încondeiate din Dorohoi, sculptura pictată pe crucile din Cimitirul vesel din Săpânța, piese unice semnate de Stan Ion Pătraș, și multe altele. Toate aceste valori le-am cumpărat îndemnat fiind de mentorul meu, profesorul N.I. Simache. Aici, la Ploiești, sub supravegherea tutorelui meu, am intrat pentru prima dată în atelierul unui pictor local. Aici am văzut plimbându-se pe bulevardul central al orașului, figura emblematică a pictorului Vodă, un pictor impresionist talentat, în atelierul căruia, încărcat de pânze mari, cu odalisci, nuduri și peisaje montane, am primit, pe viu, prima lectie de pictură autentică, și de la care am cumpărat o „natură statică“. Aflând că lucrez la Muzeul de Istorie condus de Simaș, cum îl dezmișterdă pe profesor, ascultându-mi unele păreri personale despre pictura sa, m-a măgurit spunând că sunt „un specialist“. M-am rușinat și am roșit de emoție. Am acceptat, totuși, cu îngăduință complimentul pictorului, care m-a îndemnat să vizitez și alte ateliere în care voi vedea zeci de lucrări „mai interesante decât ale mele“. M-a surprins plăcut sinceritatea lui, nu era un invidios, își aprecia colegii de breaslă, îndemnându-mă să cumpăr și de la ei. Dintr-o expoziție de grup a artiștilor ploieșteni, am cumpărat câte o lucrare a unor artiști cunoscuți, apreciind originalitatea tablourilor semnate de pictorii Polidor, Toma și Barabaș. Începutul a fost timid, banii nu-mi ajungeau, dar făcând economii, refuzând să intru în restaurante, să-mi cumpăr lucruri scumpe de îmbrăcăminte, din când în când mai luam câte o pictură. *Microbul colecționarului* se înrădăcinase atât de mult încât fratele și surorile de la Buzău mă căiau că prea îmi risipesc salariul „pe prostii“.

Oricum, gustul pentru frumos, pentru înțelegerea și deschiderea tainelor artei, valoarea și importanța lor în școala de pictură românească, mi-au dat noi aripi, interesul pentru artă a

devenit preponderent în preocupările mele de muzeograf. Multe sensuri și înțelesuri ale picturii le-am desprins mai totdeauna, din comentariile pertinente pe care mi le-a turnat în suflet același Om, renumitul ctitor de muzee, căruia îi datorez și azi înaltă recunoștință. N.I.Simache rămâne figura cea mai luminoasă, trunchiul falnic al stejarului la umbra căruia am crescut și m-am format ca om și care mi-a inoculat dorința de a mă îndrăgosti, la timp, de frumosul din viață și artă. De aceea îi port și azi o stimă și o prețuire de nezdruncinat. El rămâne „Modelul“ meu.

MĂNĂSTIRILE, PAS CU PAS

Vasile Dumitracă

Așezămintele monahale și Catedralele au fost vizitate de mine cu pasul începând din 1 Mai 1994 și până în decembrie 1999. Pentru aceasta, am parcurs pe jos peste 10000 de kilometri, multe mănăstiri fiind vizitate de două-trei ori. Dar pelerinajul a început în anul 1989, an în care au fost vizitate, începând cu luna iulie, 38 de așezăminte monahale (schituri și mănăstiri). S-a continuat în 1990 cu vizitarea a 60 de așezăminte monahale. În 1991 au fost vizitate, din aprilie până în 12 mai, un număr de 15 mănăstiri. La 12 mai, prima ispită face să am un accident care m-a imobilizat la spital și la pat, acasă, tot anul 1991, pentru ca în 1992 să folosesc cărjele. În anul 1993, încă cu dureri mari la glezna piciorului stâng, am pornit din nou la drum și m-am documentat aproape la toate așezămintele monahale din Moldova și Bucovina, rămânând puține pentru primăvara lui 1994.

În primăvara aceea, am pornit devreme la drum, am văzut toată Moldova și Bucovina, în plus județele Satu Mare, Maramureș, Bistrița-Năsăud – cele mai depărtate de București – pentru că aveam niște bilete pentru veteran de război gratuite care m-au ajutat ca, în continuare, să fac deplasări mai scurte cu costuri bănești mai mici. Menționez că pe tot parcursul pelerinajului nu m-a sponsorizat nimeni.

La sfârșitul lunii aprilie în acel an, îmbrăcat elegant (la mănăstiri m-am deplasat și mă deplasez îmbrăcat modest) am vizitat mănăstirea Techirghiol, mănăstirea din Slobozia și episcopia

Sloboziei și Călărașilor unde am fost informat că a fost reînființată și populată mănăstirea Balacciu din Ialomița pe care aş putea să o vizitez dacă mă deplasez la București, prin Urziceni. Am acceptat sugestia, dar această vizită mi-a fost fatală pentru că, la întoarcerea în gara Sărătuica, am parte de o discuție de 20 de secunde cu șeful gării mi s-a furat geanta în care aveam obiectul de cea mai mare valoare, un caiet cu peste 1000 pagini în care era scrisă documentația din 200 așezămintele monahale.

Și această ispătă are loc tocmai în momentul când să încep elaborarea manuscrisului pentru o carte care să ar fi intitulat „Pelerinaj la schiturile și mănăstirile din Moldova și Bucovina“. Se oferise o editură să editeze cartea într-o mie de exemplare pentru 3,5 milioane lei, sumă pe care mi-o asigurase domnul Cristian Tânțăreanu din Corbeanca cu care mă întâlnisem din întâmplare pe stradă (îl cunoșcusem cu altă ocazie). După ce mi s-a furat geanta, am lăsat trenurile să treacă atât spre Urziceni cât și spre Slobozia-Ciulnița, și-am tremurat noaptea într-o casă pustie din Balacciu, făcând mii de metanii pentru a mă încălzi, timpul fiind foarte friguros din cauza unei ploi reci iar eu fiind numai în haină și cămașă (puloverul era la hotul ce-mi furase geanta). A doua zi de dimineață, după ce am controlat zona gării în speranță că voi găsi caietul aruncat de hot, m-am deplasat din nou la mănăstirea Balacciu și, de acolo, la Techirghiol și Slobozia, realizând din nou documentația în primele trei mănăstiri dintre cele două sute a căror documentație mi-a fost furată. Am continuat cu drumurile în Muntenia, Banat, Crișana, Maramureș și, la urmă, în Bucovina-Moldova. Cum am terminat cu drumurile, am elaborat manuscrisele și, la 6 septembrie 1999, am contractat lucrările cu o editură. Dar după un an, vine la treia ispătă pentru mine: editura, cu care am contractat lucrările, a falimentat. În cele din urmă, Dumnezeu este mai tare decât diavolul care mi s-a pus de trei ori în curmeziș și, în 2001-2003, cărțile văd lumina tiparului și toate cele 5 (cinci) volume ajung în librării. Sunt bine primite de public și de specialiști și în ianuarie 2005 editura Nemira încheie contract pentru ediția a doua pentru toate cele cinci volume.

Materialul documentar a fost obținut din istoricul așezămintelor monahale, pisania bisericilor, informații de la conducătorii

așezămintelor monahale, revistele arhiepiscopilor și episcopilor și alte editări mai vechi, unele fiindu-mi puse la dispoziție de Prea Sfinții Episcopi.

Dar ce motivație am avut să doresc să cunosc aceste sfinte lăcașuri unde, prin adânci rugăciuni, ne curățim sufletele și ne întărim trupurile? După armistițiul din 23 August 1944, pe care armatele rusești nu l-au luat în seamă, ajuns în mâna lor, am profitat de lipsa de atenție a celor ce conduceau prizonierii (când jefuiau cărutele regimentare cu arhive, provizii și case de bani, pe o miriște de grâu), m-am aruncat într-un lan de porumb, alergând și schimbându-mi direcția, până am ajuns în localitatea Roznov unde am schimbat o parte din echipamentul militar cu cel civil. De aici m-am retras spre zona premontană mergând spre București prin păduri. Într-o noapte, am pierdut poteaca și m-am hotărât să rămân sub un copac, până se face ziua. Într-un târziu, am auzit cântând un cocoș și-am plecat în direcția sunetului, crezând că este un canton silvic sau un lăcaș de vară pentru vite. N-a fost nici unul, nici altul, ci o curte mare cu 3 biserici. Pe lângă această curte – un drum forestier care ducea la vale. Am îngenunchiat și-am mulțumit lui Dumnezeu că mi-a arătat *calea cea bună*. Mi-am dat seama că aici trebuie să fie o mănăstire aşa că, atunci, mi-am luat angajamentul să fiu alături de aceste lăcașuri sfinte. N-am bătut în poartă ca să intru, fiindu-mi teamă să nu fie acolo ruși sau nemți, pentru că m-ar fi împușcat și unii și alții. La Roznov, vis-à-vis de casa unde mi-am schimbat echipamentul, era o frizerie în care rușii au împușcat unsprezece militari români care intraseră acolo să se tundă și să se bărbierească. Am continuat să merg la vale pe drumul forestier și, ziua, am aflat că acolo era mănăstirea cu obște de călugări Dălhăuți, aflată la 25 km nord-vest de Focșani. Mai târziu, în 1956, am vizitat-o tot într-o noapte, când am asistat la slujbă împreună cu un credincios din comuna Cârligele, unde eu ajunsesem cu prilejul unei delegații de serviciu. Și aşa cum am arătat mai la început, în 1989 am pornit la drum pentru a cunoaște (am zis eu atunci) mănăstirile care prezintă interes istoric, cultural și duhovnicesc. Dar, începând din 1990, când am organizat pelerinajul în județul Neamț, am constatat că toate așezămintele monahale (mănăstiri și schituri) prezintă interes și m-am hotărât să le vizitez pe toate

douăzeci și opt, atunci. Îmi mai rămăsese să merg la un schit despre a cărui existență aflasem de la un călugăr. Nu știam localitatea unde este situat iar instituțiile la care am întrebat în Piatra Neamț îmi spuneau că nu-l cunosc. În cele din urmă mi-a dat informații precise un bătrân de 90 ani, aflat în piață. *Atunci m-am gândit să scriu o carte-ghid pentru că am constatat că schiturile în general nu sunt cunoscute* (în 1990) iar dintre mănăstiri erau cunoscute mai mult cele „de protocol“.

În rest, am arătat ce-a urmat la începutul acestor amintiri. N-a fost un lucru ușor să fac totul, trebuind să străbat, uneori, distanțe mari de unul singur, prin păduri sau pe drumuri mai puțin umblate. Am fost biciuit de ploi reci și de vânturi sau de zăpezile din iernile timpurii care m-au surprins pe drumuri. A trebuit să suport căldurile mari și frigul, să trec prin inundații, să petrec dese nopți pe trenuri, prin gări sau pe ulițele unor sate pentru ca, apoi, să străbat nedormit lungi drumuri, într-o zi și de 48 km. Chiar în anul 2003, când am vizitat mănăstirea Plăviceni-Teleorman, care abia se reînființase și n-avea posibilități de cazare, am fost forțat să străbat, cu rucsacul în spate, la 82 ani, peste 36 km, până la mănăstire, înapoi în șosea și, pentru că trecuse autobuzul de Tr. Măgurele-Slatina la ora 14, a trebuit să continui drumul pe jos încă 23 km până în gara Drăgănești-Olt. Am fost nevoie să străbat acest drum pentru că până a doua zi la ora 7 nu mai erau alte mijloace de transport iar 3-4 autoturisme, care au trecut pe lângă mine, n-au catadicsit să opreasă pentru un bătrân cu rucsacul în spate și modest îmbrăcat.

Să mai informez cititorii c-am fost atacat prin păduri de două ori de tâlhari, odată prin pădurea prin care mergeam de la Schitul Rucov spre mănăstirea Secu în 1990 (când aveam 69 ani) și-am scăpat cu fuga (eram înainte de accident) și a doua oară când străbăteam prin pădure drumul de la mănăstirea Tarnita, satul Găgești, comuna Balotești, mergând spre Schitul Buluc, comuna Jariștea, sat Pădureni, ambele așezăminte în județul Vrancea. Atunci eram și după accidentul la picior plus entorsă pe același picior și mai bătrân cu 7 ani (aveam 76 ani). Am scăpat de toporișca tâlhарului pentru că au apărut din senin doi tăietori de lemn cu topoarele la ei.

Acum, la 83/84 de ani, în luna ianuarie, a trebuit să merg la toate Arhiepiscopiile și Episcopiile din Oltenia, Muntenia și Dobrogea pentru a actualiza conducerile așezămintelor monahale și pentru a afla noile schituri sau mănăstiri apărute după 2002, date necesare să fie introduse în cărțile ediției a doua. Am continuat drumurile în Moldova și Bucovina, iar în săptămâna premergătoare Sfintelor Paște și în Săptămâna Paștelui, drumurile mele m-au dus la Baia-Mare, Oradea, Cluj, Alba Iulia, Sibiu și pe la unele mănăstiri.

N-am vrut să scot în evidență ca laudă activitatea mea, am vrut să afle și generația Tânără că dacă ai un tel în viață (și trebuie să-l ai, că altfel degeaba trăiești) și luptă insistent, cu mult curaj și credință, atingi telul propus. Dar cu comoditatea pe care o au majoritatea tinerilor de azi nu se ajunge departe. Am fost neplăcut impresionat de patru tineri care în iarna grea 2003/2004, după ce parcusesem 2 km pe jos, îi întâlnesc într-o intersecție de drumuri, așteptând, tremurând autobuzul de Vaslui pe care trebuia să-l aștept și eu în același loc. Î-am întrebat – „*măi băieți, câți kilometri aveți de parcurs cu autobuzul pe care-l așteptați?*” – „*Cam trei km, nene.*” „*Păi de când așteptați aici tremurând și cât o să mai așteptați până la sosirea autobuzului, dacă mergeați pe jos erați în satul vostru și nici nu mai tremurați pentru că vă încălzeați la drum.*” „*Fii serios, nene, cum îndrăznești să ne dai aşa sfaturi*” (ei aveau 18-20 ani, în 82/83). Dar ce să spunem de bucureștenii noștri când îi vezi cum, la 15-20 ani, grăbesc la troleibuz, autobuz sau metrou, tăind calea celor vârstnici sau bătrâni ca să-și ia locuri pe scaun? Și odată luat locul, ferească Sfântul să-l mai cedeze unor bătrâni, bolnavi sau infirmi, femei gravide sau cu copii în brațe. Dacă îndrăznești să-i sugerezi unuia dintre ei să cedeze locul, te mai și insultă și, în cazul că ești bătrân, te apostrofează, spunându-ți că te caută moartea pe acasă iar tu umbli pe drumuri. Manifestări din acestea huliganice se întâmplă mai ales dacă sunt în grupuri de trei, patru, cinci și mai au și fete printre ei, să le demonstreze ce grozavi sunt ei. Ce dovedește aceasta? Că le lipsesc cei șapte ani de acasă și te întrebi ce fac mamele lor, ce fac dirigintii la școală? Nu le face nimeni educație cetățenească? Oare acești tineri n-au și ei unchi, bunici?

Nu se gândesc că vor ajunge și ei bătrâni dacă vor fuma și vor bea mai puțin și dacă, bineînțeles, nu se vor droga?

Aș recomanda ca mulți dintre tineri să se îndrepte și către lăcașurile sfinte, oaze spirituale unde, prin slujbele înălțătoare, se vor reculege și, de se vor ruga cu credință lui Dumnezeu, îi vor ajuta în ceea ce vor întreprinde, iar locurile pitorești, cu peisaje mirifice și aer curat îi vor recrea și le vor întări trupurile.

Cât privește înființarea *Asociației pentru Patrimoniu*, toate laudele. Vor putea fi mai bine cunoscute multe din operele și creațiile autorilor, iar aprecierea, prin decernarea premiilor, va fi pentru majoritatea un stimulent în continuarea operelor lor.

„DIN TRECUT, SCRIVU PENTRU CEI CE NE-AU ÎNNOBILAT ISTORIA“

Alexandru Ligor

De ce scriu? Nu prea mai scriu, deoarece am făcut-o de atâtea ori nu tocmai fericit. Alteori am fost nevoit să aștept ani de zile până să public o carte. Așa că mă bate gândul să pun punct preoccupărilor de acest fel. Dar cine știe, poate mă răzgândesc. N-ar fi prima oară.

Pentru cine scriu? Păi, îmi convenea mai mult următoarea întrebare: pentru cine nu mai scriu? (se legă și de răspunsul de mai sus). La întrebarea: pentru cine am scris? Răspunsul este: pentru cei din trecut care ne-au înnobilat istoria. Din păcate, dragostea mea față de ei s-a dovedit prea mare față de modestele mele scrieri.

Povete pentru urmași? Nu cred că sunt în măsură să dau sfaturi. Nici pe mine nu m-am povătuit de fiecare dată aşa cum se cuvenea. Să dau sfaturi de taină, individualizate, poate aş da, dar cum să fac asta pentru cei din viitor? Și, apoi, de ce i-aș sfătui, atâta vreme cât ei fac tot ceea ce vor? Le dau dreptate. Chiar îi încurajez. Ideea asta înseamnă libertate. Vor ști cei inteligenți să continue și fără mine – selectând riguros – ceea ce s-a făptuit temeinic în trecut și să inoveze. Mai ales să inoveze. Ceilalți să facă efortul de a deveni inteligenți. Dacă vor voi, totuși, să

urmeze și sfatul celor îndreptățiti (eu, unul, nu sunt, repet), iarăși, voința lor și nu mă amestec.

Cu toții să fie binecuvântați!

A vorbi despre mine, despre puținul ce aş fi întreprins de-a lungul timpului, nu-mi place. Deloc. Trebuie, neapărat să mă întris-telez? (și s-o fac, culmea, cu mâna mea!). Un spațiu infinit mai mare s-ar cuveni ideii: ce trebuia să zidesc și nu m-am învred-nicit. Căci, iată, se apropie sfârșitul și am pus la temelia vieții mai ales niște biete vise. Dacă am fugit după himere ce vroiam / vroiați să fi prins?

Cine îmi este foarte aproape sufletește? În primul rând, Família și Dumnezeu. Apoi, țăranii și meșterii de lemn (cât de curați și gospodari erau...), marii domnitori și cărturari celebri, de pre-tutindeni (ordinea putea fi prea bine și alta), adică aceia care m-au înseninat ori de câte ori le studiam Opera. Să exemplific, păreți a-mi cere. Fie. Dintre geniile spațiului românesc, cu nețărmurit respect înscriu următoarele nume: Dimitrie Cantemir, Mihai Eminescu, Bogdan Petriceicu Hașdeu, Nicolae Iorga, Constantin Brâncuși.

Dumnezeu să-i ocrotească și pentru a ne putea fi, întotdea-una, de învățătură! Și de acolo, de Sus!

CA O FĂCLIE A DRAGOSTEI DE NEAM ȘI ȚARĂ

Vasile Tărățeanu

Nu știi dacă aş putea lăsa pentru cei ce vin din urma mea(dacă vin?!) alte cuvinte decât acestea pe care, la rândul lor, mi le-au transmis părinții, ei singuri primindu-le de la părinții lor, precum eu de la ei.

Și tot așa, din tată-n fiu până în negura vremurilor – pri-mind și transmitând la rându-ne cuvinte de învățătură și de luare aminte, cuvinte pe care le-am moștenit de la înaintașii noștri și pe care avem sfânta datorie de neam să le transmitem mai departe.

Ca pe o făclie ce ne luminează calea prin ani și peste ani. Ca pe o ștafetă. Ca pe o datorie de sânge. Ca pe o credință nestră-mutată.

Către și pentru copii cărora le scriem astfel, întâi fiului: „Pe drumurile vietii / Mereu să te-nsotească / Și dragostea de glie / Și vorba românească.// Să nu te temi că-n lume / Vei fi sărac cu ele / Și-n față altor neamuri / Să nu bați temenele, // Că nu ești de pripas / În acest colț de țară / Și-apoi te uită cine / Îți zice, de ocară, // Că nu ești băstinaș / În glia ta străveche / Pe care-au consfințit-o / Neculce și Ureche.// A ta-i de mai 'hainte, / Din negură de ani, / Că neamul tăi se trage / Din daci și din romani.// La fel și a ta limbă-i / Din latinească viață / Au plămădit-o-n vreme / Păstorii de Miorită.// Și de-a vorbit în ea / Un Ștefan Sfânt și Mare / Și-un Eminescu vecinic / Putin e asta oare? / lată de ce, copile / Eu nu-ți doresc alt bine / Decât de neam și limbă / Să nu-ți fie rușine. // Și-n sufletul tău Tânăr / Atât vreau: să renască / Și dragostea de glie, / Și vorba românească.“

Apoi fiicei: „Să ai puterea ierbii, / Răbdarea ei s-o ai, / Când piatra și-o supune / Cu verdele ei grai. // Să ai tandrețea ploii, / Mustind de bunătate / Când cade din înalturi / Pe grânele 'nsetate.// Și împăcarea frunzei, / Frumoasa ei plecare, / Când simte 'n locul ei / O frunză viitoare.“

Către și pentru nepoți. Către și pentru cei ce vin din urma noastră. Prietenii. Cunoscuți. Anonimi.

Și-apoi, dacă viața mea nu-i și nici nu poate fi altceva decât o verigă în lanțul neamului din care am fericirea să fac parte și pe care l-aș dori nesfârșit și nerupt de handicapurile unei sorti în multe privințe vitrege, ce-mi mai rămâne mie, nevrednicului urmaș al marilor mei strămoși, de făcut decât să le dau ascultare, învățând de la ei? De la lenăchită Văcărescu, cel care cu peste 200 de ani înainte mea le spunea urmașilor săi Văcărești: „*Las vouă moștenire / Creșterea limbii românești / Ș-a patriei cinstire!*“

De la Doxaki Hurmuzaki, capul unei dinastii de mari cărturari și patrioti, remarcabile personalități bucovinene ce au jucat un rol deosebit în istoria fostei Țări de Sus a Moldovei și a Moldovei întregi, care, la 1857, cu o jumătate de secol mai târziu decât lenăchită Văcărescu, avea să le poruncească nu numai vrednicilor săi feciori Constantin, Eudoxiu, Gheorghe, Alexandru și Niculai, ci și nouă, tuturor, căți păsim pe urmele lui pe acest picior de plai mioritic: „**Să nu uitați că aveți de îndeplinit trei datorii mari și sfinte, pentru care aveți a răspunde înaintea lui Dumnezeu, înaintea oamenilor și a urmașilor voștri.**“

Aceste trei datorii sunt Patria, Limba și Biserica...“.

De la Gheorghe Sion, herțean de prin părțile noastre, care cu peste o sută de ani în urmă ne rugă: „*Vorbiți scrieți românește / Pentru Dumnezeu.*“

Și de la câțiva alții, mulți dintre ei rămași anonimi, dar reprezentând și ei un segment din Coloana infinitului neamului nostru.

Date fiind toate acestea, aş putea oare eu, Vasile Tărățeanu, ținând cont de spațiul și timpul în care vietuiesc, să las feciorului și fetelor mele alte porunci mai frumoase și mai înțelepte decât acestea pe care le-am primit și le transmit mai departe? Nu cred. Și totuși, înscriindu-mă în aria acelorași idei, îndrăznesc să las urmașilor mei tărățeni aceleași testamente în același veșmânt firesc al limbii noastre materne, cel latin.

Dacă or fi bune și pentru alții, nu voi avea decât să mă bucur de acolo, de undeva, din tărâmurile benefice ale paradisului sau din străfundurile iadului unde-mi va fi rânduit să stau după plecare în rândurile celor drepti.

Căci noi, românii din țară sau cei de pretutindeni nu putem avea alte idealuri decât demnii și curajoșii noștri strămoși, decât vrednicii bărbați ai neamului nostru, cei care și-au dat osteneala și au făcut nenumărate sacrificii, pentru Neam și Țară. A vorbi și a scrie românește, a gândi și visa, a munci pentru binele familiei și Patriei tale, pentru viitorul țării, chiar și-n afara hotarelor ei actuale.

Am putea oare face ceva mai mult în dulce-amara de înstrăinată, fosta capitală a Bucovinei istorice decât această ardere de tot în numele unei cauze, în numele unui ideal. Transmis din moși-strămoși. Ca o făclie a dragostei de Neam și Țară.

„SACRIFICIUL DE SINE“

Ion Sandu

M-am născut într-un sătuc, într-o familie foarte Tânără, joi 3 ianuarie 1952, ora 14.00, o zi de iarnă încărcată în zăpadă, când tata era plecat la școala de Ofițeri de Artillerie de la Turnu Severin. Din considerente obiective, legate de sănătatea mamei, am crescut la părinții ei, foști muncitori textiliști la Fabrica de

Postav Buhuși, care m-au adoptat ca pe fiul lor și mi-au purtat de grija toată viața. Aceștia, cu obârșia în vechi familii de răzeși liberi, au fost oameni cu frică de Dumnezeu și multă dragoste de semenii. Munca a fost sensul vieții lor. De la dânsii am moștenit cultul muncii, sinceritatea, cinstea, dragostea de dreptate, iubirea de neam și alte calități civice și nu în ultimul rând cele tehnice și artistice. Tata, căruia îi purtam numele, Ion, era un meșter exemplar, foarte talentat, proiecta și construia case și alte construcții de înalt nivel ingineresc, din diverse materiale, începând cu fundația și terminând cu acoperișul. Era strâns legat de arhitectura locală (vernaculară) și implica în lucru ornamentală locului. De asemenea, făcea frumoase fântâni, poduri, troițe, cavouri etc. Mama, Elena, era cunoscută prin blândețea și farmecul ei, iubea curățenia exemplară, florile și estetica ambientului. Mereu era preocupată de cum arată casa, mai ales la Marile Sărbători, îi plăcea să primească cu mult fast musafirii și să fie o gazdă primitoare. Amândoi și-au dorit de la mine să ajung „om cu multă carte“ și au stimulat prin toate mijloacele acest demers.

Satul meu natal, Câmpeni, situat pe malul stâng al Tazlăului Mare, pe Culmea Pietricica, într-un areal natural de o frumusețe rară, o adevărată „gură de rai“, cu multe resurse naturale, care până la al doilea Război Mondial, era un centru industrial cunoscut pe harta țării prin „petrolul roșu de Câmpeni“, devenise, în acea perioadă, un sat „uitat de lume“, la cărui decădere nu a participat atât ultimul război, cât perioadele care au urmat: defrișarea masivă a codrului secular prin Sovrom, colectivizarea forțată din anii '62 și bineînteleș forajele nejustificate de după '70, în căutarea petrolului, acea râvnită sursă de energie, atât de necesară în perspectiva crizei energetice care se resimtea deja la nivel mondial.

Îmi amintesc cu emoție de faptul că în casa părintească (cumpărată de bunicul de pe tată de la administratorul Societății Anonime Petroliere Italo-Română, Câmpeni-Bacău, care, în perioada celui de-al doilea război mondial, s-a repatriat în Italia), când mă întorceam de la bunici, găseam cărți vechi despre industria petrolului, printre ele ale lui Poni, Mrazec și alții, care mi-au atras atenția. De asemenea, am remarcat atunci instalații complexe de iluminare, rămase părăsite în podul casei (mai târziu am aflat că

satul nostru a fost unul din primele sate din Moldova, care, la nivelul anilor 1916, avea electrificate casele celor mai bogăți, cei care lucrau în industria locală a petrolului), iar la bunicul, care mă adoptase, făcusem cunoștință cu foarte multe unelte și scule, dintr-un atelier de tâmplărie complex și foarte bine organizat. Acestea și-au pus amprenta asupra viitorului meu profesional.

Cu toate că am avut o copilărie tihnită, pe fondul unui comportament de băiat ascultător, ca un adevărat „fecior de babă”, intrat sub influență educațională în totalitate a mamei Elena (bunică adoptivă), aveam unele trăsături aparte, pentru un Tânăr: curiozitate excesivă, șicsață și perseverență până la epuizare, indusă, după cum voi remarcă mai târziu, de dorința de auto-depășire și dezvoltare a personalității, dublată de exigența față de propria persoană. De la bunicul, un mare meșter, am preluat îndeletnicirea și înclinarea spre meșteșug, iar instalațiile și atelierele schelei petroliere din sat m-au împins spre tehnologie. Deși, eram o fire poetică, iubitor de natură și istorie (atât de mult încât mai târziu, în liceu, am fost poreclit „Herodot”, iar din clasele mici dezvoltam deja o colecție de numismatică), cu aptitudini creative vădite spre artă, încă din școala primară și gimnaziu, am fost atras mai mult de tehnică. Îmi amintesc, că prin clasa a VI-a realizasem acasă primele reacții chimice și instalații mici de electroliză, care le-am experimentat la clasă, surprinzând profesoara mea de chimie (pe atunci o Tânără absolventă de liceu) și pe colegi. Mult timp nu mi-am putut explica acea reacție între pilitura de plumb și sulfatul de cupru, un mic experiment de tip edisonian, pe care îl realizasem din proprie inițiativă, fără să fie prezentat în manuale.

În vacanța de după clasa a III-a, ne-am trezit la poartă cu un țigan transilvănean, care îl întreba pe tatăl adoptiv dacă nu are o icoană veche, în schimb oferindu-i veselă. Atunci „bătrânlul” m-a chemat și m-a rugat să merg în podul casei (încă mai era casa veche din paianță, construită în 1929 de propriile mâini și care păstra un iz personal, atât al locului, cât și al meșterului), unde lângă „ursoaie”, deasupra căpriorului, era o icoană, de mine demult știută și cercetată, pe care să o aduc. Era o icoană de familie, foarte veche, dar care era înnegrită de negura timpului și mai curând de fumul din pod. Până la poartă, cu colțul cămeșii,

am șters o zonă marginală, descoperind un chip de o frumusețe rară, care m-a determinat să-l rog pe tata să nu o dea. Cum ținea foarte mult la mine, mi-a zis, zâmbind: „poftim, ți-o las de zestre“. A doua zi m-am dus la domnul învățător Chițu să-l întreb de ce țiganii strâng icoane. Acesta, cu foarte multă dragoste și bucurie pentru întrebarea pusă, a început să-mi vorbească despre *cât de importante sunt lucrurile vechi, care vorbesc de istoria noastră*. M-am simțit atunci atât de bogat și fericit: se înfiripase în inima mea simțul unui viitor păstrător de bunuri culturale. Mai mult, în primăvara acelui an, pe arătură, în urma plugului, descorezisem o monedă veche din bronz, pe care am arătat-o mamei, care știam că, în odaie, într-un sertar avea închise într-o cutie metalică mai multe monede de argint, un medalion din aur și o pereche de cercei, despre care îmi vorbea că sunt de la mama ei și că o să-i dea soției mele. Astfel a început dragostea pentru trecut și pentru valorile de patrimoniu.

Am fost, de aceea, emoționat să primesc „*Diploma de Excelență*“. Această recunoaștere vine pe fondul unor rezultate deosebite obținute atât în cercetarea fundamentală, cât și în cea aplicativă, care mi-au conferit un statut aparte, a omului de știință implicat într-un sistem cu o înaltă interdisciplinaritate: știința materialelor, știința mediului (ecologie), istoria artei, investigarea științifică (prin expertize specifice tezaurizării și valorificării bunurilor culturale, ce implică un arsenal complex de metode și tehnici aferente de analiză), arheologie, antropologie, sociologie, psihologie, informatică și altele.

Mulțumesc Bunului Dumnezeu, că „v-a convins“ să vă gândiți la mine acum, când eram într-o perioadă cu înaltă încărcătură emoțională: pierdusem tatăl adevărat, iar soția a suferit o intervenție chirurgicală, care ne-a ținut sub tensiune.

Dintre sutele de diplome, ordine și medaliile, *Diploma de Excelență* acordată de *Asociația Română pentru Patrimoniu* este cea mai prețioasă, pentru că răsplătește doisprezece ani de muncă neîntreruptă într-un domeniu conex – pluridisciplinar, greu accesibil pentru un cercetător neinițiat. În acest sistem, care îmbină creativitatea tehnică și cu cea științifică și cu arta, am dovedit că pot „să fiu eu“ și să-mi ating performanța mult dorită din „inventică“ (domeniul tineretii mele), pe care am părăsit-o parțial

pentru a mă repune în slujba „conservării moștenirii culturale“, lucru de mare preț, care, prin etalare, ne face „să fim români“, să putem demonstra „istorie“ și continuitate de neam și țară.

În centrul universitar Iași sunt considerat un performer, aspect care s-a subliniat de multe ori în presa locală, pentru a-i stimula pe cei tineri cu care lucrez și pe discipoli. Este adevărat, rezultatele demonstrează că sunt foarte activ. Acest lucru m-a costat foarte mult: am plătit greu tribut sănătății (patru ani am fost în incapacitate de a folosi mâinile și picioarele, printr-o tetraplegie, datorată epuizării fizice și intelectuale), am neglijat mult pe cei dragi, mi-am sacrificat multe bucurii și clipe frumoase ale vietii etc. Eu cred că performanța atinsă se datorează faptului că sunt foarte exigent cu mine dar și, în același timp, unei munci sincere, cu dedicație. Când am realizat ceva, am implicat întregul meu sistem biologic: mintea, inima și sufletul.

De curând, într-un cotidian ieșean, după întoarcerea mea încununată de mare succes, de la Moscova, unde, pentru al doilea an consecutiv, am obținut Marele Premiu „Arhimede de Aur“ al Salonului Internațional de Invenții (al treilea ca mărime din lume, după cele de la Geneva și Bruxelles), considerat Oscarul inventatorilor, scria pe prima pagină, cu litere mari „un performer ale căruia rezultate se regăsesc în exigență față de sine“. Am reflectat mult la aceste cuvinte și, făcându-mi retrospectiva rezultatelor, am avut măngâierea adevărului celor scrise.

Recunoașterile din țara ta sunt cu mult mai prețioase pentru suflet și cuget, în raport cu oricare altă recunoaștere la nivel mondial. Acestea se obțin greu și rar, mai ales în actuala perioadă de tranziție, când nu se acceptă sistemul de grile de evaluare unanim acceptat în lume. Un exemplu, foarte recent: am fost cooptat ca partener într-un program UE (cu un punctaj foarte bun 96/100) pentru pregătirea unor doctoranți în *PhD European in Science for Conservation*, în condițiile în care, în țară încă, nu am conducere de doctorat, din considerente subiective, legate de ambițiile unor colegi conjuncturisti. Cotarea de către comisia UE probează adevărul despre rezultatele muncii mele, despre acele rezultate, cu grad absolut de noutate și inventivitate obținute în cercetare, cu care sunt citat în foarte multe lucrări

publicate în periodice străine de înaltă științifică, la unele atribuindu-se paternitatea sub titulatura „efect Sandu“.

Îmi doresc, prin ceea ce fac, să mă reprezint și să reprezint școala, mentorii, localitatea natală și țara.

CUVÂNT CĂTRE URMAȘI ȘI ÎNAINTAȘI

Florentin Smarandache

Am scris din inimă, din dor... în special jurnalul care se-ntinde pe câteva mii de paginuțe – într-un blocnotes răvășit de ani, din care am publicat doar 10%.

Sunt un scriitor american de limba română! Dar îmi este mai pe suflet descrierea sentimentelor în glasul părintilor mei. Migălesc în carnetel pentru mine insumi. La-nceput mi-a constituit o terapie psihică această notare aproape zilnică, o descărcare nervoasă, o confesiune, o plângere pe umărul meu...

Însă am realizat și experimente literare, am încurajat tineri să colaboreze la antologiile paradoxiste pe care le editez sporadic, în funcție de timp.

Paradoxismul este un curent literar internațional bazat pe folosirea excesivă a contradicțiilor, antitezelor, antinomiiilor, paradoxurilor în creație, înființat în 1980 ca un protest antitotalitar.

Prin urmare, mă simt onorat de a fi recepționat *Premiul de Merit*, între Premiile Patrimoniului Românesc pentru ***The Fourth International Anthology on Paradoxism*** (2004), la care au colaborat 125 scriitori, mulți talentați și aspiranți la muza literelor, din 25 țări, cu texte în 13 limbi. Este o pasiune colaborarea internațională, și mai ales răspândirea paradoxismului – ca *stil și teorie literară de sorginte românească* – pe zeci de meridiane ale globului. Atât de mult s-a răspândit: în literatură, artă, filozofie (sub forma neutrosofiei, o extindere a dialecticii), și chiar știință (în cibernetică, la prelucrarea informațiilor contradictorii) că n-aș fi bănuit în momentul lansării mișcării!

La începutul anilor '80, supărat pe lume, m-am retras în studiul matematicii. Dar mi-am dat seama că nu puteam protesta

împotriva totalitarismului prin intermediul cifrelor, ecuațiilor și figurilor geomerice. Aveam nevoie de o defulare. Și am găsit-o în scris. Paradoxismul a pornit ca un protest anti-totalitar împotriva unei societăți închise, România anilor 1980, unde întreaga cultură era manipulată de un singur grup. Numai ideile lor conțau. Noi, ceilalți, nu puteam publica aproape nimic. Eram tratați ca niște marionete. Era o situație umilitoare. Ermetismul accesării societăți mă adusese la disperare! Și atunci am zis: hai să facem literatură... fără a face literatură! Să scriem... fără să scriem nimic.

Cum e posibil așa ceva? Simplu: literatura-obiect. „Zborul unei păsări“, de pildă, reprezenta un „poem natural“, pe care nu mai era nevoie să-l scrii, fiind mai palpabil și perceptibil decât niște semne așternute pe hârtie, care, în fond, ar fi constituit un „poem artificial“: deformat, rezultat printr-o traducere de către observant a observatului, iar orice traducere falsifică într-o anumită măsură. „Mașinile uruind pe străzi“ era un „poem citadin“, „tăranii cosind“ – un „poem semănătorist“, „visul cu ochii deschisi“ – un „poem suprarealist“, „vorbirea în dodii“ – un „poem dadaist“, „conversația în chineză pentru un necunoscător al acestei limbi“ – un „poem lettrist“, „discuțiile alternante ale călătorilor, într-o gară, pe diverse teme“ – un „poem postmodernist“ (inter-textualism). O clasificare pe verticală: „poem vizual“, „poem sonor“, „poem olfactiv“, „poem gustativ“, „poem tactil“. Altă clasificare în diagonală: „poem fenomen (al naturii)“, „poem – stare sufletească“, „poem obiect/lucru“. În pictură, sculptură: analog – toate existau în natură, de-a gata. Deci, un protest mut am făcut! Mai târziu, m-am bazat pe contradicții. De ce? Pentru că trăiam în acea societate o viață dublă: una oficială – propagată de sistemul politic, și alta reală. În mass-media se promulga că „viața noastră era minunată“, dar în realitate „viața noastră era miserabilă“. Paradoxul în floare! Și atunci am luat creația în deriziune, în sens invers, sincretic. Astfel s-a născut paradoxismul. Bancurile populare, la mare vogă în „Epoca“ Ceaușescu, ca o respirație intelectuală, au fost surse de inspirație superbe. „Non“-ul și „Anti“-ul din manifestele-mi paradoxiste au avut un caracter creativ, nicidecum nihilistic (C. M. Popa).

În 1993 am efectuat un turneu paradoxist în Brazilia pe la universități și asociații literare, cu multe conferințe. În decursul a 20 de ani de existență a paradoxismului, s-au publicat 25 de

carti și peste 200 comentarii (articole, recenzii, note), plus trei antologii internaționale cuprinzând circa 300 scriitori de pe glob, cu texte în diverse limbi. De curând, am editat cea de-a patra antologie internațională de literatură paradoxistă. În paginile ei își găsesc locul și câțiva autori din România, care au îmbrățișat ideile Paradoxismului, trei dintre ei fiind chiar craioveni de-a noștri!. În SUA editez revista „The Paradoxist Literary Movement Journal“ (multilingvă). Unii comentatori mă văd ca pe un continuator – și văd currențul – al unor Tristan Tzara, Urmuz, Adrian Maniu, Jacques Prevert, Eugen Ionesco, că aș practica o artă a absurdului, că aș fi un exorcist al ideii de literatură! Eu declar că nu am avut un premergător care să mă fi influențat ci m-am inspirat din *situația pe dos* care exista în țară. Am pornit din politic, social, și treptat am ajuns la literatură, artă, filozofie, chiar știință. Prin experimente bazate pe contradicții s-au adus termeni noi în literatură, artă, filozofie, știință, chiar și noi proceduri, metode, algoritmi de creație. Într-unul dintre manifeste propusesem returnarea sensului, de la figurat la propriu, interpretari în contra-sens ale expresiilor și clișeelor lingvistice, etc. Adevărul e că toți cei care propuneau un stil nou provocau o *aparentă nouă dezordine*. Vezi cubiștii, futuriștii, minimalistii, suprematiștii (Malevich), construcțiștii (Kupka, Gabo, Rodchenko), deconstructiviștii (în arhitectură), barochiștii, orphiștii, populiștii, Arta Op(tică) (Vasarely), Pop Art și asambliștii (Andy Warhol, Wayne Thiebaud, Roy Lichtenstein), conceptualiștii, abstractiștii.

Chiar și încercări mai puțin cunoscute precum, de pildă, rayonismul (Larionov, Goncharova), bazat numai pe raze liniare de lumină în pictură, a trezit interesul unui Kandinski. Îmi plac experimentele, sănătatea și înnebunit după ele; iar, de aici, se ajunge la debalansare; și iar la un echilibru în dezechilibru. Nimic nu poate rămâne static. Am admirat mișcările de creație și le-am citit regulile nu pentru a le urma, ci a le încălca. Precum Chaim Soutine, peintre maudit, între cele două războaie, de la Ecole de Paris, care își distrusea periodic pânzele, așa îmi păstrează eu nepicturile.

Pictura involuntară mă preocupă, fiindcă arta voită (cu tendință sau fără) e artificială, nesinceră, nespontană. Scriind acestea, mă gândesc la „paradoxul scriitorului român“ în alt mediu; o chestiune, poate, de destin. Vorbind despre destin l-aș aminti

pe P. Pandrea care, în eseul „*Sociologia și metafizica Olteniei*“ făcea remarca: „Noi suntem oleni, peste acest destin nu se trece!“ Ca scriitor de limba română, în străinătate nu prea ai destin, te poți rata foarte ușor. Nu prea ai șanse. Doar să scrii pentru o măruntă gazetă a diasporei românești și, cu mici excepții, nu se poate trăi din literatură. Dar eu sunt optimist. Mă bazez pe voiciunea inteligenței olenenești, pe ambiția specifică olenilor și pe șansa de a trăi în lumea liberă! Încerc să-mi traduc operele în engleză, să iau contact cu scriitori de prin diverse țări, să am cărti în cât mai multe biblioteci mari. Îmi construiesc singur destinul.

M-am întrebat câteodată cum mă simt în America. Parafrându-l pe Petre Roman, aş zice că mă simt ca dracu. Adică, serios acum, mă simt foarte izolat. Fierb în suc propriu! În orașelul actual, Gallup, n-am nici-o comunitate românească, în afară de familia mea. Mă mai salvează activitatea universitară, cât de cât. În timpul liber stau călare pe telefon și pe calculator. Trimit de zor mesaje prietenilor și rudelor din țară. Aș vrea să am confortul american, dar să trăiesc printre prietenii mei din România. Le duc dorul.

ÎNVĂȚĂTURI DIN COLIVIA GÂNDULUI

Ion Gaghii

Un lanț de conjuncturi fericite îmi luminează existența fiindcă mi-am petrecut cei mai mulți ani din viață în compania oamenilor cu idei și, mai ales, a cărților. Îar cărțile, ca și oamenii de altfel, construiesc idealuri, se luptă cu inertia, uneori izbutind, alteleori eșuând, semn clar că universul, inclusiv cel uman, se află într-o continuă mișcare și prefacere. Cum Dumnezeu a binevoit că și eu să fiu o biată rotiță din acest uriaș mecanism, m-am trezit, cu încetul, învârtindu-mă, când mai iute, când mai domol, în jurul axei cunoașterii, crezându-mă absolut liber în colivia cu gratii a gândului, unde meșteșugeam cuvinte ce își luau, apoi, zborul, spre un cer întotdeauna incapabil să ne cuprindă laolaltă.

Atunci, am căutat alte ceruri, care nu erau ale mele, dar prin care puteam hălădui fericit: cărțile. Îar de când am devenit director al Bibliotecii Județene „I.A. Bassarabescu“ din Giurgiu, am

înțeles exact că aș avea neapărată nevoie de mai multe vieți pentru a cunoaște toate aceste ceruri prin care, din păcate, într-o biată viață de om, n-ai cum să zbori, oricât de mult ți-ai zdrobi aripile pe nesfârșitul drum al inițierii. Poate tocmai de aceea mi-am propus să suplinesc acest neajuns – firesc, până în cele din urmă – cu constituirea unei arhive și a unei riguroase bănci de date capabile să pună la adăpost, pentru cei ce vor veni, întregul tezaur moștenit: de la tomuri vechi, peste care veacurile nu au trecut indiferente, până la cele mai noi apariții editoriale, achiziționate din puținii, din prea puținii bani pe care trecătoarele guverne nici alocă într-un veșnic dispreț ireponsabil și, cu certitudine, inexplicabil.

Cu siguranță, acest demers își are rădăcinile în lăudabilele inițiativale ale altor înaintași, cunoscuți păstrători de comori intelectuale (între care clerul se detașează cu osârdia-i binecunoscută), iar sensurile unor asemenea fapte nu pot fi decât de continuitate și perpetuă aducere aminte, chiar dacă, uneori, nebunii pun foc orașelor și bibliotecilor, producând răni mai adânci decât stihiile incontrolabile ale naturii din fața căror, cei cu adevărat curajoși și devotați, tot mai pot salva câte ceva.

Am avut privilegiul să cunosc, în came și oase, un asemenea OM curajos și devotat, în persoana strălucitului creator și păstrător de nestemate ale gândirii umane, pe numele său Artur Silvestri. După ce i-am citit cărțile și, mai ales, după ce a dăruit, cu generozitatea-i cvasicunoscută, o sută de manuscrise valoroase instituției pe care o conduc, am înțeles limpede că acum, mai mult ca oricând, avem nevoie, nu numai să ne cunoaștem și să ne respectăm rădăcinile tradiției, dar să le și păstrăm cu sfîrșenie, protejându-le împotriva vicisitudinilor vremii.

Asemenea gesturi, în marea lor simplitate, nu sunt decât veritabile povete pentru viitorime, care are datoria și obligația morală de a păstra, dezvolta și duce mai departe toate diamantele veritabile ale spiritului românesc, veșnic proaspăt și iscăditor.

DESTĂNUIRI SUFLETEȘTI

Veniamin Micle

Condeiul m-a atras de mic: întâi sub forma unor materiale colorate pe care le culegeam din albia unui pârâu ce trecea prin

apropierea casei părintești, cu ajutorul cărora acopeream orice suprafețe plane: uși, tăblii de pat, lespezi de piatră, realizând diferite linii care, uneori, luau înfățișarea unor îngerii, flori, case, fluturi, animale și tot ce îmi producea imaginația. Era în timpul celui de al doilea război mondial; nu existau nici un fel de culori. Când s-a întors tata de pe front, și am descoperit printre ușenilele sale din raniță militară un creion bicolor (albastru-roșu) a fost pentru mine o revelație; nu văzusem niciodată aşa minunăție, fiind obișnuit numai cu cele negre, folosite la școală de sora mea cea mare.

La vîrstă de cinci ani, am învățat să citesc de la sora mea, elevă în clasa a patra. Totdeauna m-a fascinat cuvântul scris, iar pe autorii lui îi consideram ființe supranaturale, mai presus de oamenii obișnuiți. Mă gândeam, cum aş reuși vreodată să îmbin cu măiestrie cuvintele, să realizez asemenea minunății.

Curajul mi l-am luat abia la vîrstă de 17 ani, când eram novice la Mănăstirea „Sfânta Ana” din Rohia Maramureșului. Atunci am început să-mi redactez un „Jurnal intim”, unde notam de toate: idei, impresii, descrieri, proiecte, aprecieri, critici, etc.

Tehnica redactării unui text am învățat-o ca student al Institutului Teologic Universitar din Sibiu. Titularul Catedrei de Istoria Bisericii Universale, preotul profesor dr. Milan Șesan, ne-a învățat metoda cercetării, pe bază de fișe, precum și redactarea științifică a lucrărilor. Un cadru didactic, recunoscut pentrumeticulozitatea și conștiințiozitatea sa, a imprimat și studentilor această metodă. Mi-a plăcut, mi-am înșușit-o și am practicat-o întreaga viață, fiind convins de imposibilitatea întocmirii unei lucrări temeinic documentată și bine structurată fără „metoda fișelor”. Tot în timpul studenției, la Catedra de Istoria Bisericii Ortodoxe Române, preotul profesor dr. Sofron Vlad – rectorul Institutului – ne-a învățat descifrarea documentelor redactate în paleografie românească. Chiar teza de licență în Teologie mi-am întocmit-o pe baza documentelor paleografice. Atunci am transliterat manuscrisul *Cunoștiință pre scurt a Iстoriei бisericești. Acum întâi așezată și scrisă pre limba românească de Samoil Clain ieromonahul, în anul 1789, (412 f.)*, tipărit inițial în „Studii Teologice” – revista Institutelor teologice ale Patriarhiei Române, apoi în volumul separat, sub titlul *Istoria bisericească* (1993), fiind prima apariție a acestei opere a marelui

corifeu al Școlii Ardelene, ieromonahul Samuil Micu de la Blaj, recunoscut și pentru eleganta sa caligrafie paleografică. Pentru mine a fost o experiență benefică, devenind un pasionat și bun cunoșător în descifrarea vechilor manuscrise.

De-a lungul activității mele – extinsă pe aproape patru decenii – am desfășurat activități distincte. În perioada studiilor de doctorat și a profesoratului, genul abordat a fost cel teologic, pregătindu-mă să devin profesor universitar de Omiletică și Catehetică. În acest sens, am redactat o serie de studii, publicate în revistele bisericești de specialitate; o parte dintre ele, le-am publicat în două volume: *Trepte spre amvon. Studii omiletice* (1993) și *Inițieri catehetice* (1993). Tot în acest domeniu, am cercetat întreaga activitate predicatorială a renumitului arhimandrit Eufrosin Poteca – primul autor de predici tipărite din țara noastră – alcătuind și tipărind un volum al operei sale oratorice, intitulat *Arhim. Eufrosin Poteca – Predici și Cuvântări* (1993).

Fiind obligat să părăsesc învățământul teologic, m-am retras la Mănăstirea Cozia, consacrându-mă cercetărilor specifice vieții monahale: spiritualitate, cultură, istorie. În cursul a două călătorii de studii la Sfântul Munte Athos (Grecia), am cercetat toate manuscrisele românești de la Schitul Prodromul. Cunoștințele de paleografie însușite în timpul studenției mi-au fost de un real folos, majoritatea manuscriselor prodromite fiind redactate în scrierea veche. Datorită unei munci intense, întreruptă numai de un somn athonit (între orele 22 seara și 2 dimineață) și de participarea la slujbele bisericești, tot athonite, mi-a trecut prin mână întreaga colecție de volume – depozitate necorespunzător în săli improprii – pentru a descoperi manuscrisele. Astfel, în câteva luni am identificat, descris, inventariat, etichetat și depozitat un număr de 219 manuscrise românești. Din cercetări, s-a constatat că ele au două surse de proveniență: una, în țară, fiind duse de călugări români; alta, athonită, redactate, traduse, sau copiate acolo. Cele din categoria a doua reprezintă o valoare incontestabilă, întrucât sunt total necunoscute la noi. În afară de conținut, ele cuprind însemnări biografice de certă valoare privind viața monahilor cărturari, despre circulația manuscriselor, evenimente istorice, precum și glosare, elemente fundamentale pentru reconstituirea istoriei și spiritualității românești din sfera Muntelui Athos.

Precizez că, munca desfășurată în Biblioteca Schitului Prodromul cuprinde două aspecte: primul constă în inventariearea, etichetarea și aranjarea în rafturi a manuscriselor, ușor observabil oricărui vizitator; iar al doilea, în descrierea lor, copierea însemnărilor și a glosarelor. „Telegraful Român” și „Magazin Istorico” au inclus în prestigioasele lor pagini unele comunicări referitoare la acest tezaur cultural. Rezultatul cercetărilor s-a publicat în volumul *Manuscriștele românești de la Prodromul – Muntele Athos* (1999), prevăzut cu un temeinic *Studiu introductiv* referitor la manuscrisele românești din toate bibliotecile athonite, vetrile de cultură românească și monahi cărturari de la Muntele Athos, oferind celor pasionați de cunoașterea unei perioade atât de interesante și rodnice a vietii monahismului românesc din Sfântul Munte Athos, factor de îmbogățire a zestrei spirituale ortodoxe și românești.

Stabilit la Mănăstirea Bistrița din nordul Olteniei, pe lângă activitatea de restaurare a sfântului așezământ, unde au fost create spații corespunzătoare pentru restaurarea obiectelor de patrimoniu bisericesc – icoane și cărți vechi – o mare parte am consacrat-o studierii acestei vatre de cultură și spiritualitate. După o temeinică documentare arhivistică, am redactat monografia intitulată *Mănăstirea Bistrița Olteană* (1996), tratând despre ctitori, monumente, stareți, proprietăți, tezaurul cultic, patrimoniul cultural, școli, cărturari și instituții sociale care au marcat viața bistrițeană. De asemenea, în legătură cu acest așezământ, am publicat *Medalioane bistrîțene* (1999) și *Scoala mănăstirească de la Bistrița în cultura românească* (2004).

O mare parte din cercetările mele le-am consacrat Sfântului Grigorie Decapolitul – ocrotitorul Mănăstirii Bistrița, ale cărei Sfinte Moaște se păstrează aici întregi de mai bine de cinci secole, aduse în anul 1497 de ctitorul așezământului, banul Barbu Craiovescu. Pentru a-l populariza și a clarifica unele controverse privind personalitatea și activitatea sa, am tipărit: *Sfântul Grigorie Decapolitul. Viața și minunile* (1992), *Peștera Sfântului Grigorie de la Mănăstirea Bistrița* (1995), *Rugăciunile Sfântului Grigorie de la Bistrița* (1996), *Minunile Sfântului Grigorie Decapolitul* (1997) și *Sfântul Grigorie Decapolitul. Mărturii documentare* (1999).

În anul 2003, la împlinirea a 225 de ani de la nașterea renumitului arhimandrit Chiriac Râmniceanu, am tipărit întreaga

sa operă culturală, în două volume, precum și unul consacrat vietii sale. Cel dintâi, *Lexicon de numele sfintilor* – prima lucrare de acest gen în literatura românească, și a doua pe plan mondial; al doilea, „*Cronica. 1811-1827*; ambele lucrări le-am transliterat de pe manuscrisele originale paleografice ale autorului, fiind tipărite întrâia oară. Recunoscut ca reprezentant de frunte al vieții isihaste a monahismului românesc, i-am consacrat monografia intitulată *Cuviosul Chiriac Râmniceanu. Monahul isihast*, demonstrând că, până la urmă, cine a dobândit isihia – pacea hristică adusă de Iisus Hristos în lume – acela reușește să-și manifeste totalitatea înșușirilor sufletești în deplină libertate pozitivă a spiritului, întrucât sfîntenia, cât și adevărata cultură și spiritualitate, se desăvârșesc numai în atmosfera deplinei isihii.

Conștient de valoarea documentelor, cu ocazia centenarului nașterii marelui profesor și arhivist Aurelian Sacerdoteanu (1904-1976), originar din comuna Costești-Vâlcea, am întocmit un volum ce cuprinde toate documentele publicate de-a lungul vietii sale referitoare la monumentele, localitățile și familiile din județul său de origine, intitulat *Documente vâlcene în cercetarea lui Aurelian Sacerdoteanu* (2004).

Pentru răspândirea învățăturii Bisericii Ortodoxe în rândul credincioșilor, pe înțelesul tuturor, am inițiat seria „*Biblioteca Creștinului*”, ce cuprinde două colecții intitulate: „*Credința Ortodoxă*” și „*Sfinți Români*”, pentru publicarea principalelor învățături, precum și sfinti români, mai ales cei canonizați în ultimii ani. Până în prezent au apărut câteva numere, unele ajungând chiar la trei ediții.

Fiind descendental unei vechi și cunoscute familiei românești din Maramureș, în nobilată la mijlocul secolului al XIV-lea, iar străbunicul meu, Ioan Micle de Șugatag a fost ridicat la cel mai înalt rang nobiliar „liber-baron” (conte) de către regele Matei Corvin al Ungariei, care în anul 1477 s-a stabilit în Țara Chioarului, unde trăiesc și astăzi numerosi urmași ai săi, în prezent lucrez la *Genealogia familiei Micle*.

Forurile culturale – mai puțin cele bisericești – mi-au apreciat activitatea desfășurată în domeniul publicistic, oferindu-mi numeroase diplome. Prin toate realizările, am încercat să demonstreze că și astăzi, în mănăstiri, indiferent de condiții, înflorirea culturii este posibilă. Mi-a plăcut să abordez teme inedite, atât

pentru clarificarea personală a unor probleme, cât și pentru a contribui cu unele noutăți la propășirea culturii și spiritualității noastre.

Totdeauna am finalizat lucrurile începute, ducându-le la bun sfârșit; numai teza de doctor în Teologie am lăsat-o neterminată, însă conștient și lucid, ca un protest demn la îndepărarea mea nedreaptă din învățământul superior. Solicitat de numeroși profesori ai mei și de unii ierarhi să finalizez perioada respectivă din activitatea mea, am motivat că, în mănăstire, monahul – prin vocația sa – are posibilitatea să se manifeste cultural-spiritual chiar fără titluri academice.

„UN COLȚ NELINIȘTIT AL EUROPEI“

Lauri Lindgren

Am fost nominalizat pentru premiul de excelență al Patrionului Național, „pentru activitatea de propagare a limbii și literaturii române în Finlanda“. Cum măcar am ajuns la studiul limbii române, acum peste 40 ani?

Am început studiile universitare de limbi române prin studiul limbii franceze și am extins încet-încet interesul meu spre alte limbi române, cum era și normal în această perioadă, în cazul meu în mod special limba română și italiană.

Aspectul predominant în lingvistica romanică era atunci grammaica istorică. Fonetica, morfologia și în mod restrâns sintaxa erau prezentate ca sisteme abstracte. Studiul culturii, în toată diversitatea acesteia, era mult mai neglijat.

Când am făcut cunoștința României: țării, poporului, culturii populare și erudite, m-am dat seama că studiul unei limbi este strict legat de cultura și civilizația ale căroră este purtătoare. Fără limbă nu există identitate nici nu e limba fără identitate.

Limba română, deși fiind clar romanică, poartă amănunte provenind de toate direcțiile, regiunile locuite de români fiind un colț neliniștit al Europei din sud-est în tot cursul istoriei. Asemenea influențe acoperă diverse domenii ale vieții umane: religia, organizarea vieții sociale, meserile, arta culinară, ș.a.m.d. Este de observat că de multe ori coexistă în limba română două sau chiar mai multe cuvinte sinonime provenind din diverse origini,

ceea ce dă limbii române o bogătie de expresie pe care n-o găsim în multe alte idiomuri (dar constituie și un prag de depășit la învățarea limbii!).

Limba și cultura române au și multe aspecte moștenite de milenii, care măcar au dispărut în alte țări, și acum sunt amenințate chiar și în România, cu integrarea și globalizarea care au ajuns sau vor ajunge până la ultimul sat al Maramureșului. O să dăm un exemplu. Natura României, aşa cum se prezintă acum ochilor noștri, este o creație umană, de la câmpie până la pajiștile munților. Fără oameni, care au ars jnepenii și molizi, pajiștile alpine ar fi ca neexistente. Dacă se schimbă metodele creșterii animalelor, dispare transhumanța, dispar și pajiștile. În multe țări, de pildă în țările nordice, au dispărut pajiștile, dar ele se creează, în parte, din nou în arii de ocrotire a naturii, pentru a evita o sărăcire a mediului înconjurător.

Firește, nu putem să oprim cursul timpului. Am văzut, acum câteva decenii, undeva în nordul României, cum s-au spălat rufe la râu, bătându-le cu o bucată de lemn, un obiect care se vede la noi numai în muzeu. Nu putem cere ca țăranca să nu își cumpere o mașină de spălat, dar putem să evităm multe nouățiți inutile: progres, dar trebuie să facem și atenție la vitezomanie.

PREDANIA FRATELUI MAI MARE

Eugen Evu

Un concurs școlar, prin anii '50, mi-a adus premiul întâi, dintre concurenții cu însușiri creative, într-un oraș cu nouă școli. „Performanța“ avea să mă umple mai degrabă de o neliniște, anume aceea că *va trebui să confirm*. Așadar, m-am înscris și am devenit, pentru mulți ani, membru al cenaclului literar municipal Hunedoara, o autentică mișcare literară, e drept, cam prolet-cultistă, unde trei generații coexistau într-o desăvârșită emulație... divergentă. Funcționa în contrapartidă jdanovismul post-stalinist, adus de câțiva „strămutați“ de la București în „orașul-santier“ *hei-rup-ist*: (Vasile Nicorovici, Iv Martinovici – temporar tătuc – Radu Enescu, Nicuță Tănase, care, prefigurîndu-l pe un Băieșu, se „documenta“ în exotismul roz-bombon al „eroismului existential“,

Mircea Neagu, etc., figuri mai degrabă „transferate” într-o zonă ce-și resimțea cultural diluarea, prin strămutările masive de populație din Moldova, Oltenia și nu puțină, din basarabenii de peste Prut, anume aduși în școlile elementare, pentru a *sovietiza...* Am avut chiar o profesoră de română, ulterior romancieră, care mi-a insuflat ideea de a scrie, dar limba rusă am simțit-o mereu ca pe o „medicamentează respinsă”... Învățam și latina, dar în curând a fost „retrasă”. În acel cerc literar, am avut însă și oameni de la care învățam *altceva*, în curând situându-mă în generația „teribilă”, rebelă. Spre deosebire de un congenar adoptat și el, odată cu celebrul „tren al foamei” Suceava – Valea Jiului – Timișoara, Victor Niță, înzestrat dar cochetând și cu boxul, trimis la facultate și reînțors... victorios... în dificilul oraș adoptiv până ce, din motive mult mai târziu elucidate de mine, avea să se mute la București, unde Păunescu colecta anume jurnaliști bătăuși/bătăloși, buni să-i urmeze (docili) programul „flăcărist”... Insist asupra perioadei, deoarece și ea a fost pentru mine formativă, mi-a dat gustul performanței, serios. Pentru alții doar... informativă.

Au mai fost temporar, acolo, Valeriu Bârgău, Ioan Evu, frațele mezin, ori Mariana Pîndaru, Iosif Lupulescu etc. Dar cei de la care aveam să învăț serios au fost eminentii *prof. Victor Isac*, fost membru marcant al PNȚ istoric, fost secretar cu Tineretul al lui Maniu, om de o mare probitate morală, de două ori condamnat la închisoare din motive tulburi, și o condamnare la moarte (!), ulterior, prin 1965, fiind eliberat „*conditionat*”.

A fost omul-model, ca atitudine umanistă, seriozitate și caracter, cumpănit și iradiant. De asemenea, regretatul *Dan Constantinescu*, provenient din familia nobiliară Corvină Nicoară, rafinat profesor și unic germanist, orientalist care, ulterior, emigrează în Germania. De la el am avut și îndrumare, și prietenie fertilă, și devoram cărțile rare, și ascultam ideile și „furam mese-rie”... Ca fost membru al Cercului de la Sibiu, prin el aveam să aflu de ceea ce s-a numit „rezistență prin cultură”... Din acest cerc bizar ca structură, noi, cei tineri, aveam să ne alegem inclusiv cu dosare de urmărire informativă, dintre cele trei accesate de mine după anul 2003, la C.N.S.A.S (cu „anonimizări” cu tot), primul fiind „fundamentat” aici, prin osîrdie jalnică, șantaje ori delațiune abjectă, din partea unor „colegi”! Am devenit conștient

și ulterior mi-am condus viața (inclusiv literară!) în sfidarea celor care, fățuș sau din umbrit, aveau să mă hărțuiască între 1971-1989... Poate că, într-un fel, și ei mi-au stârnit înverșunarea de a reuși literar, de a dovedi curat că sunt într-adevăr un poet ardelean și îmi iubesc neamul, valorile, mirabila zonă istorică, a obârșiei mele, patria și matria! Fiind cel mai mare dintre cei patru fi și ai părintilor mei, muncitori, am avut calea imprudență și grăbită a existenței umile, mediocre, proletcultizante, însă, niciodată, nu am depășit „performanța”, paralelă vietii artistice, cvasi-autodidacte, de a fi o vreme termotehnician...

Cartea mea de muncă, numărînd 41 de ani, enumeră 23 de meserii, fiind o veritabilă atestare „universitară”: a vietii trăite auto-experimental, cu schimbări de orizont benefice, cu aventură existențială, din care mi-am extras mereu *culturile poeziei*. Am scris enorm și am reușit, asaltînd revistele vremii, abordînd mările personalități ale vremii, să public masiv, uneori suportînd nolens-volens, „vămile” cenzoriale, alteori *accentuînd subtextul, parafraza contestatară*... Eu am resimțit definitiv dimensiunea interioară a apartenenței culturale identitare transilvanice, fiind fascinat de N. Densusianu, Iorga, Vulcănescu, Papu, (o vreme), dar și de Blaga, Stelaru, Goga, Eliade și Cioran, mai târziu. *Mircea Eliade* avea să mă marcheze în profunzime iar între nenumărații oameni benefici, din care m-am înfruptat enciclopedic, cu o anume fascinație de care mă temeam... simpatetic, Rilke, Rimbaud, Baudelaire, Jorge Guillien, Vicente Aleixandre, Montale și Ungareti și.a.m.d. Practic mi-e imposibil să-i numesc, ei erau acei prețimpurii Maeștri în care, *de unul singur, mă inițiam...* Poate că memoria mea, *dobândită, ci nu cea cromozomială*, îi conține pe toți, cu miile. Însă simt tulburător că în ființa mea există ceva mult mai străvechi, ceva paideumatic, în accepția unui Frobenius sau Blaga. Există descîntece, doine, balade, chiar și un Cimitir vesel, însă.... mai grav....

Identificabili de asemenei ca *modelatori*, orițit pare de straniu, sunt, de câteva decenii, marii savanți, acești civilizatori moderni, ai cunoașterii, laolaltă cu cei aurîți și aureolați de cunoașterea *revelatorie*, religioasă. Am simțit mereu, sporitor, harul pe care l-am purtat ca zestre din părintii mei, vîlceleni din Munții Orăștiei, din rămuroasă familie, adăugîndu-se și luminescenta cărturarilor

Îndeosebi a celor transilvăneni. Tatăl meu a fost pastor apostolic, eu sunt ortodox. Ceva mai puternic decât *sinea mea*, decât **sinele**, m-au condus mereu înspre ținta miraculoasă, cumva de sine căutătoare. Inițierea noastră, practic, este continuă și mie îmi este clar, am chiar o acalmie reconfortantă: *sacrificiul este cel ce dă propulsia creației*, ba chiar trăim o ritmicitate a acestuia, ofranda vie și răsplată... Am avut șansa unică de a fi cunoscut și „garantat” elogios de Doinaș, iar după debutul meu revuistic și cel editorial, aveam să-mi dau seama din nou că ceea ce întrezărise D-sa în talentul meu, era și imponderabil și „drum care singur ne duce”, drumul *vieții mele*. Am spus că avem în noi harta cerului nostru, dar avem în noi și schița căii de urmat, noi suntem purtătorii căii proprii, a *cărtii trăite*.

Eu am dezvoltat capacitatea de a poetiza lumea, am probat-o prin numeroase recunoașteri de mare noblețe și competență, în țară și în străinătate... Fapta de a scrie, de a descoperi, îndruma, cizela, edita, cu delicatețe și o anume amețeală fericită, semelară.

Am publicat deja 30 de cărți, însă am scris mai multe, abordînd poezia, eseul, jurnalul, jurnalistica polemică (o, marele model rămâne genialul Eminescu!), „germenele indignării contra imoralității, oprimării spiritului și mutilărilor istorice”, l-am dezvoltat până odinioară, când a devenit, vorba lui Caragiale, monstruos... Pe Gustave Le Bon îl înțeleg însă nu-l mai cred.

Î-am cunoscut pe mulți dintre cei ce încă suntem sub stele, inclusiv în plină amiază; demni de admirăție, alții enumerabili cu apelativul „alde...”. Am fost receptat, în general, bine, însă port, ca mulți alții, stigmatul izolării provinciale, absenței climatului cultural viu, dinamic, prietic afirmării la timp. Din 1979 am fost titularizat în U.S.R., dar vitregia nu s-a prea retras, dimpotrivă! Am suferit enorm când mi-am revăzut „traseul” prin prisma de mentă a întocmitoilor de pîre, devastatorilor de destine. Mi-e milă pentru ei. Dar poate că și aceasta face parte din „inițiere”, neh?

Important – îmi permit să răspund sugestiilor de chestionar confesiv ale maestrului-la-timp-răsărit-în-cale, Dr. Artur Silvestri – ar fi să rămînem noi însine, în profunzime, dincolo de răsucirile de vrej pe invizibilul arac și dincolo de delirul istoriei dirijate (vre-melnic). *Să cultivăm ceea ce aducem cu noi din naștere, ceea*

ce sporim prin noi în lucrarea pe care o iubim, o adorăm și o motivăm, o justificăm; sperăm să o adeverim: ca Dat, ca vocație, chemare, apostolat, spre desăvârșire. Însă nu în singurătate, ci în multime, între ai noștri, dintre ai noștri.

În acest sens, literatura îmi este religie, vreau și iubesc să refac legătura cu divinitatea. Legământul, inclusiv prin *scriere-trăitoare*. Nu din orgoliu, consider, *caut performanță*, ci dintr-un imperativ al spiritului „meu”, al nostru.

Nu pot delimita până „unde sunt român”, dar într-adevăr, simt că voi adeveri acest mister, al entității obârșiale.

Deopotrivă, astfel judec și apartenența mea la identitatea arhetipală, primordială, care se redefineste, iată, în marile aspirații ale Umanului contemporan și de orizont. *E misiunea însăși*. Cred că orice mutilare, distorsiune sau, vai, obturare a sentimentului de *pământean* (din cutare loc al tău, de-acasă, dar și terestru, universal), stinge ceva esențial în om, îl aneantizează.

Arta, creația, comunicarea și reverberațiile ei, îmi sunt scumpe și consider că Dumnezeu are ceva de lucru și pentru mine; nu într-un anume templu, ci în lumea pe care o contemplu, mi-o regăsesc ca templu.

Ce am făcut? Am trăit, am fost cumva și „trăit”, așa cum suntem gândiți, umblați, zburăți, ocrotiți, asemănați, răscumpărați. Suntem și mioritici, și orfeici, și apollonici și dionisiaci, suntem în Hristos, ca *esențializare*, ne putem mântui prin creație, *imitatio Dei...* Dacă unii cred că se înzeiesc, eu îmi doresc să mă *în-omenesc*, *mi-e dor de Omul Vechi, primordial, regăsit și iluminat în orizontul modern*, *mi-e dor de ceea ce se prefigurează în mine, uneori ca un extaz*: pur și simplu cel de A FI. El vine, coboară, apoi se înalță. Mi-s dragi oamenii și ca om spun asta, cu dorul meu de oameni, de omenime, de zbor.

Lupt să mă iert pe mine însumi, deși păcate capitale nu am cum a le fi săvârșit. Îmi ador marile teme, gândesc planetar, mă situez în ceea ce scriu, deopotrivă în Acum și în Acolo, oriunde suntem oameni, ființe create, întru desăvârșire. Oricît de tragic resimțim existența, nu-i întrevăd finalitatea, *cugetul „meu” nu-mi dă acest răspuns*. Am avut suferințe psihice și fizice, de toate, dar m-am încredințat mereu Providenței. Cred că rugăciunea este într-un fel auto-programare, apoi Apel în sus! Am simțit

În cumpene mari acest *sacru din om*, nimic nu-l distruge, iar eu îmi sunt și elev și învățător, după modelul creștin. Ceea ce pot spune despre lucrul meu cu alții, este că fac parte dintre oamenii copilăroși (?), care au a se bucura și de bucuria celuilalt, au a se înminuna. Uneori am 126 de ani! Fondul lexical românesc este uriaș de bogat, contopirile semantice, ființa noastră, entitatea noastră conțin nu eclectic, ci experimental, decantabil și transfigurativ forță incalculabilă de a se recarea.

Mi-e poezie în lume! Cel mai lesne mi-e este să mă exprim poetic, să regândesc realul în mod poetic, spontaneizant! *Înfință Libertate!* Dimensiune cu presimț metafizic și transcedental. Întuirea neîntreruptă a ființei universale, ca întreg în fiecare parte. Întreire.

Cam asta am gândit și făcut, continuu să trăiesc eu. Recunosc, am un neîntinat, sincer și încă innocent peste măsură crez că *sunt ocrotit*. Inclusiv prin întâlnirile mele cu Oameni providențiali; prin aceea că-mi pot recunoaște asemănarea cu ei, iar, dacă au putință, pot să-mi acorde sprijin, căci sunt cu capu-n „nori“ și chiar am nori sub meridianul frunții, mă „aiurez“ uneori, aşa cum în copilărie, cu lanterne „Elba Focus“, ne îndestulam noaptea cu cireșe: nu de oriunde, ci din grădina cu ziduri mari, încă medievală, (paradeisos tulbure) a Bisericii din satul Nandru...

Ce sens are fapta fiecăruia dintre noi, dragă Artur? Vom afla, cel mult sensul, noima, se va distinge limpede, după.... Dar dacă *răsunăm vremii noastre*, semenilor noștri, fără a-i ignora ca frați-semeni-gemeni, prin Duh, cred că merită! Încercăm, într-adevăr, asta facem, mereu, uneori reușim. Căci viața ne este Eseu, suntem încercătorii și încrezătorii.

Fără-ndoială că mai suntem și ceea ce dăinuim (preluind și sporind) și ceea ce devenim, ca să fim recunoscuți și să ne recunoaștem. Suntem mereu Fiii, nu suntem orfani. Nici cosmic vorbind. Nici în vremelnicia vitregirii, în confuzia teluricului.

Ceea ce facem bine, sper și cred, ne face și nou binele. Ni se întoarce, cum știe nația dintotdeauna; de neuitat și esențial.

Ci dacă iubim, să nu fie întru a lua în stăpânire. Nici pentru a ni se da îndoit. Ba chiar risipa, cu supradăruire, ca jertfă, nu de carne. Este ceva în om mai puternic și mai bland decât noi însine. Nici numai binele, nici doar sinea.

Cât despre fapta mea, la 64 de ani, nicidecum nu-s aşa de tulbure ca mai dinainte; aşadar lucrul, anii, căderile şi reuşitele, (asomptiunea, voila, Roland Barthes!), *mă liniştesc oarecum*, ca şi cum mă adeveresc întru o cauză, superioară, nu cu emfază, nici cu super-mens, fereşte Doamne! Nici cu bărduală pseudo-mesianică, nici măcar cu traumatologia frustrărilor care face acum ravagii şi neo-estetici; unele suicidare. Dar oricine (se) ucide astfel, îl insultă pe Creator şi de aflat, vedem şi înțelegem, bine este să spunem, să „*smulgem măştile*“, cum spunea Mimmo Morina, „*chiar cu riscul de a fi închişi*“...

Căci mulți sunt închiși în afară și nu aflată. Eu nu am calea lui Steinhardt, nici a tristului Noica. Dar nici a lui Liiceanu, Pleşu nici-atăt. Îndrăzneam a crede că am calea ACEEA, ACEASTA şi ÎNTR-ACOLO. În acest Acum continuum. Fie şi spaţiu, timp „einsteinian“. Să mă ierţi, cititorule, că spun ceea ce Domnia ta încă ştii, ori nu-ţi aminteşti. N-am ispita puterii cunoaşterii, ba mărturisesc că numele Umberto Eco, cu a sa semiologie aplicată, şi deja imitată, alarmant, de un Dan Brown, bunăoară, mi-a trezit o mai veche muşcătură în suflet: *tentătia ascetică...* Însă, nu, însă, nu!

Cred că fapta este, trebuie să fie, VIE, în Cetate. Toate premiile, onorificările, mai puţin bruşul de iluzie strict pecuniară, titrările, între ai mei în țară ori prin te miri ce enciclopedii ale promotion-ului culturalului, mă amuză, cel mult.

În fine, eu sunt *fratele cel mare* a doi fraţi şi o soră: ciudat, recent mi-am descoperit suferinţa de a nu avea şi eu un frate mai mare... Însă îmi fuge-n sus gândul că îL am şi îmi zvîcneşte, ca un tril deodată, amintirea Tatălui.

Adaos:

Răspund încă succint, ideilor arturiene: da, altfel nu se poate, ceea ce fac voi duce până la capăt. De vreme ce însuşi „capătul“ în mine este. Însă nu al lumii. Odată redeschisă-i calea în urmaşi, (mi-a dat lubirea trei fii) şi apoi în curtile ce ne supravieţuiesc. Sterg ghilimelele la inefabil?

Da, mi-e dor de ceea ce voi face, de ceea ce voi reuşi, regret că am repetate, riscante, epuizări datorită derizorului cotidian. Creierul meu însă recuperează, şi în somn, nu glumesc. Procesează, decantează, relevă, aşterne, redimensionează. Ceea ce este, este Cugetul, cum încă ştim. *Levitez, nu din asfixie...*

Nu nutresc intenția de a fi eu însumi model. Mereu m-a stingherit lauda altora, majoritatea laudelor sunt fascinatorii, *fetișizante, dacă nu ipocrite*. Celor din iubire, le priește *șoțita privire; fapta asemenea ori pioasa învățătură, dintru* – cum spui Domnia Ta, *predanie*. Îmi place acest slavism, o leacă și-un leac de foșnet de mesteacăn... esenian, adică de la Esenin.

... Pentru mine Jocul, omniprezent la toate făpturile Domnului, este vitalitatea și pulsăția lumii, Spiritului, omenește captind gravitația și încercînd imponderabilul. Eseizând.

Îi mulțumesc editorului pentru răgazul și spațiul oferit,

„REALISMUL, MOȘTENIT DIN LEGENDE ȘI ISTORIE“

Petru Petrescu

Închid ochii albaștri ca să plutesc în timpul etern al copilăriei cu amintiri triste zbuciumate, bucurii, speranțe, dragoste, cu drumul cascadelor, al plutelor pe Bistrița, cu palatul Cnejilor împodobit de mistere, sub umbra maiestuoasă a brazilor scăldăți în adâncul cerului, sensibile frumuseți ale naturii aflate în necontenită schimbare. Mărturisind lumii reale printr-o sinteză, taina sfântă a Spovedaniei, pururea vie la poale de Ceahlău.

Născut în amintirea poveștilor Dochiei, învelit în scutece de frunze ruginii cu miros proaspăt de fân cosit, brodate de cosăși, greieri cu lăute, decorate cu flori albe cu nume de regină, crescute în vântul stâncilor argintii, stropite în roua dimineții cu stele căzătoare pline de lumini, primind botezul creștinesc de „Petru“, nume ales după datină de părintii mei dragi, care au trecut în taina umbrelor, rugându-mă în iertare cu evlavie veșnică „să-i odihnească bunul Dumnezeu“, aprinzându-le lumânări și candelă pentru a le lumina drumul fără întoarcere.

Trezit din lumea visului care a început de la răsărîtul soarelui până-ăsfințit, păstrând legătura cu divinitatea, am descopere rit o lume călăuzită de aureola lunii în marea galerie a aștrilor. Mulți dintre noi nu cunosc această lume dar o așteaptă cu viu interes, gândind că e ceva firesc și nou.

Am fost educat în spiritul credinței și moralei creștine. Arta picturii constituie, în viziunea mea, o religie în care universul uman se contopește cu cel cosmic. Cred că transcendentul nu este un lucru în sine, o abstracție sau un simbol, ci o legătură afectivă între cosmic și teluric, între om și divinitate.

Artistul poate fi sau nu mesagerul unui cult inițiatic și inaccesibil, un fauritor de imagini și frumos în care să se regăsească, în egală măsură, realul și imaginariul, spiritul și natura, clipa și veșnicia.

Jocul raporturilor dintre alb și negru, picturile pline de policromie vie își găsesc frumusețea plastică prin organizarea suprafățelor. Culoarea capătă viață, tensiune și dinamism, indicând un mediu inspirat din lumea oceanului cosmic. Sentimentul naturii predomină, realul apare în interpretările poetice și plastice, ca singur element coordonator.

Tineretea artistică nu este legată de vîrstă, ci de vigoare, de dorință permanentă de prospetime și de împlinire pe planuri atractive, superioare, liniile concentrice succesive, definitiv armonizate, reprezentă diferite forme, evocări lirice sau epice. Par naturale deși sunt inventia unui spirit în care originea logică se armonizează cu pasiunea coloristică plină de poezie.

Sinteză compozitională pleacă de la disciplinarea spațiului, după rigorile de sorginte folclorică, mizând totul pe virtuțile culturii, adăugând un registru subtil de montare a unor dominante practicate. Ambiția de a obține valorizarea – cuvenită – are drept scutieri talentul și sinceritatea. Astfel destinul artistic navighează mereu între doi poli, unul ideal și altul real.

Realismul moștenit din legende și istorie se lasă modelat de visare, de pasiune, de lirism. E o modalitate de a așeza în libertate, formula cromatică, suprafața cu regulile lor, printr-un influx de forță spirituală. Actul de creație este în același timp paradiș și purgatoriu. Dumnezeu a creat lumea și pe om după chipul și asemănarea sa.

Artistul trebuie să lupte cu armele hărăzite de Dumnezeu, pentru schimbarea în bine a omului și a lumii, „Nobilă misiune și sublimă osândă“.

„TENDINȚA GENERALĂ TREBUIE SĂ FIE ADUNAREA – LAOLALTĂ“

Theodor Damian

Eu m-am expatriat la vîrstă de 14 ani când am plecat de la Botoșani, în mijlocul copilăriei aş zice, la seminar la Neamț, la mănăstire. N-am vrut acest lucru. Cu toate consecințele acestui exil, absolut extraordinare, neprevăzute de mine, atunci am simțit dezrădăcinarea și am încercat să prind rădăcină în loc străin, ca un copac cu două sau mai multe rădăcini (ca orice copac), cel puțin două mari, una – cea care mă ținea ancorat acasă la Botoșani, a doua, cea nouă care mă ancora și mă lega dincolo de frustrarea trăită mult timp, în mod irevocabil de noua mea patrie, Mănăstirea Neamțului, geografic vorbind, și mănăstirea, în general, mental, și senti-mental (!).

Strămutarea ulterioară la București n-a mai fost un exil pentru că Bucureștiul l-am visat și dorit. Și nici dezrădăcinare nu prea a fost pentru că – dacă a fost – ea n-a depășit în nici un caz drama primeia mentionate. Dar nu, plecarea la București, am văzut-o atunci ca pe o izbăvire, deci n-a fost o dramă. Apoi mi-am dorit tot timpul să plec, să călătoresc, să cunosc.

După călătorii de amploare în Europa și în Israel, am avut șansa să vin în America. Acum răspunsul la întrebarea: „Când v-ați expatriat în America – unde ați plecat?“ apare simplu și clar. Pe de o parte, m-am expatriat și nu m-am expatriat pentru că am plecat din România dar n-am plecat de acolo; am cetățenie americană dar am păstrat-o pe cea română, trăiesc în America dar sunt legat cu zeci de rădăcini de România, iar pe de altă parte, am venit într-un alt loc la care am visat îndelung, cu talpa picioarelor arzând și cu dorul de ducă purtat în suflet vreme multă. Nu mi se aplică cuvintele Veronicei Micle către Eminescu: „Ai plecat mânăt de dor/ și te-ai dus tot înainte/ De cumplitul meu amor/ Nu ți-ai mai adus aminte.“

Am plecat mânăt de dor, da, numai că „dusul“ meu a fost înainte și înapoi, un dus-întors, un întors la care deja gândești în timp ce te duci, un dus pe care-l faci lăsând statui de sare-n urma ta, umbrele tale întrupate și transformate în statui, cu

viața și sufletul în ele înghețate că pleci, dar dezghețându-se cu fiecare întoarcere și inundându-ți revenirea, făcându-te să vîi copleșit și să respiri sub cerul țării tale copleșit, să-ți revezi locurile și prietenii copleșit. Acesta este adevăratul sentiment ce mă încercă de fiecare dată când vin, când stau și când plec de acasă.

Dar copleșirea este un fel de „prea plin“. Și ca să trăiești cu prea-plinul, și în el, e o binecuvântare, un privilegiu. De aceea la întrebarea „unde am venit“, răspunsul este: „în prea plin, în copleșire“. N-am venit atât într-un loc cât într-o stare. De aceea n-am liniște o clipă dar am bucurie tot timpul.

Rădăcinea mea de țară, țărănească, ce mă leagă de orașul natal, este mai puternică și solidă decât dacă, poate, aș fi rămas acolo. În sensul scormonirii, al frământării, al conștientizării. Eu sunt un râu cu albi suprapuse, cu ape care curg înapoi și înapoi ca lordanul în ziua de Bobotează, sunt ca Dresleuca, pârâul orașului natal vărsându-se prin dedesubturi în râul Menecăduzei sau în fluviul Hudson de la gura Atlanticului, sau mai degrabă – dacă e după sun simt, căci și asta e o realitate importantă – sunt fluviul Desleuca de la marginea Botoșanilor vărsându-se învolburat în apele cuminti ale pârâului Hudson ce spală partea de vest a New Yorkului...

Visurile m-au durut tot timpul. Și mă dor și acum. Mai ales când le visez. Și sunt un visător incurabil. Dar fără vise n-aș fi făcut nimic. Aceasta e procesul: întâi visez și apoi trag cu săgețile. Până nimeresc. Rar de tot se întâmplă fie să mi se termine tolba și să nu mai vreau să-o încarc, fie să mă retrag din vis. Eram copil când am citit prima data Cyrano de Bergerac. Mi-aduc aminte și acum: „E-năltător să îți alegi un țel/ și-apoi trecând prin foc să-ajungi la el.“ Aceasta a fost un fel de motto al meu mai ales în perioada adolescenței. Nu pot să treci prin foc și să nu te arzi un pic. Asta e prețul, dar merită. Te uîți la rănilor tale ca la un palmares. Am fost un norocos, și sunt. Binecuvântat de Dumnezeu. Toate marile mele visuri s-au împlinit. La nivel personal, familial, profesional, pe multiple planuri. Am și acum vise și mă dor, dar țintesc cu încăpățânare.

Sunt de acord cu Radu Gyr că „adevăratele înfrângeri/ sunt renunțările la vis“. Totuși, uneori trebuie să distingi între vis și ispită. Când depistezi că un vis a fost de fapt o ispită, și poti să

discerni lucrul acesta după primele sute de metri de luptă, când vezi în ce direcție te angajează aceasta, e mai bine să renunți și să te pui din nou la visat.

Mai este o filosofie despre vise, aceea a Sfintilor Părinti. Ei se fereau de vedenii, în general. Se rugau să nu le aibă căci nu-și permiteau să piardă nici măcar câteva sute de metri când eventual ar fi descoperit că visul era, de fapt, o ispătă, căci diavolul se poate transforma în înger strălucitor pentru a da autoritate vedeniei. Iată însă că ne ducem într-o altă direcție. Vorbeam de visul ca țel, iar acum am dat peste visul ca dulce legănare a mintii, deși ele sunt și legate căci atunci când țelul pe prinde și devine obsesia ta cea de toate zilele, el va fi și aceea de toate noptile.

Revista *Lumină Lină/ Gracious Light* o public cu sacrificii mari. Mulțumesc tuturor ce l-au spus pentru cuvântul bun despre ea. Lucrăm la ea voluntar, eu și soția mea Claudia, care face toată munca tehnică, de tehnoredactare, ilustrare (chiar și culegere de texte și corectură în unele cazuri). Ea este cea care, în mod concret pună revista pe dischetă sau CD, gata de a merge la tipografie. Eu, ca director și Mihaela Albu, ca redactor-șef, decidem asupra profilului, economiei revistei și materialelor. Anca Stuparu Cassablanca și Gellu Dorian ne ajută în alte aspecte ale acestei munci, iar problema cea mai grea, finanțarea ei, vine în proporție de 90% din buzunarul meu, care nu sunt economic stabil, orișicum. Noroc că n-am probleme în familie pe tema asta și că trăim în permanentă cu speranța într-o soluție.

Cenaclul literar „Mihai Eminescu“ este un fel de miracol în viața spirituală a românilor americani. Din 1993, când l-am înființat, ne intrunim cu regularitate la fiecare două săptămâni, cu excepția vacanțelor de vară, Paști și Crăciun. La început eram axați pe lecturi din scriitori români clasici și contemporani, și pe comentarii, dar și pe prezentări de carte ale diferitor autori români din USA și România. Mai târziu l-am avut ca redactor-șef la revistă și la cenaclu pe prietenul M.N. Rusu, autoritarul critic și istoric literar, care a dat un nou impuls activităților literare. Apoi a venit în echipă ca redactor șef la revistă și la cenaclu Mihaela Albu de la Columbia University, cu care lucrez în prezent

și care a pus amprenta personalității ei creatoare pe munca ce-o facem aici cu dăruire.

Tot în cinaclu, dar și la Biserica „Sf. Ap. Petru și Pavel”, organizăm comunitar tot felul de sărbători (aniversări, comemorări de evenimente din istoria și cultura națională) de amploare, simpozioane, conferințe academice, baluri, hramuri, în frecvență de aproape câte un eveniment pe lună. Da, adevărat centru cultural unde strălucește frumusețea sufletului românesc.

Felul cum membrii comunității româno-americane văd grupul pe care ei îl constituie diferă de la om la om. Există, în general, două tendințe. Una – de a vedea comunitatea ca dezbinată, alta – de a o vedea unită. Bârfele, concurențele, certurile, sunt probabil temeiul pentru opțiunea legată de dezbinare. Eu nu împărtășesc acest punct de vedere. Trăiesc nu numai între români, dar zilnic și printre americani, mai ales datorită catedrei de filosofie și etică de la Colegiul Metropolitan din New York unde predau din 1992. Ce văd la români, văd și la americani. Dar nu-i aud pe americani vehiculând cuvântul „dezbinare” pentru a caracteriza societatea americană, așa cum îl aud la români.

Probleme între oameni există în toate națiile, în țările de baștină ca și în emigratie. Eu am spus-o mereu. Pentru a caracteriza o comunitate nu ne uităm la aspectele individuale ale sistemului, ci la tendințele generale. Ori tendința generală trebuie să fie unitatea, adunarea laolaltă. Chiar cei ce vorbesc de „dezbinare” o fac cu nostalgia unității în suflet. Dar dacă ne uităm la câteva constante ale comunității: frecvența la biserici, la restaurante, la locurile culturale, cum ar fi cinaclul nostru, Institutul român și altele, magazinele românești, vedem că lumea curge într-acolo. Dacă luăm doar cazul bisericilor, zece ortodoxe în New York, vedem că frecvența este foarte bună, și nu accidental ci săptămânal. Deci oamenii nu fug unii de alții, ci se apropiie unii de alții. La fel, restaurantele românești sunt pline. Și celelalte locuri de întâlnire, cum am spus. Eu cred că avem la New York o comunitate românească excelentă. Nu împărtășesc scepticismul lui Cioran cu privire la „neparticiparea la istorie”. Numai în anii de când sunt eu în America (din 1988) pot aduce mărturie despre cât de multă istorie au făcut compatriotii noștri.

PROGRAMUL „NECESITĂȚII STRINGENTE“

Tudor Nedelcea

Vestea primirii acestui prestigios premiu, acordat de *Asociația Română pentru Patrimoniul* la fel de prestigioasă, m-a bucurat cu atât mai mult cu cât premiul „cade” într-un moment când împlinesc o anumită vârstă. Dar cel mai mult m-a bucurat faptul că Domniile Voastre – cărora îi să vă mulțumesc în mod deosebit – ați apreciat colecția de carte „*Români uități*”, inițiată și coordonată de mine în cadrul Fundației „Scrisul Românesc” din Craiova. Inițial, am intentionat să includ în „*Români uități*” pe conaționalii noștri din Siberia și Asia, de la Locurile Sfinte (populația besă), dar am constatat cu amărăciune că Țara i-a uitat pe români din nordul Bucovinei, Basarabia, Valea Timocului (sârbesc și bulgăresc), Voievodina, pe români sud-dunăreni. Pentru cunoașterea lor am editat cărți semnate de Grigore Vieru, Nicolae Dabija, Mihai Cimpoi, Vasile Tărățeanu, am reeditat cărțile semnate de Th. Capidan, Ioan Maiorescu, G. Vâlsan, Ioan Nenițescu etc. Sperăm să nu fie cazul să includem în colecția de „*români uități*” și pe români din România.

Precizând că toate aceste cărți le distribuim gratuit comunităților românești din jurul României și că pentru această activitate nu suntem retribuți, primind doar subvenții pentru tipărirea acestora de la Ministerul Culturii și Cultelor și Ministerul Educației și Cercetării, vă mulțumesc la modul sincer și plenar; acest premiu mă onorează, dar mă și obligă în același timp de a-mi continua activitatea obștească pentru afirmarea culturii românilor de pretutindeni.

Onorând atâtea personalități marcante din spațiul românesc, din Țară sau din comunitățile românești din jurul nostru, *Asociația Română pentru Patrimoniul* s-a onorat pe sine. Într-o țară și într-o epocă în care „*Legea Patrimoniului Național Cultural*” a fost abrogată cu o ușurință și lipsă de responsabilitate care dă de gândit, a fost nevoie de o inițiativă particulară ca Patrimoniul Național (sau ce-a mai rămas din el) să înceapă să fie salvat.

Este meritul indiscutabil al scriitorului Artur Silvestri, președintele acestei prestigioase asociații, al Doamnei Mariana Brăescu, președinte-director general CASA LUX, principalul susținător al organizației și al colaboratorilor săi, de a repune în actualitate o problemă de interes național în plină ofensivă de globalizare. Tocmai acum este mai stringentă apărarea valorilor perene ale culturii românești; în satul globalizant, România trebuie să aibă propria sa uliță, mai curată și mai autentică.

Ambițiile *Asociației Române pentru Patrimoniu* sunt mari, dar întru-totul realizabile: înzestrarea, prin donații, a bibliotecilor școlare și comunale, fonduri de manuscrise apartinând unor personalități spre a fi donate bibliotecilor publice, înzestrare și monitorizarea monumentelor istorice (de acolo de unde au fost abandonate, din varii motive, de către Comisia Monumentelor Istorice), rezervații culturale, inițiative legislative de protecție a patrimoniului românesc.

Aș recomanda conducerii *Asociației Române pentru Patrimoniu* să propună forurilor legislative unificarea bibliotecilor școlare și comunale din fiecare comună din România. Unificarea presupune o singură bibliotecă, un singur bibliotecar, un singur buget, mai mare, evident. Modelul a funcționat în anii 1980-1985 și a dat rezultate apreciabile.

În 1931, un neamț renumit în epocă, Kurt Hielscher, a fost invitat de guvernul român să viziteze țara și să editeze un album, așa cum făcuse pentru Germania, Spania, Italia, țările nordice etc. Hielscher colindă țara în „cruciș și-n curmeziș”, cum ar zice Eminescu, rămâne entuziasmat de ceea ce vede; el vede „poporul răspândit în ținuturi singuratice, dar strâns în jurul unei limbii și a unor obiceiuri deosebite”. Rezultatul; lucrarea cu titlul *România*, cu o prefată de Octavian Goga, cuprinzând doar 304 de titluri din cele peste 5000 realizate de neamț. O carte de propagandă a României pentru străinătate! Dar Kurt Hielscher a pus degetul pe rană: pericolul pierderii specificului național: „*Dar pe lângă bucuria muncii am simțit cu durere că întreaga naționalitate română este amenințată de un dușman tenace; nori cenușii din vest se apropie de cultura acestei țării binecuvântate de soare; praful care sufocă viața multicoloră a civilizației. Deja a cuprins*

sate izolate și bucuria culorilor porturilor naționale este estompată în monotonia și apatia modei universale. Așa își va pierde chipul său străvechi un popor care simte arta. De aceea, am oferit, eu, naționalității intenționat, în aceste tablouri, atât de multe spații imaginilor. Pentru mine este ca și cum aș salva cartea mea pentru vremuri mai târzii când totul ar fi destinat unei dispariții lente și continuu. De-ar avea o soartă mai bună poporul acestor munti, văi și câmpii și să-și păstreze încă multă vreme originalitatea și frumusețea sa !

Artur Silvestri este Kurt Hielscher-ul care ne trebuie, iar *Asociația Română pentru Patrimoniu* a apărut într-un moment potrivit ca o necesitate urgentă. Căci trebuie dovedit că România nu vine la masa marilor bogăți ca o ruda săracă, ci își are locul ei binemeritat. Așa să ne ajute Dumnezeu!

PERSEVERENȚĂ ȘI ÎNCREDERE

Viorica Enăchiuc

Sunt asolventă a Facultății de Filologie, secția Română-Istorie din cadrul Universității „Alex. I.Cuza” din Iași, cu lucrarea de licență în arheologie, anul 1963. Mi-am desfășurat activitatea de cercetare ca arheolog la Muzeele județene din Dorohoi, Mehedinti, Ilfov și Giurgiu, între anii 1963-1990; ca etnolog, am funcționat în cadrul Centrului de Conservare și Valorificare a Tradiției Populare și la Școala de Arte a județului Giurgiu (1990-1995); ca expert în probleme de etnologie la Școala de Arte a județului Giurgiu, începând cu anul 1999 și în prezent.

În perioada 1963-1986 am deținut funcția de conducător științific și arheolog pe șantierele arheologice din: Moldova (Drăgușeni și Nichiteni), Oltenia (Balotești, Izvorul Bîrzei, Gruia, Salcia) și Muntenia (Buftea, Dridu, Lipia, Mihai Bravu, Mihăilești, Ogrezeni). În cadrul șantierelor arheologice am reușit să identific stratigrafic și să cercetez așezări din neoliticul aceramic și până în secolul al XIV-lea e.n. Paralel cu studiile arheologice, am studiat interdisciplinar și lucrări de istoriografie antică și Ev Mediu timpuriu,

lingvistică, gramatică istorică comparată și etnologie. Mi-am concentrat atenția asupra scrierilor vechi, cu referire specială la limbile indoeuropene, legăturile lor și evoluția în timp cu alte scrieri învecinate din ținuturile europene și asiatiche.

Rezultatele obținute le-am redactat în numeroase lucrări științifice pe care le-am comunicat prin sesiuni de rapoarte științifice, anuale, simpozioane și sesiuni științifice naționale și în cadrul a peste 14 congrese internaționale de profil în perioada 1964-2003, care s-au organizat în România, Austria, Cehoslovacia, Franța, Italia, Germania și Israel.; aceste lucrări științifice au fost publicate în diferite reviste de specialitate, interviuri la patru televiziuni și presă și prin filme documentare în România și în străinătate. Fiind apreciată activitatea mea în mod deosebit, am beneficiat de burse de studii în Italia- Roma (pentru probleme de arheologie și epigrafie) în anul 1983 și în Danemarca, (pe probleme de sociologie, arheologie și scriere runică) în anul 1994.

Ca o recunoaștere a activității științifice și a rezultatelor obținute, mi s-au conferit pe plan internațional și național titluri și premii: 1983 – membru în Comisia pentru Arheologie și Epigrafie, UNESCO, Paris-Franța; 1992- membru asociat de onoare al „Centro Internazionale di Studi e Ricerche sul Popolamento Preistorico e Protostorico del Piemonte sud-orientale in Alessandria-Italia”; mi s-a eliberat și Legitimăția nr. 182/ 1992 de arheolog în cadrul șantierelor organizate de Institut; membru IOV – Unesco, pentru probleme de etnologie- Austria; 2001 – membru în „Commission Internationale IOV du Projet – Culture de la paix – promu par l'Unesco“, Lyon – Franța; 2004 – recunoașterea mea ca om de știință de către „American Biographical Institute, Inc.“ Din SUA, Raleigh, North Carolina și numirea mea ca membru „Professional Women's Advisory Board“ al Institutului (ABI); membru al „International Directory of Medievalists“ din Turnhout, Belgia; totodată, un documentarist al Institutului din Belgia este numit să mă informeze lunar cu bibliografia științifică editată pe plan mondial pentru domeniile: arheologie, istoriografie, muzică veche, lingvistică și codex-uri; 2005 – *Asociația Română pentru Patrimoniu*, București, mi-a acordat *Premiul de Excelență*, în semn de recu-

noștință obștească și continuă aducere aminte, pentru valoarea de ansamblu a operei culturale și pentru Ediția „**Codex Rohonczi**“.

Codexul Rohonczi, aflat în Arhivele Academiei de Științe Ungare – Budapesta, încă din anul 1838, a constituit o preocupare deosebită în cercetarea pe care am desfășurat-o timp de 17 ani, după care am oferit în prioritate mondială descifrarea scrierii cu care s-au redactat texte pe cele 448 de pagini, transcrierea semnelor și traducerea textelor în limba română actuală;

Lucrarea **Codex Rohonczi – Descifrare, transcriere și traducere**, a fost publicată în Editura Alcor, Edimpex, București, 2002. Remarcată în cadrul Târgului Internațional de Carte organizat în București, mai 2002, lucrarea este mediatizată în universitățile din: Brazilia, Raleigh-Carolina de Nord, SUA, Columbia-New York, SUA, Elveția, Germania, Adelaide- Australia, Anglia, Austria, Israel și Italia, Liege și Turnhout din Belgia.

Textele Codexului Rohonczi, 448 de pagini și 86 de miniaturi, au fost redactate între anii 1064-1101, cu o scriere blakă, moștenită prin evoluție de la înaintași, în dialectul daco-român, reprezentă cel mai vechi document scris în limba veche românească. Textele sunt organizate în patru cărți și consemnează arhiva diplomatică a cancelariei statului blak medieval, unitar și independent, condus de „Domnul Vlad, suveran și vrednic de un rege”; totodată, Codexul este și un tratat de artă militară, de organizare ecclaziastică, de organizare administrativă, de arhitectură, de știință și nu în cele din urmă de literatură. Alături de domnitorul Vlad sunt consemnați trei mitropolită care s-au succedat pe timpul domniei sale: Sova Trasiu, Niles și Timarion. Ultimul este recunoscut și ca epigramist în secolele XI-XII.

Pe parcursul cercetărilor întreprinse, m-am confruntat și cu numeroase dificultăți (procurarea în timp util a publicațiilor de specialitate străine, inertia unor cercetători români, obținerea cu mare greutate a surselor financiare pentru investigație, etc.), dar toate acestea sunt de domeniul trecutului și nu doresc să mi le amintesc. Am primit un real sprijin de la cercetătorii români; prof. univ. dr. Ariton Vraciu, prof. univ. dr. Mircea Petrescu-Dîmbovița (Universitatea „Alex. I. Cuza“ din Iași), prof. univ. dr. Constantin Daicoviciu (Universitatea din Cluj), prof. univ. dr. Ioan

Nestor, prof. univ. dr. Gheorghe Ștefan, prof. univ. dr. Mihai Berzea, prof. univ. dr. Dumitru Berciu, prof. Univ. dr. I.C. Chițimia, prof. Univ. dr. Pandele Olteanu (Universitatea București), cercetător dr. Vladimir Dumitrescu, cercetător dr. Corneliu Mateescu, cercetător dr. Radu Vulpe (Institutul de Arheologie București), cercetător dr. Nicolae Dunăre (Institutul de Etnografie și Folclor București), prof. univ. dr. Gheorghe Ciobanu (Conservatorul București); tuturor acestora le voi purta întreaga mea viață o aleasă prețuire și recunoștiță.

Colegilor mei mai tineri aş dori să le amintesc că în activitatea lor este necesară perseverență în documentarea la zi a publicațiilor de specialitate pe plan național și mondial și abordarea în cercetare a metodei comparată și interdisciplinară, indiferent de dificultățile pe care la întâmpină pe parcurs. Eu le doresc succes și le recomand să nu uite, în clipele de restrîște, că se pot consulta în permanentă cu foștii lor profesori sau cercetători în domeniile abordate, de la care pot primi în timp util sprijin în rezolvarea unor dificultăți curente.

CUVINTE DESPRE „LUCEFERISM“

Nicolae Dragoș

Vine un timp, cel mai adesea vine Tânărul, când pentru om **trecutul** nu mai este doar trecut. Când trecutul devine **prezent**. E adevărat că, pentru unii, acest moment se petrece în anii când semnele trecerii vremii încă nu și-au lăsat apăsat amprentele pe chip. Pentru alții, momentul acesta întârzie. Sunt oameni tineri care, prin cumpătarea gândului și înțelepciunea faptelor, dovedesc a fi luat-o înaintea vârstei biologice. După cum nu e – nu poate fi – o surpriză născătoare de stupore să întâlnești oameni trecuți de mult de proba de foc a anilor, fără ca în gesturile lor publice, în atitudinile lor spirituale, în inițiativele lor civice să poți identifica semnele echilibrului, ale înțelegerii complexității evoluțiilor colective sau individuale.

Asemenea oameni par a fi clădiți din aluat vindicativ și se infățișează ca și cum n-ar putea exista fără a se hrăni cu materiile nesănătoase ale unor nesfârșite vendete. Ei se comportă

ca un fel de procurori autoinvestiți, gata oricând să vadă în jurul lor numai hecatombe morale și să afle în biografiile și destinele înaintașilor ori contemporanilor doar pretexe pentru cârteli și acuzații, otrăvite cu intransigentele unor false principii, cel mai adesea obtuze sau aflate sub imperiul unor tardive răzbunări de „complexați“ ori „ratați“. Mereu convinși că au fost predestinați să caute prăpăstile din vietile altora, asemenea oameni n-au nici măcar o umbră de ezitare în a practica fără rețineri o atare îndeletnicire detectivistică, de o precară condiție morală. Căci, din păcate, ei nu se întreabă nici o clipă asupra consecințelor, uneori devastatoare, ale unei asemenea vinovate și dezumanizante opțiuni existențiale; și nu sunt încercați nici măcar de un palid îndemn spre minime introspecții. Un asemenea om va uita – vail, cu o tragică suficiență – să privească în abisurile propriei ființe. Dacă le are, fiindcă adesea ființa lui e de o plătăudine soră cu uitarea, cu non-existența. Sau poate, își interzice intuitiv o asemenea auto-scrutare dintr-o nemărturisită teamă, din prudență de a nu se rătăci în vidul ce-l poartă **în sine și cu sine**.

Pentru asemenea indivizi însesei valorile esențiale – valori ale umanității, valori naționale – devin adesea doar niște banale pretexe perisabile menite doar să le prilejuiască exerciții de negări cinice, de contestări în numele unei superiorități cu care se amăgesc (și, din păcate, mai amăgesc și pe alții) cum că ar avea-o. Ei nu au nici milă, nici spaimă în fața deșertului ai căror autori și victime devin fără să bage de seamă.

Îmi dau seama: îngrijorate cuvinte scriu, fiindcă îngrijorătoare vremuri trăim; din moment ce în numele unor posibile interpretări noi, adecvate actualității (în fond, nu odată al unei false, artificiale actualități), se aruncă în malaxoarele ale unor aşa-numite „revizuiri“ și ceea ce s-a dovedit în timp a fi esențial și definito-riu pentru statura istorică a unei națiuni.

Îată de ce – într-o vreme când atitudini culturale derutante și dizolvante pot fi identificate nu doar la vreun tinerel persecutat de acneea vârstei și de precaritatea unor lecturi limitativ orientate, dar și la persoane ce îndreptățeau atitudini potrivite cu statutul de „personalități“ – o inițiativă cum a fost cea datorată *Asociației Romane pentru Patrimoniu* al cărei președinte execu-

tiv este cărturarul de ample cuprinderi intelectuale Artur Silvestri, și-a dovedit, între altele, rostul de a reaminti că – în pofida aparențelor, abil mediatizate, ce susțin contrariul – forțele echilibru-lui, care veghează asupra zestrei de valori trecute și prezente, sunt de departe de a fi devenit minoritare.

Argumentul faptelor – spirituale, civice – fapte memorabile și perene datorate atâtător personalități în viață au avut, fiecare, darul de a dovedi că opera, creațiile lor s-au adăugat unor tradiții cu adevărat esențiale pentru permanența vietuirii în spațiul românesc de istorie și destin național, că – urmând povăta unor iluștri înaintași întru spirit și convingeri – cei astfel nominalizați și omagiați cu sobrietatea proprie actelor publice de vădită responsabilitate, pot deveni repere pentru opțiunile contemporanilor și – de ce nu? – și ale celor meniți să poarte în viitor nobilă povară a păstrării identității ființei nației, specificitatei ei culturale în contextul contemporan, de globalizare planetară.

În ce-l privește, semnatarul gândurilor de mai sus perseverează în credința că, socotindu-se discipol prin metaforă al verbului arghezian, a fost și continuă să fie mereu tutelat și supravegheat în fapta sa omenească și scriitoricească, de convingerea emblematică a marelui poet exprimată cu genială (aparentă) simplitate în eternul „Testament”, „*Nu-ți voi lăsa drept bunuri după moarte/decât un nume adunat pe-o carte*”.

*

În anii 1974 – 1980, ani în care – în pofida unor teze străine de spiritul creator care veneau să impună supremăția dogmelor limitative – nu puține au fost căutările pentru eludarea consecințelor acestora, sau pentru restrângerea lor. Pe atunci, în colaborare cu un prestigios colectiv redațional, am avut responsabilitatea unei reviste menite cu precădere tinerilor creatori, revista „*Luceafărul*”. Preocuparea pentru păstrarea **identității prin cultură** a fost acolo una dintre opțiuni. Am crezut, și cred, că numai o cunoaștere în profunzime a moștenirii culturale autohtone în vederea continuării și înnavuțirii ei cu noi opere, numai respectul pentru tot ce s-a clădit valoros și durabil de către înaintașii întru spirit, pot îngădui aspirația cu adevărat fertilă și de perspectivă către înnoiri esențiale, pentru originalitatea cu adevărat creatoare.

Inovația nu poate exista ignorând tradiția. Nu contestând, cu suficiență, înaintașii în numele unei triste celebrități momentane, nu trecând cu condeiul grăbit peste lumina de nestins a unor creații clasice se poate construi un veritabil destin artistic.

Încrederea în valorile proprii, în perenitatea operelor naționale, în capacitatea culturii române de a se armoniza demn între culturile lumii, aducând – fără megalomanii nicicând de dorit – contribuțiile sale de preț și întărietățile sale creative la marea zestre a umanității a fost una din constantele programatice ale revistei „Luceafărul“ din acei ani, prețuită de mulți dintre scriitorii și oameni de cultură ai țării. A avut darul să confere personalitate revistei, individualizând-o în contextul acelor ani, și solidaritatea cu ideile unui cărturar de înălțime spirituală cum a fost profesorul Edgar Papu, pledoariile și dezbatările găzduite în paginile revistei năzuind a favoriza o dreapta receptare a teoriei sale privitoare la **protocronism**. Niciodată protocronismul nu l-am înțeles ca situându-se într-un orizont de adversitate față de teoria sincronismului ci mai degrabă ca o dimensiune de complementaritate a culturii române. Teoria protocronismului a fost însă respinsă și răstălmăcită de către unii, poate și datorită exclusivismului și exagerărilor din afirmațiile unor participanți la dezbatere. Dar e de reflectat dacă, în unele cazuri, nu a fost și nu este vorba de dezacordul contestatarilor cu opțiunile acestei teorii ce pot fi subsumate ideii de subliniere a originalității creației autohtone, a priorităților spirituale naționale, **dovedite** nu **îmagineate**. Cu atât mai mult asemenea nuanțări se impun azi, când, în multe țări, există preocupări asemănătoare privind păstrarea identității culturale, în condițiile iminenței procesului de globalizare economică, și nu numai economică.

Campaniile revistei pentru reeditarea monumentalei „Istoriei a literaturii române...“ a lui G. Călinescu, pentru repunerea în circuitul receptării curente a unor scriitori și gânditori pe nedrept ignoranți sau marginalizați, situarea fără echivoc întru apărarea romanului „Delirul“ al marelui scriitor Marin Preda, supus, la apariția cărții, atât din țară cât și din străinătate, unor critici de sorginte proletcultistă și unor grave acuzații de natură ideologică, neacceptarea tentativelor de minimalizare a locului specificului

național în afirmarea creației literare, folosirea unor date aniversare pentru a păstra în prim-planul atenției opera unor mari înaintași (Eminescu, Arghezi, Sadoveanu), dezacordul față de încercarea de a se minimaliza opera de critic și istoric literar a lui G. Călinescu sau de a se restrânge creația sadoveniană la doar câteva cărți, neacceptarea supralicitării disputelor literare pentru a se ajunge la crearea unor prăpăstii între generațiile de creatori – iată, desprinse cu ajutorul amintirilor, doar câteva dintre inițiativele și opțiunile „*Luceafărului*”. Și ele pot fi înmulțite prin apelul la colecția revistei din acei ani și din deceniul următor, când în fruntea ei s-a aflat poetul Nicolae Dan Fruntelată, avându-l ca redactor șef adjunct pe cunoscutul critic literar Mihai Ungheanu pe care – în aceeași calitate – timp de peste șase ani, l-am avut colaborator apropiat.

Toate acestea – la care se cuvine adăugat aportul minunatului colectiv al redacției ca și al unei pleiade de colaboratori din toate generațiile, dar cu deosebire din rândul tinerilor scriitori – au putut contribui la constituirea a ceea ce s-a numit și se numește **spiritul luceferist**. Adică, la situația atitudinilor critice și opțiunilor programatice ale „*Luceafărului*” în spațiul spiritual construit de înaintași, începând cu scriitorii pașoptiști, cu opera de iluminare și consolidare a idealurilor Unirii și independenței naționale, cu decisiva contribuție a junimistilor și continuând cu valoroasele contribuții creatoare din deceniile de început ale veacului trecut dar și cu ceea ce s-a produs valoros în anii de după al doilea Război Mondial, ani adesea neprielnici pentru afirmarea în libertate a spiritului creator.

Pe lângă asemenea orientări programatice și inițiative publicistice care au făcut din „*Luceafărul*” o revistă cu personalitate distinctă în contextul presei culturale a acelor ani, realizarea pe care se cuvine neapărat să o amintesc, și pe care o consider între cele mai importante, este publicarea unui mare număr de scriitori tineri *de pe tot cuprinsul țării*. Aflați la debutul literar sau la primele lor cărți, ei au găsit în paginile revistei o susținere obiectivă a creației lor, sprijinind impunerea lor, inclusiv prin activitățile cenaclului literar al revistei. E o realizare majoră, dătătoare

de mari satisfacții, să constați că aproape toți scriitori tineri ai acestor ani au fost prezenți în paginile „Luceafărului” cu creații originale – poezii, proză, critică, eseistică, reportaj – că aceștia au participat la dezbaterea unor subiecte de interes privind literatura Tânără și că opera lor a fost comentată cu discernământ și solidaritate. Oricine cercetează epoca, în mod competent și neutră, poate ușor evidenția și exemplifica faptul că numeroși dintre cei aflați astăzi în deplină maturitate creațoare, fiind pe atunci tineri sau foarte tineri scriitori, s-au aflat între colaboratorii revisori sau au fost întâmpinați cu încredere de către criticii ei.

Toate acestea laolaltă și multe alte documente de istorie literară adevărată, păstrate în memoria revistei, pot da seama pentru azi și viitorime despre ceea ce s-a numit și se va numi și în viitor cu un singur și cuprinzător cuvânt: **luceferismul**.

„ÎN EUROPA, SE POATE INTRA CU GRÂU ȘI MAȘINI DAR ȘI CU OPERE SPIRITUALE DE CALITATE“

Jean-Louis Courriol

Am primit cu multă bucurie vestea nominalizării mele în cadrul premiilor acordate de *Asociația Română pentru Patrimoniu*. Mă simt deosebit de onorat să fi fost ales pentru o asemenea recunoaștere a eforturilor făcute pentru a face cunoscute în lume valorile mari ale culturii românești, în special pe cele din literatură, prin traducere.

Patrimoniul spiritual al unei țări nu-și poate căpăta toată valoarea dacă nu dobândește și o dimensiune universală; în cazul țărilor cu limbi de circulație mai restrânsă, această dimensiune trece neapărat prin actul traducerii care, singură, poate asigura accesul altor cititori spre tainele creației naționale.

Așadar, a susține, sus și tare, cum s-a făcut de prea multe ori, că cei mai mari creatori români sunt universalii, este totodată un adevăr evident și o afirmație lipsită de realitate atâtă timp cât operele lor nu pot fi citite în limbi străine majore. Este sigur

că Eminescu sau Rebreașu sunt autori de valoare universală, pe care toate culturile ar avea un mare interes să-i descopere și să-i citească; dar, în același timp, nu înseamnă absolut nimic să repetăm o atare lozincă dacă nu am făcut ceea ce trebuie pentru a-i pune la dispoziția cititorilor alofoni prin traduceri de calitate, în franceză, de pildă.

Ceea ce face *Asociația Română pentru Patrimoniul* este demn de toată lauda, cu atât mai mult cu cât ea se substituie autorităților competente în materie, Statului român care, din păcate, nu a înțeles decât parțial însemnatatea și urgența unui efort susținut, conștient și de mare ampioare, în scopul promovării activităților de traducere de înaltă calitate.

Personal, sunt încântat că m-ați onorat cu atenția Domnilor Voastre și vreau să cred că ați făcut-o nu numai pentru a răsplăti un efort individual de traducere și de publicare în Franța a marilor clasici morți sau în viață dar și pentru a sublinia efortul colectiv de a înființa la Universitatea din Pitești, cu sprijinul luminat al domnului Rector Gheorghe Barbu, un *Institut Internațional de Cercetare în Traductologie Literară și Simultană*, în 2001. Acest Institut pe care-l prezidez are drept scop formarea viitorilor traducători literari din română în franceză și invers și a dezvoltat un master de traducere, care din 2005-2006, va conduce spre un doctorat de Traducere Literară și Comparată, ceea ce reprezintă un caz unic în România și chiar și în Franța. Doresc, cu permisiunea dvs, să-i asociez, astfel, pe domnul Rector la nominalizarea pe care am primit-o și pe directorul Institutului, domnul profesor Gabriel Pârvan.

În concluzie, vreau să vă mulțumesc din inimă pentru onoarea acordată, pentru generozitatea cu care înțelegeți să sprijiniți personal, în absența unei politici vitale a statului în acest sens, ceea ce înseamnă condiția sine qua non a unei adevărate intrări în Europa: traducerea valorilor creației românești, singura cale de a ne face cunoscuți și recunoscuți în lume întrucât, dacă se poate intra în Europa cu grâu, gaze sau masini, este greu să intre în conștiința europeană fără opere spirituale de calitate. și doar traducerea le poate pune la dispoziția mintilor tuturor locuitorilor Europei.

PROLOG CĂTRE VIITOR

Către sfîrșit de veac

Edgar Papu

Secolele au și ele vîrsta lor, asemenea unor organisme vii, care se nasc, cresc, îmbătrînesc și mor. Orice veac, cînd vede întreaga sa viață dinainte, începe cu mari promisiuni și speranțe, cu aspirații de expansiune a spiritului, cu entuziasm juvenil. Dimpotrivă, către miezul și, mai cu seamă către sfîrșitul său, conștiințele apar mai așezate, mai lucide, mai trecute bătrînește prin varii experiențe și, deci, mai reflectate. Aș crede că pe mai multe planuri s-ar arăta valabilă o asemenea vedere. N-am avut, însă, prilejul și nici răgazul să verific acest fapt decît în domeniul creației literare. Voi folosi cîteva ilustrări.

În plină Renaștere, începutul secolului al XVI-lea se vede dominat de veselia colorată a lui Ariosto sau, puțin după aceea, de rîsul pantagruelic și de exuberanța verbală a lui Rabelais. Sfîrșește, însă, cu reprimarea unor asemenea izbucniri, aşa cum arată, bunăoară, cumpăna sceptică a lui Montaigne și interiorizata melancolie a lui Tasso. Secolul al XVII-lea începe cu fantezia, adesea cu fantasmagoria barocă, și se încheie cu ponderea clasică. Dar chiar și înlăuntrul clasicismului se deosebesc incipientele elanuri generoase ale lui Corneille de matura luciditate analitică a lui Racine, care moare aproape odată cu secolul (1699). Veacul al XVIII-lea debutează cu optimismul ideologic iluminist și expiră cu grava reticență neoclasică (André Chénier) și mai ales neoumanistă (Goethe din faza sa finiseculară, cu *Ifigenia*, cu *Elegiile romane*, cu *Hermann și Dorothea*). Secolul al XIX-lea se dezălnăție la început furtunos cu idealismul romantic și se consumă în final cu deceptia și lipsa de iluzie a naturalismului. La noi, în același secol, apare evidentă deosebirea de fizionomie a vîrstei între generația care a pregătit anul 1848 și criticismul matur al „Junimii”, care anunță un sfîrșit de veac.

Este interesant de stabilit cînd s-au născut, au debutat și au sfîrșit cei mai mari scriitori și poeti ai lumii, un Dante, un Shakespeare, un Cervantes, un Goethe, un Tolstoi. Toti se ivesc la cîte un sfîrșit de secol, căruia îl creează sinteza sau *summa*,

anunțind, totodată, și aurora secolului următor în care ei pătrund și își continuă creația. Eminescu, care la noi urma să îndeplinească aceeași funcțiune, i-a ajuns numai cu geniul, dar nu și cu viața. Nici unul din cei mari amintiți mai sus nu-a trăit mai puțin de cincizeci de ani, apucând și veacul următor nașterii lor, aşa cum n-a izbutit poetul nostru.

Toată seria de procese pe care am evocat-o – pentru moment numai pe plan literar – s-a petrecut în mod natural de-a lungul vremilor, fără nimic dirijat în acest sens, și chiar fără conștiința unei asemenea ordini de succesiune a lucrurilor. Astăzi, însă, cînd, poate pentru prima dată, știm că există o vîrstă organică a secolelor, putem pătrunde mai viu caracterul sfîrșitului de veac pe care îl trăim pentru a ne orienta în cele ce avem de făcut, și pentru a vedea ce anume corespunde momentului nostru, care se îndreaptă către al treilea mileniu. Desigur că suntem încă încunjurăți de necunoscut. Ținând, însă, seama de faptul cert al vîrstei înaintate de veac, nu putem ignora felul grav și cum-până în care se cere să ne comportăm și să acționăm.

Este timpul maturizării depline, în măsură să pună capăt acelei serii nesfîrșite de șocuri cu care a fost, pînă de curînd, încercată omenirea. Trei sferturi din secolul nostru – adică tot ceea ce cunoaștem dintr-însul – s-a dirijat violent către afară, prin tîșniri, prin izbucniri, prin explozii. Acest din urmă termen a ajuns chiar la modă. Se vorbește de o „explozie demografică“, de o „explozie tehnică“, de o „explozie monetară“ etc. Totul intră în caracterul spectaculos al acestui secol tentacular și aventurier, înlăuntrul căruia nimic nu ne mai poate uimi. Omenirea se simte încă saturată și copleșită de atîta desfășurare în afară.

Illuzia unei tinereți prea prelungite poate deveni dăunătoare nu numai pentru indivizi, ci și pentru secole. Este timpul să se treacă de la vîrsta aventurilor și a „exploziilor“ la aceea a înțelepciunii. Domeniul interior, în sensul adîncurilor sale, a rămas uneori singur și părăsit. Sau chiar dacă i s-a acordat atenție, nu de fiecare dată el a putut echilibră împrejurările din afară. La vîrsta actuală a secolului s-a ajuns la exigența unei operații opuse. Viața lăuntrică a omului trebuie, în sfîrșit, să ajun-

gă suverană, să nu se mai vadă, neîncetat, la discreția „situației date”, bineîntăles nocive.

În zilele noastre planeta apare încă dominată de Ananké, cumplita zeită a nevoii. Să nu fi ajuns, oare, omul la putință de a se elibera din lanțurile ei? Trecută de „păcatele tineretii”, să-vîrșite în trecutul neîrstnic al secolului XX, omenirea se cere să descopere cel mai prețios dar al vietii în propria ei conștiință. Deoarece adîncul acestei conștiințe omenesti cuprinde. În stare matură, comori mai bogate decât tot aurul lumii, valorile lăuntrice săt chemate să comande și asupra „situației date”, și asupra „nevoii”, pe care sfîrșitul de veac le impune, în pragul unui nou mileniu. România este pe cale de-a răspunde unei asemenea cerințe. Ea dă exemplul unei țări mici, dar al unui spirit mare, care a învins „imposibilul”. Este încununarea unei calități de totdeauna a poporului nostru. Împrejurările istorice au concurat ca el să-și însușească vocația *maturității*. În ciuda faptului că ni s-a frînt mereu firul creaților, trebuie să îndeplinim iarăși și iarăși rolul de *începători*, noi ne-am manifestat invariabil ca *maturi*, ca oameni treuți prin experiența marilor dificultăți ale istoriei și vietii.

Funcțiunea de sinteză între cele două Europe, care ne luminează fenomenul atât de frecvent al protocronismului românesc, se vede puternic stimulată de spiritul acestei continue maturități.

Pe planul literar, cercetat în cartea de față, am evocat numai figuri de clasici români, fără a depăși perioada dintre cele două războaie, dat fiind că anticipările pe plan universal nu pot fi înregistrate decât retrospectiv. Ultimele două sau trei decenii, începînd de la strălucita „generație a lui Labiș” – poate chiar de mai-nainte – săt prea recente pentru a permite urmărirea unor expresii protocronice în rîndul ei. Cu atât mai puțin putem vorbi, în acest sens, de următoarele două decenii, încă inexistente, din veacul XX.

Ne aflăm, aşadar, în imposibilitatea materială de a examina, pentru moment, o continuare a protocronismului românesc. Această interdicție există, însă, numai în ceea ce privește identificarea precisă a exemplelor, dar nu și în identificarea la fel de precisă a unor premise certe. Către încercatul nostru sfîrșit de secol lumea întreagă simte, mai mult decât oricînd, nevoia de *maturitate*. Este tocmai ceea ce noi ne-am însușit de milenii. Iar

literatura știm iarăși că nu va rămînea în afară. De pe acum în toate genurile literare putem prevedea, venind de la noi, un mesaj de *maturitate*, de așezare, de echilibru adînc. Vîrsta înaintată a secolului, prefinalui său, ne stimulează puternic o asemenea vocație protocronică, destinată să anticipate atîtea înfăptuiri din alte regiuni ale globului.

Înînd, totodată, seama de copleșitorul elan făuritor care ne călăuzește, poate că acum, după un întreg secol ce ne desparte de Eminescu, un nou Eminescu, la fel de matur, dar mai norocos, s-a și născut la noi. Nu este exclus ca de-aci să se conceapă, odată cu sinteza veacului XX, și premisele veacului XXI.

[1979]

„PRINCIPIUL NAȚIONAL ROMÂN“

Ion di la Vidin

Ideea de a scrie a venit încă de când eram copil. Eu sunt născut în Bulgaria, dar neamul meu avea un nume al nostru – românesc – diferit de al bulgarilor și atunci, copil fiind, împreună cu ceilalți colegi de școală îi întrebam pe vârstnici de ce se întâmplă acest lucru pe care îl consider așa: *o criminalitate națională*. Din 1938 am început să mă despart complet de Bulgaria mai ales după ce am absolvit Liceul Român din Sofia. Mama și cei apropiati îmi spuneau tot timpul: „Noi suntem români“ – idee ce mi-a fost insuflată ca un îndemn tainic și hotărâtor în viață pentru zilele ce au urmat.

Dragostea de carte am avut-o de mic pentru că părinti îmi spuneau că doar așa pot răzbi în viață – „Puiule, tu ești român, nu trebuie să-i asculti pe bulgari. Să nu uiți niciodată că ești român“.

În drumul vietii mele am avut ca obiectiv principal *Principiul Național Român* pentru că sunt român și trebuia să-mi călăuzesc pașii către un drum românesc. În viață am fost un mare optimist, drept pentru care nu am avut dificultăți în atingerea obiectivelor pe care mi le-am propus; aceasta probabil se datorează și faptului că mare parte din ceea ce am realizat este aici, în Franța, nu în Bulgaria.

Cartea mea – *Sacra Tribalia* – a fost răspândită foarte repede în lumea occidentală, deoarece sunt convins că toți copii o lecturează cu placere fiind încântați să-și cunoască istoria.

Celor care vor veni după noi le spun din suflet să vorbească, să cânte și să plângă românește pentru că aceasta este lectia vieții și faptele mele.

Eu sunt aici, la Paris, am îmbătrânit, au trecut mulți ani peste mine, dar românii mei sunt acolo, în România, și mă simt rău că nu pot să merg să schimb câteva vorbe cu ei; dar vor lectura aceste rânduri și vor înțelege că noi românii niciodată nu ne uităm originea.

Paris, august 2005

POVEȚE DE LA UN PUSTNIC

Al. Husar

Cu gîndul la „o predanie, un cuvînt de învățătură pentru urmași, o chintesentă”, v-aș mărturisi: nu uit ce-mi spunea mie cu ani în urmă un bătrîn pustnic, temut cărturar, abia întors din lume:

Așezăm acum lumea nu pe-un an-doi, ci pe o sută, poate o mie de ani. Nu e vorba acum de a dărîma sau de a distrugе. E vremea de a clădi din temelii o lume nouă, o lume mai bună. E vorba de a pune, deci, baze noi acestei lumi. Și atunci? Vrei să schimbi lumea? – zicea. Gîndește să te schimbi pe tine, în primul rînd, spre a fi un model pentru ceilalți. Așa cum vrei să fie ei înaintea ta, să fii tu însuți înaintea lor. Dumneata ești omul chemat de soartă (așa-mi spunea bătrînul sihastru: cînd tu, cînd dumneata...) ca unul care simți ce nu simt toți ceilalți, înțelegi ce nu înțeleg ei toți și crezi în ce nu cred toți, dar îi faci să simtă și ce nu simt ei, să-nțeleagă și ce nu-nțeleg ei și să credă în ceea ce crezi dumneata. Totul e să crezi, aşadar, în ceva, să luptă pentru ceea ce crezi. Indiferent de ecoul luptei tale în această lume, fii drept cu tine însuți și cu toți ceilalți. Împarte dreptatea oriunde vei fi și – nu îndurînd tirania – cu sănghe rece, fii ca un

leu împotriva tiranului, cu ochii țintă spre el și, înfruntând furtuni cu luare aminte, ai milă mai ales de cel lovit...

Da – zicea – ești un singur atec, alergi printre ruine, prin cetățile vechi, ca scriitor te ocupi de trecut. Poate că nu faci rău, dar nu uita ce-ți spun: trăind în prezent, nu uita oamenii, mai ales. Ești om, nu uita că ești om!

Ca om, gîndește, și s-a dat o viață în lumea aceasta; și se pare totul trecător, zadarnic, bucură-te că-n această lume zadarnică și-ai găsit un rost. Ai în vedere un țel, țelul vietii tale și, având un țel în viață, te îndreaptă statoric spre acest țel. Fă din propria-ți viață un sanctuar, un templu, din creația ta – un imn adresat vietii, ființei a tot ce există și viază întru sine iar prin opera ta va trăi în noi. Nimic nu-ți treacă, deci, zadarnic prin fața ochilor. Nu bagateliza, nu disprețui nimic în viață. Totul este important, toate au sau pot avea un sens. Ceea ce-ți pare azi anodin, banal, obișnuit, comun, mișine îți va părea rar, neobișnuit și demn de toată atenția unui condei. Nu închide ochii în fața vietii. Luminează mintea dumitale și, dînd fiecărei clipe prețul ei, cheltuiește-ți viața cu deplină cruce; nu te risipi, nu-ți pierde anii în zadar. Pătrunde în viață găsind fiecărei clipe eternitatea ei. Cert, nu-ți cere nimeni să spuioricind, orice. Având ca om, în primul rînd, o viață proprie, nu încerca să-ți pui multe probleme, căci multe sunt sau au fost lămurite de mult. Mai ales, ține minte, nu scrie orice, nu disprețui înțelepciunea tăcerii. Cînd n-ai de spus ceva al tău, mai bine tac! Ca om, deci, problemele mari ale vietii, enigmele ei, să te frămînte și chinul tău nu va rămîne steril. Ca om, dumneata va trebui să trăiești, însă. Apără-ți sănătatea și puterea morală. Păstrează-ți cu grija tăria sufletească, păzește-ți tot ce ai mai scump – numele bun; cu frîne puternice apără în viață un hotar de cumpăna în statoric echilibru. Fii val lovind în mal fără răgaz, cu minte, caută-ți vadul tău și nu-ți ieși din albie, nu inunda valea, nu spulbera surpînd sensul unei vieți.

Aici e totul, zicea bătrînul sihastru, în sfîrșit. Stăpîn pe tine însuți, aibi o bună conducere de sine în lume. Nu putem fi stăpînii vietii noastre decît în măsura în care ne stăpînim noi însine pe noi. De rest, ce-ți pasă?

Vrei liniște în jurul tău, să te retragi cu modestie, lipsit de îngîmfare, cu o înțelepciune, în pace cu conștiința ta. Ai o conștiință, înțelege-te cu ea! Ceea ce-ți spune ea „nu!” să nu faci niciodată. Treci cu nepăsare peste ce zic alții. Ai un principiu personal de viață, prin care tu însuți te organizezi? Nu te lăsa dus de vînt, căci vîntul trece. Adună-ți puterile în ceasuri grele, rămîtare, senin și cinstiț în căderi și înfrângeri, căci ele vin fără veste și fără număr. Loviturile vietii să le suporti cu demnitate. Lovituri și mai grele se pot ivi. Vei avea necazuri, mîhniri și dureri. Primește-le la fel, cuminte și senin. Nu te frămînta din pricina lor, nu te lăsa zdrobit... Curajos în cădere, fii gata la timp pentru un nou pas în viață. În cădere, gîndește: nu e nimic statornic, precum nici un triumf nu e pecetluit. Aflat în dureri, să le înduri în tacere, părăsind întristarea, nu-ți pierde nădejdea în tine și în oameni. Alungă durerea prin muncă îndîrjită. Unica ta povară, deci, munca să-ți fie, povară și pavăză în viață. Înfrînt, vino-ți în fire și te reculege, te regăsește în munca dumitale. Convins că faci bine ceea ce faci, fă chiar de-ar fi să nu-i vezi numaidecît rodul. Urmează-ți calea cu ochii țintă înainte, nu te lăsa înfrînt. Fii calm în suferință, se va întoarce din nou la tine un om, cînd îi vei duce dorul, un prieten uitat și-ți vei găsi în el un înger pierdut...

Și-apoi, zicea bătrînul pustnic, recules, treci la luptă! și izbăvit în viață, caută oamenii! Iubește-i și pe cei care nu te iubesc. De dușmani să n-ai teamă, treci printre ei cu nepăsare. În iubire caută-ți mîntuirea... Și ia aminte, în luptă, avînd sufletul cald și inima bună, va trebui să arzi, să fii o văpăie pe rug, nu o flacără de opaiț. Stins cîndva între oameni, plecat dintre ei, dispărut ca om, vei supraviețui în inima lor prin opera ta ce va trăi ea însăși prin propria-ți inimă nestinsă în ea.

Așa ascultîndu-l – închei mărturisindu-vă – mi-aminteam marea vorbă a unui iubit dascăl al nostru care, gîndeam, îndrepătățit spunea: „... tot ce adună omul în liniștea lui solitară și tot ce, deplin izolat de multime, poate modela în forme statornice ale gîndului, e un dar al inimii sale iubitoare de oameni în tot ce aceștia pot avea sublim în ea“.

ROATA

Emil Poenaru

Am văzut-o imaginată în vechi frece de vechi biserici, oarecum ștearsă, cu culorile abia perceptibile și mi-am spus că, iată, hieroglifa ce vizualizează timpul nu se poate nici ea sustrage efectului a toate marcator al acestuia, ca o pedeapsă pentru faptul că timpul, cel care se sustrage înțelegerii noastre nu poate fi definit în cuvinte și, cu atât mai puțin, imaginat în forme. Într-o scrisoare către Lucilius, Seneca scria că, din tot ce avem, nimic nu este al nostru, decât timpul; dar și pe acesta, la un moment dat, n-i ia cineva. Așa și este! Ce putem avea noi, ființele trăitoare în timp măsurat, pe fruntea fiecăruia dintre noi fiind adânc gravată sentința de condamnață la moarte, în afară de timpul existenței noastre, pe care îl avem până la executarea sentinței capitale?

Timpul nu îl putem imagina în forme sau descrie, fiindcă îl trăim, este în noi. Bâtrâni întelepți ne-au lăsat formula „Vremea vremuiește” – amără constatare, care ascunde în ea și o capitulare resemnată. Ori, profunzimea întelepciunii acestei formulări este dată tocmai de resemnare. Desigur, ca ființe rationale, putem să fim nemultumiți, putem considera nedrept faptul că nimeni nu ne-a întrebat unde și când vrem să ne naștem, cum nu am fost întrebați nici dacă vrem să murim. Dar, ce contează părerile noastre în fața a ceea ce numim „destin”? Spunem că cel al cărui timp s-a împlinit „a plecat dintre noi”. E o formulare legată de speranța post-existentei. Numai că nu avem nici o dovedă că „cel care a plecat” mai merge sau mai ajunge undeva. Această nesiguranță face ca taina ce o întruchipează timpul să fie mai adânc de neînțeles.

În cercul nostru de ființe trecătoare încercam să privim moartea ca pe o „uitare” și să ne amăgim cu idea că prin fapte cu ecou larg sau piramide, mausoleuri sau cripte, înfrângem moartea sau neuitarea. Ce mare greșeala! Uitarea sau neuitarea

apartine „celorlați“ nu „celui plecat“, peste care s-a așezat grea, pecetea destinului, indiferența la atitudinea celorlați.

În adevăr, singura „razvrătire“ posibilă a omului în fața timpului este aceea de a-l măsura. „Trăind“ timpul omul este fascinat de „clișele“ când noptile se desfac în dimineați sau când zilele se sting încet, începând de la asfintit; când fazele lunii se schimbă; când anotimpurile se urmează unele după altele și, ciudat, atunci când începe un an nou se bucură, uitând că anul ce a trecut se scade din multul sau puținul ce îl mai are de trăit, apropiindu-l de finalul inexorabil. Pentru a măsura timpul, omul și-a fixat „unități“ precum orele, lunile, anii, decenii, secolele, mileniile. Dar aceste unități de măsură nu le-a putut ordona liniar, fiindcă din „punctul său de observație“ ar fi trebuit să meargă cu mintea și „înainte“ și „înapoi“ spre infinit, ori infinitul din care se desprinde timpul măsurabil, „timpul nostru“ nu ni-l putem imagina cum nu putem imagina ce se află în spațiul marii taine a timpului. Dar, omul a observat că unitățile sale de măsură a timpului sunt repetabile și de aici a apărut posibilitatea vizualizării curgerii timpului prin imaginarea roții care se rotește, precum în monumentele cu rost calendaristic ale antichității. Să se fi păstrat în cugetele celor care au realizat vechile fresce modul de a imagina curgerea timpului prin sanctuarele circulare ale dacilor atunci când au pictat Roata Lumii? Posibil.

Imaginea aproape ștearsă de pe peretele vechii bisericuțe ne sugerează că „vremea vremuiește“, că toate „se petrec prin vremi“, că „toate-s vechi și noi îs toate“, că există „un timp“ al tuturor alcătuirilor omenești, chiar mari și crezute trainice, precum imperiile. Dar, roata timpului *se rotește* ca o piatră de moară ce macină fără oprire tot ce aparține existenței. Între alcătuire și destrămare, între naștere și moarte, între a fi sau a nu fi, timpul, să îi spunem Morarul care învârte roata, șterge hotările, anulează deosebirile. și atunci? Ce ne rămâne? Poate doar înțelegerea faptului că suntem singura ființă trăitoare în timp măsurat capabilă de a plăsmui și sluji un ideal.

CÂTĂ CREAȚIE, ATÂTA MISTER

Mariana Brăescu

Fiecare faptă are o cauză dar mai ales fiecare faptă are o taină.

Câtă referință logică și cât mister deslușesc în privința creației mele?

Greu de spus unde începe una și unde se termină cealaltă. Granița între cele două este atât de neclară, atât de înselătoare. Ce știu sigur e că taina predomină. O pot asemui cu umbra care se întinde pe un deal într-un asfintit; aproape totul e acoperit, aproape totul; și totuși, undeva, o stâncă albă sau o coamă împădurită strălucește orbitor.

Ce m-a determinat pe mine? Au fost cărti? Au fost personalități pe care le-am cunoscut ori despre care am citit? Sigur au fost, dar din fericire aceasta nu se vede, nu se simte, nu le-am preluat ca pe niște citate, cu ghilimelele pierdute pe drum.

Au fost momente de răscrucie. Au fost. Cred că viața mi-a oferit destule, bune și rele.

Din punctul de vedere al vietii, n-am pierdut o clipă busola lucidității. Din punctul de vedere al creației, ceea ce am scris sau revistele-program pe care le-am conceput nu le-am controlat eu ci ele m-au controlat pe mine.

N-au fost zile lungi ori ani de proiecte, de ciorne, de gânduri. Ele au venit trimise poate de la Dumnezeu, aşa cum de la El vin toate cele bune.

Eu a trebuit doar să le organizez în cărti de povestiri, în piese de teatru, în *reviste – program* care sigur au rotit într-un sens special și pentru totdeauna o mare parte din națiune.

Mi-e greu să mă refer la revistele pe care le-am creat ca la niște „publicații“, de oricât succes s-au dovedit ele. Le-am gândit ca pe programe ale societății românești care acționează nu doar din paginile oricât de frumos ilustrate. Fiecare are o misiune: să propage binele. Fiecare din cei care le citesc.

Ce poti cere mai mult într-o viață de om? Numai sănătate, pentru toți cei pe care-i iubești.

SUMAR

Artur Silvestri – Câteva preliminarii la „Reconquista“	3
„Părinti ai patriei de azi“	8
Antonie Plămădeală – Exemplul faptei	11
Vasile G. Barba – O scrisoare către nepoți	21
Zoe Dumitrescu Bușulenga – „Cuvinte și povetă“ – Gânduri către tineri	23
Dumitru Vatamanuic – Nu-l putem cumpără pe Eminescu	33
Viorel Roman – „Sunt un adept al Școlii Ardelene“	34
Al. Stănciulescu-Bârda – Lupta pentru a fi	39
Traian Galetaru – Era păcat de Dumnezeu să nu fi continuat	46
Ion Hangiu – O parte din acea bogătie tainică	49
Alexandru Nemoianu – Acum!	52
Trințu Măran – „Dacă nu facem ce trebuie, ne vor judeca urmașii“	57
Ion Rotaru – Elogiul cărții	60
Ilie Purcaru – Modelul Eminescu	63
Dimitrie Grama – Până acum, nu am realizat nimic altceva decât să mă pun la jug	65
Ion Ghinoiu – Asumarea riscului de a gândi și altfel	67
Florin Constantiniu – „Satisfacția de a descoperi cele neștiute“	76
Iosif Băcilă – Inscriptii deosebite la „Almăjana“	78
Dan Zamfirescu – „Războiul sfânt pentru valorile naționale“	79
Vasile Grigore – N-am urmași, am arta mea și tablourile mele	81
Ion Beldeanu – Reamintindu-ne de Bucovina	83
Corneliu Florea – A fost odată	84
Nicolae Georgescu – „Deconstrucția eminescologiei“	86
Grațian Jucan – Îndemnul meu	91
Ioan Opris – „Mesajul“ și „Locul“	93
Lucian Hetco – Condiția de a fi român	95
Gheorghe Neagu – Sfaturi pentru mai târziu	99
Svetlana Matta Paleologu – „Comoara Țării“	103
Ion Drăgușanul – Nopțile le-am trăit sub cerul liber	103
Virgiliu Radulian – Cuvânt de învățătură către urmași	105
Florin Rotaru – Munca: o suferință ziditoare	114
Sabin Bodea – „Cultură, istorie și performanță“	116
Constantin Ciopraga – Ascult vocea lucrurilor	119
A.I. Brumaru – Scenariul și amăgirea	120
Ioan Barbu – „Modelul Brâncuși“	122
Ioan I. Mirea – „Iar Dumnezeu mi-i țară“	126
Emil Satco – Muncă, pasiune și un pic de nebunie	127
Ovidiu Drimba – Un „model“ nu e o singură persoană	130

Mircea Păcurariu – „Vor spune alții, poate, ce am făcut bine și ce ar fi trebuit să fac“.....	135
Andrei Ostap – Basarabia înseamnă Ștefan cel Mare și Poporul.....	137
Lucia Olaru Nenati – „Un nucleu de energii luminate“.....	138
Gabriel Strempl – O realitate și o realizare.....	145
Tudor Octavian – Regimul Disperatului.....	146
Ervino Curtis – Cum i-am descoperit pe Istro-Români?.....	147
Dumitru Bunoiu – Cuvânt de slujire.....	151
Theodor Codreanu – Un viitor confuz.....	153
D. Abrudan – „Telegraful Român“ – o inestimabilă moștenire șaguniană.....	159
Nicolae Dabija – Utilitatea ochiului al treilea.....	161
Gheorghe Jurma – „Pieirea noastră prin pieirea muncii“.....	162
Eugen Goia – „Să arăm cu spor și secerișul va fi bogat“.....	177
Adrian Dinu Rachieru – „Rădăcinile arheale“ și „conștiința sfâșiată“.....	179
Nicolae Dan Frunzelătă – „Satul din mine a mers cu mine în orașe“.....	184
Adrian Bucurescu – Oștean al lui Zalmoxis.....	185
Al. C. Miloș – Manifest cosmic-art-contact către cetățenii cosmosului..	186
Bucur Chiriac – Spovedania unui colecționar de artă.....	191
Vasile Dumitracă – Mănăstirile pas cu pas.....	197
Al. Ligor – Din trecut scriu pentru cei ce ne-au înnobilat istoria.....	202
Vasile Tărățeanu – Ca o făclie a dragostei de neam și țară.....	203
Ion Sandu – „Sacrificiul de sine“.....	205
Florentin Smarandache – Cuvânt către urmași și înaintași.....	210
Ion Gaghiț – Învățături din colivia gândului.....	213
Veniamin Micle – Destăinuiri sufletești	214
Lauri Lindgren – „Un colț neliniștit al Europei“.....	219
Eugen Evu – Predania fratelui mai mare.....	220
Petru Petrescu – „Realismul, moștenit din Legende și Istorie“	227
Th. Damian – „Tendința generală trebuie să fie adunarea – laolaltă“....	229
Tudor Nedelcea – Programul „necesității stringente“	233
Viorica Enăchiuc – Perseverență și încredere.....	235
Nicolae Dragoș – Cuvinte despre „luceferism“.....	238
Jean-Louis Courriol – „În Europa, se poate intra cu grâu și mașini dar și cu opere spirituale de calitate“	243
Edgar Papu – Prolog către viitor, către sfîrșit de veac.....	245
Ion di la Vidin – „Principiul național român“.....	248
Al. Husar – Povete de la un Pustnic.....	249
Emil Poenaru – Roata.....	252
Mariana Brăescu – Câtă creație, atâtă mister.....	254